

รายงานการวิจัย
เรื่อง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพ
จังหวัดชายแดนภาคใต้

Local government organizations in Pattani province dedicated
to promoting peace in the Southern border provinces

อาจารย์ ดร.บุญญวันต์ จิตประคอง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567
มหาวิทยาลัยทักษิณ

รายงานการวิจัย
เรื่อง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพ
จังหวัดชายแดนภาคใต้

Local government organizations in Pattani province dedicated
to promoting peace in the Southern border provinces

อาจารย์ ดร.บุญญวันต์ จิตประคอง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567
มหาวิทยาลัยทักษิณ

คำรับรองคุณภาพ

รายงานวิจัย เรื่อง **องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้**
ผู้รับผิดชอบ **บุญญวัฒน์ จิตประคอง**

สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยทักษิณ ขอรับรองว่ารายงานวิจัยฉบับนี้ได้ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ที่มาจากหลากหลายสถาบันไม่ใช่คณะกรรมการตรวจรับทุนหรือตรวจรับงานจ้างเรียบร้อยแล้ว และผลการประเมินคุณภาพงานวิจัยอยู่ระดับ **ดีเด่น**

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมัคร แก้วสุกแสง)

รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม

ผู้อำนวยการแทนผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและนวัตกรรม

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๘

ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้ สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการส่งเสริมสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ 1) ศึกษากระบวนการส่งเสริมสันติภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่าง 2) วิเคราะห์กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายและตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง และ 3) สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบแนวทางและข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามแห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ และจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับตัวแทนองค์กรในการพัฒนาข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพผ่านกลไกการจัดบริการสาธารณะที่ตอบสนองต่อบริบทวัฒนธรรมและความต้องการของประชาชนใน 4 มิติหลัก คือ 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านบริการสาธารณะด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข และสาธารณสุขปฐมภูมิพื้นฐาน 2) การสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยสร้างพื้นที่และกิจกรรมร่วมระหว่างไทยพุทธและมุสลิม 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน และ 4) การพัฒนาโลกการมีส่วนร่วมของชุมชนที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งจะมีจุดเน้นและนวัตกรรมที่แตกต่างกันตามบริบทและศักยภาพ แต่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่จำเป็นต้องอาศัยเพียงมาตรการด้านความมั่นคง แต่สามารถเริ่มต้นจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกเชื่อมประสานที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าว

คำสำคัญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การส่งเสริม, สันติภาพ, จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This research aims to examine the peace-promoting processes in Thailand's Southern border provinces through the roles of local administrative organizations (LAOs) in Pattani Province. The primary objectives are: 1) to study the peace-promoting mechanisms implemented by selected LAOs, 2) to analyze their processes of building participation with networks and relevant stakeholders, and 3) to synthesize findings to design guidelines and recommendations for other LAOs in Thailand's Southern border provinces. This qualitative research employed in-depth interviews with personnel from three local administrative organizations: Pattani Provincial Administrative Organization, Pattani Municipality, and Na Ket Subdistrict Administrative Organization, as well as focus group discussions with organizational representatives to develop recommendations.

The findings reveal that LAOs play a crucial role in promoting peace through public service mechanisms that respond to multicultural contexts and local needs across four key dimensions: 1) enhancing quality of life through public services in economics, education, public health, and basic infrastructure, 2) building a peaceful multicultural society by creating shared spaces and activities between Thai Buddhists and Muslims, 3) establishing cooperative networks with all sectors, and 4) developing diverse and effective community participation mechanisms. Although each LAO emphasizes different innovations according to their context and capacity, the study indicates that peacebuilding in Thailand's Southern border provinces does not necessarily rely solely on security measures but can begin with quality of life development, intercultural understanding, and multi-stakeholder participation, with LAOs serving as a vital coordinating mechanism in driving these processes.

Keywords Local government organization, Promotion, Peace, Southern border provinces

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
คำถามการวิจัย	9
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
ขอบเขตการวิจัย	9
ข้อจำกัด	10
สมมติฐานการวิจัย	10
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
กรอบการพิจารณาประเภทภารกิจของรัฐ (Function of the state)	12
สันติภาพและการสร้างสันติภาพ (Peace and Peace Building)	15
กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives Justice System) และ	29
กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) หรือ	
ยุติธรรมชุมชน (Community Justice)	37
การบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance)	37
การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (Intergovernmental Relations)	39
การสร้างเชื่อมั่น (Trust Building)	42
วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
กรอบแนวคิดในการวิจัย	51

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	52
ประเภทงานวิจัย	52
พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	52
ผู้ให้ข้อมูล	52
เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	53
เกณฑ์คัดออกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	53
การเก็บข้อมูล	53
การเก็บข้อมูลภาคสนาม	54
ประเด็นคำถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม	54
วิธีการติดต่อและวิธีการเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	55
วิธีการพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง หรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	55
เครื่องมือในการเก็บข้อมูล	56
การวิเคราะห์ข้อมูล	56
แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	57
งบประมาณของโครงการวิจัย	58
ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	60
บทที่ 4 ผลการวิจัย	62
ที่มาและความสำคัญในภาพรวมของพื้นที่ศึกษา	62
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา	64
บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีใน กระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้	72
บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2)	73
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิต	74
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับ เครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้	78
ถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพจากผลการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อ จัดทำเป็นข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3)	84

	หน้า
บทบาทของเทศบาลเมืองปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัด ชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2)	90
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิต	90
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับ เครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้	97
ถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพจากผลการดำเนินงาน ของเทศบาลเมืองปัตตานีที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อจัดทำเป็น ข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่อยู่ใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3)	118
บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุกับการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2)	134
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิต	135
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับ เครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้	142
ถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพจากผลการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อ จัดทำเป็นข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3)	157
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	170
สรุปผลการวิจัย	170
อภิปรายผล	183
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	187
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	188
บรรณานุกรม	189
บรรณานุกรมภาษาไทย	189
บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ	190
ภาคผนวก	195
ภาคผนวก ก เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน	196

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	198
ภาคผนวก ค หนังสือราชการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย	202
ภาคผนวก ง ภาพประกอบการลงพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี	211
ภาคผนวก จ ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น และสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า	213
ภาคผนวก ช ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ประธานอนุกรรมการพิจารณาศึกษาและส่งเสริมการสร้างสันติภาพจังหวัด ชายแดนภาคใต้ (แพทย์หญิงเพชรดาว โต๊ะมีนา)	214
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา กุใหญ่)	215
ประวัติผู้วิจัย	216

ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้ สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	จำนวนเขตการปกครองส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดปัตตานี	4
1.2	จำนวนข้าราชการท้องถิ่นประเภทสามัญในพื้นที่จังหวัดปัตตานี	4
2.1	เปรียบเทียบระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรม ชุมชน	33
3.1	แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	57
3.2	งบประมาณสำหรับดำเนินการวิจัย	58
3.3	ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	60
3.4	ผลลัพธ์และตัวชี้วัดของโครงการวิจัย	61
4.1	ขนาดพื้นที่และหน่วยการปกครองจังหวัดปัตตานี	63
4.2	ประชากรในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี แยกเป็นรายตำบล เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย	68
4.3	ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอกอโคกโพธิ์ จังหวัด ปัตตานี แยกเป็นรายหมู่บ้าน เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย	70
5.1	เปรียบเทียบมิติสันติภาพที่ปรากฏในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี	178

ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้ สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยพะเยา

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	ภาพแสดงรูปแบบความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพของ Galtung's	18
2.2	ภาพแสดงวงจรของความขัดแย้ง (Life-cycle of a conflict)	19
2.3	ภาพแสดงการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง และระดับการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งของ Lederach (Lederach models of conflict resolution and conflict transformation level)	23
2.4	องค์ประกอบความสัมพันธ์ที่มีผลต่อกระบวนการสร้างสันติวัฒนธรรม	27
2.5	แผนผังกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)	51
3.1	องค์ประกอบของการวิเคราะห์ข้อมูลตัวแบบปฏิสัมพันธ์	57
4.1	ที่ตั้งและอาณาเขตจังหวัดปัตตานี	63
4.2	แผนที่ตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี	65
4.3	แผนที่ตั้งเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (1)	66
4.4	แผนที่ตั้งเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (2)	67
4.5	แผนที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี	69
4.6	พื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี พิจารณาแยกตามหมู่บ้าน	70
5.1	โมเดล 5P เพื่อการส่งเสริมสันติภาพผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้	182

คู่มือบรรณสารและการเรียนรู้
ศูนย์บรรณสารและเรียนรู้
วิทยาลัยพะเยา

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การปกครองท้องถิ่น (Local Government) หรือการบริหารจัดการท้องถิ่น (Local Governance) เป็นรูปแบบการปกครองในระดับรากหญ้า (Grass Roots Government) ที่เป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตยภายใต้การสนับสนุนหลักการกระจายอำนาจที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายตัวแสดงในโครงสร้างระดับท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาททางอำนาจในการกระทำหรือตัดสินใจในเรื่องต่างๆตามที่เครือข่ายในท้องถิ่นมีความต้องการ ทั้งนี้ เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างอำนาจรัฐกับการปกครองตนเองของประชาชน (Elazar, 1987, p. 23) เหตุนี้ การปกครองท้องถิ่นจึงถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับรากหญ้าที่มีขึ้นมาเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองและพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (Smith, 1985, p. 45) ซึ่งถือเป็นส่วนประกอบสำคัญที่สามารถส่งเสริมวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยภายใต้กลไกที่ยึดหลักการกระจายอำนาจเป็นสำคัญ (Martin, 1957, p. 30) การปกครองท้องถิ่นและการบริหารจัดการท้องถิ่นจึงกลายเป็นสะพานเชื่อมสำคัญระหว่างรัฐบาลและประชาชนเพื่อทำหน้าที่หลักคือ การให้บริการขั้นพื้นฐาน การจัดหาสินค้า และบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการสาธารณะในระดับท้องถิ่นนั้นๆ ได้โดยตรง แม้จะมีความแตกต่างทางสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ ความต้องการระดับปัจเจกบุคคล และรูปแบบอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะตัวของบางท้องถิ่นก็ตาม ทว่า กลไกการปกครองและบริหารจัดการท้องถิ่นที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชุมชนที่มีความแตกต่างกันจะตัวช่วยที่สำคัญในการสนับสนุนการพัฒนา แก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของประชาชนให้มีความครอบคลุมคนทุกกลุ่มได้ (Kerr, Aitken, Grimes, 2016, pp. 306-309) ฉะนั้น การปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องปรับเข้าหาเงื่อนไขเชิงจารีต ขนบประเพณี และบรรทัดฐานบางอย่างที่อยู่ภายในสังคมนั้นๆโดยไม่มีสูตรสำเร็จ หรือมีแบบฉบับการบริหารจัดการท้องถิ่นในลักษณะสากลที่ต้องเป็นเหมือนกันทุกพื้นที่ (Mackenzie, 1975, pp. 68-70) การบริหารจัดการท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องเรียนรู้องค์ประกอบภายในโครงสร้างที่มีอยู่เดิมเพื่อทำให้อัตลักษณ์ความเป็นตัวตนดั้งเดิมที่สอดคล้องกับเงื่อนไขภายในยังคงได้รับการสืบทอดต่อไปพร้อมกับกระบวนการพัฒนา

นับตั้งแต่มีการปฏิรูปสถาบันทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นที่พยายามขับเคลื่อนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลายมาเป็นสถาบันการเมืองหลักในการพัฒนาและจัดบริการสาธารณะที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนที่อยู่ภายในท้องถิ่น ดังปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวดที่ 9 มาตรา 283 ความว่า “ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ ย่อมมีสิทธิได้รับจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม ทั้งนี้จะกระทบถึงสาระสำคัญของหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น

หรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ได้” (ราชกิจจานุเบกษา, 2540) หรือในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 14 มาตรา 249 ความว่า “ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตามวิธีการและรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติ การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นและความสามารถในการปกครองตนเองในด้านรายได้ จำนวน และความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบประกอบกัน” (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) โดยข้อบัญญัติดังกล่าวเป็นเงื่อนไขตั้งต้นในการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการปกครองท้องถิ่นของประชาชน (Local-self government) ตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ที่พยายามขับเคลื่อนรูปแบบการปกครองที่เป็นของประชาชนและโดยประชาชน (ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์, 2559, น. 26 และ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2552, น. 5) หลักการดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นเป็นแบบ 2 ระดับ (Two-tier System) ประกอบด้วยโครงสร้างชั้นบน (Upper-tier) คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ที่มีอำนาจดำเนินการกิจกรรมครอบคลุมพื้นที่ในเขตจังหวัด และโครงสร้างชั้นล่าง (Lower-tier) คือ เทศบาล (ทน./ทม./ทต.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กและมีอำนาจในการดำเนินการกิจกรรมภายในเขตอำนาจที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยในแต่ละระดับคณะผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นจำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน แง่นี้ได้เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และสร้างความเป็นอิสระในการบริหารจัดการอันช่วยสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น และทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเชื่อมั่นและศรัทธาต่อท้องถิ่นตนเอง

เหตุนี้การศึกษามิติการปกครองท้องถิ่นภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์กับหลักการประชาธิปไตยดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาบทบาทตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นสถาบันทางการเมืองระดับล่างซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด และเป็นความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายองค์กรภาครัฐอื่น โดยใช้อำนาจในการควบคุมกำกับทางสังคมผ่านกฎหมายที่ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสามารถประพฤติปฏิบัติได้ตามแนวทางที่ถูกคาดหวังหรือสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคมที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน

เมื่อพิจารณาถึงปกครองท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย อำเภอนาทวี อำเภोजะนะ อำเภอกะเตพา และอำเภอบ้านย้อย นั้นถือเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพิจารณาจัดเป็นกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน อาศัยพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ.2551 มาตรา 26 (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2551) และมติของคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 ที่ได้เห็นชอบการจัดตั้งกลุ่มจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาเร่งด่วนร่วมกัน โดยการจัดตั้งกลุ่มจังหวัดดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากการพิจารณาลักษณะพิเศษเชิงพื้นที่ที่มีจุดร่วมทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากส่วนอื่นของประเทศไทย เพราะประชากรโดยส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ประกอบกับการใช้ภาษามลายู หรือภาษา

ยาวิเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนจึงมีอัตลักษณ์ที่เฉพาะและชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมหลักของคนไทยโดยทั่วไป

บริบทเชิงพื้นที่ดังกล่าวได้ดำเนินควบคู่กันมากับพัฒนาการของความขัดแย้งระหว่างพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กับรัฐส่วนกลางที่ยืดเยื้อและแตกหักมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่การคว่ำบาตรดินแดนเหนือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้กลไกการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่รัฐส่วนกลางของรัชกาลที่ 5 และยืดเยื้อเรื่อยมานับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาได้กลายเป็นการสร้างและทับถมพัฒนาการความขัดแย้งให้ฝังรากลึกยิ่งขึ้นในโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินไทย (บุญญวัฒน์ จิตประคอง และพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2567, น. 115-146) โดยเฉพาะเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (ค่ายปิเหล็ง) จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของความรุนแรงที่ปะทุขึ้นอีกครั้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการก่อเหตุรุนแรงต่อเนื่องและขยายวงกว้าง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายและมาตรการของรัฐในการจัดการปัญหาความไม่สงบในพื้นที่อย่างเป็นระบบมากขึ้น และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาถึงปัจจุบันกว่า 20 ปี (พ.ศ.2567) ย่างเข้าปีที่ 21 (พ.ศ. 2568) จากการรวบรวมสถิติตัวเลขจำนวนเหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ตัวเลข ณ วันที่ 30 กันยายน 2567 จำนวนเหตุการณ์เกิดขึ้นทั้งหมด 22,771 เหตุการณ์ (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2567)

เหตุนี้ ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานของพัฒนาการความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเป็นจุดตั้งต้นที่สำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหา และการหามาตรการหรือกลไกที่จะช่วยส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ ซึ่งที่ผ่านมากลับพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลับไม่เคยถูกมุ่งเน้นการนำเสนอในมิติของการเข้ามาร่วมขับเคลื่อนในมิติดังกล่าว ซึ่งเป็นไปได้ว่าเกิดจากข้อจำกัดเชิงอำนาจผ่านกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำให้ไม่เห็นศักยภาพในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นรูปธรรม ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมองว่าการศึกษามิติการปกครองท้องถิ่นผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่นี้จึงมีความสำคัญเนื่องจากเป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ชิดกับเครือข่ายประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะพิเศษที่ควรศึกษา เพื่อนำมาใช้ออกแบบแนวทางในการส่งเสริมศักยภาพการดำเนินงานให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับบรรดาเครือข่ายทางสังคมในระดับท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ต่อไป โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีเพียงจังหวัดเดียวเนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีสถิติจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้สูงสุดเป็นอันดับที่สองรองลงมาจากจังหวัดนราธิวาส กล่าวคือ มีจำนวนเหตุการณ์รวมทั้งสิ้น 7,431 เหตุการณ์ และเป็นพื้นที่ที่สามารถเป็นตัวแทนการศึกษาที่สะท้อนบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ดี อีกทั้งมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างที่เคยได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ การถอดบทเรียนจากการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์สำคัญที่สามารถขยายมุมมอง และพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

เมื่อพิจารณาถึงมิติการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีที่ครอบคลุม 12 อำเภอ 115 ตำบล และ 645 หมู่บ้านนั้น พบว่าภายใต้พื้นที่ดังกล่าวมีการออกแบการปกครองท้องถิ่นเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 เทศบาลเมือง 15 เทศบาลตำบล และ 96 องค์การบริหารส่วนตำบล รายละเอียดดังตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 1.1 แสดงจำนวนเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

จังหวัดชายแดนภาคใต้	การปกครองส่วนท้องถิ่น				
	องค์การบริหารส่วนจังหวัด	เทศบาลนคร	เทศบาลเมือง	เทศบาลตำบล	องค์การบริหารส่วนตำบล
ปัตตานี	1	-	2	15	96

ที่มา : ที่ว่าการปกครองจังหวัดปัตตานี, 2566

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีมีจำนวนบุคลากรกลุ่มข้าราชการสามัญรวม 3,523 คน แบ่งเป็นพนักงานจ้าง ซึ่งมีสัดส่วนสูงสุด 1,800 คน ข้าราชการ 1,648 คน และลูกจ้างประจำ 75 คน ดังตารางแจกแจงด้านล่าง

ตารางที่ 1.2 แสดงจำนวนข้าราชการท้องถิ่นประเภทสามัญในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

จังหวัด	กลุ่มข้าราชการสามัญ			รวม
	ข้าราชการ	ลูกจ้างประจำ	พนักงานจ้าง	
ปัตตานี	1,648	75	1,800	3,523

ที่มา : กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2564

จากภาพรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงภายใต้บริบทสถานการณ์ความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยืดเยื้อมาสองทศวรรษดังที่กล่าวข้างต้น พบว่านับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่อย่างเป็นระบบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมากระทรวงมหาดไทยได้เร่งดำเนินการปรับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนนโยบายรัฐบาลด้วยการจัดสรรงบประมาณบางส่วนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาความไม่สงบดังกล่าว โดยบทบาทหน้าที่หลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้บริบทสถานการณ์ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ การสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการจัดการบริการสาธารณะในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติในกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ปี 2560 มาตรา 250 วรรค 5 ความว่า “การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหาร การจัดทำบริการสาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การเงินและการคลัง และการกำกับดูแลองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งต้องทำเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อการคุ้มครอง ประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม...” (ราชกิจจานุเบกษา, 2560)

สำหรับภารกิจในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อพิจารณาในมิติ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงโดยตรงนั้นกลับไม่ปรากฏบทบาททางอำนาจ เนื่องจาก ภารกิจที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีตามกฎหมายจัดตั้งท้องถิ่นนั้นเป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการ จัดบริการสาธารณะทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อจำกัดทางอำนาจดังกล่าวที่ทำให้บทบาทการ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งกลับไม่ใช่บทบาทการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ทว่าเมื่อ พิจารณาการกระทำที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมาต้องยอมรับว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานีมีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนภารกิจด้านการเสริมสร้างความมั่นคงใน พื้นที่ร่วมด้วย ดังปรากฏจากบทบาทที่หลากหลายที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วม หรือ เป็นสถาบันหลักในการสนับสนุนซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นภาพสะท้อน ผ่านกิจกรรมและโครงการต่างๆที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ การดำเนินงาน ผ่านโครงการจัดให้มียามท้องถิ่นดูแลสถานที่ราชการในปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อระวังเหตุความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โครงการจับน้ำชาสามวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น โครงการส่งเสริมการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนตาดีกา โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่น โครงการพัฒนาหลักสูตร อิสลามศึกษา (ซานาวิยะห์ และมุตะวะชีฎะฮ์) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนร่วมกัน พัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับผู้เรียนและชุมชน โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ พุ วัฒนธรรมศึกษา โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม โครงการส่งเสริมการจัด กิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสาน วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามซึ่งเป็นศาสนาหลักในพื้นที่ เป็นต้น

โครงการและกิจกรรมดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าบทบาทหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ ให้ความสำคัญกับมิติที่สัมพันธ์กับพหุทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของพื้นที่ดังกล่าวเป็น อย่างมาก อันสอดคล้องกับกระบวนการสร้างสรรค์สุขในพื้นที่ โดยใช้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น กลไกหรือสะพานเชื่อมในการสนับสนุนสร้างสรรค์สุขและลดเงื่อนไขของความขัดแย้งภายในท้องถิ่น

ภาพรวมของภารกิจ และตัวอย่างโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพยายามในการดำเนินกิจกรรม ต่างๆเพื่อสร้างบรรยากาศความปรองดองและความสามัคคีในท้องถิ่น อันจะช่วยลดเงื่อนไขของความ ขัดแย้งที่มีความสอดคล้องกับนโยบายการสร้างสรรค์สุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของรัฐบาล ซึ่งก่อนหน้านี้ เคยมีการประเมินผลเชิงนโยบายดังกล่าว และพบว่านโยบายดังกล่าวได้นำไปสู่ผลสำเร็จเมื่อแปลง นโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีผลอยู่ในระดับสูงเมื่อแยกเป็น รายด้าน (อิทธิชัย สีดำ, 2553, น. 86-109) และจากการดำเนินโครงการในลักษณะดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ด้วยความตั้งใจของผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานในแต่ละส่วนงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละ ระดับ ได้ผลักดันให้หน่วยงานหรือบางองค์กรในท้องถิ่นได้รับรางวัลที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนให้เกิด สันติสุขในท้องถิ่นตนเอง ดังกรณีตัวอย่าง เทศบาลเมืองปัตตานี ได้รับโล่รางวัลองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปี 2556 ต่อมาได้รับการคัดเลือกให้เป็นองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ประจำปี 2557 และต่อเนื่องด้วยรางวัลพระปกเกล้าทองคำ ปี 2559 ที่มีความเป็นเลิศด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์จากสถาบันพระปกเกล้า กระทั่งล่าสุดได้รับโลรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปี 2562 จากพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ในขณะที่หน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับเล็กอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกต อำเภอกอโกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ยังเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่ได้รับรางวัลการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ประจำปี 2562 จากสถาบันพระปกเกล้าด้วยเช่นกัน (รณรงค์ จันใด, 2562, น. 185-193)

รางวัลดังกล่าวล้วนเกิดขึ้นมาจากผลสำเร็จในการดำเนินโครงการและกิจกรรมจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการธำรงรักษาสันติสุขและความสมานฉันท์ด้วยการใช้แนวทางการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย กล่าวคือ ส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ และประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นหูเป็นตาสอดส่องป้องกันเหตุร้าย โดยเฉพาะโครงการเด่น 3 โครงการ ประกอบด้วย โครงการติดตั้งกล้องวงจรปิด (CCTV) ที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2549 โดยได้รับงบประมาณจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งทีมกู้ชีพกู้ภัย ซึ่งดำเนินการภายใต้หลักการชุมชนดูแลชุมชน มุ่งสู่สังคมสงบสุข โดยทีมกู้ภัยนี้จะได้รับการฝึกด้านการรับมือภัยพิบัติ การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การดับเพลิง และการฝึกอาวุธปืน ในขณะที่โครงการตาสับปะรด ถือว่าเป็นจุดเด่นที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างท้องถิ่นในการสอดส่องดูแลพื้นที่ตนเอง และหน่วยปัตตานีเฉพาะกิจ 23 ทำให้กระบวนการบริหารจัดการมีลักษณะเป็นเครือข่ายประสานความร่วมมือระหว่างประชาชน ทหาร และตำรวจ ทั้งนี้ ยังมีโครงการย่อยที่สนับสนุนการสร้างสันติสุขอีกหลายโครงการ ได้แก่ โครงการจ้างยามท้องถิ่น (จ้างคนในชุมชนเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ตนเอง) โครงการระบบกระจายเสียงไร้สายอัตโนมัติ 47 จุด เพื่อใช้แจ้งเตือนให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบเหตุการณ์ความไม่สงบต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นต้น โดยทุกโครงการล้วนดำเนินการภายใต้สโลแกน “ไม่มีใครอยากดูแลชุมชนของเราเท่าตัวเราเอง” (อรทัย ก๊กผล และคณะ, 2555, น. 234-240)

ตัวอย่างโครงการและกิจกรรมดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสนับสนุนกลไกการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มาโดยตลอด เพียงแต่การดำเนินการที่ผ่านมาอาจไม่โดดเด่นหรือแสดงให้เห็นผลการดำเนินงานที่เด่นชัดเนื่องด้วยไม่ใช่ภารกิจความรับผิดชอบโดยตรง ส่งผลให้บทบาทดังกล่าวถูกแทนที่ด้วยภาพการดำเนินงานด้านการจัดบริการสาธารณะโดยทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสียมากกว่า ประกอบกับความไม่ชัดเจนในการกำหนดแนวปฏิบัติตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่มาจากข้อบัญญัติตามกฎหมาย หรือมีปัญหาในส่วนของ การแปลงข้อบัญญัติทางกฎหมายมาสู่การปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดความทับซ้อนในการปฏิบัติหน้าที่ บางอย่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละระดับ ดังคำให้สัมภาษณ์ของข้าราชการท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ความว่า

“ณ ปัจจุบัน กฎหมายจัดตั้งค่อนข้างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เขียนเรื่องอำนาจหน้าที่ แต่พอมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ กลายมาเป็นมีระเบียบที่มากำหนดอีกชั้นหนึ่ง เช่น ในการใช้จ่ายงบประมาณ เขาบอกว่าให้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดในการใช้จ่าย แต่การใช้จ่ายมันมีระเบียบมหาดไทยอีกชั้น กลายเป็นมีกฎหมายชั้นรองที่มากำหนดอีกชั้นหนึ่ง ผมเองก็สอบถามไปหลายที่พบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องการกระจายอำนาจผ่านกฎหมายที่เขียนไว้ในกฎหมายจัดตั้งของ อบต. เช่น กรณีผู้ยากไร้ ผู้เสียชีวิต

ฉาปนกิจสงเคราะห์ เดิมมีสำนักงานที่ทำอยู่คือ พัฒนาสังคม ในแง่นี้เป็นปัญหาความซ้ำซ้อนกัน กฎศกฐีกา เคยวินิจฉัยว่าถ้าเป็นอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการเดิม ถ้าเขาไม่ถ่ายโอน ถึงแม้ อบต. จะมีเขียนไว้ใน กฎหมายว่าสามารถทำก็ทำไม่ได้ ต้องให้ส่วนราชการนั้นถ่ายโอน” (ตัวแทนผู้ให้ข้อมูล, สัมภาษณ์, 2566)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นได้แสดงให้เห็นนัยยะสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากความซ้ำซ้อนของกฎระเบียบ มีกฎหมายลำดับรอง (ระเบียบมหาตไทย) ที่จำกัดการปฏิบัติงาน การใช้จ่ายงบประมาณถูกควบคุมด้วยระเบียบหลายชั้นจึงทำให้การปฏิบัติหน้าที่ในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับบริบทความเป็นท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเป็นอุปสรรคหรือเป็นข้อจำกัดที่สำคัญ ซึ่งเป็นประเด็นที่มาจากสภาพปัญหาการกระจายอำนาจ ซึ่งปรากฏภาพชัดจากบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่สามารถดำเนินการในภารกิจต่างๆได้ หากไม่มีการถ่ายโอนอำนาจมาให้ท้องถิ่นดำเนินการ สภาพการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นปัญหาการกระจายอำนาจที่ยังไม่สมบูรณ์ เนื่องจากระบบกฎหมายที่ซับซ้อนและการขาดการถ่ายโอนอำนาจที่ชัดเจน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการเชื่อมต่อความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายการทำงานร่วมกันที่นำไปสู่การไร้ประสิทธิภาพหรือเอกภาพในการบริหารจัดการท้องถิ่นให้สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกันได้ในทุกระดับการปกครองท้องถิ่น และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานรัฐอื่นๆที่เป็นภาคีการทำงานร่วมกันยังคงประสบปัญหาในบางพื้นที่ ดังคำให้สัมภาษณ์ของตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจังหวัดปัตตานี ความว่า

“อย่าง คอ.บต. เริ่มเข้ามา ผ่าน สภาสันติสุข เริ่มเป็นรูปเป็นร่างเมื่อปลายปี 2563 แต่จริงๆ มันมีก่อนหน้านั้นแล้ว แต่มันยังไม่ชัดเจน ก็มีประชุมทุกเดือนนี้แหละ มีผู้นำชุมชนมา มีบุคลากรในชุมชน มีปราชญ์ชาวบ้าน แต่โครงสร้างเขามันตั้งไว้อย่างไร ไม่ได้จริงจัง และก็การทำงานจริงๆยังคงหละหลวม มีปัญหาเรื่องผลประโยชน์บางอย่างของผู้นำที่มันทำให้ซบเซาเคลื่อนได้ไม่ดีอย่างที่คิด” (ตัวแทนผู้ให้ข้อมูล, สัมภาษณ์, 2566)

ตัวอย่างสภาพปัญหาดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางภาครัฐต้องให้ความสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรเครือข่ายความสัมพันธ์ในพื้นที่ ดังข้อเสนอแนะในงานวิจัยของเฉลิมศักดิ์ บุญนำ เรื่อง “ปัจจัยเชิงเหตุและผลความร่วมมือกับภาครัฐขององค์กรชุมชนในการลดความรุนแรงของสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” (เฉลิมศักดิ์ บุญนำ, 2559, น. 284) ที่มองว่าการลดความรุนแรงในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยปัจจัยทางอ้อม ประกอบด้วยสภาพโครงสร้างสังคม การแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ ความเหมาะสมของนโยบาย การบริหารจัดการองค์กรชุมชน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ ส่วนปัจจัยทางตรง ประกอบด้วย ความไว้วางใจขององค์กรชุมชนกับภาครัฐ การสื่อสารขององค์กรชุมชนกับภาครัฐ และการลดความรุนแรงซึ่งปัจจัยต่างๆสามารถนำมาสู่การสร้างความร่วมมือเพื่อร่วมช่วยกันพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นตนเองได้

ผลการวิจัยข้างต้นจึงแสดงให้เห็นได้ว่า สถาบันที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนจำเป็นต้องมีการปรับตัว หรือปฏิรูปโครงสร้างองค์กรให้มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขบริบทของท้องถิ่นให้มากขึ้น พร้อมทั้งสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบนพื้นฐานที่คำนึงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สร้างพื้นที่ภายในท้องถิ่นให้มีบรรยากาศของความปลอดภัยสำหรับการพูดคุย สนับสนุนกลไกให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจ และใช้พื้นที่ของการมีส่วนร่วมดังกล่าวในการบริหารจัดการความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น ซึ่งสิ่งสำคัญที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะกระทำได้ในเบื้องต้นคือการหลอมรวมกลไกดังกล่าวภายใต้หลักการส่งเสริมการมีตัวตนของเครือข่ายตัวแสดงในท้องถิ่นผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นร่วมกัน ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างกันกระทั่งเกิดเป็นความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเกราะป้องกันความขัดแย้ง และเป็นเงื่อนไขที่สามารถช่วยสนับสนุนกลไกในการสร้างเสริมสันติภาพให้กับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับสภาพปัญหาที่มาจากเงื่อนไขการกำหนดภารกิจและอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจัดตั้งการปกครองท้องถิ่นในแต่ละระดับ และความไม่เป็นอิสระในการบริหารจัดการและปกครองท้องถิ่นในช่วงที่ผ่านมาดังกล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้ได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่เข้าไปจำกัดเงื่อนไขในการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถเข้าไปขับเคลื่อนกลไกการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆในระดับท้องถิ่นได้ กระทั่งเกิดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในการจัดสรรทรัพยากรทางการพัฒนาในแต่ละพื้นที่

เหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาประเด็นดังกล่าวโดยเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เป็นกรณีตัวอย่างในการศึกษาในฐานะเป็นตัวแทนภาพสะท้อนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ การถอดบทเรียนผ่านการเรียนรู้ประสบการณ์จากการดำเนินงานในมิติต่างๆขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นประโยชน์ที่สามารถช่วยตอบคำถามการวิจัย หรืออธิบายให้เห็นศักยภาพการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีทั้งด้านบวกที่แสดงให้เห็นศักยภาพ และด้านลบที่แสดงให้เห็นสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดด้านต่างๆได้เป็นอย่างดี เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้กลไกการดำเนินงานผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชน ซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ชายแดนใต้ ฉะนั้น การศึกษากลไกการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการพูดคุย การเพิ่มการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจผ่านกระบวนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่สะท้อนผ่านการส่งเสริมเครือข่ายตัวแสดงในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ และสร้างความไว้วางใจระหว่างภาคส่วนต่างๆ ทั้งที่กระทำผ่านบทบาทหน้าที่โดยตรงคือ บทบาทในภารกิจการจัดบริการสาธารณะ และบทบาทหน้าที่โดยอ้อม โดยเฉพาะการสนับสนุนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือความรุนแรงภายในพื้นที่ ซึ่งมองว่าองค์ประกอบเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นการกิจโดยตรงหรือโดยอ้อมล้วนเป็นกลไกสำคัญที่

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถดำเนินการได้เป็นอย่างดี และกลไกเหล่านี้มีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ หากรัฐส่วนกลางได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมสถาบันดังกล่าวให้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างจริงจังภายใต้หลักการกระจายอำนาจที่มุ่งเน้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานในมิติต่างๆ ได้อย่างเต็มที่และเต็มศักยภาพ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จะช่วยยกระดับศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้กลายเป็นตัวต่อประสานที่สำคัญที่จะสามารถสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

คำถามในการวิจัย

- 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างจังหวัดปัตตานีมีกระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างจังหวัดปัตตานีมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร
- 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมสันติภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างจังหวัดปัตตานีที่สามารถนำมาใช้เป็นแบบอย่างให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นของจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 3) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2 มาใช้ออกแบบแนวทางการส่งเสริมสันติภาพผ่านกระบวนการจัดประชุมย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างจังหวัดปัตตานีก่อนจัดทำเป็นข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกเฉพาะเจาะจงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีที่เคยได้รับรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ และครอบคลุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 3 ระดับ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องนี้มีข้อกำหนดประเด็นการนำเสนอเนื้อหาการวิจัยที่เป็นแนวทางเดียวกัน ประกอบด้วย

1. บริบทและข้อมูลทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่าง ประกอบด้วย บทบาทภารกิจ หน้าที่ โครงสร้างขององค์กร นโยบาย กิจกรรม โครงการ และผลความสำเร็จที่แสดงให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างดังกล่าวเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. แนวคิด และกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2 มาใช้ออกแบบแนวทางการส่งเสริมสันติภาพผ่านกระบวนการจัดประชุมย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างจังหวัดปัตตานีเพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ขอบเขตระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครอบคลุมผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2566 (5 ปีย้อนหลัง)

ข้อจำกัด

ผู้วิจัยมีข้อจำกัดในด้านระยะเวลา และงบประมาณในการศึกษา จึงไม่สามารถเก็บข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ได้ แม้บางพื้นที่จะมีผลการดำเนินการที่แสดงให้เห็นการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่น่าสนใจก็ตาม

สมมติฐานการวิจัย

1. กระบวนการส่งเสริมสันติภาพ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีที่มีกระบวนการส่งเสริมสันติภาพที่หลากหลายภายใต้และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยเฉพาะภารกิจด้านการจัดบริการสาธารณะ หากสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพจะสามารถลดความขัดแย้งและสร้างสันติภาพในพื้นที่ได้

2. การสร้างการมีส่วนร่วม: การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับองค์กรรัฐอื่น ภาคประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น จะนำไปสู่การพัฒนากลไกส่งเสริมสันติภาพที่ยั่งยืนได้

3. การพัฒนาแนวทาง: การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี จะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางส่งเสริมสันติภาพที่สามารถประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง หน่วยการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2. การส่งเสริมสันติภาพ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่มุ่งสร้างความสมานฉันท์ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และพื้นที่อื่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ

4. เครือข่ายองค์กร หมายถึง กลุ่มองค์กรหรือตัวแสดงในพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่มีการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ด้านวิชาการ

1.1 เข้าใจกระบวนการส่งเสริมสันติภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี

1.2 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมสันติภาพ

2. ด้านนโยบาย

2.1 ได้แนวทางการพัฒนานโยบายส่งเสริมสันติภาพสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2 เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

3. ด้านปฏิบัติ

3.1 มีแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการส่งเสริมสันติภาพผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.2 สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่ององค์ประกอบส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของรัฐ (Function of the state) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพและการสร้างสันติภาพ (Peace and Peace Building) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives Justice System) และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) หรือยุติธรรมชุมชน (Community Justice) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) และแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเชื่อมั่น (Trust Building) ดังจะกล่าวอธิบายถึงหลักการของแนวคิดและทฤษฎีเป็นลำดับถัดไป

1. กรอบการพิจารณาประเภทภารกิจของรัฐ (Function of the state)

ตามมุมมองของกลุ่มนักคิดภารกิจนิยม (Functionalist) ได้แสดงให้เห็นมุมมองเชิงเหตุผลในการกระทำภารกิจของรัฐผ่านการใช้อำนาจในการควบคุมสังคมและดูแลประชาชน โดยมองว่ารัฐต้องเข้าไปจัดการรักษาสภาพการอยู่ร่วมกันเพื่อให้สังคมและรัฐสามารถอยู่ร่วมกันได้ จึงทำให้เป็นที่มาของความจำเป็นที่รัฐต้องเข้าไปเกี่ยวข้องโดยใช้อำนาจในการจัดการกับกิจกรรมบางประเภทเท่าที่จำเป็น ฉะนั้น จึงสามารถจำแนกภารกิจของรัฐโดยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย ภารกิจพื้นฐาน และภารกิจรอง สามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 ภารกิจพื้นฐาน (Primary Function)

ภารกิจพื้นฐานเป็นกิจกรรมหรือหน้าที่ที่รัฐจำเป็นต้องเข้าไปใช้อำนาจดำเนินการในฐานะเป็นภารกิจพื้นฐาน (Primary Function) ซึ่งเป็นหน้าที่ที่รัฐสามารถใช้กลไกในการผูกขาดการใช้อำนาจบังคับตามกฎหมายเพื่อดำเนินการ (พิพิธ บุญรัตน์, 2546, น. 51) ประกอบด้วยภารกิจที่สำคัญ 6 ประการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย คือ

1. การธำรงรักษาความปลอดภัยจากภายนอก (Maintaining External Security) ซึ่งเป็นหน้าที่เบื้องต้นที่รัฐต้องดำเนินการนั้นคือ การปกป้องให้ประชาชนในรัฐพ้นจากภัยอันตราย ภัยรุกราน หรือศัตรูภายนอก โดยการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลไกในการป้องกันตนเอง อันเป็นภารกิจที่นำไปสู่ความมั่นคงระหว่างรัฐและประชาชนให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมั่นคงและปลอดภัย

2. การรักษาระเบียบภายในรัฐ (Maintaining Internal Order) โดยรัฐต้องเข้าไปกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในการดำรงอยู่ร่วมกัน และบังคับใช้กฎเกณฑ์เหล่านั้นในการควบคุมหรือกำกับดูแลพฤติกรรมของประชาชนภายในรัฐให้เกิดความสงบเรียบร้อย

3. การกำหนดนโยบายและทิศทางของรัฐ (Policy Making and Direction) ซึ่งเป็นภารกิจที่รัฐต้องเข้าไปกำหนดกรอบทิศทางความเป็นไปของสังคม และประสานองค์ประกอบของกลไกภายในรัฐ รวมทั้งทรัพยากรต่างๆที่ปรากฏออกมาในรูปของนโยบายที่ต้องผ่านกระบวนการแปลงไปสู่การปฏิบัติหรือดำเนินการให้เป็นไปตามทิศทางของเป้าหมายที่วางไว้

4. การเสริมสร้างความยุติธรรม (Ensuring Justice) โดยรัฐต้องเข้าไปมีบทบาทในการปกป้องหรือพิทักษ์รักษาสิทธิของประชาชนที่อยู่ภายในรัฐ และสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดหรือละเมิดกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน ส่งผลให้รัฐจำเป็นต้องมีหน้าที่ในการบริหารและดำเนินกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความเป็นธรรมตามข้อบัญญัติทางกฎหมาย

5. การปกป้องเสรีภาพของประชาชน (Safeguarding Individual Freedoms) โดยไม่อาจเข้าไปใช้อำนาจในการจำกัดการใช้เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนภายในรัฐได้ เพราะรัฐถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันเสรีภาพของมนุษย์ ฉะนั้น รัฐจึงต้องดำเนินการกิจในการคุ้มครองและส่งเสริมเสรีภาพของประชาชนตามเจตนารมณ์ขั้นพื้นฐานของกฎหมาย

6. การสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (Strengthening National Identity) ซึ่งรัฐต้องทำให้ประชาชนมีความตระหนักถึงผลประโยชน์ที่สำคัญของชาติ และมีความภักดีต่อรัฐ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการตอบสนองต่อภารกิจต่างๆของรัฐ

7. การมีปฏิสัมพันธ์กับชาติอื่น (Dealing with Other Nations) โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์ภายนอกรัฐกับชาติอื่นทั้งในด้านการสร้างพันธมิตร และการตกลงทางการค้าและการทูต (Hughes, Kroehler, & Vander Zanden, 2002, p. 282)

แนวคิดภารกิจแห่งรัฐได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะเป็นกลไกของรัฐ หรือเป็นสถาบันทางการเมืองที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความท้าทายด้านความมั่นคงและความหลากหลายทางวัฒนธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แสดงบทบาทในการเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างภารกิจพื้นฐานของรัฐกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ผ่านการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้งด้านการรักษาความปลอดภัย การสร้างความสงบเรียบร้อย และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินภารกิจที่สอดคล้องกับแนวคิดภารกิจแห่งรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการบริหารราชการแผ่นดินเท่านั้น แต่ยังมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน การเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติสุขที่ยั่งยืนในพื้นที่

1.2 ภารกิจรอง (Secondary Function)

เมื่อพิจารณาถึงภารกิจรอง ซึ่งเป็นภารกิจอื่นของรัฐที่นอกเหนือจากภารกิจหลักดังที่กล่าวไปข้างต้น ซึ่งเป็นการทำให้สังคมมีความดีงามมากขึ้น เช่น การสร้างเครือข่ายกลุ่มภาคประชาสังคม (Civil Society) ให้มีความแน่นหนาเพื่อร่วมกันเป็นกลไกในการขับเคลื่อนและพัฒนารัฐภายใต้กลไกการสร้างการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายกลุ่มภาคประชาชนในพื้นที่ ฉะนั้น ในแง่นี้จึงเป็นภารกิจของรัฐที่

มุ่งขับเคลื่อนและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา (Development) ในการตอบสนองต่อความจำเป็น สภาพปัญหา และความต้องการของประชาชน ส่งผลให้ภารกิจในด้านนี้จึงมีความเกี่ยวข้องกับการจัดบริการสาธารณะให้มีความหลากหลาย (Provision of Various Collective Goods and Services) การรักษาการแข่งขัน (Maintenance of Competition) การทำให้ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ (Stabilization of the Economy) เป็นต้น (จุมพล หนิมพานิช, 2553, น. 180-182) ซึ่งเป็นการดำเนินกิจการสาธารณะในเชิงพาณิชย์ การจัดบริการทางสังคมผ่านการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสวัสดิภาพและสวัสดิการ การรักษาพยาบาล การขนส่งคมนาคม และประเด็นอื่นๆที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของประชาชนภายในรัฐได้ ทั้งนี้ กลไกในการพัฒนาผ่านรูปแบบต่างๆของรัฐเป็นสิ่งจำเป็น และต้องมีการลงทุน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงใช้กรอบการวิเคราะห์ภารกิจของรัฐดังกล่าวในการศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นภารกิจพื้นฐาน (Primary Function) หรือภารกิจเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคงปลอดภัย (Maintaining External Security) การรักษาระเบียบภายในรัฐ (Maintaining Internal Order) การกำหนดนโยบายและทิศทางของรัฐ (Policy Making and Direction) การเสริมสร้างความยุติธรรม (Ensuring Justice) และการปกป้องเสรีภาพของประชาชน (Safeguarding Individual Freedoms) (Hughes, Kroehler, & Vander Zanden, 2002, p. 282) ซึ่งเป็นภารกิจหน้าที่เบื้องต้นที่รัฐต้องดำเนินการบนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาลในการจัดบริการสาธารณะ อันประกอบด้วย ภาระรับผิดชอบ (Accountability) ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม การตอบสนอง (Responsiveness) ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และนิติธรรม ภายใต้การยอมรับตามความคาดหวังว่าบุคคล สถาบัน และรัฐจะสามารถอยู่ร่วมกันภายใต้กฎหมายที่รับรู้กันเป็นการสาธารณะ มีการบังคับใช้อย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับบรรทัดฐานและมาตรฐานทางสิทธิมนุษยชน (ทนาย เพิ่มพูล, 2561, น. 42) อันสอดคล้องกับหลักการธรรมาภิบาลประชาธิปไตยของพิทยา บวรวัฒนา ที่มองว่า รัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐต้องขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ตรวจสอบได้ (Accountable Government) และการมีรัฐบาลที่เป็นธรรม (Government that is fair) โดยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีสิทธิทางประชาธิปไตย ได้แก่ สิทธิที่จะรู้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐทำอะไร มีบทบาทตามภารกิจอะไร หรือสิทธิในการปกครองตนเองภายใต้ขอบเขตของท้องถิ่นหรือชุมชน (Bowornwatthana, 1997, pp. 667-680) ด้วยเหตุนี้การขับเคลื่อนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงจำเป็นต้องมีหลักธรรมาภิบาลแห่งรัฐ (State Governance)

แนวคิดภารกิจของรัฐมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากเป็นภารกิจที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคม การดำเนินงานในส่วนนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการจัดบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การพัฒนาศักยภาพชุมชน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและความเข้าใจระหว่างภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจรณรงค์เหล่านี้ผ่านการจัดบริการสาธารณะที่หลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของพื้นที่ การดำเนินงานดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างพื้นที่และโอกาสในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการสร้างความเข้าใจ การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพและการสร้างสันติภาพ (Peace and Peace Building)

2.1 ความสำคัญระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับการสร้างสันติภาพ

การปกครองท้องถิ่นที่สามารถสร้างสันติภาพบนพื้นฐานของการประนีประนอมและการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในพื้นที่ท้องถิ่นได้ต้องอาศัยกลไกดังต่อไปนี้

1. การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Managing Resources Effectively and Efficiently)

การปกครองท้องถิ่นในฐานะเป็นสถาบันทางการเมืองระดับรากหญ้าที่มุ่งให้บริการสาธารณะด้านต่างๆแก่ประชาชนและเครือข่ายทางสังคมในท้องถิ่น เช่น การดูแลสุขภาพ การศึกษา ทรัพยากรน้ำ การสุขาภิบาล การสร้างความยุติธรรม และการรักษาความมั่นคงปลอดภัย เป็นต้น ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลายเป็นสถาบันทางการเมืองที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ซึ่งสามารถเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมและสร้างสันติภาพในด้านต่างๆให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้ โดยเฉพาะการกระทำการบางอย่างที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้คน จัดการเรื่องความไม่เท่าเทียมในระดับท้องถิ่น และการส่งเสริมสนับสนุนในการใช้ประโยชน์จากขีดความสามารถที่มีอยู่ของท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Brinkerhoff, 2011, p.131-153)

บทบาทด้านการสร้างสันติภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีส่วนช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นกับพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นที่มีปัญหา ด้วยการสร้างหรือพัฒนาโลกที่สามารถสร้างความยุติธรรม ความเสมอภาค ความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจได้มากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ความขัดแย้ง หรือความไม่มั่นคงในพื้นที่ การจัดเตรียมกลไกการฟื้นฟู และการจัดบริการขั้นพื้นฐานสู่ชุมชนท้องถิ่นถือว่าเป็นโลกที่ทำให้เกิดการสร้างสันติภาพขึ้นได้ในท้องถิ่น (Klem & Frerks, 2008, p.47) เพราะการให้การช่วยเหลือได้ทันท่วงทียอมนำมาซึ่งความพึงพอใจ และสร้างความไว้วางใจให้กับเครือข่ายทางสังคมในระดับท้องถิ่นได้

อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีการให้บริการ และการส่งเสริมเพื่อพัฒนาความยั่งยืนในพื้นที่ไม่ได้มีภารกิจเพื่อการสนับสนุนสันติภาพอย่างแท้จริง เนื่องจากปัญหาสำคัญที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญคือ เรื่องงบประมาณ เครื่องมือ หรือทรัพยากรบุคคลที่ไม่เพียงพอ หรืออำนาจตามกฎหมายที่มี

ข้อจำกัด ซึ่งเป็นกับดักที่ทำให้พวกเขาไม่สามารถบรรลุภารกิจต่างๆได้ตามที่คาดหวัง ซึ่งสุดท้ายทำให้เกิดความล้มเหลวในกระบวนการสร้างสันติภาพ ดังนั้น การกระจายอำนาจจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ และยินยอมที่จะถ่ายโอนอำนาจมายังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น (Olowu, Wunsch, Ayee, & al, 2004) เพราะอย่างน้อยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถาบันทางการเมืองที่อยู่ในพื้นที่ และเข้าใจพื้นที่ของความขัดแย้ง หรือพื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุด การให้อำนาจสถาบันดังกล่าวจึงช่วยยกระดับการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ได้ตรงจุด และสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ ซึ่งหากเปิดช่องหรือให้โอกาสองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทมากขึ้นก็จะเป็นผลดีต่อการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่ได้

2. การให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชนในระดับท้องถิ่น (Giving People a Voice)

การปกครองท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และการสร้างสันติภาพเกิดขึ้นมาจากการให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชน (Giving People a Voice) ทั้งกระทำโดยการสร้างความเป็นตัวแทนโดยเปิดโอกาสให้เครือข่ายทางสังคมในระดับท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพร่วมกัน เหตุนี้ การจัดการปกครองในระดับท้องถิ่นจึงต้องมีการกระจายอำนาจให้ครอบคลุมเครือข่ายทางสังคมทุกระดับ โดยต้องไม่มีการแบ่งแยก ผ่านการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ครอบคลุมทุกมิติ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และแสดงออกทางความคิดเห็นต่างๆ ซึ่งช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่รับฟังความคิดเห็นที่มีความหลากหลาย และเกิดกลไกในการสร้างความชอบธรรมในการตัดสินใจในระดับที่สูงขึ้นได้ (A. Michels & De Graaf, 2010, pp. 477-491)

3. การรักษาเจตจำนงทางการเมืองเพื่อสร้างสันติภาพ (Nurturing Political Will for Peace)

ในแง่นี้พบว่า โครงสร้างการปกครองท้องถิ่นสามารถรักษาเจตจำนงทางการเมืองที่สามารถสร้างสันติภาพได้อย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่ท้องถิ่น โดยต้องสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสนทนาระหว่างกันเพื่อหาหรือประเด็นต่างๆที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นด้วยรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ (Informal Local Arrangements) ซึ่งสามารถช่วยพัฒนาให้เกิดกลไกสันติภาพให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ได้ เช่น การสร้างคณะกรรมการสันติภาพในพื้นที่ (Local Peace Committees) สามารถสร้างโอกาสในการสนทนาหารือระหว่างตัวแทนของแต่ละชุมชน สิ่งนี้สามารถช่วยบรรเทาความรุนแรงของปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นได้ (Odendaal, 2012, pp. 40-53)

2.2 การศึกษารูปแบบความขัดแย้ง การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง และการสร้างสันติภาพของ Johan Galtung (Galtung's models of conflict, conflict transformation and peace building)

การเสนอแบบจำลองของ Johan Galtung เป็นแบบจำลองความขัดแย้งทั้งที่มีลักษณะสมมาตรและไม่สมมาตร ซึ่งความขัดแย้งที่สมมาตร ความขัดแย้งจะถูกกำหนดโดยคู่กรณีที่เป็น

ผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย ในขณะที่ความขัดแย้งที่ไม่สมมาตรนั้น ความขัดแย้งถูกกำหนดโดยฝ่ายต่างๆ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของพวกเขา และความขัดแย้งที่เกิดจากเงื่อนไขผลประโยชน์ที่มีอยู่ในความสัมพันธ์ ทศนคติ และการรับรู้ของคู่กรณี และความเข้าใจผิดของกันและกัน แต่ในความขัดแย้งที่รุนแรง ฝ่ายต่างๆมักจะสร้างภาพลักษณ์และทศนคติที่ดูหมิ่นอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากอารมณ์ เช่น ความกลัว ความโกรธ ความขมขื่น และความเกลียดชัง ที่นำไปสู่การหล่อหลอมทศนคติบางอย่าง โดยความขัดแย้งมีแหล่งที่มาซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะแสดงผ่านพฤติกรรม ประกอบด้วยความร่วมมือ การบีบบังคับ การแสดงท่าทีถึงการประนีประนอมหรือความเป็นปรปักษ์ โดยพฤติกรรมของความรุนแรงจะมีลักษณะคุกคาม การบีบบังคับ และการโจมตีทำลายล้าง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งมองว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ผลประโยชน์ทางวัตถุที่มีการแข่งขันกัน หรือมีพฤติกรรมซึ่งเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความขัดแย้ง (Ramsbotham et al., 2005, p. 10)

Galtung มองว่า ทั้ง 3 องค์ประกอบต้องแสดงร่วมกันจึงจะทำให้เห็นความขัดแย้งที่สมบูรณ์ ในขณะที่โครงสร้างของความขัดแย้งที่ไม่มีทศนคติหรือพฤติกรรมที่ขัดแย้งกันเป็นสิ่งที่แฝงซ่อนเร้นอยู่ เรียกว่า ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้ ความขัดแย้งมีลักษณะเป็นกระบวนการพลวัต ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้าง ทศนคติ และพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และมีอิทธิพลต่อกันและกัน โดยเฉพาะพลวัตที่เกิดจากการพัฒนาสามารถที่จะนำไปสู่การก่อตัวของความขัดแย้งได้เมื่อผลประโยชน์ของฝ่ายต่างๆมีความขัดแย้งกัน หรือความสัมพันธ์ที่พวกเขาเคยมีกลายเป็นการกดขี่ ซึ่งฝ่ายที่มีความขัดแย้งจะจัดระเบียบโครงสร้างนี้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ โดยสร้างทศนคติบางอย่างที่ไม่เป็นมิตร หรือพฤติกรรมที่ขัดแย้งกัน ส่งผลให้เกิดการก่อตัวของความขัดแย้ง และสร้างความรุนแรงให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งการกระทำเช่นนี้อาจขยายวงกว้าง โดยดึงอีกฝ่ายเข้ามาและทำให้เกิดการขยายออกไป ก่อให้เกิดความขัดแย้งลำดับรองซึ่งเป็นความขัดแย้งของบุคคลภายนอกที่ถูกดูดเข้าไป และส่งผลให้เกิดความซับซ้อนของความขัดแย้งในที่สุด (Ramsbotham et al., 2005, p. 10) ฉะนั้น ในมุมมองของ Galtung จึงมองว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต้องเกี่ยวข้องกับการลดระดับของพฤติกรรมความขัดแย้ง การเปลี่ยนแปลงทศนคติ และการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์หรือผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน ซึ่งเป็นแก่นของโครงสร้างความขัดแย้ง

Galtung แบ่งความแตกต่างระหว่างความรุนแรงโดยตรง (direct violence) ซึ่งเป็นความรุนแรงที่เห็นได้ชัดเจน เช่น การทำร้ายร่างกาย การฆ่า การทำลายทรัพย์สิน เป็นต้น ทั้งนี้การแก้ไขความรุนแรงทางตรงจำเป็นต้องมุ่งเน้นที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคู่ขัดแย้งโดยตรง ซึ่งกระบวนการนี้จะเกี่ยวข้องกับการรักษาสันติภาพ (Peacekeeping) เพื่อยุติความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) เป็นความรุนแรงที่ฝังอยู่ในระบบและโครงสร้างทางสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำ การเลือกปฏิบัติเชิงระบบที่ทำให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมในมิติต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ การแก้ไขปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างจำเป็นต้องมีการแก้ไขโดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมในสังคม และออกแบบกลไกในการสร้างสันติภาพที่มาจากภาคประชาสังคม (Peace-building) เพื่อสร้างความเป็นธรรมในระยะยาว และความรุนแรงทางวัฒนธรรม

(cultural violence) ถือเป็นความรุนแรงที่ฝังอยู่ในความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรม โดยการแก้ไข ต้องมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อที่ฝังรากลึก ซึ่งบทบาทของผู้นำถือว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อกระบวนการสร้างสันติภาพ (Peacemaking) ในกรณีนี้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการยอมรับร่วมกัน

ฉะนั้น โดยสรุปแนวคิดของ Galtung ข้างต้น หากเป็นความรุนแรงโดยตรง (direct violence) การยุติความรุนแรงต้องเป็นลักษณะการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมความขัดแย้ง หากเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ต้องขจัดโครงสร้างของความขัดแย้ง หรือความไม่เป็นธรรมนั้นออกไป และหากเป็นความรุนแรงทางวัฒนธรรม (cultural violence) ต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติ (Ramsbotham et al., 2005, pp. 10-11) ซึ่งการตอบสนองเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ในการรักษาสันติภาพ (peacekeeping) การสร้างสันติภาพจากระดับภาคประชาสังคม (peace-building) และการสร้างสันติภาพในระดับผู้นำ (peacemaking) โดยสันติภาพที่เกิดขึ้นจะแบ่งเป็น 2 ระดับคือ (1) สันติภาพเชิงลบ (negative peace) ซึ่งเป็นการยุติความรุนแรงโดยตรง และ (2) สันติภาพเชิงบวก (positive peace) เป็นการเอาชนะความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงทางวัฒนธรรม (Ramsbotham et al., 2005, p. 11) ทั้งนี้สามารถสรุปเป็นแผนภาพ Model การนำเสนอความขัดแย้ง ความรุนแรง และการสร้างสันติภาพเป็นรูปสามเหลี่ยมของ Galtung ได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงรูปแบบความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพของ Galtung's (Galtung's models of conflict, violence and peace)

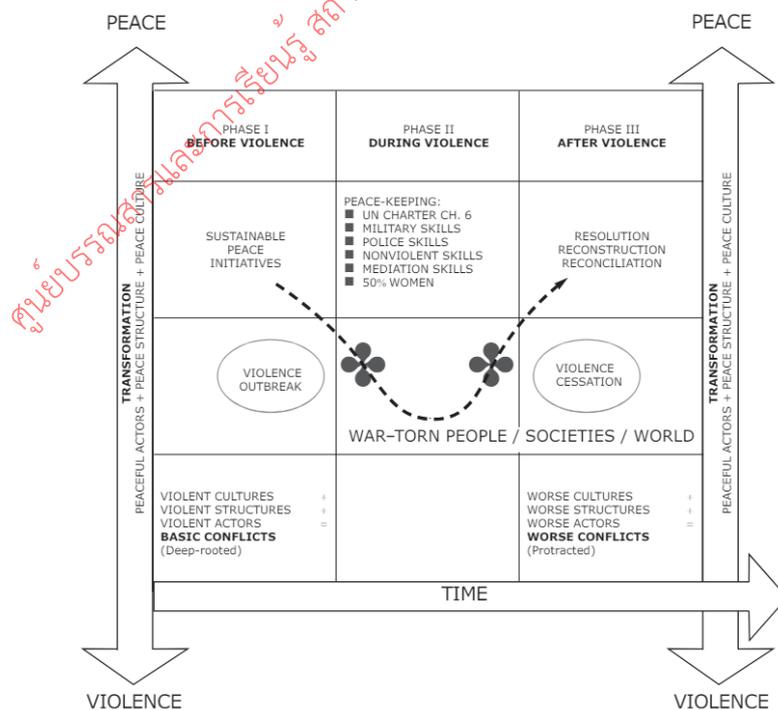
ที่มา : สรุปโดยผู้วิจัย (Ramsbotham et al., 2005, pp., p. 10)

จากภาพแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในรูปสามเหลี่ยม 3 รูป ประกอบด้วย สามเหลี่ยมแรก เป็นการโต้เถียง/ขัดแย้ง (contradiction) ซึ่งมีองค์ประกอบที่ฐานคือ ทัศนคติ (attitude) และพฤติกรรม (behaviour) แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมของคู่กรณีที่ไม่ลงรอยกัน ขณะที่สามเหลี่ยมตรงกลางเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) มีองค์ประกอบที่ฐานคือ ความรุนแรงทางวัฒนธรรม (cultural violence) และความรุนแรงทางตรง (direct violence) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

เป็นผลมาจากความรุนแรงทั้งในมิติวัฒนธรรมและการกระทำโดยตรง และภาพสุดท้ายคือภาพสามเหลี่ยมด้านขวาเป็นภาพที่แสดงถึงนัยยะของการสร้างสันติภาพ (peace-building) มีองค์ประกอบพื้นฐานคือ การสร้างสันติภาพ (peace-making) และการรักษาสันติภาพ (peace-keeping) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องอาศัยทั้งการสร้างและการรักษาสันติภาพควบคู่กันไป โดยความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ของภาพสามเหลี่ยมข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการบริหารจัดการความขัดแย้งจำเป็นต้องพิจารณาทั้งในมิติทัศนคติและพฤติกรรม การจัดการความรุนแรงต้องคำนึงถึงทั้งมิติวัฒนธรรมและการกระทำโดยตรง และสุดท้ายการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องดำเนินการทั้งการสร้างและการรักษาสันติภาพไปพร้อมกัน ฉะนั้น ทั้งหมดนี้จึงสะท้อนให้เห็นแนวคิดของ Galtung ที่มองว่าการสร้างสันติภาพเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องจัดการในหลายมิติไปพร้อมกัน แต่ทว่าในมุมมองของ Galtung มองว่ารากฐานของความขัดแย้งมีที่มาจากจุดที่ลึกที่สุดคือทัศนคติที่เป็นอคติ ที่นำไปสู่การเลือกปฏิบัติ และเมื่อเลือกปฏิบัติก็จะนำไปสู่เงื่อนไขของการสร้างความขัดแย้ง ดังสมการที่ Galtung ได้ให้ไว้

$$\text{Conflict} = A : \text{Attitude (hatred)} + B : \text{Behavior (violence)} + C : \text{Contradiction (issue)}$$

เหตุนี้ Galtung จึงมองว่าการแก้ไขปัญหความขัดแย้งจึงต้องเริ่มต้นจากการแก้ไขที่ทัศนคติที่เป็นอคติซึ่งเป็นต้นตอของความขัดแย้งเสียก่อน โดยกระบวนการนี้จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยใช้กระบวนการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆตามทฤษฎีวงจรของความขัดแย้ง (Life-cycle of a conflict) (ประทีปจิต นิละไพจิตร, 2555, น. 27)

ภาพที่ 2.2 ภาพแสดงวงจรของความขัดแย้ง (Life-cycle of a conflict)

ที่มา : Galtung, 2000, p.2

จากภาพได้แสดงให้เห็นถึงวงจรของความขัดแย้งของ Galtung ที่ได้จัดแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา ประกอบด้วย

1. ช่วงก่อนเกิดความรุนแรง (Before Violence) จะประกอบด้วยเงื่อนไข 4 ประการ คือ การให้ความชอบธรรมกับความรุนแรงจนกลายเป็นวัฒนธรรมการส่งเสริมความรุนแรง โครงสร้างของความรุนแรงผ่านกระบวนการต่างๆ (กดขี่ กดทับ ชูตรีต ฯลฯ) การกระทำความรุนแรงโดยไม่คำนึงถึงผู้ถูกกระทำว่าจะได้รับความบาดเจ็บ หรือเป็นอันตรายต่อร่างกาย และความขัดแย้งที่แสดงออกผ่านความรุนแรงเหล่านี้ถูกกระทำให้กลายเป็นเรื่องธรรมดา หรือเป็นเรื่องปกติทั่วไป ฉะนั้น ปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่ความขัดแย้ง (Basic Conflicts) ที่ฝังรากลึก ได้แก่ วัฒนธรรมที่รุนแรง (Violent Cultures) โครงสร้างที่รุนแรง (Violent Structures) และตัวแสดงที่ใช้ความรุนแรง (Violent Actors)

2. ช่วงระหว่างความรุนแรง (During Violence) จะประกอบด้วยเงื่อนไขของความพยายามในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นมา (Peace-keeping) เพื่อยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ การรักษาสันติภาพ (Peace-keeping) สามารถกระทำการผ่านกลไกต่างๆ ได้แก่ การคำนึงถึงกฎบัตรสหประชาชาติ บทที่ 6 (UN Charter Ch. 6) การกระทำการผ่านกลไกทางการทหาร (Military Skills) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในขอบเขตภารกิจของตำรวจ (Police Skills) ทักษะไม่ใช้ความรุนแรง (Nonviolent Skills) ทักษะการไกล่เกลี่ย (Mediation Skills) การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีอย่างน้อยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 หรือการเพิ่มบทบาทของสตรีในกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

3. ช่วงหลังของความรุนแรง (After Violence) เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ของความรุนแรงที่เกิดขึ้นมาซึ่งได้สร้างผลกระทบหรือความเสียหายเกิดขึ้นทั้งเป็นความรุนแรงที่มองเห็น และความรุนแรงที่มองไม่เห็น กระทั่งกลายเป็นรากฐานของความขัดแย้งในบริบทของความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นวงจรที่ดำเนินไปสู่ช่วงเวลาของความรุนแรงจะเกิดขึ้นมา เนื่องจากมีเงื่อนไขของความขัดแย้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ฉะนั้น ช่วงเวลานี้จึงต้องมุ่งเน้นการแก้ไข การฟื้นฟู และการปรองดอง (Resolution, Reconstruction, Reconciliation) แต่อาจเผชิญกับสถานการณ์ความขัดแย้งที่แย่งกว่าเดิม (Worse Conflicts) หากมิติทางวัฒนธรรมยังมีปัญหาหรือเลวร้ายลง (Worse Cultures) โครงสร้างที่ยังคงมีปัญหา (Worse Structures) ตัวแสดงที่ยังคงไม่ได้มีปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Worse Actors)

ฉะนั้น ลักษณะสำคัญของวงจรจึงแสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวระหว่างสันติภาพ (PEACE) และความรุนแรง (VIOLENCE) ที่มีกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (Transformation) หรือเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาและได้สร้างผลกระทบต่อประชาชน และสังคมที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงที่เกิดขึ้น (War-torn People/Societies/World) ลักษณะความสัมพันธ์ของความรุนแรงจึงแสดงให้เห็นทั้งจุดแตกหักที่ทำให้เกิดการปะทุของความรุนแรง (Violence Outbreak) และการจัดการเพื่อยุติความรุนแรง (Violence Cessation) เหตุนี้ จากภาพจึงสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างสันติภาพว่าเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน ต้องการการจัดการในหลายมิติ และมีความเสี่ยงที่สถานการณ์อาจแย่งได้หากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม

เหตุนี้ การก้าวข้ามความขัดแย้งจึงมีความสำคัญ เพื่อหาจุดร่วมของการรับรู้และเข้าถึงเป้าหมายของคู่ขัดแย้ง โดยสร้างองค์ประกอบที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับร่วมกันได้ ผ่านกระบวนการ

सानเสวนาโดยใช้องค์ประกอบบุคคลที่ 3 เข้ามาเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยหรือหารือเพื่อหาทางออกร่วมกัน ซึ่งจริงๆ แล้วการสานเสวนาควรถูกนำมาใช้ทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังความขัดแย้งหรือความรุนแรงเพื่อใช้เป็นกระบวนการสร้างสันติภาพ (ประทีปจิต นีละไพจิตร, 2555, น. 28-30)

2.3 กรอบการศึกษาความขัดแย้งแบบใหม่ (new approach) : การศึกษากระบวนการสร้างสันติภาพของ John Paul Lederach (Lederach models of conflict resolution and conflict transformation level)

กรอบการศึกษาความขัดแย้งแบบใหม่ให้ความสำคัญกับการก่อตัวของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งนำไปสู่กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งที่รุนแรงและไม่รุนแรง และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยบุคคล หรือกลุ่มที่ถูกกดขี่หรือถูกกีดกันมาก่อนหน้านี้ได้เข้ามาท้าทายบรรทัดฐานและอำนาจเชิงโครงสร้างที่มีอยู่

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาแบบจำลองการแก้ไขความขัดแย้งและระดับการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งของ Lederach (1997) ได้แสดงให้เห็นความสำคัญของกระบวนการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งที่ต้องกระทำจากล่างขึ้นบน (bottom-up) (Ramsbotham et al., 2005, p. 23) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ระดับล่างสุด คือ ประชาชนชั้นรากหญ้า
2. ระดับกลาง คือ คนในที่เป็นตัวกลางเชื่อมประสานระหว่างประชาชนชั้นรากหญ้ากับภาครัฐ
3. ภาครัฐหรือกลุ่มผู้ก่อการ

Lederach (1997) จึงให้ความสำคัญในการวิเคราะห์กลุ่มคนสามระดับดังกล่าว ซึ่งแต่เดิม การจัดการความขัดแย้งในรูปแบบเก่าให้ความสำคัญเพียงตัวแสดงที่เป็นภาครัฐกับกลุ่มผู้ก่อการ โดยอาจมีกลุ่มบุคคลที่สาม (third party) เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นตัวกลางพูดคุยระหว่างรัฐกับผู้ก่อการด้วย แต่คนกลางหรือบุคคลที่สามดังกล่าวมักเป็นบุคคลภายนอก (outsider) ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบใหม่ที่จะให้ความสำคัญกับคนกลางที่เป็นคนใน (insider) และประชาชนชั้นรากหญ้า เพราะคนทั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่คนทั้งสองกลุ่มต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วย เพราะทุกข้อตกลงของการแก้ปัญหาจะส่งผลกระทบต่อพวกเขา (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์, 2563, น. 60)

ฉะนั้น การจัดการความขัดแย้งรูปแบบใหม่จึงเกิดขึ้นมาพร้อมกับแนวคิดที่ว่า จะรวมคนทั้งสามระดับ โดยการเน้นบทบาทของคนใน (insider) มาทำงานประสานร่วมกันในการสร้างสันติภาพ ซึ่ง Lederach ได้เสนอเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่การสร้างสันติภาพผ่านตัวแสดง (actors) และบทบาทหน้าที่ใน 3 ระดับ (tracks) ประกอบด้วย

ระดับที่ 1 (track 1) : ผู้นำในระดับสูง หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจ เช่น ฝ่ายการทหาร ฝ่ายการเมือง ฝ่ายผู้นำศาสนา ฝ่ายผู้เห็นต่างหรือศัตรูหลักของรัฐ โดยแนวทางการทำงาน หรือบทบาทของตัวแสดงระดับนี้คือ การมุ่งเน้นไปที่การเจรจาในระดับสูง เช่น การเจรจาหยุดยิง การเจรจาข้อตกลงของกลุ่ม โดยการพูดคุยอาจมีผู้อำนวยความสะดวกในระดับสูงมาเป็นฝ่ายที่สาม ดังปรากฏจากตัวอย่างรูปธรรม เช่น การเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่ม BRN ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การเจรจาระหว่างรัฐบาลโคลอมเบียกับกองกำลัง FARC การประชุมระหว่างผู้นำทาง

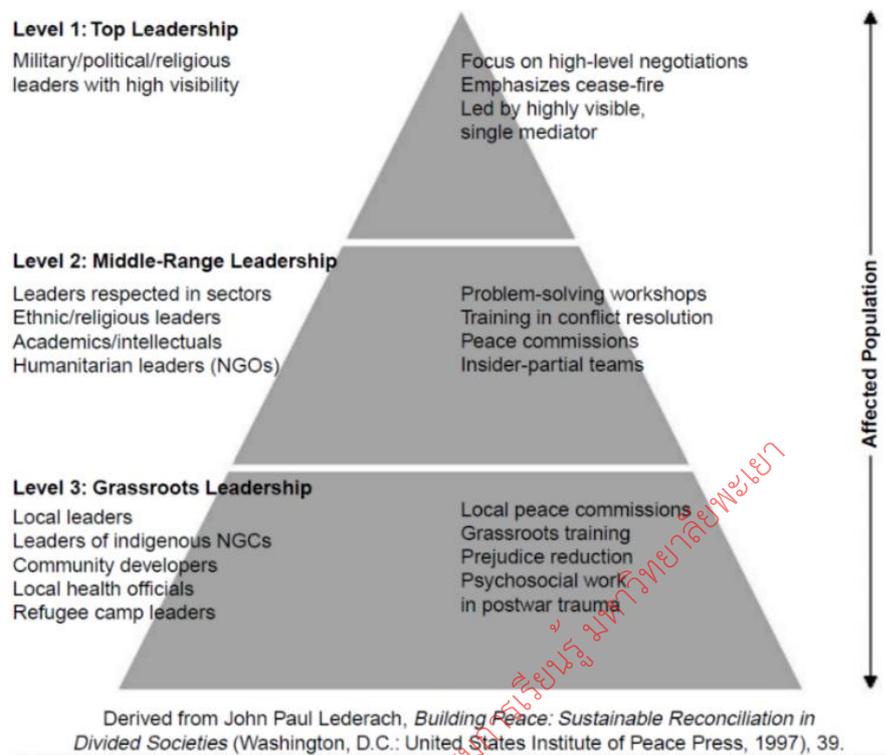
การทหารของทั้งสองฝ่ายเพื่อกำหนดเขตปลอดทหาร เป็นต้น โดยบทบาทเฉพาะของตัวแสดงในระดับนี้คือ การตัดสินใจเชิงนโยบายระดับสูง การประกาศหยุดยิง การลงนามในข้อตกลงสันติภาพ การออกกฎหมายนิรโทษกรรม เป็นต้น

ระดับที่ 2 (track 2) : ผู้นำในระดับกลาง หรือคนกลาง เช่น ผู้นำหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรจากภาคส่วนต่างๆ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้นำศาสนา นักวิชาการ ปัญญาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น โดยการทำงานของตัวแสดงในระดับนี้คือ การแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ จัดให้มีพื้นที่สาธารณะเพื่อการพูดคุย ฝึกอบรม การทำความเข้าใจกับประชาชนในมิติต่างๆเพื่อหาทางออกจากความขัดแย้ง และการเชื่อมโยงเครือข่ายของผู้สร้างสันติภาพที่เป็นคนใน ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดเวทีสานเสวนาระหว่างผู้นำศาสนาพุทธและมุสลิมในพื้นที่ที่ขัดแย้ง การประชุมเชิงปฏิบัติการของนักวิชาการเพื่อวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหา การจัดอบรมทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้แก่ผู้นำชุมชน เป็นต้น โดยบทบาทเฉพาะของตัวแสดงในระดับนี้นั้นจะมีความสำคัญในแง่ของการเป็นสะพานเชื่อมระหว่างระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ การสร้างความเข้าใจในมิติทางวัฒนธรรมและศาสนา การพัฒนาศักยภาพผู้นำท้องถิ่น รวมถึงเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทในการดำเนินการวิจัยและเสนอทางออกเชิงนโยบาย

ระดับที่ 3 (track 3) : ผู้นำในระดับรากหญ้า เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มเครือข่ายชุมชน นักพัฒนาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่การแพทย์ในพื้นที่ หัวหน้าค่ายผู้ลี้ภัย ชาวบ้านในระดับรากหญ้าที่อยู่กับพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งโดยตรง โดยแนวทางการทำงานหรือบทบาทของตัวแสดงระดับนี้คือการทำงานเป็นเครือข่ายสร้างสันติภาพในระดับท้องถิ่น มีการเข้าร่วมเสวนาบรรยายถึงประเด็นต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การฝึกอบรม การทำงานเยียวยาฟื้นฟูจิตใจแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบและความรุนแรง เป็นต้น (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์, 2563, น. 60-62) ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเพื่อเยียวยาผู้สูญเสีย การทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ที่ขัดแย้ง การจัดกิจกรรมกีฬาเพื่อสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้สันติวิถีในชุมชน เป็นต้น โดยบทบาทเฉพาะของตัวแสดงที่สำคัญในระดับนี้คือ การดูแลผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในชุมชน การจัดการความขัดแย้งในระดับชุมชน และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ

ทั้งนี้ ความสำเร็จของกระบวนการสร้างสันติภาพต้องอาศัยการทำงานประสานกันของทั้ง 3 ระดับ โดย Track 1 เน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและโครงสร้าง Track 2 เชื่อมประสานและสร้างความเข้าใจระหว่างระดับ หรือเป็นตัวกลางในความสัมพันธ์ และ Track 3 สร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับรากหญ้าและชีวิตประจำวัน ซึ่งการทำงานทั้ง 3 ระดับนี้ต้องดำเนินไปพร้อมกันและเสริมซึ่งกันและกัน จึงจะนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนได้

ทั้งนี้ สามารถสรุปแบบจำลองการแก้ไขความขัดแย้ง และ 3 ระดับในการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งของ John Paul Lederach ได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 2.3 ภาพแสดงการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง และระดับการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งของ Lederach (Lederach models of conflict resolution and conflict transformation level)

ที่มา : โมเดลการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Lederach, 1997, p. 39)

จากภาพแสดงแนวคิดการสร้างสันติภาพตามโมเดลของ John Paul Lederach ที่แบ่งระดับผู้นำและบทบาทออกเป็น 3 ระดับ ดังที่กล่าวข้างต้น ประกอบด้วย Level 1: Top Leadership (ผู้นำระดับสูง) ประกอบด้วย ผู้นำทางทหาร การเมือง และศาสนาที่มีความโดดเด่น โดยบทบาทหลักคือ การเน้นการเจรจาในระดับสูง มุ่งเน้นการหยุดยิง และใช้ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีชื่อเสียงเป็นคนกลาง ขณะที่ Level 2: Middle-Range Leadership (ผู้นำระดับกลาง) ประกอบด้วย ผู้นำที่ได้รับการยอมรับในแต่ ละภาคส่วน ผู้นำชาติพันธุ์และศาสนา นักวิชาการและปัญญาชน ผู้นำองค์กรมนุษยธรรม (NGOs) โดย บทบาทหลักคือ การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการแก้ปัญหา การอบรมด้านการจัดการความขัดแย้ง การจัดตั้งคณะกรรมการสันติภาพ และการสร้างทีมงานที่เป็นคนใน สุดท้ายคือ Level 3: Grassroots Leadership (ผู้นำระดับรากหญ้า) ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำ NGOs พื้นเมือง ผู้พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขท้องถิ่น ผู้นำค่ายผู้ลี้ภัย โดยบทบาทหลักคือ การจัดตั้งคณะกรรมการสันติภาพ ท้องถิ่น การฝึกอบรมระดับรากหญ้า การลดอคติในมิติต่างๆ การทำงานด้านจิตสังคมกับผู้ได้รับ ผลกระทบจากสงคราม

ทั้ง 3 ระดับดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเป็นรูปแบบสำคัญของกระบวนการสร้างสันติภาพ ดัง ปรากฏการณ์แสดงให้เห็นความสัมพันธ์แบบพีระมิด โดยจำนวนคนที่ได้รับผลกระทบ (Affected Population) จะมากขึ้นเมื่อลงไปสู่ระดับล่าง แต่ระดับจะมีบทบาทและวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน แต่เชื่อมโยงกัน ซึ่งการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนจะต้องอาศัยการทำงานประสานกันของทั้ง 3 ระดับ และ

เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับ ฉะนั้น รูปแบบหรือโมเดลนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนไม่สามารถเกิดขึ้นจากการทำงานของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้เพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของผู้นำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับ

2.4 การสร้างสันติภาพผ่านมุมมองวารสารศาสตร์ (Peace Journalism)

การสร้างสันติภาพผ่านมุมมองวารสารศาสตร์คือ กระบวนการเลือกและตัดสินใจของบรรณาธิการและนักข่าวว่าจะรายงานประเด็นเนื้อหาข่าวในเรื่องใด และจะรายงานอย่างไร ซึ่งในที่นี้ ประเด็นเนื้อหาที่จะนำเสนอออกสู่สาธารณะผ่านสื่อต้องมียุทธศาสตร์ประกอบเชิงคุณค่าในมิติที่เป็นการลดเงื่อนไขของความขัดแย้ง หรือการหาทางออกโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Lynch & McGoldrick, 2007, p. 256) ทั้งนี้ การทำหน้าที่ของสื่อต้องประกอบด้วยเงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่

1. สื่อต้องให้ความสำคัญในการใช้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อการวิเคราะห์ข้อขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งบนพื้นฐานแนวคิดที่มุ่งเน้นเรื่องความสมดุลที่ไม่มีอคติ ความเป็นธรรม และความถูกต้องในการรายงานนำเสนอออกสู่สาธารณะ

2. สื่อต้องแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงที่มาของข่าวหรือประเด็นเนื้อหาที่นำเสนอระหว่างนักข่าว แหล่งที่มา เรื่องราวที่พวกเขากล่าวถึง และผลที่ตามมาของการทำข่าว โดยปราศจากการแทรกแซงของนักข่าวเพื่อนำเสนอเนื้อหาที่ไปไกลกว่าข้อเท็จจริงซึ่งเป็นมาตรฐานทางจริยธรรมของนักข่าวที่พึงมีในการทำหน้าที่

3. สื่อต้องสร้างความตระหนักรู้ถึงการไม่ใช้ความรุนแรง และนำเสนอประเด็นเนื้อหาข่าวด้วยความคิดสร้างสรรค์ที่มุ่งเสริมสร้างสันติภาพด้วยความจริงใจอย่างตรงไปตรงมา

ฉะนั้น เนื้อหาสารที่ถูกรับนำเสนอผ่านสื่อต้องเป็นไปเพื่อผลลัพธ์ที่มีลักษณะเป็นไปโดยปราศจากเงื่อนไขของการใช้ความรุนแรง ความเห็นอกเห็นใจกับทุกฝ่าย และความคิดสร้างสรรค์ที่มีแนวโน้มในการได้มาซึ่งสันติภาพ ดังปรากฏจากตารางเปรียบเทียบระหว่าง Peace/Conflict Journalism และ War/Violence Journalism ของ Galtung

2.5 การสร้างสันติภาพด้วยกระบวนการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่น

วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมตามแนวทาง Participatory methodologies ถือเป็นจุดตั้งต้นของกระบวนการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมเศรษฐกิจ และการเสริมพลังอำนาจของเครือข่ายคนทุกกลุ่ม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการตอบสนองกระบวนการสร้างสันติภาพ การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจ โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจให้กับผู้ด้อยโอกาสหรือประชาชนธรรมดาทั่วไป เพื่อให้พวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ต่างๆ หรือเรื่องราวความคับข้องใจที่ต้องการนำเสนอ (Thomas-Slayter, B., 2009, p. 333) การเข้าไปมีส่วนร่วมในมิติการบริหารการพัฒนาาร่วมกันกับเครือข่ายตัวแสดงอื่นที่มีอำนาจเพื่อร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการใช้อำนาจกระทำการตัดสินใจที่มาจากความคิดเห็นของผู้คนหลายกลุ่มหลายฝ่าย (Thomas-Slayter, B., 2009, p. 337)

รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมที่มักพบเห็นซึ่งไม่ใช่เป็นทางออกของกระบวนการสร้างสันติภาพ คือ รูปแบบ “การมีส่วนร่วมเชิงรับ (Passive participation)” ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมแบบ “ถูกกระทำ” หรือ “ตั้งรับ” โดยประชาชนจะเป็นเพียงผู้รับนโยบายหรือโครงการที่ถูกกำหนดมาแล้ว ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือกำหนดทิศทาง เข้าร่วมเพราะถูกเชิญหรือถูกขอร้อง ไม่ได้เกิดจากความต้องการที่แท้จริง และที่สำคัญการมีส่วนร่วมดังกล่าวมีปัญหาเนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดและตัดสินใจ ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในขั้นตอนการวางแผน ไม่ได้ร่วมกำหนดเป้าหมายหรือวิธีการ สิ่งที่ทำได้คือเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งหรือแนวทางที่กำหนดไว้แล้ว รูปแบบดังกล่าวจึงสะท้อนการสื่อสารเป็นแบบทางเดียว (One way communication) ที่เน้นการรับฟังข้อมูลจากเบื้องบนเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีช่องทางสะท้อนความคิดเห็นกลับ และขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

จากลักษณะข้างต้นจึงสะท้อนให้เห็นกระบวนการสื่อสารข้อมูลทางเดียวจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนไปยังสมาชิกของชุมชน การมีส่วนร่วมประเภทนี้จึงถูกผู้นำท้องถิ่นชักจูงได้ง่ายเพื่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในลักษณะอุปถัมภ์ และมีแนวโน้มที่จะส่งเสริมการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการพึ่งพาตนเอง ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบ “การมีส่วนร่วมเชิงโต้ตอบ (Reactive participation)” ที่มักจะเป็นกระบวนการที่ถูกควบคุมโดยตัวแทนการพัฒนาภายนอก ซึ่งปรากฏจากการกระทำที่อยู่ในรูปของการเป็นอาสาสมัครหรือเป็นแรงงาน การบริจาคเงิน หรือทรัพยากรอื่น ๆ แต่ความคิดริเริ่มอยู่ที่บุคคลภายนอกและไม่ค่อยมีรูปแบบการจัดองค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่อง เมื่อเวลาผ่านไป กิจกรรมก็หายไป ส่งผลให้การมีส่วนร่วมดังกล่าวจึงมีลักษณะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ฉะนั้น การมีส่วนร่วมที่ดีจึงควรเกิดขึ้นภายในชุมชน เพราะข้อดีของการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้คือ ความเป็นผู้นำและความริเริ่มมีพื้นฐานจะเกิดขึ้นมาจากชุมชนท้องถิ่น และองค์กรระดับรากหญ้ามักเกิดขึ้นผ่านการระดมมวลชนในชุมชนทั่วไป (Thomas-Slayter, B., 2009, p. 337)

2.6 การสร้างสันติภาพด้วยแนวคิดสันติวัฒนธรรม (Culture of Peace)

การสร้างสันติวัฒนธรรม นับเป็นองค์ประกอบหรือเงื่อนไขสำคัญในการปลูกสร้างที่ยากที่สุด ดังปรากฏจากทฤษฎีของ Francis Fukuyama ที่ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบในการพัฒนาสังคมและประชาธิปไตยพบว่ามีเงื่อนไขวัฒนธรรมถือเป็นองค์ประกอบสร้างที่จัดอยู่ใน “ระดับที่ลึกที่สุด” เพราะเป็นเงื่อนไขที่ถูกสร้างขึ้นมาจากโครงสร้างสถาบันครอบครัว ศาสนา ค่านิยมทางศีลธรรม ชาติพันธุ์ จิตสำนึกของความเป็นพลเมือง และประเพณีทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะ (Fukuyama, F., 1996, p. 321 อ้างใน Kulnazarova, A., 2020, p. 278) เนื่องจากองค์ประกอบทางสังคมในทวีปเอเชียโดยส่วนใหญ่ เป็นสังคมที่สร้างขึ้นมา และดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ภายใต้หลักศีลธรรมที่ฝังรากลึกในโครงสร้างทางสังคมให้มีความเข้มแข็ง (Fukuyama, F., 1996, p. 325) โดยเฉพาะองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่กระทำการผ่านโครงสร้างทางการศึกษา และสื่อสารมวลชนหรือการสื่อสาร ที่กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการหล่อหลอมสังคมให้ตั้งมั่นอย่างมั่นคง เหตุนี้ จึงทำให้เครือข่ายนักวิจัยด้านสันติภาพศึกษา อย่างนักวิชาการ Wolfgang Dietrich มองว่าองค์ประกอบทางวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการสร้างสันติภาพอย่างแยกไม่ออก พร้อมทั้งได้เสนอแนวคิดที่สำคัญคือ สันติภาพข้ามเหตุผล (Trans-rational property of peaces) ที่ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่าน

มุมมองเชิงเหตุผล และมุ่งเน้นการศึกษาในมิติอื่นๆที่เป็นเงื่อนไขทางวัฒนธรรมในการประกอบสร้างสันติภาพมากขึ้น ซึ่งพยายามโต้แย้งว่าวิธีการสร้างสันติภาพตามแนวทางสากลที่ให้ความสำคัญกับหลักเหตุผลอาจไม่ใช่ทางออก หรือสามารถสร้างสันติภาพได้ หากแต่มีมิติอื่นๆร่วมด้วยที่ควรเลือกนำมาใช้ในกระบวนการสร้างสันติภาพ (Peace Building)

ทั้งนี้ องค์ประกอบสร้างสันติภาพผ่านเงื่อนไขทางวัฒนธรรมดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าเฉพาะเงื่อนไขทางศาสนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่การสร้างสันติภาพทางวัฒนธรรมมีเงื่อนไขที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งไม่สามารถอนุมานความเฉพาะเจาะจง หรือกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัวได้ เพราะแต่ละพื้นที่มีลักษณะ Subjective อยู่ในตัวที่ต้องเข้าไปศึกษาเรียนรู้เงื่อนไขภายในพื้นที่นั้นๆ หรือองค์ประกอบสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นโดยตรง (Iriye, A., 1990, p. 100) และองค์ประกอบสร้างอื่นๆที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละพื้นที่ หรือในแต่ละประเทศควรมีส่วนในการประกอบสร้างความหมายบางอย่าง (Structures of meaning) ที่ผู้ศึกษาต้องเรียนรู้ (Geertz, C., 1973, p. 10 -14)

เมื่อพิจารณาถึงการสร้างสันติภาพทางวัฒนธรรมพบว่า มีข้อพิจารณาเชิงปฏิบัติที่สำคัญกล่าวคือ กระบวนการสร้างสันติภาพจำเป็นต้องทำความเข้าใจประเด็นอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นมาจากบริบททางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละประเทศที่มีความซับซ้อน โดยหลักการสำคัญของกระบวนการสร้างสันติภาพผ่านมิติสันติวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1) เงื่อนไขแรกสำหรับการสร้างสันติภาพคือ ทุกฝ่ายต้องมีความปรารถนาที่จะสร้างและไม่ทำลายล้างความสามัคคีและไม่แตกแยก เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นมิตรและไม่เป็นศัตรูกันระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งกัน

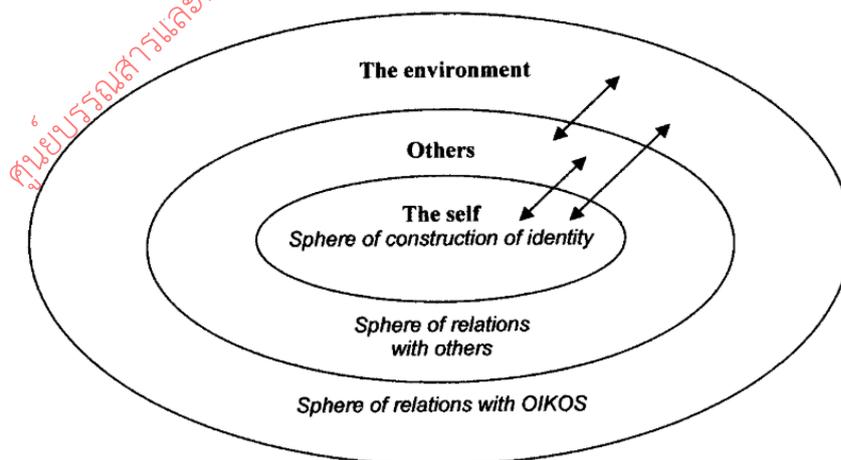
2) เงื่อนไขที่สองมีสองด้าน ประกอบด้วย องค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายใน ซึ่งทั้งสององค์ประกอบต้องพึ่งพากันกล่าวคือ องค์ประกอบการสร้างสันติภาพภายนอกคือ ความปรารถนาที่จะสร้างสันติภาพในสังคม และองค์ประกอบภายในคือความปรารถนาที่จะรักษาสันติภาพในตนเอง กระทั่งสามารถขยายจิตสำนึกและความผูกพันมิติสันติภาพต่อเครือข่ายที่อยู่รอบตัว โดยเฉพาะเครือข่ายสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่ในชุมชนรอบข้าง รวมทั้งพยายามทุกวิถีทางเพื่อฟื้นฟูสันติภาพทั้งภายนอกและภายในโดยคำนึงถึงทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยครอบคลุมถึงวิถีคิด ทัศนคติ การสื่อสาร รูปแบบพฤติกรรม และการตระหนักให้ความสำคัญกับสัญลักษณ์ดั้งเดิมอื่นๆที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

ลักษณะดังกล่าวจะช่วยสร้างสันติภาพเชิงบวกตามข้อเสนอของ Johan Galtung ได้นั้นต้องมีองค์ประกอบของเครือข่ายผู้คนและชุมชนที่ต้องเข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อฟื้นฟูและสร้างความเชื่อมั่นหรือสร้างความไว้วางใจ (Trust Building) ในการเอาชนะความไม่สอดคล้องที่ปรากฏผ่านเงื่อนไขในการก่อกำเนิดความรุนแรง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ ความรุนแรงทางวัฒนธรรม (Galtung, J., 1996, pp. 110-112) โดยกระบวนการสร้างสันติภาพจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องอาศัยกลไกของท้องถิ่นเป็นฐานรากในการเข้าไปมีบทบาทขับเคลื่อนเพื่อผลักดันกระบวนการสร้างสันติภาพระหว่างเครือข่ายต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น เพราะโครงสร้างท้องถิ่น (local) ถือเป็นสถาบันที่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างใกล้ชิด ซึ่งปฏิสัมพันธ์และความใกล้ชิดดังกล่าวได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้สถาบันท้องถิ่นมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในมิติทางวัฒนธรรมเฉพาะของพื้นที่นั้นๆที่เป็น Local community

โดยตรง (Kulnazarova, A., 2020, p. 282) ทั้งนี้ ภัยแล้งสำคัญในการสร้างสันติภาพทางวัฒนธรรมคือ การระบุประเด็นการพัฒนา และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมระหว่างผู้คนที่อยู่นอกระบบโครงสร้างทางการเมืองหรืออยู่นอกพื้นที่

เหตุนี้ สันติวัฒนธรรมจึงหมายถึง องค์ประกอบเชิงวัฒนธรรมที่ถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสันติภาพผ่านเครือข่ายเชิงสถาบันต่างๆที่มีความสำคัญในสังคมหนึ่งๆ ประกอบด้วย สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันการปกครอง และสถาบันอื่นๆ เพื่อใช้เป็นเงื่อนไขในกระบวนการสร้างความไว้วางใจในการอยู่ร่วมกันระหว่างวัฒนธรรมผ่านกระบวนการสร้างความสมดุลกลมกลืนของอัตลักษณ์ ทัศนคติ คุณค่า ความเชื่อ และรูปแบบการดำเนินชีวิต (มัถนาน มามะ, ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, และโสเมฉาย บุญญานันต์, 2562, น. 298) ทั้งนี้ องค์ประกอบหลักของการสร้างสันติวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นมาจากกระบวนการหล่อหลอมความเป็นตัวตนของบุคคล (construction of identity) ทั้งในมิติทางด้านความคิด และการกระทำผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นไปตามกระบวนการพัฒนาศักยภาพระดับบุคคลกระทั่งทำให้เขารู้สึกถึงการมีตัวตนที่มีคุณค่า และเกิดการยินยอมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดให้มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขที่นำมาใช้ในกระบวนการหล่อหลอมเพื่อสร้างตัวตนดังกล่าว (Wenden, 2004, p. 101)

การสร้างสันติวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นมาจากกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ใน 3 องค์ประกอบหลัก คือ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นบุคคล (Construction of identity) ปัจจัยอื่นที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับตัวบุคคล (Sphere of otherness) และการศึกษาด้านสภาพแวดล้อมที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต (Sphere of relations with the living place or OIKOS) ที่ทำให้เกิดศักยภาพระดับบุคคลและระดับสังคมในการยอมรับวัฒนธรรมที่หลากหลาย กระทั่งสามารถผสมกลมกลืนทางอัตลักษณ์ ทัศนคติ พฤติกรรม ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติในการใช้ชีวิต (ยูริ แก้วชูช่วง, 2560, น. 13) ดังภาพประกอบด้านล่าง

ภาพที่ 2.4 องค์ประกอบความสัมพันธ์ที่มีผลต่อกระบวนการสร้างสันติวัฒนธรรม
ที่มา : Wenden, 2004, p. 102 อ้างถึงใน L. Sauv , 2001, pp. 293-318

ฉะนั้น จากภาพแสดงวงกลมซ้อนกัน 3 ชั้นข้างต้นได้แสดงให้เห็นแนวทางในการอธิบายความสัมพันธ์ของกระบวนการสร้างสันติวัฒนธรรม ดังนี้

1) วงในสุด คือ Sphere of construction of identity (พื้นที่การสร้างอัตลักษณ์ตนเอง)

การสร้างพื้นที่ในการแสดงออกเชิงอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับวิถีจารีตหรือวัฒนธรรมของตนเองที่สอดคล้องกับความเป็นท้องถิ่นนั้นจะเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยทำให้คนในท้องถิ่นรู้สึกหรือรับรู้ได้ว่าสังคมภายนอกมีความเข้าใจและยอมรับตัวตนของพวกเขามากขึ้น ดังตัวอย่าง การเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น การยอมรับในอัตลักษณ์ทางศาสนา และการสร้างความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งทำให้เครือข่ายทางสังคมในระดับท้องถิ่นมีตัวตน หรือมีคุณค่ามีความหมายภายใต้การยอมรับจากบุคคลอื่น

2) วงกลาง คือ Sphere of relations with others (พื้นที่ความสัมพันธ์กับผู้อื่น)

การสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนกลุ่มต่างๆโดยใช้เงื่อนไขทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมประสานถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่ได้ ดังตัวอย่าง การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชุมชนพุทธ-มุสลิม การเรียนรู้และเคารพความแตกต่างทางความเชื่อ การทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้เกิดกลไกในการสร้างความไว้วางใจและความเห็นอกเห็นใจของผู้คนมากขึ้น

3) วงนอกสุด คือ Sphere of relations with OIKOS (พื้นที่ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม)

การสร้างความสัมพันธ์กับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมโดยรวมในชุมชนท้องถิ่นถือเป็นกระบวนการสร้างสันติภาพอย่างหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายทางสังคมในระดับท้องถิ่นรู้สึกถึงการได้รับการเอาใจใส่ และการสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆผ่านกิจกรรมที่กระทำเพื่อส่วนรวมจะช่วยสร้างความคุ้นเคยสนิทสนมที่เป็นองค์ประกอบสร้างความไว้วางใจได้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย หรือการสร้างแบบแผนการดำเนินชีวิตที่พัฒนากลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมนั้นๆ ดังตัวอย่าง การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม การสร้างความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เป็นต้น ฉะนั้นการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นจะเป็นตัวช่วยในการลดเงื่อนไขของความหวาดระแวง และมองความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ด้วยมุมมองของความเป็นมิตรที่จริงใจ หรือมีความไว้น้ำใจเชื่อใจมากขึ้น

การสร้างสันติวัฒนธรรมจึงต้องดำเนินการในทุกๆระดับ ประกอบด้วย ระดับปัจเจก ซึ่งต้องมีการพัฒนาจิตใจและทัศนคติ การเรียนรู้ทักษะการจัดการความขัดแย้ง และการสร้างความตระหนักในคุณค่าของตนเอง ขณะที่ระดับความสัมพันธ์ ต้องมีการสร้างการยอมรับความแตกต่าง การพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและสร้างพื้นที่หรือทำกิจกรรมร่วมกัน และระดับสุดท้ายคือระดับสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องมีการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม เน้นการพัฒนาาระบบนิเวศทางสังคมที่เกื้อกูล และเน้นสร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ ลูกศรสองทิศทางในภาพแสดงให้เห็นว่าต้องมีการปฏิสัมพันธ์และส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน หรือต้องพัฒนาไปพร้อมกันทุกๆระดับ โดยความสำเร็จในระดับหนึ่งจะส่งผลต่อระดับอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทุกเงื่อนไขมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน เหตุนี้ การสร้างสันติวัฒนธรรมจึงเป็น

กระบวนการที่ต้องเริ่มจากการพัฒนาตนเอง แล้วจึงจะขยายสู่การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อสร้างสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สันติและยั่งยืนให้เกิดขึ้นได้

องค์ประกอบดังกล่าวนำมาซึ่งการสร้างสันติวัฒนธรรมที่แสดงออกมาผ่านคุณลักษณะสำคัญหรือรูปแบบพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมชุมชน ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการเคารพในความเป็นคนที่เท่าเทียมกันโดยไม่แบ่งแยกตามฐานะ อาชีพ การศึกษา หรืออื่นๆ พฤติกรรมที่แสดงออกผ่านการประสานความร่วมมือในการปฏิบัติภารกิจต่างๆร่วมกัน การมีเสรีภาพในการแสดงออกทางความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ ความอดทนอดกลั้นแม้จะถูกกระทำวิพากษ์วิจารณ์ หรือมีทรศนะตรงข้ามกับกลุ่มผู้เห็นต่าง เป็นต้น (ยูริ แก้วชูช่วง, 2560, น. 13 อ้างถึงใน เพิ่มศักดิ์ มกรากิรมย์ และคณะ, 2556)

กระบวนการสร้างความรู้สึเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และการตระหนักรู้ในวัฒนธรรมจะส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างสันติภาพ (peace) การให้ความร่วมมือ (cooperation) การยอมรับวัฒนธรรมระหว่างกัน (intercultural) การยอมรับสิทธิมนุษยชน (human right) และเกิดความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวระหว่างกลุ่ม (inter-solidarity) ซึ่งทั้งหมดเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการสร้างประชาธิปไตยแบบอภิปรายหรือปรึกษาหารือ (dialogical democracy) (Wenden, 2004, p. 102)

ฉะนั้น จากที่กล่าวข้างต้นจึงแสดงให้เห็นนัยยะหรือความสำคัญของแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องสันติวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างการสร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม โดยแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่เคารพความเท่าเทียม การประสานความร่วมมือ การเปิดพื้นที่แสดงความคิดเห็น และความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่าง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะช่วยพัฒนาไปสู่เงื่อนไขของการสร้างสันติภาพได้ เพราะสังคมให้การยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เห็นความสำคัญของการเคารพสิทธิมนุษยชน และความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคม อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่แท้จริง

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives Justice System) และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) หรือยุติธรรมชุมชน (Community Justice)

3.1 กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives Justice System)

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives Justice System) เป็นแนวคิดและมาตรการในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) ที่เปิดโอกาสให้หน่วยงาน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชาชน ชุมชน เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง หลักเกณฑ์ กลไก วิธีการ และร่วมปฏิบัติงานการป้องกันควบคุมอาชญากรรม จัดระเบียบชุมชน แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาเด็กเยาวชนกระทำผิด และการกระทำผิดกฎหมายระดับที่ไม่ซับซ้อนรุนแรง เยียวยาเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรม และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการยุติธรรม

หลัก หรือส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมหลักเพื่อมุ่งสู่ผลลัพธ์สุดท้ายร่วมกัน คือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และความสมานฉันท์ของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นสำคัญ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550, 15-52)

ดังนั้น การปรับกระบวนการที่ศูนย์ของการอำนวยความยุติธรรมเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนโลกทัศน์ที่ได้มุ่งเน้นเฉพาะการลงโทษผู้กระทำผิด แต่เป็นการมองที่ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเหยื่อ อาชญากรรมชุมชนและสังคมโดยรวม ซึ่งเป็นแนวคิดของการชดใช้เยียวยาเหยื่ออาชญากรรม โดยผู้กระทำความผิดมุ่งเน้นความสมานฉันท์และความปรองดองให้เกิดในสังคมเป็นหลัก เป็นวิธีการที่ใช้ทฤษฎีแนวสันติวิธี (Peacemaking) และอยู่ภายใต้กระบวนการที่ไม่ใช้ความรุนแรง (Non-Violence Paradigm) ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการของการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาปรับใช้

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives to Justice) จึงเป็นกระบวนการหรือมาตรการที่ใช้สำหรับแสวงหาความยุติธรรมที่มีรูปแบบการปฏิบัติ นอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ดังปรากฏจากกรณีตัวอย่างการดำเนินคดีต่างๆ ต้องมีใช้วิธีการฟ้องร้องคดีต่อศาลเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามระบบการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการทั่วไปเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดโทษหรือมาตรการที่เหมาะสมอื่นๆ มาเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความยุติธรรมตามทัศนคติของผู้เสียหาย เหตุนี้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสันติภาพและความยุติธรรมที่ยั่งยืนได้ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและการคำนึงถึงบริบททางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่สงบสุขและเป็นธรรมมากขึ้นได้

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก พบว่ามีองค์ประกอบ ดังนี้ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2553, น.19)

(1) องค์ประกอบด้านข้อพิพาทหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น (Dispute) ต้องมีความขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกิดขึ้น ซึ่งข้อพิพาทนั้น หมายถึง ข้อพิพาททางแพ่งหรือทางอาญา

(2) องค์ประกอบด้านความจำเป็นและความต้องการใช้กระบวนการยุติธรรมรูปแบบเฉพาะสำหรับข้อพิพาทและคดีความบางลักษณะเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป ซึ่งจะเป็นการเหมาะสมกว่าถ้าหากมีการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกรูปแบบเฉพาะหรือมาตรการที่มีการออกแบบโดยเฉพาะสำหรับคดีประเภทนั้น เช่น กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน กระบวนการยุติธรรมสำหรับกรณีความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น

(3) องค์ประกอบด้านรูปแบบวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นต้องการมาตรการหรือกลไกวิธีการชดใช้หรือลักษณะใดลักษณะหนึ่งมาใช้จัดการเพื่อยุติหรือแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งหรือข้อพิพาทนั้น ได้แก่ ลักษณะที่เป็นทางการ (Formal) หรือไม่เป็นทางการ (Non-Formal) ลักษณะที่มุ่งแก้แค้นทดแทน (Retribution) ด้วยการลงโทษ (Punishment) หรือมุ่งชดใช้เยียวยา (Restitution) ด้วยการฟื้นฟูสัมพันธภาพ (Restoration) ลักษณะที่เป็นกระบวนการหันเหออกจากขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก หรือเป็นกระบวนการที่มีพื้นฐานมาจากการลงโทษโดยชุมชน (Community Sanction) รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนและชุมชนบรรลุเป้าหมายแห่งการเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างความสงบสุขของสังคมได้อย่างรวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม

(4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้เกี่ยวข้องสำคัญในความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ได้แก่ คู่กรณีในกรณีข้อพิพาท ผู้กระทำผิด และเหยื่ออาชญากรรม ในกรณีความขัดแย้งหรือข้อพิพาททางอาญา และชุมชนหรือผู้แทนชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมหรือผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วม (Participation) ระดับต่างๆ หรือการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน โดยแก้ไขที่รากเหง้าอันเป็นต้นทางแห่งปัญหาอย่างตรงจุดมากที่สุดทางหนึ่ง

การนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้จึงมีความมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อแก้ปัญหาบางประการของการดำเนินการอำนวยความยุติธรรมโดยรัฐ และเพื่อแสวงหารูปแบบ กลไก ขั้นตอน และมาตรการของการอำนวยความยุติธรรมที่มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด ทั้งนี้ เพื่อลดข้อเสียและผลกระทบของการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพื่อลดต้นทุนของความยุติธรรม อาชญากรรมทำให้เกิดความสูญเสียอย่างมากไม่ว่าจะเป็นความสูญเสียแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินของเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งผู้ที่กระทำความผิดเองด้วย ต่อรัฐที่ต้องสร้างมาตรการกลไก และต้องจัดสรรทรัพยากรเพื่อขับเคลื่อนมาตรการกลไกเหล่านั้นให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อชุมชนและสังคมส่วนรวมที่ต้องอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งและความรุนแรงในลักษณะต่างๆ และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารงานยุติธรรม การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดคือ หลักการทั่วไปในการบริหารงานยุติธรรม คดีความที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีจำนวนที่มากกว่าความสามารถของกระบวนการยุติธรรมที่มีทรัพยากรอยู่อย่างจำกัดทำให้ผลที่ตามมาคือ ความล่าช้าของการดำเนินคดี ซึ่งภาระต่างๆ เหล่านี้ทำให้มาตรการ กลไกที่มีอยู่ไม่สามารถรับมือกับอาชญากรรมและคดีความที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ การหาช่องทางเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็น

เหตุนี้ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกกับมาตรการที่หลากหลายในการเผชิญกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหรือที่อาจจะเกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่วิธีการจัดการความขัดแย้งหรือป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นอย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภพนั้น จำเป็นจะต้องมีกลไกการดำเนินการที่เป็นระบบเพื่อที่จะเข้าใจสภาพปัญหาความขัดแย้งนั้นๆ ด้วยการเรียนรู้วิเคราะห์ปัญหาจากปัจจัยหลายๆด้าน จนนำไปสู่การเลือกช่องทางที่เหมาะสมสำหรับเยียวยาปัญหาของความขัดแย้ง (สุทธิพล ทวีชัยการ, 2548, น. 32)

แนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือกจึงเหมาะสมกับการจัดการกับปัญหาที่หลากหลายด้วยวิธีการที่เหมาะสม เช่น การเจรจา การตอรอง การไกล่เกลี่ย เป็นต้น โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยชุมชน (Community-Base Correction) การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Noncustodial Treatment of Offender) การหันเหผู้กระทำผิดออกจากระบบเรือนจำ (Diversion from Custodial) การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุก (Alternatives to Prison) การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้ระบบที่เป็นทางการ (Non-Institutional Treatment of Offender) และการดำเนินคดีอาญาอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice) ซึ่งต่อมามีแนวคิดใหม่เกิดขึ้นและได้รับการจัดเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเช่นกัน ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ยุติธรรมชุมชน (Community Justice) และมาตรการลงโทษระดับกลาง

(Intermediate Sanction) ซึ่งไม่ว่าการเรียกชื่อต่างๆของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในทางอาญา ที่กล่าวมานั้นล้วนแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดชนิดต่างๆ ทั้งการ บำบัด การสนับสนุนให้มีส่วนร่วม และการสอดส่องดูแลให้คำแนะนำในการปฏิบัติตามมาตรการ เหล่านี้ ฉะนั้น การทำความเข้าใจกรอบกระบวนการยุติธรรมทางเลือกจึงนับเป็นจุดตั้งต้นในการทำความเข้าใจหลักคิดและประเด็นสำคัญของกระบวนการยุติธรรมชุมชน

3.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) หรือยุติธรรมชุมชน (Community Justice)

แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นหนึ่งในแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ในศตวรรษที่ 21 ในวงการของกระบวนการยุติธรรมมีความพยายามปรับเปลี่ยนกระบวนการที่ศูนย์การอำนวยความยุติธรรมภายใต้แนวคิดและหลักการเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งเป็นการอำนวยความยุติธรรมที่มีการคำนึงถึงเหยื่อหรือผู้เสียหาย และมีการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนรับรู้และร่วมกันแก้ไข เยียวยาผู้เสียหาย หรือเหยื่อ โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่ต้องการฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำที่ทำให้ทุกฝ่ายได้รับผลร้าย ซึ่งรวมทั้งผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมผู้กระทำผิด และชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น การแก้ไขฟื้นฟู และนำทุกฝ่ายกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และสมานฉันท์ อันสอดคล้องกับการให้นิยามและความหมายของ จูซาร์ตน์ เอื้ออำนวย (จูซาร์ตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2553, น. 23-37) ที่มองว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) หมายรวมถึงโครงการ กระบวนการและวิธีที่ ดำเนินการตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีวิธีการตอบสนองความขัดแย้ง พฤติกรรมไม่พึงประสงค์และอาชญากรรมโดยตระหนักถึงการเยียวยาความเสียหายทั้งทางร่างกาย และความสัมพันธ์ให้มากที่สุด พร้อมทั้งสร้างแผนความรับผิดชอบหรือข้อตกลงที่จะป้องกันไม่ให้เกิด สถานการณ์เช่นเดียวกันนี้อีก หรือกล่าวได้ว่าโครงการในลักษณะนี้ หมายถึง การอำนวยความยุติธรรมที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมีโอกาสกลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้าย สอดคล้องกับแนวคิดของ Braithwaite (รัฐกร คลังสมบัติ, 2552, น. 74) ที่มองว่าการอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิมทำให้เหยื่อเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม

ฉะนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงเป็นแนวคิดที่มีกระบวนการวิธีการปฏิบัติต่อความขัดแย้ง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การกระทำที่ก่ออาชญากรรมและอาชญากรรม ด้วยการคำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรมและชุมชนผ่านกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Process) โดยสร้างความตระหนักต่อความขัดแย้งหรือความเสียหาย ซึ่งเป็นการเยียวยาทั้งทางร่างกาย ทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ รวมทั้งสร้างแบบแผนความรับผิดชอบหรือข้อตกลงเชิงป้องกันที่เป็นไปได้ อันนำไปสู่ผลลัพธ์แห่งความสมานฉันท์ของสังคม

เมื่อนำวิธีคิดและการมองปัญหาของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเปรียบเทียบกันแล้วจะมีลักษณะแตกต่างกัน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ยุติธรรมชุมชน)

ยุติธรรมกระแสหลัก	ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ยุติธรรมชุมชน)
1. มีพื้นฐานจากการใช้อำนาจของรัฐในการควบคุมเพื่อไม่ให้เกิดการทำผิดกฎหมาย หรือ กติกาที่กำหนดไว้ เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม	1. มีพื้นฐานมาจากการสร้างพลังของคนในชุมชนที่ต้องการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้เกิดในชุมชนของตน จากความศรัทธา ความเชื่อมั่น การให้อภัย การยกย่อง ให้เกียรติ และการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
2. มีกระบวนการทัศนในการอำนวยความยุติธรรมตามกรอบความยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice)	2. มีกระบวนการทัศนในการอำนวยความยุติธรรมภายใต้กรอบความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice)
3. พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยจะเน้นในหน่วยที่ตั้งของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่	3. การดำเนินกิจกรรมจะใช้พื้นที่ของชุมชนที่เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความไม่สงบ เป็นพื้นที่รองรับในการแก้ปัญหาต่างๆ โดยให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน
4. ระเบียบ กฎเกณฑ์ และกติกาในการดำเนินการจะเป็นการกำหนดโดยรัฐตามตัวบทกฎหมาย หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง	4. ระเบียบ กฎเกณฑ์และกติกาในการดำเนินการจะเป็นการกำหนดร่วมกันโดยประชาชนในชุมชนนั้น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องตามประเพณี วัฒนธรรม และความรู้สึกถึงความเป็นธรรมร่วมกันของชุมชน
5. รูปแบบในการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาอาชญากรรมมีลักษณะเป็นการต่อสู้เพื่อเอาชนะระหว่างผู้กระทำความผิดฝ่ายหนึ่ง และรัฐอีกฝ่ายหนึ่ง โดยมีผู้เสียหายเป็นตัวประกอบ	5. การแก้ปัญหาไม่เน้นการต่อสู้เพื่อแพ้ชนะ แต่จะเน้นการหาทางออกที่ทุกฝ่ายรับได้ โดยให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
6. การอำนวยความยุติธรรมมีลักษณะเป็น “กระบวนการดำเนินงานเชิงคดี” (Case-processing)	6. การอำนวยความยุติธรรมเน้นที่ “การแก้ปัญหา” (Problem-solving) ที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม
7. การจัดองค์กรมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แนวดิ่งและเป็นรูปแบบที่แน่นอน	7. การจัดองค์กรใช้ความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายในแนวราบ และมีรูปแบบที่มีความยืดหยุ่นสูง
8. มองความยุติธรรมเป็นเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลเฉพาะตัวที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมในคดีหนึ่งๆ	8. มองความยุติธรรมเป็นประสบการณ์ร่วมของกลุ่มชน ที่สามารถเข้าถึง เรียนรู้ และรับรู้ร่วมกันทั้งชุมชน

ที่มา : รัฐกร คลังสมบัติ, 2552, น. 74 และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, หน้า 90

เมื่อพิจารณาโครงสร้างของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พบว่าประกอบด้วยโครงสร้างสำคัญ ได้แก่ เหยื่ออาชญากรรม (Crime Victims) ผู้กระทำผิด (Offenders) และชุมชน (Communities) ซึ่งโครงสร้างแต่ละส่วนต่างทำหน้าที่ของตนเพื่อสนับสนุนหลักของความยุติธรรม ตามที่ Bell and Schokkaet (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 90) กล่าวไว้ในทฤษฎีและงานวิจัยเชิงสหวิทยาการเกี่ยวกับความยุติธรรม (Inter-Disciplinary Theory and Research on Justice) ของเขาที่ว่า “ความยุติธรรม” เป็นองค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับส่วนรวมผสมผสานกันในการตระหนักถึง “สิทธิ” และ “หน้าที่” ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมอันพึงมีต่อกันระหว่าง “รัฐกับพลเมือง” “พลเมืองกับเพื่อนร่วมสังคม” และ “บุคคลกับครอบครัวของตน” (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 90-95)

สำหรับกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Process) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิดและ/หรือปัจเจกบุคคล/สมาชิกชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมแสดงความกระตือรือร้นที่จะรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยอาจได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลาง ผ่านการปรับประยุกต์ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) การประชุมปรึกษาหารือ (Conferencing) และการพิพากษาแบบล้อมวง (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 162-163)

อย่างไรก็ตาม Rom Claassen (นัฐชนก หลีกดี, 2552, น. 11-12) ได้เสนอทางเลือกสำหรับการทำงานของกระบวนการเชิงสมานฉันท์ไว้ 4 วิธีในการจัดการความขัดแย้ง (Four Options for Handling Conflict) แต่เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงถึงกระบวนการยุติธรรมชุมชนพบว่า มี 1 วิธีที่จัดกลุ่มอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ ทางเลือกที่ 3 ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งในการจัดการความขัดแย้งที่สามารถเชื่อมโยงกับยุติธรรมชุมชนได้ กล่าวคือ ทางเลือกที่ 3 เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลสองฝ่าย โดยบุคคลที่สาม หรือฝ่ายที่สาม (X) ประสานการจัดการให้เกิดเวทีที่บุคคลทั้งสองฝ่ายซึ่งขัดแย้งกันได้มีโอกาสพบปะกันเพื่อเจรจาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกันเอง โดยทั้งสองฝ่ายเป็นผู้มีอำนาจและใช้อำนาจในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างกัน ตัวอย่างในกรณีนี้ได้แก่ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฉะนั้น Claassen (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 164) จึงมองว่าทางเลือกแบบที่ 3 เป็นทางเลือกสำคัญในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเรียกทางเลือกที่ 3 นี้ว่า กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Process) ที่สามารถใช้แก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้ในทุกที่และทุกขั้นตอนที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น ทั้งในโรงเรียน สถานที่ทำงาน ในขั้นตอนก่อนที่คดีความจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี รวมถึงขั้นตอนภายหลังการพิจารณาคดีด้วย

เมื่อพิจารณารูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ Roche (เศรษฐา เศรษฐเมธีกุล, 2551, น. 53-54) ได้แสดงให้เห็นว่าสามารถจำแนกได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิด (Victim-Offender Mediation : VOM) ประกอบด้วย การเผชิญหน้าระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิด ซึ่งเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและอาสาสมัครอาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและมีข้อสังเกตสำคัญที่ว่าทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดต้องพูดคุยทำความเข้าใจกันในโลกของความเป็นจริงและบนฐานของความสมเหตุสมผลของสองฝ่าย โดยพยายามขจัดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จัดหา

โอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้ร่วมกันพัฒนาและยอมรับแผนการเยียวยาชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมนั้น (เศรษฐา เศรษฐเมธีกุล, 2551, น. 53-54)

2) รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences: FGCs) ประกอบด้วยเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด สมาชิกคนสำคัญของครอบครัวทั้งสองฝ่ายซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายมีโอกาสพูดคุยแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมโดยเป้าหมายคือ การเปิดโอกาสสำหรับเหยื่ออาชญากรรมได้มีส่วนร่วมโดยตรงในการอภิปรายเกี่ยวกับการกระทำผิดที่เกิดขึ้นและสามารถตัดสินใจเลือกวิธีการลงโทษเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำผิด รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นด้วย การประชุมกลุ่มครอบครัวอาจใช้ในโรงเรียน โบสถ์ หรือกลุ่มสมาชิกอื่นๆ โดยกระบวนการนี้มีการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของชุมชนต่ออาชญากรรมและความเต็มใจของชุมชนที่จะยอมรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือ Conference Programmers (นักชุนก หลักดี, 2552, น. 13)

3) รูปแบบการพิจารณาแบบล้อมวง (Sentencing Circles) การล้อมวงสามารถดำเนินการได้ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรม ผู้มีส่วนร่วมประกอบด้วย เหยื่ออาชญากรรมและครอบครัวหรือเพื่อน ผู้กระทำผิด และผู้สนับสนุนอย่างเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม สมาชิกชุมชน เป็นต้น โดยการประชุมผู้เข้าร่วมจะสามารถพูดคุยอย่างเปิดเผยด้วยความเคารพต่อผลกระทบที่มีต่อชุมชน พร้อมทั้งแสวงหาวิธีเยียวยาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการส่งสิ่งของที่เป็นสัญลักษณ์อย่างขนนกไปรอบๆวงให้ผู้ที่มีโอกาสพูดโดยไม่มีการขัด กระบวนการนี้อาจมีการล้อมวงเพียงวงเดียวหรือหลายวงซึ่งแต่ละคนมีโอกาสนำเสนอเรื่องราวของตนแตกต่างกันไป เป้าหมายคือการสนับสนุนให้เกิดการเยียวยาทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ เปิดโอกาสให้ครอบครัวและผู้กระทำผิดได้ชดใช้และทุกฝ่ายมีสิทธิแบ่งปันความรับผิดชอบในการค้นหาข้อสรุปที่กระทำได้จริง ซึ่งจะช่วยให้เกิดการแบ่งปันคุณค่าความรู้สึกถึงการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 148)

4) รูปแบบคณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards) (ภิญโญ แสงภู, 2550, น. 40) เรียกรูปแบบนี้ว่า Sentencing Panel รูปแบบนี้เป็นต้นแบบใหม่ที่ชุมชนแสดงความรับผิดชอบต่อเด็กเยาวชนกระทำผิดอย่างกว้างขวาง รู้จักกันในนามของคณะกรรมการเยาวชน (Youth Panels) คณะกรรมการเพื่อนบ้าน (Neighborhood Boards) หรือคณะกรรมการยุติธรรมทางเลือกชุมชน (Community Diversion Boards) คณะกรรมการนี้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเบี่ยงเบนคดีหรือการคุมประพฤติ คณะกรรมการประกอบด้วยผู้คนในชุมชนผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรม ผู้แทนจากกระบวนการยุติธรรม และบางครั้งมีสมาชิกครอบครัวของผู้กระทำผิดรวมอยู่ด้วย ใช้กับผู้กระทำผิดที่ไม่ร้ายแรง และดำเนินการเช่นเดียวกับรูปแบบอื่นๆ คือ มีการพูดคุยกันด้วยความเคารพก่อนที่คณะจะพิจารณาโทษ คณะกรรมการเหล่านี้มีความสำคัญต่อสมาชิกชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในขั้นตอนที่อยู่ระหว่างชุมชนกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา เป้าหมายของรูปแบบนี้เพื่อให้พลเมืองเป็นเจ้าของระบบงานยุติธรรมโดยมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรม เปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมและสมาชิกชุมชนได้เผชิญหน้ากับผู้กระทำผิดเพื่อศึกษาเข้าใจพฤติกรรม การกระทำผิด ในขณะที่เดียวกันได้เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการเยียวยาความเสียหายที่เขาได้กระทำต่อเหยื่ออาชญากรรมและชุมชน ถือได้ว่าเป็นการจัดการปัญหาอาชญากรรมเองของชุมชนและลดค่าความเสียหายจากการที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเต็มรูปแบบ

อย่างไรก็ตาม พบว่า บางแห่งมีการใช้โปรแกรมที่มีรูปแบบผสมผสาน (Multi-Form Programs) คือ มีการใช้ทุกรูปแบบดังกล่าวข้างต้นในโปรแกรมเดียว ทั้งแบบ Mediation (ทั้งทางตรงและทางอ้อม) แบบ Conference หรือ Circle โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และตัวแปรอื่นๆที่เข้ามาแทรกซ้อนในขณะนั้น (รัฐกร คลังสมบัติ, 2552, น. 87)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือ ยุติธรรมชุมชนมาปรับประยุกต์ใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่ามี ความสำคัญในหลายมิติ กล่าวคือ

ประการแรก กระบวนการดังกล่าวมีการคำนึงถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตมุสลิมและกฎหมายอิสลาม เคารพภูมิปัญญาและจารีตประเพณีท้องถิ่นโดยใช้กลไกทางวัฒนธรรมในการไกล่เกลี่ย และมีการเปิดพื้นที่ให้ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาท

ประการที่สอง กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะการ ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญห เข้ามาเสริมสร้างความเป็น เจ้าของกระบวนการยุติธรรม พัฒนาศักยภาพผู้นำท้องถิ่นในการจัดการความขัดแย้ง และสร้าง เครื่องมือยุติธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง

ประการที่สาม กระบวนการลดความขัดแย้งและความรุนแรงด้วยวิธีการแก้ไขปัญหาดังแต่ ระดับรากหญ้า การออกแบบแนวทางป้องกันการขยายตัวของความขัดแย้ง ลดการใช้ความรุนแรงใน การแก้ไขปัญหา และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในชุมชน

ประการที่สี่ กระบวนการเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ ซึ่งกระบวนการนี้จะมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจระหว่างคู่กรณี การฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชุมชน การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่าง เหมาะสม และการสร้างความปรองดองในระยะยาว

ประการที่ห้า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการพัฒนาระบบการ จัดการความขัดแย้งโดยชุมชน การสร้างความเชื่อมั่นในการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่น การลดการพึ่งพา กระบวนการยุติธรรมจากส่วนกลาง และการสร้างต้นแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับพื้นที่

ประการที่หก การสร้างความยั่งยืน ซึ่งกระบวนการยุติธรรมชุมชนจะช่วยพัฒนาระบบที่ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ สร้างกลไกที่ช่วยให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย การพัฒนากลไกที่สามารถ ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และการบูรณาการเข้ากับระบบการบริหารท้องถิ่น

เหตุนี้ จึงมองว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือยุติธรรมชุมชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ เพราะเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยสร้างความ เข้าใจและเคารพอัตลักษณ์ท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การแก้ไขปัญหาที่รากเหง้า และสามารถสร้างความยั่งยืนผ่านการเสริมพลังท้องถิ่น ฉะนั้น การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำ กระบวนการเหล่านี้มาใช้จึงเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และเป็นการ สร้างกลไกการแก้ไขปัญหที่สอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance)

4.1 การบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance)

กรอบแนวคิดว่าด้วยการบริหารปกครองในลักษณะเครือข่าย เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารกิจการสาธารณะด้านต่างๆที่จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายตัวแสดงที่อยู่ในระดับสังคมท้องถิ่น (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563, น.31) ทำให้ปัจจุบันการบริหารจัดการภาครัฐได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกลไกในกระบวนการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อขับเคลื่อนภารกิจหรือกิจการในการให้บริการสาธารณะร่วมกัน ภายใต้หลักคิดของการเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายเข้ามาเจรจาเพื่อออกแบบหรือหาทางออกร่วมกัน (Negotiated governance) โดยผ่านเครือข่ายอภิบาล หรือการทำงานเพื่อบริหารปกครองที่อยู่ในรูปของเครือข่าย (Governance networks) (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563, น.31) ซึ่งการบริหารจัดการในรูปเครือข่ายจะประกอบด้วยความหลากหลายขององค์กร หรือสถาบันที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างอิสระในการประสานสร้างความร่วมมือผ่านการแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร การแสดงออกทางความคิดเห็น และการสร้างกิจกรรมหรือโครงการร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายบางประการที่เป็นเจตจำนงร่วมกันของเครือข่าย (Provan, 2008, p. 230) แนวคิดดังกล่าวเป็นกระบวนการทำงานโดยอาศัยบทบาทของตัวแสดง และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในภาคสังคมและภาครัฐบาล (Social-political governance) ที่ต้องการดึงเครือข่ายตัวแสดงทุกกลุ่มเข้ามาบริหารกิจการสาธารณะร่วม หรือจัดการกับประเด็นปัญหาด้านใดด้านหนึ่งของสังคมร่วมกัน (Kooiman, 2000, p.139) โครงสร้างการบริหารจัดการดังกล่าวจึงทำให้เกิดความเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทรัพยากร การสนับสนุน หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ด้วยวิธีการของการสร้างเครือข่ายปฏิสัมพันธ์เชิงสถาบันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างเครือข่ายองค์กร สังคม และรัฐ (Hollstein & Matiaske & Schnapp, 2017, p. 3)

การบริหารปกครองในมิติของเครือข่ายจึงมีหลักการอยู่ที่การประสานทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายองค์กรต่างๆที่เข้ามาบริหารจัดการตนเองในภารกิจบางอย่างร่วมกัน (Self-organizing inter-organizational network) โดยเฉพาะบทบาทของเครือข่ายในการจัดบริการสาธารณะต่างๆทั้งที่มีหน่วยงานภาครัฐเป็นส่วนประกอบของเครือข่าย และเครือข่ายองค์กรที่มีการบริหารจัดการตนเองซึ่งได้เข้ามามีบทบาทในการจัดบริการสาธารณะด้วยตนเองโดยไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในมิติของการนำนโยบายไปปฏิบัติและการจัดบริการสาธารณะในบางภารกิจเป็นการเฉพาะ ซึ่งเครือข่ายในที่นี้อาจหมายถึงตัวแสดงภาครัฐ องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติให้เกิดการประสานงานหรือเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในการปฏิบัติภารกิจบางอย่างร่วมกัน โดยเครือข่ายความร่วมมืออาจปรากฏในหลายลักษณะ ได้แก่ เครือข่าย (Networks) ภาคีหุ้นส่วน (Partnerships) และการเปิดเวทีปรึกษาหารือกันเพื่อจัดการประเด็นสาธารณะด้านต่างๆ (Deliberative forums) (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563, น. 40-41) ทั้งนี้ ลักษณะเฉพาะของการสร้างเครือข่ายเพื่อการบริหารปกครองหรือให้บริการสาธารณะมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) การบริหารการปกครองหรือให้บริการสาธารณะในรูปแบบของเครือข่ายมีลักษณะต้องการสร้างกลไกให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม หรือเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนภารกิจบางอย่างร่วมกัน (Pluricentric governance system) โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบการทำงานแบบเครือข่ายจะปรากฏในรูปการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมและชุมชน การเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ หรือการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน

(2) การบริหารการปกครองหรือให้บริการสาธารณะในรูปแบบของเครือข่ายจะมีมิติของกระบวนการตัดสินใจภายใต้หลักการของความเป็นเหตุเป็นผล หรือมาจากกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของเครือข่ายทางสังคมทุกฝ่าย (Reflexive rationality) ซึ่งทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการระดมความคิดหรือความต้องการอะไรบางอย่างร่วมกัน (Reflexive interaction) ระหว่างเครือข่ายของตัวแสดงหลายภาคส่วนที่สามารถเข้ามาร่วมพูดคุยเจรจาหารือ แลกเปลี่ยนมุมมองความคิดเห็นเพื่อให้เกิดข้อยุติที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน (Joint decision) และสุดท้ายนำมาซึ่งการหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่ทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทร่วมกัน (Collective solutions) และข้อยุติเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาวิเคราะห์ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การดำเนินงานโดยใช้กระบวนการบริหารจัดการแบบเครือข่ายจะช่วยเสริมสร้างกระบวนการตัดสินใจบนฐานเหตุผลร่วมกันที่มาจากตัวแสดงที่หลากหลายภายในท้องถิ่นซึ่งล้วนเป็นผู้มีส่วนได้เสียทั้งสิ้น โดยกระบวนการนี้มักจะเกิดขึ้นจากการจัดเวทีประชาคมระดับตำบลเพื่อรับฟังความคิดเห็น การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านเวทีหรือการประชุมร่วมกันในชุมชน การใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ประกอบการตัดสินใจร่วมกัน (Rhodes, 2017, p. 45) รวมทั้งช่วยเสริมสร้างกลไกการมีปฏิสัมพันธ์เชิงสะท้อนผ่านการจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างภาคส่วน การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนต่างวัฒนธรรม และการพัฒนาช่องทางการสื่อสารแบบสองทาง (Sørensen & Torring, 2016, p. 89)

(3) การนำผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการตัดสินใจไปใช้เป็นข้อสรุปหรือข้อตกลงร่วมกัน เนื่องจากตัวแสดงต่างๆให้การยอมรับในผลของการตัดสินใจร่วมกันภายใต้หลักของความไว้วางใจที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับ (Generalized trust) ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะถูกนำไปใช้ยึดถือปฏิบัติร่วมกันต่อไปเพื่อเป้าหมายที่มีนัยยะเป็นการหาทางออกให้กับการแก้ไขปัญหาด้านใดด้านหนึ่ง (Sorensen&Torrning, 2008, pp. 8-11 และ วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563, น. 51-53) โดยกระบวนการตัดสินใจร่วมเมื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้หลักความไว้วางใจร่วม (Generalized trust) จะช่วยเสริมสร้างกระบวนการสร้างความไว้วางใจได้ ผ่านกลไกการดำเนินงานที่มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส การรับฟังความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม การให้เกียรติและเคารพการตัดสินใจของทุกฝ่าย และการสร้างกลไกตรวจสอบที่ทุกฝ่ายยอมรับ ขณะที่รูปแบบการนำไปปฏิบัติสามารถกระทำการได้ผ่านการจัดทำแผนปฏิบัติการร่วม การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เช่น การจัดการพื้นที่สาธารณะร่วมกัน การดูแลผู้สูงอายุในชุมชน การส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่น การจัดการขยะชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ขณะที่ด้านวัฒนธรรมสะท้อนผ่านการจัดงานประเพณี

ท้องถิ่น การส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ กลไกในการขับเคลื่อนที่สำคัญ ได้แก่ การกระทำผ่านคณะกรรมการร่วมระดับตำบล เครือข่ายภาคประชาสังคม กลุ่มอาสาสมัครชุมชน สภากองค์กรชุมชน ซึ่งกลไกดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่ามีผู้นำที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และการเห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ และหากสำเร็จผลลัพธ์ที่จะได้มาคือ ความเข้มแข็งของชุมชน การลดเงื่อนไขของความขัดแย้ง และเป็นการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาว

ฉะนั้น การจะได้มาซึ่งเครือข่ายการทำงานร่วมกันจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญประกอบด้วย เครือข่ายต้องเกิดขึ้นมาจากการเชื่อมโยงการทำงานซึ่งกันและกันระหว่างองค์กรต่างๆ ในเครือข่าย (Interdependence) อยู่ในรูปของการประสานความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยและทำงานร่วมกันโดยไม่มีการแบ่งแยกระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมออกจากกัน การทำงานจึงต้องมีลักษณะเป็นทีม (Team Building) ที่เกิดจากการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาคีสมาชิกทุกฝ่ายที่มีการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อแสวงหาแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการบรรลุผลหรือเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งกระบวนการปฏิสัมพันธ์เพื่อปฏิบัติภารกิจใดภารกิจหนึ่งร่วมกันนั้นจะต้องดำเนินอยู่ภายใต้กรอบกติกา ข้อกำหนด และกฎเกณฑ์ ซึ่งภาคีสมาชิกทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดร่วมกันบนพื้นฐานของความไว้วางใจ และความเห็นพ้องร่วมกัน ซึ่งกระบวนการขับเคลื่อนของเครือข่ายการทำงานร่วมกันจำเป็นต้องมีความอิสระระดับหนึ่งในการขับเคลื่อนโดยปราศจากอิทธิพลหรือการครอบงำจากกลุ่มผู้มีอำนาจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อันอาจเข้ามาเป็นอุปสรรคหรือกีดกั้นที่เครือข่ายการทำงานปราศจากความเป็นกลาง หรือมีอคติ ซึ่งสุดท้ายจะทำให้เครือข่ายการทำงานเหล่านั้นประสบความล้มเหลวได้ (Rhodes, 2000, p. 60 และ วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563, น. 69-70)

4.2 แนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (Intergovernmental Relations : IGR)

เมื่อพิจารณาถึงองค์กรเครือข่ายความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจทฤษฎีเครือข่ายความสัมพันธ์ขององค์กร (Inter-Organizational Network) และความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย (Network Governance) ที่ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร ได้แก่ การเป็นหุ้นส่วนทางการค้า พันธมิตรทางยุทธศาสตร์ ระบบเชื่อมต่อระหว่างองค์กร ความสัมพันธ์ของแหล่งทรัพยากร การเป็นสมาคม เครือข่ายทางสังคมและอื่นๆ (Elbers, 1997, p. 15) ซึ่งโดยทั่วไปแนวคิดความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย (network) มีลักษณะเป็นนามธรรม และสามารถใช้เพื่อกำหนดลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ได้ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในด้านทรัพยากร ความสัมพันธ์ด้วยเงื่อนไขความเป็นมิตร ความสัมพันธ์ในเชิงการรับส่งข้อมูล เป็นต้น ทั้งนี้ มีความสัมพันธ์ในหลายระดับ ประกอบด้วย ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กร ระบบข้อมูล เป็นต้น

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภาครัฐโดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้องในประเด็นนโยบายหนึ่งๆ ผ่านกลไกในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการพึ่งพิงทรัพยากรระหว่างองค์กรต่างๆ หรือเป็นทรัพยากรที่องค์กรอื่นกำลังครอบครองอยู่เพื่อให้องค์กรของ

ตนได้รับส่วนใดส่วนหนึ่งของฐานทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนไปสู่ทิศทางเป้าหมายหรือบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามที่คาดหวัง และสามารถคงการอยู่รอดขององค์กรให้ดำเนินต่อไปได้ ดังนั้น การศึกษาตามแนวทางนี้จึงให้ความสนใจในการวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการพึ่งพิงระหว่างองค์กรต่างๆ หรือเครือข่ายของการพึ่งพิง ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ในการปฏิสังสรรค์ระหว่างกัน กล่าวคือ องค์กรหนึ่งจะมีสถานะเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลในเครือข่ายเนื่องจากมีอำนาจและมีฐานทรัพยากรซึ่งพยายามใช้สิ่งที่มีสร้างอิทธิพลเหนือคู่สัมพันธ์ (พัชรี สีโรรส, 2556, น. 37-38)

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ (Inter-Organizational Networks) เป็นกลุ่มทางความคิดที่มีสมมติฐานหลักที่ให้ความสนใจในมิติการพึ่งพาเป็นหลัก ได้แก่ การพึ่งพาทางฐานทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ประกอบด้วย อำนาจตามกฎหมายที่หน่วยงานมีอยู่ เงินหรืองบประมาณ ข้อมูล และอื่นๆที่สามารถนำพาองค์กรขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายหรือความคาดหวังของตัวแสดงในองค์การ โดยตัวแสดงหลักที่เป็นคู่สัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับในการพึ่งพิงฐานทรัพยากรจะใช้ยุทธวิธี “กติกาของเกม (Rules of the Game)” เพื่อควบคุมกระบวนการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ทั้งนี้ ศักยภาพของตัวผู้เล่นในเกมมีความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ และการเข้าถึงฐานทรัพยากรที่องค์กรคู่สัมพันธ์มีอยู่ (พัชรี สีโรรส, 2556, น. 38)

แนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (IGR) มีองค์ประกอบหลักและสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. โครงสร้างความสัมพันธ์ (Structural Relationships)

การจัดระบบความสัมพันธ์แนวดิ่งและแนวนอน กล่าวคือ ลักษณะความสัมพันธ์แนวดิ่ง (Vertical Relationships) จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่มีลำดับชั้นต่างกัน มีการสั่งการและรายงานตามสายบังคับบัญชา และมีการกำกับดูแลตามกฎหมาย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกำกับดูแลของจังหวัดต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การรายงานผลการดำเนินงานตามสายบังคับบัญชา (Rhodes, 2017, p. 123) ขณะที่ความสัมพันธ์แนวนอน (Horizontal Relationships) ลักษณะความสัมพันธ์จะมีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในระดับเดียวกัน เน้นความร่วมมือและการประสานงาน มุ่งเน้นสร้างความเท่าเทียมในการตัดสินใจ เช่น การทำงานร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ด้วยกัน การประสานงานระหว่างเทศบาลในพื้นที่ใกล้เคียง การแบ่งปันทรัพยากรระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น (Agranoff, 2016, p. 89) ทั้งนี้ ความสัมพันธ์สามารถเกิดขึ้นในลักษณะการผสมผสานทั้งสองรูปแบบ (Mixed Relationships) ซึ่งประโยชน์ของการผสมผสานที่สำคัญคือ การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การลดความซ้ำซ้อน การสร้างการบูรณาการ การเพิ่มความยืดหยุ่น เป็นต้น (Wright, 2018, p. 167) ซึ่งความสัมพันธ์ทั้งแนวดิ่งและแนวนอนมีความสำคัญต่อการบริหารงานภาครัฐ โดยต้องคำนึงถึงการสร้างสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ทั้งสองรูปแบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน

2. การจัดสรรทรัพยากรและอำนาจ (Resource and Power Allocation):

การจัดสรรทรัพยากรและอำนาจเป็นที่มาของความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ กล่าวคือ เกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขการแบ่งปันทรัพยากรระหว่างหน่วยงาน ซึ่งเป็นกระบวนการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เช่น บุคลากร อุปกรณ์ เครื่องมือ และสิ่งอำนวยความสะดวกระหว่างแผนกหรือหน่วยงานต่างๆ

นอกจากนี้ยังเกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขความต้องการที่จะกระจายอำนาจการตัดสินใจ ซึ่งเป็นการมอบอำนาจให้ผู้บริหารระดับต่างๆ สามารถตัดสินใจในขอบเขตความรับผิดชอบของตน ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การในลักษณะดังกล่าวจะช่วยเพิ่มความคล่องตัวและความรวดเร็วในการดำเนินงาน และเงื่อนไขสุดท้ายที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์การคือ ความต้องการในการจัดสรรงบประมาณร่วม ดังปรากฏจากการวางแผนและจัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการหรือกิจกรรมที่ต้องดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน (Peters & Pierre, 2016, p. 234) ดังปรากฏจากตัวอย่าง การใช้งบประมาณร่วมในโครงการพัฒนา การแบ่งปันบุคลากรระหว่างหน่วยงาน การใช้ทรัพยากรร่วมกันในภาวะฉุกเฉิน เป็นต้น

3. กลไกการประสานงาน (Coordination Mechanisms)

กลไกการประสานงานนำมาซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ กล่าวคือ เกิดขึ้นมาจากการสร้างระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลร่วมกัน เช่น ระบบ e-office สำหรับการส่งเอกสารระหว่างหน่วยงานราชการ การจัดประชุมประจำเดือนระหว่างผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้ระบบติดตามงาน (tracking system) ที่ทุกหน่วยงานสามารถเข้าถึงและอัปเดตสถานะได้ นอกจากนี้การประสานงานอาจอยู่ในรูปของการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ ดังปรากฏจากการจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างกระทรวง เช่น คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.) การสร้างความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น เช่น สมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงาน เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการประจำปี รวมทั้งเกิดขึ้นมาจากการจัดตั้งหน่วยประสานงานกลาง เช่น สำนักงาน ก.พ.ร. ที่ทำหน้าที่ประสานการพัฒนาาระบบราชการ ศูนย์ปฏิบัติการนายกรัฐมนตรี (PMOC) ทำหน้าที่ประสานนโยบายระดับชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการพัฒนาระบบราชการ เป็นต้น (Agranoff & McGuire, 2015, p. 178) ทั้งนี้ การประสานงานในระดับพื้นที่ อาจอยู่ในรูปของศูนย์ประสานงานระดับจังหวัด ระบบการประชุมร่วมระหว่างหน่วยงาน และเครือข่ายผู้ประสานงานระดับพื้นที่ เป็นต้น

4. ความรับผิดชอบร่วมกัน (Mutual Accountability)

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การเกิดขึ้นมาได้จากเงื่อนไขที่มีพันธะความรับผิดชอบบางอย่างร่วมกัน กล่าวคือ การกำหนดตัวชี้วัดผลงานร่วมกัน โดยเฉพาะการกำหนด KPIs ร่วมระหว่างหน่วยงาน เช่น อัตราการจบการศึกษาที่เป็นเป้าหมายร่วมระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงการอุดมศึกษาฯ การตั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ต้องร่วมมือกันระหว่างกระทรวงต่างๆ การกำหนดดัชนีความสำเร็จร่วมในโครงการบูรณาการ เช่น การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ เป็นต้น นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การยังสามารถเกิดขึ้นมาจากการสร้างระบบติดตามประเมินผล เช่น การใช้ระบบ eMENSUR ในการติดตามโครงการภาครัฐ การจัดทำระบบรายงานผลแบบ Real-time ที่ทุกหน่วยงานสามารถเข้าถึงได้ การประชุมติดตามความก้าวหน้าร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังปรากฏจากตัวอย่างการประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การติดตามประเมินผลโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) การประเมินผลโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นต้น และสุดท้ายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ การรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ร่วมกันที่

นำมาสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ เช่น การร่วมรับผิดชอบผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ การแบ่งความรับผิดชอบในกรณีเกิดปัญหาหรือความล่าช้า การร่วมกันแก้ไขปัญหาและปรับปรุงการดำเนินงาน ดังปรากฏจากตัวอย่างการจัดการภัยพิบัติโดยบูรณาการทุกภาคส่วน การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ที่ต้องร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่น การแก้ไขปัญหาฝุ่น PM2.5 แบบบูรณาการ เป็นต้น (O'Toole & Meier, 2019, p. 245)

แนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (Intergovernmental Relations : IGR) จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาทบทวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับส่งเสริมสันติภาพ ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้วิเคราะห์ได้ในหลายมิติ ได้แก่ การวิเคราะห์รูปแบบการประสานความร่วมมือและลดความขัดแย้ง เนื่องจากแนวคิด IGR ช่วยสร้างกลไกการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งในแนวดิ่ง (ระหว่างส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น) และแนวนอน (ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกัน) ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่หรือการแย่งชิงทรัพยากร ในมิติการกระจายอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพ IGR ช่วยวิเคราะห์มิติการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นอย่างมีระบบผ่านการพิจารณาจากบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และมีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทำให้ท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีทัศนคติความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมาจากการสร้างกลไกการมีส่วนร่วม โดยแนวคิด IGR จะช่วยขยายมุมมองการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน เพราะทำให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

นอกจากนี้ ในมิติที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพเมื่อวิเคราะห์ผ่านแนวคิด IGR ยังสามารถเชื่อมโยงกับมิติการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย IGR จะช่วยสะท้อนให้เห็นกระบวนการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการความแตกต่างและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่ต้องดูแลประชาชนที่มีความหลากหลาย หรือมีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งแนวคิด IGR มีส่วนสำคัญในการสร้างกลไกการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานและระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยเน้นการเจรจา การไกล่เกลี่ย และการหาทางออกร่วมกัน ซึ่งเป็นรากฐานของการสร้างสันติภาพ ซึ่งสุดท้ายจะช่วยอธิบายศักยภาพของท้องถิ่นได้ เนื่องจากวิเคราะห์ผ่านแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานจะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากร ซึ่งจะช่วยให้ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งในการส่งเสริมสันติภาพ ดังนั้น แนวคิด IGR จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการส่งเสริมสันติภาพ โดยเป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือลดความขัดแย้ง และพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นในการดูแลประชาชนและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเชื่อมั่น (Trust Building)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีการศึกษาความเชื่อมั่นอย่างกว้างขวางในหลายวิทยาการทั้งนักเศรษฐศาสตร์ นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดความเชื่อมั่นเป็น

แนวคิดสหวิทยาการที่สังเคราะห์แนวคิดความเชื่อมั่นหลายวิทยาการ (Bhattacharya, Devinney, & Pillutla, 1998, pp. 459-472)

ในขณะที่ Lewicki and Bunker และ Robbins ได้มองรูปแบบความเชื่อมั่นว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของการป้องกัน (Deterrence-based trust) (Lewicki & Bunker, 1995, pp. 133-171) เป็นรูปแบบของความเชื่อมั่นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคงในพฤติกรรมที่บุคคลทำในสิ่งที่เขาพูด และมีการกระทำต่อกัน พฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับทฤษฎีการลงโทษ ความเชื่อมั่นที่คงอยู่นั้นต้องมีระดับของการลงโทษที่ชัดเจน จะต้องมีการป้องกันการเกิดความไม่เชื่อมั่น ดังนั้น การลงโทษจะมีความสำคัญต่อผู้จ้องใจมากกว่าสัญญาจะให้รางวัลเมื่อไม่สามารถทำตามคำมั่นสัญญานั้นได้ พื้นฐานที่สองคือ ความเชื่อมั่นบนพื้นฐานจากความรู้ (Knowledge-based trust) เป็นความเชื่อมั่นที่มีพื้นฐานในการคาดคะเนบุคคลอื่น รู้จักผู้อื่นดีเพียงพอเพื่อที่จะรู้ถึงพฤติกรรมของผู้อื่น ความเชื่อมั่นที่มีรากฐานจากความรู้ขึ้นอยู่กับ การได้รับข้อมูลมากกว่าการลงโทษ และเป็นการทำนายพฤติกรรมของบุคคลอื่นที่กระทำด้วยความจริงใจ และสุดท้ายคือ ความเชื่อมั่นบนพื้นฐานจากการวินิจฉัย (Identification based trust) เป็นความเชื่อมั่นที่มีความรู้สึกร่วมในอารมณ์กับความปรารถนาและความตั้งใจของผู้อื่นโดยกลุ่มคนต้องมีความเข้าใจอย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อตกลงร่วมกัน การตระหนักร่วมกัน และเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องของอารมณ์ระหว่างกัน

ฉะนั้น การสร้างความเชื่อมั่นระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือความเชื่อมั่นระหว่างประชาชนด้วยกันเองถือว่ามีความสำคัญต่อการยกระดับพื้นที่ให้เกิดสันติภาพภายใต้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ เนื่องจากกระบวนการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมระหว่างรัฐผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งระหว่างประชาชนด้วยกันเอง โดยอาศัยกลไกทางจิตวิทยาในการสร้างความไว้วางใจ สามารถแบ่งออกเป็น ความไว้วางใจที่มีพื้นฐานมาจากความรู้ความเข้าใจ (Cognition-based trust) หมายถึง การรับรู้ว่าคุณคนเลือกผู้ซึ่งไว้วางใจในสิ่งที่น่าเชื่อถือภายใต้สถานการณ์หนึ่ง และเลือกในสิ่งที่พิจารณาว่าเป็นเหตุผลที่ดีและความไว้วางใจที่มีพื้นฐานเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึก (Affective-based trust) หมายถึง ความผูกพันทางอารมณ์ของแต่ละบุคคล บุคคลที่จะทำให้เกิดอารมณ์ ความไว้วางใจในความสัมพันธ์นั้นจะแสดงออกซึ่งการดูแลและการเอาใจใส่อย่างแท้จริง ที่จะให้สวัสดิการแก่หุ้นส่วนที่มีความเชื่อในคุณสมบัติที่ดี ที่สามารถยกระดับไปสู่ความเชื่อมั่นในระดับองค์กร ผ่านการสร้างรากฐานที่ประกอบด้วย 1) ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจแนวขวาง (Lateral Trust) เป็นความสัมพันธ์ของความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจกันระหว่างผู้ที่เท่าเทียมหรือระดับเดียวกัน และ 2) ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจแนวตั้ง (Vertical trust) เป็นความสัมพันธ์ของความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา และความไว้วางใจภายนอก (External Trust) เป็นความสัมพันธ์ของความไว้วางใจระหว่างองค์กรกับผู้รับบริการ ซึ่งในมิติสุดท้ายสอดคล้องกับการสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดบริการสาธารณะ และประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ในสถานะผู้รับบริการ

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของความเชื่อมั่น พบว่า มี 3 องค์ประกอบหลักสำคัญคือ

(1) ความเชื่อมั่นด้านศักยภาพ (Competence Trust) คือ การที่บุคคลมีความสามารถในการกระทำสิ่งที่จำเป็นต่อการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะในงานที่เฉพาะเจาะจงหรืองานที่มีความ

ซับซ้อนในการผสมผสานกิจกรรมต่างๆเข้าด้วยกัน รวมถึงความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ และการช่วยให้ผู้อื่นสามารถทำงานของเขาได้โดยพฤติกรรมที่สามารถช่วยสร้างและรักษาความไว้วางใจในด้านศักยภาพ ได้แก่ การที่บุคคลมีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีความสามารถ มีความยุติธรรม สามารถเข้าใจและรับรู้ถึงศักยภาพของผู้อื่นได้และสามารถช่วยให้ผู้อื่นเกิดทักษะความชำนาญในการกระทำสิ่งต่างๆได้

องค์ประกอบเชิงหลักการดังกล่าว เมื่อพิจารณาผ่านบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเชื่อมั่นด้านศักยภาพ (Competence Trust) พบว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความไว้วางใจจากประชาชน โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นถึงขีดความสามารถในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่มีความซับซ้อนทั้งในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และความมั่นคง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในการจัดบริการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของประชาชน มีความยุติธรรมในการให้บริการ และสามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนผ่านการถ่ายทอดความรู้และทักษะในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

(2) ความเชื่อมั่นด้านการสื่อสาร (Communication Trust) คือ การที่บุคคลมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันและกันอย่างคงที่สม่ำเสมอ ที่ทำให้การดำเนินงานมีความก้าวหน้า และมีผลต่อความสามารถในการผลิตงานและผลกำไร โดยพฤติกรรมที่สนับสนุนให้เกิดความไว้วางใจด้านการสื่อสาร ได้แก่ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันโดยการพูดในสิ่งที่ตรงกับความเป็นจริง มีการยอมรับความผิดพลาด มีการให้และรับข้อมูลป้อนกลับ การรักษาความลับ มีการชี้แจงถึงความมีเจตนาที่ดี

องค์ประกอบเชิงหลักการดังกล่าว เมื่อพิจารณาผ่านบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเชื่อมั่นด้านการสื่อสารถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความละเอียดอ่อนทางสังคมและวัฒนธรรม การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความโปร่งใส ความจริงใจ และความต่อเนื่องในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสามารถสื่อสารนโยบาย แผนงาน และผลการดำเนินงานให้ประชาชนรับทราบอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ รวมถึงการยอมรับข้อผิดพลาดและพร้อมปรับปรุงแก้ไขเมื่อเกิดปัญหา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนี้จะช่วยลดช่องว่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน และนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจและความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

(3) ความเชื่อมั่นด้านคำมั่นสัญญา (Contractual Trust) การที่บุคคลได้กระทำในสิ่งที่พูดไว้ว่าจะกระทำ ซึ่งการกระทำในสิ่งที่ได้พูดไว้จะก่อให้เกิดผลผลิตความพร้อมที่จะให้บริการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความใส่ใจในการมีส่วนร่วม หรือง่ายต่อการสื่อสารกลับ โดยความเชื่อมั่นด้านคำมั่นสัญญา ได้แก่ การที่บุคคลมีการบริหารจัดการความคาดหวัง มีการสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีการให้อำนาจอย่างเหมาะสม มีความสนใจ มีการแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา มีความคงเส้นคงวา และความแน่นอนในการกระทำ (Lewicki & Bunker, 1995, p. 153)

หลักการดังกล่าว เมื่อพิจารณาในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเชื่อมั่นด้านค่านิยมสัญญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความไว้วางใจกับประชาชน โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นถึงความจริงจิงในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานที่ได้ประกาศไว้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสามารถบริหารจัดการความคาดหวังของประชาชนผ่านการสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับขอบเขตและข้อจำกัดในการดำเนินงาน พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การให้อำนาจแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมตัดสินใจและติดตามการดำเนินงาน รวมถึงการรักษาความสม่ำเสมอและความแน่นอนในการปฏิบัติงาน จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสันติภาพและการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่

ด้วยเหตุนี้ กรอบการสร้างเชื่อมั่น (Trust Building) ระหว่างรัฐผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นรูปแบบการบริหารจัดการในการสร้างฉันทามติ (Consensus) หรือเจตนารมณ์ร่วมกันในการบริหารจัดการในกิจการสาธารณะร่วมกันภายในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการตามแนวทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (Administration and Political Democracy) หรือการสร้างวัฒนธรรมความเป็นพลเมือง (Civic Culture) (König, 1997, pp. 217-236) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) ของ Denhardt และ Denhardt ที่ได้เสนอให้เห็นถึงรากฐานของ NPS ว่าสอดคล้องกับการให้ความสำคัญกับแนวคิดความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย (Democracy Citizenship) ตัวแบบชุมชนและประชาสังคม (Model of Community and Civil Society) และทฤษฎีองค์การที่อาศัยหลักมนุษยนิยม (Organizational Humanism) ที่นำไปสู่ “จิตวิญญาณสาธารณะ (Public Spirit)” ที่ประกอบด้วยความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม และการนำเสนอบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน (Denhardt & Denhardt, 2000, pp. 549-559) อันสอดคล้องกับประเด็นข้อเสนอพาราไดม์ธรรมาภิบาลประชาธิปไตยของพิทยา บวรวัฒนาที่มองว่ารัฐต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องความต้องการที่มาจากชุมชนตามแนวทางชุมชนนิยมมากขึ้น (Bowornwathana, 1997, pp. 667-680) ฉะนั้น ตัวแบบการให้บริการตามแนวทางการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service : NPS) ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การสร้างความเห็นพ้อง (Consensus) การยอมรับ (Acceptance) และการให้ความเห็นชอบ (Approval) ร่วมกันระหว่างประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อรัฐ อันเป็นจุดตั้งต้นที่สามารถพัฒนาไปสู่มุมมองเชิงบวกเพิ่มมากขึ้นได้

เหตุนี้ จากที่กล่าวแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเชื่อมั่นข้างต้น เมื่อนำมาใช้ทำการศึกษาศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นแนวคิดที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความท้าทายด้านความมั่นคง การสร้างความเชื่อมั่นจึงต้องคำนึงถึงทั้งมิติด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognition-based trust) และมิติด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affective-based trust) ควบคู่กันไป โดยการดำเนินงานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทั้งสามด้าน ได้แก่ ความเชื่อมั่นด้านศักยภาพ (Competence Trust) ที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการ

จัดบริการสาธารณะ ความเชื่อมั่นด้านการสื่อสาร (Communication Trust) ที่เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างโปร่งใสและต่อเนื่อง และความเชื่อมั่นด้านคำมั่นสัญญา (Contractual Trust) ที่แสดงให้เห็นถึงความจริงจังในการดำเนินงานตามที่ได้ให้คำมั่นไว้กับประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ การสร้างความเชื่อมั่นในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานียังสอดคล้องกับแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง โดยการดำเนินงานต้องคำนึงถึงการสร้างฉันทามติ การยอมรับ และการให้ความเห็นชอบจากประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนามุมมองเชิงบวกระหว่างรัฐกับประชาชน และเป็นรากฐานสำคัญของการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังนี้

ธีรวัฒน์ จำนงอนวัตร (2566) เรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของผู้นำประชาชนที่มีต่อกระบวนการสันติภาพในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี” (ธีรวัฒน์ จำนงอนวัตร, 2566) งานวิจัยชิ้นนี้มีความสัมพันธ์กับการศึกษาของผู้วิจัยที่ต้องการศึกษามุมมองหรือทัศนคติของผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่แตกต่างจากงานของธีรวัฒน์ จำนงอนวัตร ตรงที่งานวิจัยไม่ได้มุ่งศึกษาตัวแสดงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว หรือเจาะลึกโดยตรงเหมือนวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย หากแต่เป็นมุ่งศึกษาทัศนคติของผู้นำประชาชนในภาพใหญ่และกว้างมากกว่าผู้วิจัย ดังปรากฏจากวัตถุประสงค์ทางการวิจัยที่พบว่าต้องการศึกษาความคิดเห็นของผู้นำประชาชน และปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการสันติภาพใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้นำในระดับกลางของสังคม (Track 2) จำนวน 12 คน ซึ่งหนึ่งในนั้นที่มีความคล้ายคลึงกันคือ การศึกษาผู้นำท้องถิ่น (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน 4 คน ขณะที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกระดับ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเลือกศึกษาเฉพาะบางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีคุณสมบัติเข้าตามหลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยวางไว้ ซึ่งทำให้เห็นความเฉพาะเจาะจงทางการศึกษาที่ไม่ได้ครอบคลุมตัวแสดงเหมือนงานวิจัยของธีรวัฒน์ เพราะนอกจากจะศึกษาผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วนั้น ยังเลือกศึกษาผู้นำอื่นๆที่มีความครอบคลุม ได้แก่ ผู้นำชุมชน (กำนันหรือประธานชุมชน) จำนวน 4 คน และผู้นำศาสนา (อิหม่าม) จำนวน 4 คน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยขยายมุมมองการศึกษาให้กับผู้วิจัยมองบริบทของตัวแสดงอื่นๆที่อยู่ในพื้นที่ได้อย่างครอบคลุมเพิ่มมากขึ้น

ผลการศึกษาของธีรวัฒน์ช่วยขยายมุมมอง หรือช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้วิจัยได้มากขึ้น โดยเฉพาะการสะท้อนให้เห็นทัศนคติของผู้นำที่ยังคงอธิบายกระบวนการสร้างสันติภาพที่เชื่อมโยงกับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์บาดแผล การแย่งชิงอำนาจในพื้นที่ บิดเบือนประวัติศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา ผลประโยชน์ และยาเสพติด ปัจจัยดังกล่าวช่วยสร้างความเข้าใจในที่มาของการริเริ่มมาตรการโดยการนำแนวคิดสันติภาพมาปรับประยุกต์ใช้กับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษากลับไม่ปรากฏกระบวนการส่งเสริมสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างเป็นรูปธรรมเนื่องจากผู้วิจัยมุ่งเน้นการนำเสนอผลการศึกษาในมิติที่เป็นสาเหตุของปัญหา และกระบวนการพูดคุยสันติสุขเป็นหลัก ซึ่งเป็นภาพใหญ่และภาพกว้างที่ถูกขับเคลื่อนด้วยตัวแสดงระดับกลาง หรือรัฐบาลกลาง ไม่ว่าจะเป็นที่สนใจของผู้ประกอบการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสันติภาพของรัฐบาลมากกว่าที่จะลงลึกประเด็นย่อยๆที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น หรือกระบวนการสร้างสันติภาพที่มาจากระดับล่าง แม้ในตอนท้ายจะมีการนำเสนอผลในแง่มุมมองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา โดยเฉพาะในเรื่อง การศึกษาและเศรษฐกิจว่าจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่สามารถสร้างสันติภาพ ในพื้นที่ก็ตาม (ธีรวัฒน์ จานงอนวัตร, 2566, น. 91-95) แต่พื้นที่ในการกล่าวถึงหรือให้ความสำคัญในการนำเสนอและวิเคราะห์มิติเหล่านั้นกลับพบว่าพื้นที่จำกัด และไม่ใช่ประเด็นหลักที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอ ซึ่งแตกต่างจากงานของผู้วิจัยที่ต้องการหาทางออก หรือการหามาตรการกลไกในการเสริมสร้างสันติภาพที่มองจากระดับล่าง (Bottom up) นั่นคือ โครงสร้างระดับท้องถิ่น ไม่ใช่ระดับบน หรือรัฐบาล (Top Down) อย่างที่ธีรวัฒน์มุ่งทำการศึกษา ฉะนั้น งานวิจัยของผู้วิจัยสามารถนำมา ขยายมุมมองในลักษณะเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยของธีรวัฒน์ได้

การทบทวนวรรณกรรมจากงานของธีรวัฒน์ จานงอนวัตร แสดงให้เห็นช่องว่างที่สำคัญในการศึกษากระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้งานของธีรวัฒน์จะให้ภาพกว้างของทัศนคติผู้ในระดับกลางและปัจจัยที่เชื่อมโยงกับกระบวนการสันติภาพ แต่การมุ่งเน้นการวิเคราะห์จากมุมมองบนลงล่าง (Top Down) และการให้น้ำหนักกับบทบาทรัฐบาลกลาง ทำให้ขาดการนำเสนอมาตรการส่งเสริมสันติภาพที่เป็นรูปธรรมในระดับท้องถิ่น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งต่อยอดองค์ความรู้โดยให้ความสำคัญกับการศึกษากลไกการเสริมสร้างสันติภาพจากฐานราก (Bottom up) ผ่านมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มเติมความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสันติภาพที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง

วิไลดาญ เด่นดารา (2561) เรื่อง “บทบาทของกลุ่มเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้/ปาตานีในการขับเคลื่อนประเด็นสันติภาพ” (วิไลดาญ เด่นดารา, 2566) งานวิจัยชิ้นนี้มีความสำคัญในมิติการขยายมุมมองบทบาทของเครือข่ายภาคประชาสังคมและภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นตัวแสดงระดับล่างที่อยู่ในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตัวแสดงอื่น หรือตัวแสดงที่อยู่ในโครงสร้างระบบราชการอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผลการศึกษาก็แสดงให้เห็นว่าบทบาทของเครือข่ายทางสังคมเหล่านี้มีความสำคัญในแง่ของการเข้าไปมีบทบาทในการขัดเกลากองกำลัง บทบาทด้านการให้บริการ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีกิจกรรมที่แตกต่างกันไป แบ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับทุนจากรัฐจะลงพื้นที่ไปเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ ส่วนกลุ่มที่ได้รับทุนจากรัฐจะเข้าไปมีบทบาทสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะการมอบทุนสนับสนุนหรือเงินเยียวยา บทบาทผลักดันวาระสันติภาพและสิทธิมนุษยชน ส่วนใหญ่จะเป็นการทำกิจกรรมที่ให้ความรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยไม่แบ่งแยกกัน บทบาทด้านการติดตามความขัดแย้งและความรุนแรง การละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการออกแถลงการณ์ไม่เห็นด้วยซึ่งความขัดแย้งและการละเมิดสิทธิจากกลุ่มก่อความไม่สงบหรือเกิดจากรัฐ ซึ่งเป็นข้อเสียอย่างหนึ่งที่กลุ่มเยาวชนไม่สามารถเข้าไปต่อสู้กับอำนาจรัฐได้ และบทบาทที่สำคัญคือการสร้างความผูกพันทางสังคมระหว่างกลุ่มคนที่มีความ

คิดเห็นที่แตกต่างกันหรือคู่ขัดแย้ง ด้วยการหาวิธีการหรือมาตรการที่ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกัน ดังปรากฏจากการทำงานร่วมกับสภาประชาสังคม และเครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพ (วิไลดาญ เด่นดารา, 2566, น. 89-90)

จากการทบทวนงานของวิไลดาญ เด่นดารา เกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มเยาวชนในการสร้างสันติภาพ สามารถเชื่อมโยงกับการศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งสามารถทำการศึกษได้ในหลายมิติที่แตกต่างกัน

ประการแรก ด้านโครงสร้างและการดำเนินงาน กลุ่มเยาวชนเป็นภาคประชาสังคมที่ทำงานแบบไม่เป็นทางการและมีความยืดหยุ่นสูง ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานราชการที่มีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และงบประมาณที่ชัดเจนตามกฎหมาย

ประการที่สอง ด้านการเข้าถึงชุมชน กลุ่มเยาวชนสามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่ายกว่าและมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากกว่า โดยเฉพาะในการทำงานด้านสังคมและวัฒนธรรม ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อจำกัดด้านระเบียบราชการและอาจถูกมองว่าเป็นตัวแทนของรัฐ

ประการที่สาม ด้านบทบาทและกิจกรรม กลุ่มเยาวชนเน้นการทำงานด้านสังคม การสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม และการติดตามประเด็นสิทธิมนุษยชน ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทหลักในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดบริการสาธารณะ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามอำนาจหน้าที่ จากการศึกษาทั้งสองกรณีแสดงให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพในพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐและภาคประชาสังคม โดยแต่ละฝ่ายมีจุดแข็งและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้ งานศึกษาของวิไลดาญเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มเยาวชน สามารถนำมาต่อยอดการศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กับการส่งเสริมสันติภาพได้หลายประการ โดยเฉพาะการศึกษาความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนงานด้านสันติภาพ ทั้งในแง่กลไกการประสานงานและการสนับสนุนทรัพยากร นอกจากนี้ควรวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขัดเกลาทางสังคมและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม รวมถึงศักยภาพในการเป็นพื้นที่กลางสำหรับการพูดคุยและสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ประเด็นสำคัญอีกประการคือ การวิเคราะห์ข้อจำกัดทางกฎหมายและระเบียบราชการที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานด้านสันติภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบและกลไกที่เอื้อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำงานด้านสันติภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยคำนึงถึงบริบทเฉพาะของพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ การศึกษาเหล่านี้จะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันการปกครองท้องถิ่นในการสร้างสันติภาพ ซึ่งยังมีการศึกษาไม่มากนักในปัจจุบัน

ประทีปจิต นิละไพจิตร (2555) เรื่อง “ความยุติธรรมกับการขับเคลื่อนความขัดแย้ง : ศึกษากรณีเหตุการณ์ความรุนแรงหน้า สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส” (ประทีปจิต นิละไพจิตร, 2555) งานวิจัยเรื่องนี้แม้ไม่ได้มุ่งศึกษากลไกหรือกระบวนการสร้างสันติภาพที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย หากแต่องานชิ้นนี้มีความสำคัญในเชิงของทฤษฎีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ได้ โดยเฉพาะกระบวนการศึกษาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในทางทฤษฎีที่ประทีปจิตใช้ใน

การศึกษา ถือเป็นมิติหนึ่งที่สามารถนำมาบูรณาการกับการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งเพื่อสร้างสันติภาพได้ โดยเฉพาะผลการศึกษาที่ประทับใจที่สุดคือนพบคือ ความยุติธรรมในพื้นที่ที่จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการใช้องค์ประกอบเชิงหลักการที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความยุติธรรมเชิงกฎหมาย และความยุติธรรมเชิงโครงสร้าง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างสันติภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เช่นเดียวกัน

งานชิ้นนี้จึงมีประโยชน์สำคัญในแง่ของการพัฒนาทฤษฎีเพื่อใช้ในการศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแปลงเปลี่ยนเงื่อนไขของความขัดแย้งด้วยการใช้องค์ประกอบต่างๆที่สามารถสร้างกระบวนการสันติภาพให้เกิดขึ้นหรือมีทิศทางเชิงบวกได้ โดยเฉพาะการนำทฤษฎีของ Johan Galtung มาใช้ในการวิเคราะห์ในมิติของการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งโดยการแก้ไขความขัดแย้งในระดับลึก นั่นคือ ระดับทัศนคติและระดับโครงสร้างทางสังคมที่ต้องอาศัยการแก้ไขความขัดแย้งร่วมกัน (Conflict resolution approach) ของทุกฝ่ายที่สามารถสร้างสันติภาพร่วมกันได้อย่างยั่งยืน (ประทับใจ นีละไพจิตร, 2555, น. 252) ซึ่งกระบวนการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานวิจัยของผู้วิจัยได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนระดับล่างในพื้นที่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการออกแบบการประสานความเชื่อมโยงการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อส่งเสริมสันติภาพร่วมกัน ซึ่งอาจจะปรากฏในรูปแบบการทำงานเป็นเครือข่าย (Network Governance) หรือรูปแบบความสัมพันธ์กับองค์กร (Inter-governmental Relation)

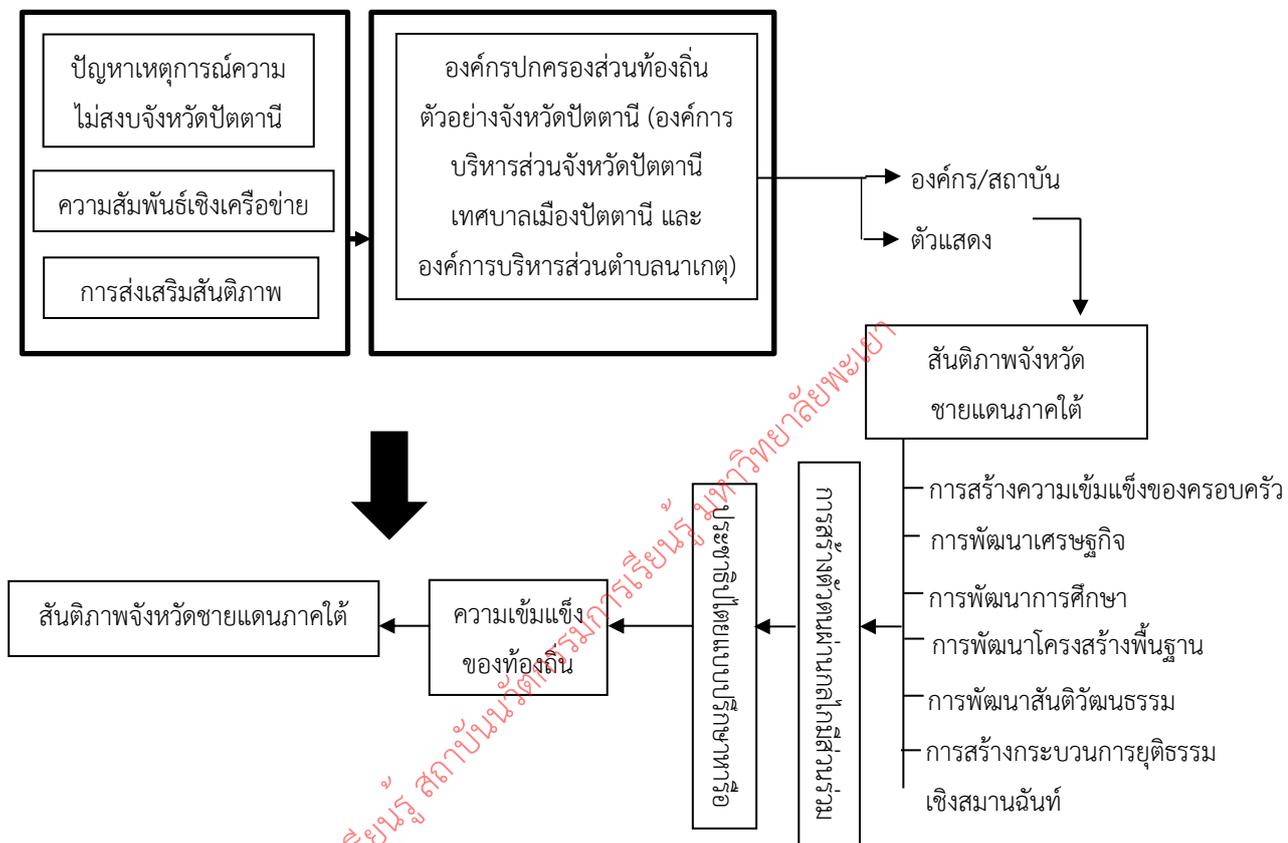
ฉะนั้น การทบทวนงานวิจัยของประทับใจมีประโยชน์ต่องานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือเทศบาลเมืองปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพในสองมิติสำคัญ มิติแรกคือ การนำกรอบแนวคิดทฤษฎีเรื่องความยุติธรรมทั้งสามด้าน ได้แก่ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความยุติธรรมเชิงกฎหมาย และความยุติธรรมเชิงโครงสร้าง มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลเมืองปัตตานี) ในการสร้างสันติภาพ มิติที่สองคือการนำทฤษฎีการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งของ Johan Galtung มาใช้ศึกษาการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขความขัดแย้งระดับลึก ทั้งในระดับทัศนคติและโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะการศึกษารูปแบบการทำงานแบบเครือข่าย (Network Governance) และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร (Inter-governmental Relation) เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนและมีศักยภาพในการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่

ฮาฟิสสา สาและ (2553) เรื่อง “ผู้หญิงมุสลิมท่ามกลางความขัดแย้ง : การเปลี่ยนผ่านจากเหยื่อสู่ผู้ขับเคลื่อนงานสันติภาพ” (ฮาฟิสสา สาและ, 2553) งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญที่ต้องการศึกษาเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสู่การทำงานสันติภาพของผู้หญิงมุสลิม โดยเฉพาะผู้หญิงมุสลิมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการศึกษาบทบาทการทำงานด้านสันติภาพทั้งกระทำในพื้นที่ส่วนตัวและกระทำต่อพื้นที่สาธารณะ ทั้งนี้ ผลการศึกษาของฮาฟิสสาพบว่า บริบทเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่นำไปสู่การขับเคลื่อนการทำงานด้านสันติภาพของผู้หญิงมุสลิมได้นั้นมาจากการใช้ทุนที่มีอยู่เดิมที่เชื่อมโยงกับ

การยึดถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม และการมีปฏิสัมพันธ์อย่างแนบแน่นระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชน การใช้ทุนทางสังคมภายใต้เงื่อนไขใหม่จากการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนกลุ่มต่างๆในบริบทของความรุนแรง นำไปสู่การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีองค์ประกอบของกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก กลุ่มภาคประชาสังคม และเจ้าหน้าที่ทหาร ทั้งนี้ บทบาทของกลุ่มสตรียังมีศักยภาพที่สามารถแสดงออกผ่านพื้นที่สาธารณะเพื่อเป็นกระบอกเสียงส่งเสียงสะท้อนแทนเครือข่ายกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง โดยเฉพาะการถ่ายทอดเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความวิตกกังวลของผู้หญิงให้ผู้อื่นได้รับรู้ ซึ่งจะสามารถช่วยผลักดันให้ประเด็นการสื่อสารเหล่านั้นถูกผลักดันเป็นประเด็นเชิงนโยบายในเวทีทางการเมืองต่อไปได้ (ฮาฟิสสา และ, 2553, น.139) การกระทำดังกล่าวส่งผลให้บทบาทที่เครือข่ายกลุ่มสตรีแสดงออกมาได้กลายเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในการประกอบสร้างกระบวนการสันติภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

งานวิจัยเรื่องนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาศึกษาการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติภาพผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องยอมรับว่าช่วงที่ผ่านมา การดำเนินงานในมิติต่างๆขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ได้มีการไปจับมือหรือสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับกลุ่มสตรีในการผลักดันและขับเคลื่อนการจัดบริการสาธารณะที่สามารถเข้าถึงและสร้างการยอมรับให้กับประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี และผู้วิจัยมองว่ากลุ่มสตรีมีความสำคัญในกระบวนการส่งเสริมสันติภาพที่ควรค่าต่อการนำมาใช้เป็นตัวแสดงร่วมที่สำคัญ เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้หญิงนอกจากจะมีความเป็นแม่ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะบทบาทการกลมกล่อมหรือขัดเกลาลูกหลาน ซึ่งตรงนี้ถือเป็นด้านแรกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต้องมีในการสร้างรากฐานของสิ่งที่เรียกว่าความดีและความถูกต้อง เพื่อที่จะทำให้เด็กสามารถเติบโตออกมาสู่สังคมได้โดยเป็นคนที่มีความคุณภาพ ขณะเดียวกันกลุ่มสตรีมีการขับเคลื่อนการทำงานที่มีความละเอียดรอบคอบ และลุ่มลึก เหตุนี้ การทำงานของกลุ่มสตรีร่วมกันกับเครือข่ายเชิงสถาบันต่างๆในพื้นที่ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถช่วยออกแบบแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ระดับฐานรากหรือปัญหาเชิงโครงสร้างร่วมกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยมองว่ามีความยั่งยืนมากกว่าการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพราะนอกจากจะได้สันติภาพที่ลงตาแล้ว สันติภาพที่ได้มาก็ปราศจากความยั่งยืน ฉะนั้น จึงมองว่าบทบาทของกลุ่มสตรีมีบทบาทสำคัญที่ควรดึงเข้ามาข้องเกี่ยวในการขับเคลื่อนสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.5 แผนผังกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลคือ ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และพนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเคยได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่ตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ พื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความถี่สะสมของเหตุการณ์ความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้สูงสุดในรอบ 19 ปี นับตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2547 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2566 มีจำนวนเหตุการณ์เกิดขึ้น 7,015 เหตุการณ์ (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ Deep South Watch, 2566) และที่สำคัญพื้นที่จังหวัดดังกล่าวมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างที่เคยได้รับรางวัลด้านการส่งเสริมสันติสุขและความสมานฉันท์ เหตุนี้เงื่อนไขดังกล่าวจึงถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ผู้ให้ข้อมูล (Informant)

1. ข้อมูลเชิงเอกสาร คือ ข้อมูลเอกสารที่ได้จากกรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ห้องสมุดหรือแหล่งค้นคว้าทรัพยากร และหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เป็นต้น

2. ข้อมูลจากบุคคล คือ ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ พนักงานเจ้าหน้าที่ และเครือข่ายนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับการวิเคราะห์องค์ความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโจทย์วิจัย ประกอบด้วย

2.1) ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และพนักงานเจ้าหน้าที่ จำนวนประมาณ 3-4 คน/พื้นที่ ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ผู้ให้ข้อมูลจากเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ทั้งนี้ จำนวนผู้ให้ข้อมูลในแต่ละพื้นที่ไม่สามารถกำหนดเป็นข้อมูลตัวเลขได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นไปตามความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล และการมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่

2.2) นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญในประเด็นการวิจัย ได้แก่ นักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น และสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ที่ปรึกษา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ในฐานะประธานคณะกรรมการพิจารณาการพิจารณาการศึกษาและส่งเสริมการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (แพทย์หญิง เพชรดาว โต๊ะมีนา) และบุคคลอื่นๆที่เข้ามามีส่วนเติมเต็มหรือสนับสนุนข้อมูลในระหว่างการศึกษาวิจัย

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Inclusion Criteria)

1. ข้อมูลเชิงเอกสาร จะคัดเลือกข้อมูลเอกสารเฉพาะที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์การศึกษา

2. ข้อมูลจากบุคคล จะคัดเลือกเฉพาะข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และพนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เคยได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวนประมาณ 15 คน/พื้นที่ (รวมทั้ง 2 พื้นที่ประมาณ 30 คน)

เกณฑ์การคัดออกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Exclusion Criteria)

1. ข้อมูลเชิงเอกสาร จะคัดเลือกข้อมูลเอกสารที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่มีประโยชน์ในการตอบคำถาม และวัตถุประสงค์การศึกษาออกไป

2. ข้อมูลจากบุคคล

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่มีความบกพร่อง หรือผิดปกติทางร่างกายด้านใดด้านหนึ่งที่มีผลต่อการลดทอนความสามารถในการให้ข้อมูล หรือพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่สามารถให้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือผ่านการสัมภาษณ์ได้

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ร่วมมือ หรือปฏิเสธการมีส่วนร่วมในการให้สัมภาษณ์

การเก็บข้อมูล (Data Collection)

1. ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Information)

การเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ การเก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Document Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยที่ผู้วิจัยขออธิบายในรายละเอียดดังต่อไปนี้ การเก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยมีลักษณะของการวิจัยที่ข้อมูลหลักมาจากสิ่งตีพิมพ์ที่มีลักษณะเป็นเหมือนกับการขุดค้น (Excavations) แสวงหาหลักฐานหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐาน (Evidence) โดยมีแหล่งข้อมูลที่หลากหลายกว้างขวาง (จุมพล หนิมพานิช, 2551) แบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ

1.1 ข้อมูลขั้นต้นแบบปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งประกอบด้วย การเก็บข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ กฎหมาย ประกาศต่างๆ นโยบาย พระราชบัญญัติ กฎ ข้อบังคับต่างๆ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์ โครงการและกิจกรรม และเอกสารขั้นต้นอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

1.2 ข้อมูลชั้นรองแบบทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยใช้วิธีการนำเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องมาศึกษาค้นคว้าประกอบการอธิบาย อาทิ รายงานการประชุม รายงานประจำปี หนังสือพิมพ์รายวัน รายงานการวิจัย เอกสารการสัมมนา หนังสือวิชาการ และบทความจากวารสารต่างๆ ซึ่งเป็นข้อมูลหลักฐานที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว

2. ข้อมูลจากบุคคล (Personal Information)

2.1 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research)

2.1.1 การสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก (จุมพล นิมพานิช, 2551) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept interview) จะใช้คำถามปลายเปิด (Open Question) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ระบุแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) หรือบรรจุกำถามหลักๆ ซึ่งเป็นหัวข้อสำคัญที่ต้องการรู้ ผ่านการนำคำถามไปใช้ซักถามเองตามความเหมาะสม (สุภางค์ จันทวานิช, 2552) ทั้งนี้ จะเน้นการซักถามติดตามรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสันติภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการโดยตรงมากที่สุด ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับการสัมภาษณ์แบบ Focused Interview โดยไม่มีการชี้นำ (Non-Directive Interview) (A. Fontana and J. Frey, 1994) การสัมภาษณ์ประเภทนี้จะใช้กับข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และพนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเคยได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวนประมาณ 15 คน/พื้นที่ (รวมทั้ง 2 พื้นที่ประมาณ 30 คน)

2.1.2 การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยจะนำผลที่ได้จากการสังเคราะห์ภายหลังจากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เจาะจงมา นำเสนอผล และระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมผ่านการจัดประชุมเพื่ออภิปรายกลุ่มอีกครั้งกับตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย ตัวแทนจากเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เพื่อระดมความคิดเห็นและออกแบบแนวทางหรือรูปแบบการส่งเสริมสันติภาพที่สามารถนำไปใช้จัดทำเป็นข้อเสนอแนะ และเผยแพร่ไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จากการศึกษาครั้งนี้

2.2 ประเด็นคำถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Research Question)

ผู้วิจัยจะใช้ประเด็นคำถามปลายเปิด (Open-Question) โดยใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ 2 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และพนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเคยได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เทศบาลเมือง

ปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ลักษณะคำถามมีจุดประสงค์เพื่อสอบถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมสันติภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง และดำเนินการโดยเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานความมั่นคง 3 ฝ่ายในพื้นที่

2.3 วิธีการติดต่อและวิธีการเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการติดต่อพื้นที่เพื่อทำการนัดหมายผู้นำชุมชนในการขอความอนุเคราะห์เข้าพบสัมภาษณ์ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และพนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเคยได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยหลังจากได้วันและเวลาในการเข้าสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะดำเนินการจัดทำหนังสือขอเก็บข้อมูลจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณตามวันและเวลาที่ได้มีการนัดหมาย และลงพื้นที่วิจัยตามวันและเวลาที่กำหนด

2.4 วิธีการพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ได้ดำเนินการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยทักษิณ เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2567 ตามเอกสารใบรับรองโครงการวิจัยเลขที่ COA No. TSU 2024_015 ที่รับรองโครงการวิจัยที่ 002/67 เรื่ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ การพิจารณาจริยธรรมการวิจัยครั้งนี้อยู่ภายใต้การยึดหลักของ Declaration of Helsinki, the Belmont report, CIOMS guidelines และ The international conference on harmonization- Good clinical practice (ICH-GCP) ดังนี้

1. การเชิญชวนบุคคลในฐานะกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมการวิจัยจะดำเนินการโดยปราศจากการบีบบังคับ หรือกดดันข่มขู่ให้กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย และปราศจากการให้สิ่งตอบแทนมูลค่าเกินเหมาะสมจนทำให้กลุ่มตัวอย่างละเลยความเสี่ยงอันอาจเกิดขึ้นเมื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย
2. ในกระบวนการขอความยินยอม ผู้วิจัยจะไม่ปิดบังข้อมูลการวิจัยใดๆ หรือมีการหลอกลวงกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งความร่วมมือในการให้ข้อมูล
3. ในการขอความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย กลุ่มตัวอย่างต้องเซ็นใบยินยอมไว้เป็นหลักฐาน ในกรณีที่บุคคลคนนั้นเขียนไม่ได้ต้องประทับลายมือและมีบุคคลที่ไม่มีส่วนได้เสียเซ็นเป็นพยาน
4. ผู้วิจัยจะไม่กระทำการยกเว้นการเซ็นยินยอม

5. ผู้วิจัยจะไม่ลบล้างความเป็นส่วนตัวในการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลเชิงลึกโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้เป็นเจ้าของข้อมูล และจะไม่ปฏิบัติการส่งทอดพฤติกรรมส่วนบุคคลในเรื่องที่บุคคลไม่ต้องการให้ผู้อื่นล่วงรู้ เช่น แอบบันทึกการสนทนาหรือสัมภาษณ์

6. ผู้วิจัยจะรักษาความลับด้วยการให้ความเคารพต่อกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลส่วนบุคคลมาเฉพาะโครงการวิจัยนี้ โดยการรักษาความลับไม่ให้อื่นที่ไม่มีสิทธิล่วงรู้

7. ผู้วิจัยจะมีการบันทึกข้อมูลแบบนิรนามในขั้นตอนการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายผลข้อมูล เพื่อไม่ให้มีตัวบ่งชี้ตัวบุคคลหรือสืบตัวบุคคลได้ ซึ่งจะช่วยรักษาความลับได้ดี ทั้งนี้ หากผู้วิจัยมีความจำเป็นเพื่อความถูกต้องของผลการวิจัย ผู้วิจัยจะทำการบันทึกแบบเข้ารหัสและเชื่อมโยงไว้ และกลุ่มตัวอย่างที่ไม่จำเป็นจะทำลายตัวบ่งชี้ตั้งแต่แรกเริ่ม

8. ผู้วิจัยจะหลีกเลี่ยงการบันทึกภาพบุคคล หากมีความจำเป็นต้องบันทึกภาพ ผู้วิจัยจะถ่ายในลักษณะที่ไม่เห็นหน้าหรือที่ไม่สามารถระบุตัวตนบุคคลได้ หรือถ้าหากถ่ายภาพที่ทำให้ระบุตัวตนบุคคลได้ ผู้วิจัยจะไม่เผยแพร่หรือเผยแพร่โดยการปกปิดใบหน้าบุคคล

9. การตีพิมพ์เผยแพร่ผลการวิจัยจะดำเนินการในรูปแบบที่ผู้อ่านไม่สามารถบ่งชี้ตัวบุคคลที่เข้าร่วมโครงการวิจัย และไม่กระทบต่อความอ่อนไหวทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่การศึกษาคือ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะหรือแตกต่างจากพื้นที่อื่น

2.5 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล (Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่จะใช้กับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และพนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเคยได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ทั้งนี้ แบบสัมภาษณ์แต่ละกลุ่มจะกำหนดข้อคำถามอีกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นจะเริ่มต้นด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาจัดทำให้เป็นระบบ แยกแยะองค์ประกอบ จัดจำแนกประเภทของคำ และข้อความ โดยใช้วิธีการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (Categorizing Data) และสรุปข้อมูลที่กระจัดกระจายหรือเป็นส่วนๆอย่างเป็นระบบเพื่อกำหนดคุณสมบัติบางอย่างที่ได้จากการเก็บข้อมูล เช่น คำพูดของผู้เข้าร่วมการวิจัย ผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อความที่ได้จากหลักฐาน รางวัล และหลักฐานเชิงประจักษ์อื่นๆ เป็นต้น โดยนำสิ่งที่ค้นพบหรือได้มา กำหนดจัดหมวดหมู่ (Category) การกระทำ ปฏิสัมพันธ์ และผลที่เกิดขึ้นผ่านการเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา ซึ่งทำให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยใช้เครื่องมือทางทฤษฎี (Theoretical Tools) ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผ่านกระบวนการตีความมาช่วยในการอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ และเรียบเรียงอธิบายผลการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการบรรยายแบบเล่าเรื่องเพื่อให้เห็นลักษณะและสภาพข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา (สุรางค์ จันทวานิช, 2552) ซึ่งกระบวนการนี้จะเป็นการกระทำซ้ำกลับไปกลับมา (Iterative) ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลกับการวิเคราะห์ ดังภาพแสดงองค์ประกอบของการวิเคราะห์ข้อมูลตามตัว

แผนงานวิจัย กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน	ช่วงระยะเวลาในการดำเนินงาน (1 มกราคม 2567-31 ธันวาคม 2567)												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
5. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมาตรการ และร่างรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อเสนอแนะไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถนำข้อเสนอแนะไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงเชิงโครงสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความสามารถในการส่งเสริมสันติภาพบนพื้นฐานความสอดคล้องกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป									←→	2567			
6. ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและปรับปรุงข้อเสนอแนะให้มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของตัวแทนผู้เข้าประชุมมากขึ้น									←→	2567			
7. จัดทำรายงานและส่งรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์											←→	2567	

12. งบประมาณของโครงการวิจัย

ตารางที่ 3.2 งบประมาณสำหรับดำเนินการวิจัย

อ้างอิงตามเกณฑ์การตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายโครงการวิจัย งบรายได้ กองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

รายการ	รวม
1. หมวดค่าตอบแทน	
1.1 ที่ปรึกษาโครงการ	2,000
2. หมวดค่าใช้สอย	
2.1 ค่าเดินทางในการเก็บข้อมูลจังหวัดปัตตานี (อำเภอเมือง และอำเภอโคกโพธิ์) และการจัดประชุม Focus Group ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และพนักงาน	รวมค่าเดินทาง 6,420 กม.*6บาท

รายการ	รวม
<p>เจ้าหน้าที่เพื่อออกแบบข้อเสนอแนะหลังการสังเคราะห์ผลการเก็บข้อมูล รวมประมาณ 15 ครั้ง ต่อพื้นที่ จังหวัดปัตตานี</p> <p>ม.ทักษิณ (สงขลา)-อำเภอเมืองปัตตานี (109 กม.)*15</p> <p>อำเภอเมืองปัตตานี- ม.ทักษิณ (สงขลา) (109 กม.)*15</p> <p>ม.ทักษิณ (สงขลา)-อำเภอโคกโพธิ์ (105 กม.)*15</p> <p>อำเภอโคกโพธิ์-ม.ทักษิณ (สงขลา) (105 กม.)*15</p> <p>** หมายเหตุ : การเดินทางอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมได้ภายหลัง</p>	<p>= 38,520 บาท</p> <p>ตั้งแจกแจง</p> <p>= 1,635 กม.</p> <p>= 1,635 กม.</p> <p>= 1,575 กม.</p> <p>= 1,575 กม.</p>
<p>2.2 ค่าที่พักในการเก็บข้อมูล (จำนวน 2 อำเภอ อำเภอละ 15 ครั้ง ครั้งละ 2 คืน)</p>	<p>รวมค่าที่พัก 2 อำเภอ 2*800*15 ครั้ง*1 คืน =24,000 บาท</p>
2.3 ค่าตอบแทนนิสิตช่วยงาน 15 ครั้ง*300	4,500
2.4 ค่าจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ (ค่าพิมพ์รายงาน ค่าถ่ายสำเนารายงาน ค่าเข้าปกเย็บเล่มรายงาน)	3,000
<p>2.5 รายจ่าย Focus Group ค่าอาหารว่างผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก</p> <p><u>ค่าอาหารว่างบุคคลภายนอก</u></p> <p>-80 บาท*15 คน* เทศบาลเมืองปัตตานี (1,200 บาท)</p> <p>-80 บาท*15 คน* องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ (1,200 บาท)</p>	2,400
<p>2.6 ค่าจัดประชุมสัมมนาและจัดทำข้อเสนอแนะเสนอรูปแบบและแนวทางการสร้างสันติภาพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นของจังหวัดชายแดนภาคใต้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงเชิงโครงสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใหม่มีความสอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้น</p> <p>ประมาณ 30 คน (รวมทั้ง 2 พื้นที่) ประกอบด้วย</p> <p>ค่าอาหารว่างบุคคลภายนอก (30 คน*80 บาท*2 มื้อ) = 4,800 บาท</p> <p>ค่าอาหารกลางวันบุคคลภายนอก (30 คน*200 บาท) = 6,000 บาท</p>	10,800
3. ค่าวัสดุ	
3.1 ค่าอุปกรณ์เครื่องเขียน หนังสือ กระดาษ และวัสดุอื่นที่ใช้ในโครงการ	2,780
4. ค่าสาธารณูปโภค	
4.1 ค่าโทรศัพท์และค่าไปรษณีย์	2,000
รวม	90,000

13. ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

13.1 เป้าหมายของผลผลิต (Output) และตัวชี้วัด (ระบุผลผลิตของงานวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม ที่สามารถประยุกต์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้ต้องระบุตัวชี้วัดที่แสดงถึงการบรรลุเป้าหมายในระดับผลผลิตที่เกิดขึ้นในด้านความประหยัด ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ทั้งในเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ เวลา และต้นทุน โดยให้จัดทำข้อมูลในรูปแบบตาราง)

ตารางที่ 3.3 ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

ผลผลิต	ตัวชี้วัด	
	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กิจกรรม โครงการ และแนวคิด ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ และเข้าใจถึงบริบทและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถ นำไปใช้เป็นข้อมูลในการ ปรับปรุงเชิงโครงสร้างเพื่อให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม สันติภาพจังหวัดชายแดน ภาคใต้มากขึ้น	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน พื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ และเข้าใจถึงบริบทและ ศักยภาพขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัด ปัตตานี เพื่อที่จะสามารถ ดำเนินการออกแบบแนว ทางการส่งเสริมสันติภาพใน รูปแบบต่างๆได้อย่างมี ประสิทธิภาพ สอดรับความ ต้องการของผู้ปฏิบัติงาน และ เครือข่ายทางสังคมในระดับ ท้องถิ่น ทั้งที่อยู่ในจังหวัด ปัตตานีและพื้นที่อื่นในจังหวัด ชายแดนภาคใต้	มีผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง ข้าราชการการเมืองและ ข้าราชการประจำได้ให้ข้อมูล ตามระเบียบวิธีการวิจัยที่วางไว้ ครบถ้วน เพื่อที่จะทำให้ทราบ สามารถนำแนวทางในการ ส่งเสริมสันติภาพไปใช้เป็น ข้อเสนอแนะเพื่อเสนอไปยัง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน พื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ และหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วน ท้องถิ่นนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อ ปรับปรุงเชิงโครงสร้างองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นให้มี ศักยภาพและความสามารถในการ ส่งเสริมสันติภาพจังหวัด ชายแดนภาคใต้

13.2 เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด (ระบุประมาณของผลที่เกิดขึ้นหรือผลต่อเนื่องจากผลผลิตที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ใช้ อาทิ ชุมชน องค์กร ประเทศ สภากวาดล้อมในเชิงปริมาณหรือคุณภาพ ระบุตัวชี้วัดที่แสดงถึงการบรรลุเป้าหมายในระดับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในด้าน

ความประหยัด ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ เวลา และต้นทุน โดยให้จัดทำข้อมูลในรูปแบบตาราง)

ตารางที่ 3.4 ผลลัพธ์และตัวชี้วัดของโครงการวิจัย

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด	
	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
การให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กิจกรรม โครงการ และแนวคิด ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถ นำไปใช้เป็นข้อมูลในการ ปรับปรุงเชิงโครงสร้างเพื่อให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม สันติภาพจังหวัดชายแดน ภาคใต้มากขึ้น และสามารถ เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสมและ ครอบคลุมทุกมิติมากขึ้น อัน เป็นการแก้ไขปัญหาที่มีความ ยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> - การบริหารงานภายใน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชายแดนภาคใต้มี แนวทางในการส่งเสริม สันติภาพได้อย่างมี ประสิทธิภาพและสอดคล้องกับ พื้นที่มากขึ้น - คุณภาพชีวิตของประชาชน ในระดับท้องถิ่นจังหวัด ชายแดนภาคใต้มีทิศทางดีขึ้น และสอดคล้องกับอัตลักษณ์ทาง สังคมและวัฒนธรรมที่มีความ เฉพาะหรือมีลักษณะพิเศษ ของพื้นที่เป็นตัวกำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> การปรับปรุงเชิงโครงสร้าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มี ความสอดคล้องกับความเฉพาะ หรือลักษณะพิเศษของพื้นที่ที่มี องค์กรประกอบทางสังคมและ วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดนั้นจะ ส่งผลต่อการสร้างสันติภาพใน พื้นที่ท้องถิ่นจังหวัดชายแดน ภาคใต้ได้อย่างตรงจุด และมี ความยั่งยืน

บทที่ 4 ผลการวิจัย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการสร้างสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ที่มาและความสำคัญในภาพรวมของพื้นที่ศึกษา

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานสำคัญ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี เป็นสถาบันทางการเมืองที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดนที่รายรอบไปด้วย 4 จังหวัด อันประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา (นาทวี จะนะ เทพา สะบ้าย้อย) อาศัยพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ.2551 มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2551, 2551, น. 1-16) และประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ เรื่องการจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด (ฉบับที่ 3) (ประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ, 2560, น. 14-16)

จังหวัดปัตตานีในฐานะพื้นที่ตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำการศึกษาค้นคว้า เป็นพื้นที่ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองในอดีต ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวมีความสัมพันธ์ที่ผูกติดกับเงื่อนไขเชิงอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และศาสนาเป็นตัวกำหนดตามเส้นทางบังคับในการก่อรูปองค์ประกอบเชิงโครงสร้างต่างภายในพื้นที่ รวมทั้งมีสภาพภูมิศาสตร์ที่รายรอบไปด้วยทะเลฝั่งทิศเหนือ และทิศตะวันออก มีพื้นที่ติดกับจังหวัดยะลาและนราธิวาสทางทิศใต้ และติดกับจังหวัดสงขลาทางทิศตะวันตก

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ พื้นที่ราบชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่โดยส่วนใหญ่ สัดส่วนอยู่ที่ 1 ใน 3 ของพื้นที่จังหวัด ครอบคลุม 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอหนองจิก อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอยะหริ่ง อำเภอปะนาเระ อำเภอสายบุรี และอำเภอไม้แก่น ขณะที่พื้นที่ราบลุ่มพบว่า จะมีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่านครอบคลุมพื้นที่อำเภอแม่ลาน อำเภอยะรัง อำเภอยะหริ่ง อำเภอมายอ และอำเภอปะนาเระ และพื้นที่มีลักษณะเป็นภูเขาจะอยู่บริเวณทางตอนใต้ของอำเภอโคกโพธิ์ อำเภอกะพ้อ ตอนบนของอำเภอทุ่งยางแดง และทางตะวันออกของอำเภอสายบุรี นอกจากนี้ในด้านภูมิอากาศของจังหวัดปัตตานีพบว่า เป็นพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่มาจากมหาสมุทรอินเดีย และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดมาจากอ่าวไทย ส่งผลให้พื้นที่จังหวัดปัตตานีมี 2 ฤดูกาลคือ ฤดูฝน และฤดูร้อน (สำนักงานจังหวัดปัตตานี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2567, น. 3-4)

อำเภอ	เนื้อที่	เขตการปกครอง					ชุมชน	ร้อยละ ของพื้นที่ จังหวัด	ระยะห่าง จากจังหวัด (กม.)
		ตำบล	หมู่บ้าน	อบต.	เทศบาล				
					เมือง	ตำบล			
ทุ่งยางแดง	114.970	4	23	4	-	-	-	5.93	45
กะพ้อ	93.815	3	27	3	-	-	-	4.83	68
แม่ลาน	89.194	3	22	3	-	-	-	4.60	30
รวม	1,940.356	115	645	96	2	15	40	100.00	-

ที่มา : สำนักงานจังหวัดปัตตานี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2567, น. 7 อ้างถึง ที่ทำการปกครองจังหวัดปัตตานี, 2565

นอกจากนี้ ในด้านประชากรจากฐานข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2565 พบว่า จังหวัดปัตตานีมีประชากรทั้งสิ้น 730,466 คน เป็นเพศชาย 360,790 คน เป็นเพศหญิง 369,676 คน โดยจำนวนประชากรในพื้นที่อำเภอเมืองปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยศึกษาพบว่ามีขนาดจำนวนประชากรมากที่สุด จำนวน 136,823 คน ขณะที่อำเภอโคกโพธิ์มีจำนวนประชากร 68,807 คน (สำนักงานจังหวัดปัตตานี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2567, น. 7 อ้างถึง สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี, 2565)

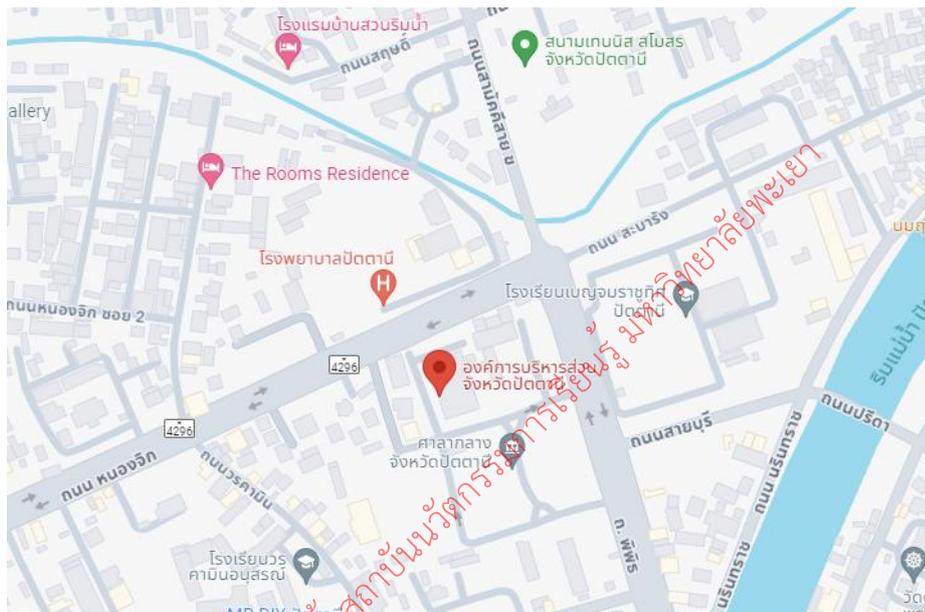
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา

งานวิจัยเรื่อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เลือกศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่าง 3 องค์กร/สถาบัน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างที่เคยได้รับรางวัลด้านการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ ก่อนจะเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์วิจัยจำเป็นต้องทำการศึกษาเบื้องต้นเพื่อสร้างความเข้าใจในองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญขององค์กร/สถาบันที่ทำการศึกษอย่างสังเขป เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และอภิปรายผลในลำดับถัดไป

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี เป็นองค์กรหรือหน่วยงานราชการที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.2540 เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบเพิ่มเติมพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดปัตตานี ซึ่งทับซ้อนกับพื้นที่ที่อยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีฐานะเป็นนิติบุคคล ทั้งนี้ โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ประกอบด้วย สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งมีสมาชิกสภาองค์การ

บริหารส่วนจังหวัดที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน จำนวน 24-58 คน แต่ละอำเภอจะต้องมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างน้อย 1 คน วาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี นับตั้งแต่วันเลือกตั้ง และฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด ปัจจุบันคือนาย เศรษฐ์ อัลยุฟรี รองนายองค์การบริหารส่วนจังหวัด ปัจจุบันคือนายอรุณ เบ็ญจลักษณ์ ซึ่งจะทำหน้าที่ในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี, 2564, น. 12-13)

ภาพที่ 4.2 แผนที่ตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (Google Map, 2567)

อย่างไรก็ตาม ด้วยบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่ต้องรับผิดชอบในการจัดบริการสาธารณะที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในจังหวัดปัตตานี ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงเข้าไปมีบทบาทในการบริหารจัดการในภาพรวมทุกบริเวณในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 12 อำเภอ 115 ตำบล 645 หมู่บ้าน

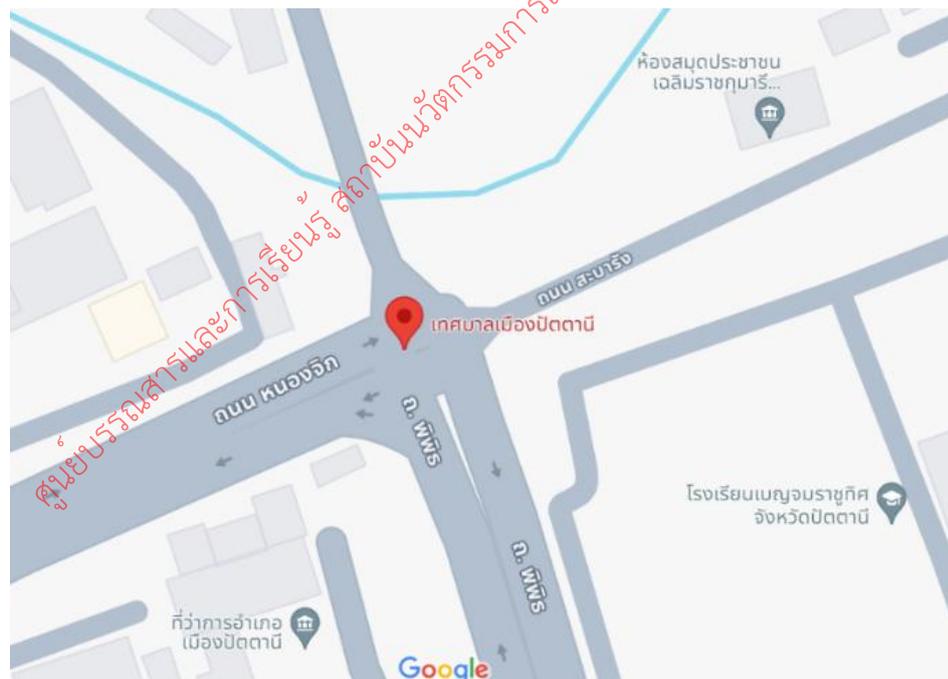
องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีมีแนวทางในการขับเคลื่อนการจัดบริการสาธารณะครอบคลุม 7 ยุทธศาสตร์หลักที่สำคัญ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ได้มาตรฐาน ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและเอาชนะความยากจน ยุทธศาสตร์การพัฒนาการกีฬาสู่ความเป็นเลิศและส่งเสริมการท่องเที่ยว และยุทธศาสตร์ด้านการรักษาความมั่นคงและเสริมสร้างสันติสุข ซึ่งยุทธศาสตร์สุดท้ายนี้ นับว่ามีความสำคัญโดยตรงต่อการเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะการเข้าไปส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน การส่งเสริมและจัดให้มีระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นภายในจังหวัด การมุ่ง

เสริมสร้างความสามัคคี การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ซึ่งกระบวนการส่งเสริมในด้านต่างๆ เหล่านี้จำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น อันนำมาซึ่งความผาสุก หรือการดำรงอยู่ของประชาชนอย่างสันติในพื้นที่ได้

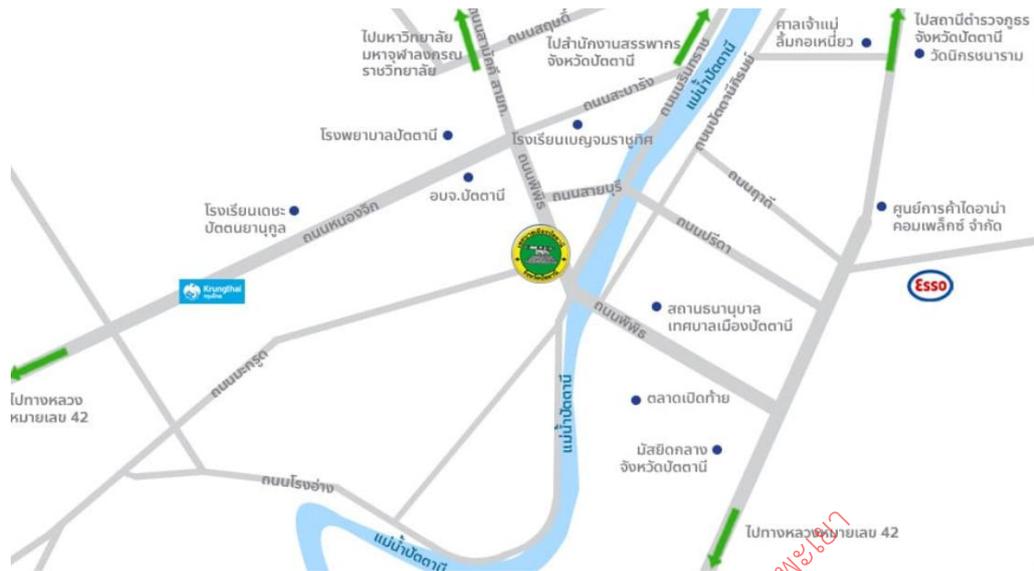
2. เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

เทศบาลเมืองปัตตานี ตั้งอยู่ในจังหวัดปัตตานี ซึ่งได้รับการยกสถานะเป็นเทศบาลตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองปัตตานีซึ่งได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 52 ลงวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2478 มีพื้นที่ทั้งหมด 5.58 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 3 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลสะบารัง ตำบลอาเนาะรู และตำบลจะบังติกอ โดยทิศเหนือและทิศตะวันตกติดกับเทศบาลตำบลรูสะมิแล ทิศใต้ติดกับองค์การบริหารส่วนตำบลตะลุโบะ และทิศตะวันออกติดกับองค์การบริหารส่วนตำบลบานา (กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองปัตตานี, 2567, น. 1)

เทศบาลเมืองปัตตานีจึงถือเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดปัตตานี เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ สถานศึกษา และย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัด ดังปรากฏจากภาพแผนที่ถัดไป

ภาพที่ 4.3 แผนที่ตั้งเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (1) (Google Map, 2567)

ภาพที่ 4.4 แผนที่ตั้งเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (2) (เทศบาลเมืองปัตตานี, 2567)

ด้านการเมืองการปกครองของเทศบาลเมืองปัตตานี ขึ้นเคื่อนการบริหารโดยข้าราชการทางการเมืองที่มาจากกาเลือกตั้งโดยประชาชน มีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี ประกอบด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ

ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปัตตานี คือ นายนิอันนุวา สุไลมาน และรองนายกเทศมนตรี 3 คน คือ นายประทวน แก้วห่อทอง นายแวสะมาแอ แวดอเลาะ และนายดำรง กุกุทพันธ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกแต่งตั้งโดยนายกเทศมนตรี ทั้งนี้ อาศัยตามพระราชบัญญัติกาเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 นอกจากนี้ นายกเทศมนตรียังได้แต่งตั้งที่ปรึกษา คือ นายไพโรจน์ พานิชกุล และนายฮารง เวาะเนาะ และเลขานุการคือ ดร.อนุชิต งามขจรวิวัฒน์ เป็นทีมเครือข่ายบริหารจัดการของเทศบาลเมืองปัตตานี (กองยุทธศาสตร์และงบประมาณเทศบาลเมืองปัตตานี, 2567, น. 2)

ฝ่ายนิติบัญญัติหรือสภาเทศบาล ประกอบด้วย ประธานสภาคือ นายสุชาติ วรรณกลัด (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 1) รองประธานสภาคือ นายอัตุลมานะ เจ๊ะโก๊ะ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 3) และสมาชิกสภาอื่นๆ ประกอบด้วย นายดิง สาเมาะ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 1) นายวัชรินทร์ หะยียูโซ๊ะ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 1) นายหะหวาด นุ้ยสามัญ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 1) นายปิยนันท์ สัตกุลพิบูลย์ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 1) นายกนกพงศ์ ศรีกัลยานิวาท (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 2) นายอาแซ ยูนู (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 2) นายอัสมิง ตาเฮ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 2) นายสายันต์ มุ่งแสง (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 2) นายคมสันต์ คงบุญ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 2) นายพันธุ์เกียรติ จ่างเจริญ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 2) นายเจ๊ะฮัมเซาะ เจ๊ะมามู (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 3) นายรอแม ยามา (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 3) นายวุฒินันท์ เจริง (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 3) นายสุขใจ สาและ (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 3) และนายมุฮัมมัดรีสดี กาเร็ง (สมาชิกสภาเทศบาล เขต 3) (กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองปัตตานี, 2567, น. 2-3)

นอกจากนี้อีกด้านหนึ่ง การบริหารราชการภายในส่วนราชการของเทศบาลเมืองปัตตานีถูกขับเคลื่อนภายใต้ข้าราชการประจำ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ถูกจ้างด้วยรูปแบบต่างๆ ซึ่งอยู่ในภาคส่วน

ราชการภายในเทศบาลเมืองปัตตานี ประกอบด้วย สำนักงานเทศบาล (นายกฤศอัธ วงศ์มุสิก ปลัดเทศบาลเมืองปัตตานี พ.จ.ต. อรรณพ พลุชวานิช รองปลัดเทศบาลเมืองปัตตานี นางสาวกัญญา ทองคุปต์ รองปลัดเทศบาลเมืองปัตตานี และนายฮาริซ กาชอร์ หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล) กองคลัง (นางเกษรา โชติช่วง ผู้อำนวยการกองคลัง) สำนักช่าง (นายธนเดช อินชวิญ ผู้อำนวยการสำนักช่าง) กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม (นางจำลักษณ์ ลาภเกิด ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม) กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ (นายฮาริซ กาชอร์ รักษาการผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ) กองการศึกษา (นางจรินทร์ รัฐการณ์ ผู้อำนวยการกองการศึกษา) กองการประปา (นายสรคม เอียบสกุล ผู้อำนวยการกองการประปา) กองสวัสดิการสังคม (นางนวรรตน์ สมหวัง ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม) กองการเจ้าหน้าที่ (นางสาวพาริตา สมานพิทักษ์ ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่) หน่วยตรวจสอบภายใน และสถานธนาอนุบาล (นายประเสริฐ สมรวัย ผู้จัดการสถานธนาอนุบาล) เป็นต้น (กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองปัตตานี, 2567, น. 4)

เทศบาลเมืองปัตตานีมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดบริการสาธารณะและดูแลประชาชนในพื้นที่ พิจารณาเฉพาะผู้มีสัญชาติไทย แยกเป็นรายตำบลดังปรากฏจากตารางแจกแจงด้านล่าง

ตารางที่ 4.2 ประชากรในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี แยกเป็นรายตำบล เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย

ตำบล	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
ตำบลสะบารัง	13,416	14,271	27,687
ตำบลอาเนาะรู	4,850	5,118	9,968
ตำบลจะบังติกอ	3,975	4,251	8,226
รวม	22,241	23,640	45,881

ที่มา: กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองปัตตานี, 2567, น. 13 อ้างถึงใน สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองปัตตานี ข้อมูล ณ สิงหาคม 2564, 2564

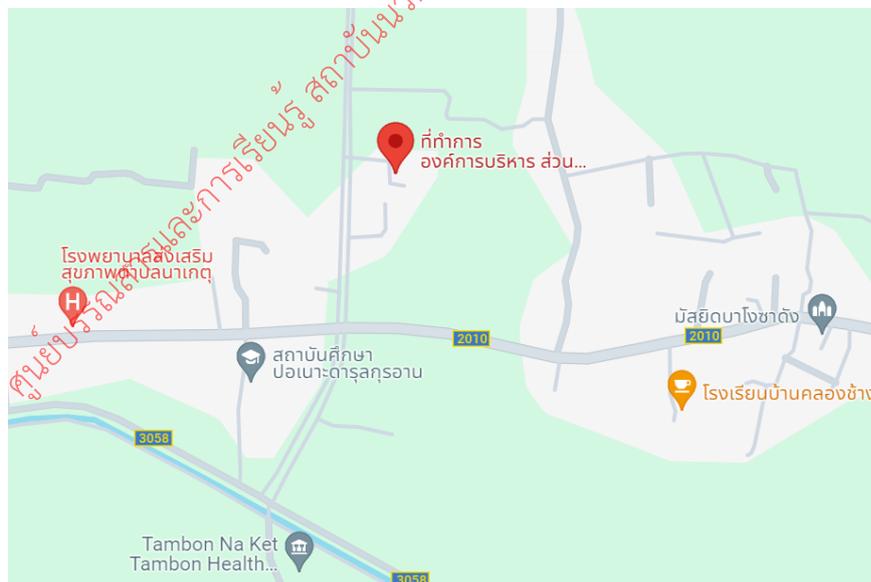
ที่ผ่านมาเทศบาลเมืองปัตตานีเคยได้รับรางวัลสันติสุขจากการดำเนินงานหลายด้านที่โดดเด่น โดยเฉพาะการส่งเสริมความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา ดังปรากฏจากผลงานสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดกิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไทยพุทธ กลุ่มคนเชื้อสายจีน และกลุ่มมุสลิม การสนับสนุนการจัดงานประเพณีและเทศกาลของทุกศาสนา การส่งเสริมการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ขณะที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตถือเป็นอีกมิติที่สำคัญในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ดังปรากฏจากการมุ่งเน้นการพัฒนาาระบบสาธารณสุขโรคภัยที่ทั่วถึง การส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชน การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียม ทั้งนี้ ภายใต้โครงสร้างการดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานี ผู้บริหารท้องถิ่นยังให้ความสำคัญในการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ดังปรากฏจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น การรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน กระบวนการดำเนินงานที่เน้น

ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของเทศบาลเมืองปัตตานีในการสร้างความสมานฉันท์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

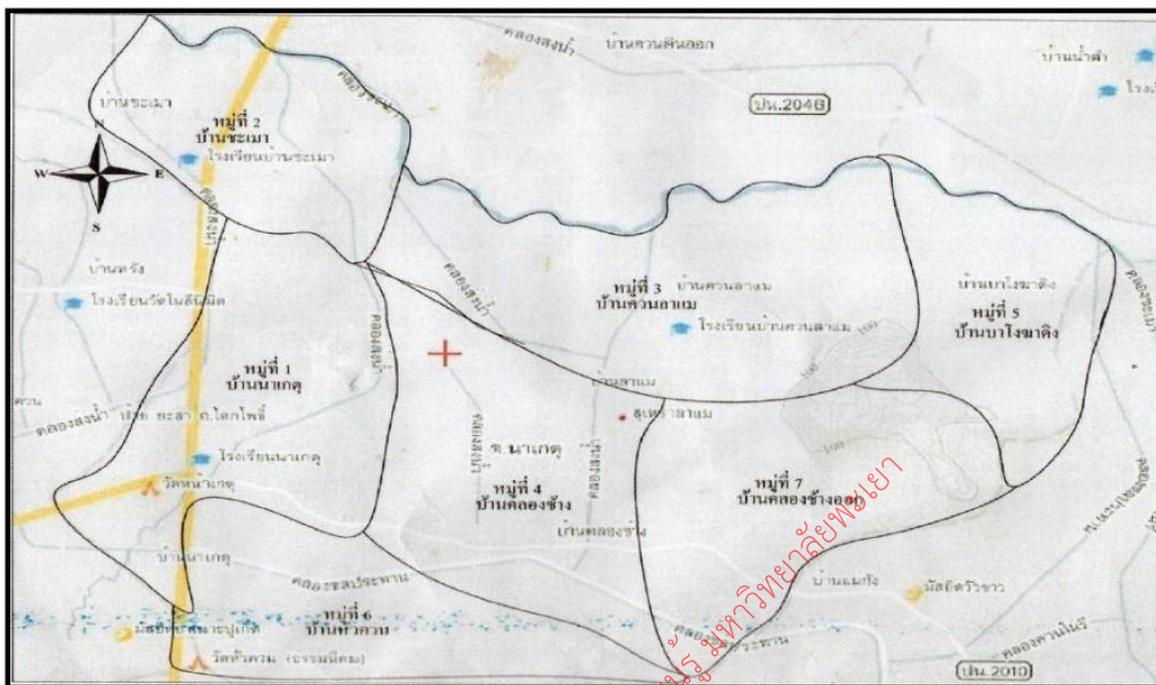
3. องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ถูกจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2540 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 40 และมาตรา 41 ของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยที่ทำการตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยมีพื้นที่ทางทิศเหนือติดกับตำบลบ่อทอง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ทิศตะวันออกติดกับตำบลคอลอตันหยง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ทิศใต้ติดกับตำบลควนโนรี ตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และทิศตะวันตกติดกับตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านนาเกตุ หมู่ที่ 2 บ้านชะเมา หมู่ที่ 3 บ้านควนลาแม หมู่ที่ 4 บ้านคลองช้าง หมู่ที่ 5 บ้านนาโงฆาต หมู่ที่ 6 บ้านหัวควน และหมู่ที่ 7 บ้านคลองช้างออก (สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ, 2564, น. 1-2)

สภาพพื้นที่ของตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยส่วนใหญ่มีสภาพเป็นที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขาบางส่วน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพาะปลูกเกษตรกรรม โดยเฉพาะเป็นพื้นที่ทำสวนยางพารา และเพาะปลูกข้าว ส่งผลให้อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ทำนา รับจ้าง และปลูกพืชชนิดอื่นๆ (สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ, 2564, น. 2)

ภาพที่ 4.5 แผนที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี (Google Map, 2567)

ภาพที่ 4.6 พื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
พิจารณาแยกตามหมู่บ้าน (สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ, 2564, น. 2)

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดบริการสาธารณะและดูแลประชาชนในพื้นที่ พิจารณาเฉพาะผู้มีสัญชาติไทย แยกเป็นรายหมู่บ้านดังปรากฏจากตารางแจกแจงด้านล่าง

ตารางที่ 4.3 ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แยกเป็นรายหมู่บ้าน เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	เพศ		รวม
		ชาย	หญิง	
1	บ้านนาเกตุ	397	384	781
2	บ้านชะเมา	451	496	947
3	บ้านควนลาแม	710	685	1,395
4	บ้านคลองช้าง	767	846	1,613
5	บ้านบาโงหาดิง	379	374	753
6	บ้านหัวควน	388	420	808
7	บ้านคลองช้างออก	615	655	1,270

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	เพศ		รวม
		ชาย	หญิง	
รวม		3,707	3,860	7,567

ที่มา: สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตู, 2564, น. 3

ด้านการเมืองการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตู ขับเคลื่อนการบริหารโดยข้าราชการทางการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งโดยประชาชน มีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี ประกอบด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ

ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาเกตู คือ นายกุเฮง สาคี และรองนายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาเกตู 2 คน คือ นายจรูญ ทองปลั่งโต และนายอนุชา สาและ โดยมีนายสุธรรม คงพัฒน์ เป็นเลขานุการ ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกแต่งตั้งโดยนายกองค้การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้ อาศัยตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 (องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตู, 2567)

ฝ่ายนิติบัญญัติหรือสภาเทศบาล ประกอบด้วย ประธานสภาคือ นายมะดากี หะยีมะสัน รองประธานสภาคือ นายสมศักดิ์ วัลทอง และสมาชิกสภาอื่นๆ ประกอบด้วย นายสุไลมาน ปือราเฮง (สมาชิกสภาเทศบาล หมู่ 3) นายดอเลาะ ลาเต๊ะ (สมาชิกสภาเทศบาล หมู่ 4) นายเจ๊ะลอเซ็ง เจ๊ะ (สมาชิกสภาเทศบาล หมู่ 5) นายพิทักษ์ แสงสุวรรณ (สมาชิกสภาเทศบาล หมู่ 6) และนายหะมะกิปลี มะเต็ง (สมาชิกสภาเทศบาล หมู่ 7) (องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตู, 2567)

สำหรับการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในช่วงที่ผ่านมาปรากฏจากการดำเนินงานผ่านกิจกรรมและโครงการที่มุ่งเน้นการส่งเสริมความสามานฉันท์ ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนไทยพุทธและมุสลิม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การสนับสนุนการจัดงานประเพณีและวัฒนธรรมของทั้งสองศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน การจัดเวทีพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้นำศาสนาและประชาชน ขณะที่ด้านการพัฒนาคุณภาพการจัดบริการสาธารณะถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเช่นกันที่ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงด้วยคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นส่วนประกอบสร้างสันติภาพในพื้นที่ ดังปรากฏจากการมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคให้ทั่วถึง การส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน การพัฒนาการศึกษาและสาธารณสุขอย่างเท่าเทียม ขณะที่ด้านการบริหารจัดการ มีการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและพัฒนาท้องถิ่น และสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ในการทำงาน ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาคือ ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามัคคี ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และภายใต้กลไก

การดำเนินงานที่เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรและชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น จึงมีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันโดยเฉพาะความสัมพันธ์ของเครือข่ายประชาชนในท้องถิ่น กับองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นใกล้ชิดกัน

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีในกระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างที่เคยได้รับรางวัลหรือมีผลงานเชิงประจักษ์ในด้านการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผ่านการจัดบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่สามารถตอบสนองความต้องการ หรือสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี เช่น การมุ่งพัฒนารากฐานระดับบุคคลผ่านกลไกสนับสนุนการศึกษาที่เสมอภาคครอบคลุมทั้งมิติการศึกษาระดับสายสามัญ และการศึกษาทางศาสนาซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของพื้นที่ การให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทางสังคมที่หลากหลายและครอบคลุมทุกกลุ่มที่มีอยู่ในพื้นที่ ทั้งตัวแสดงระดับบุคคลที่มีสถานะเป็นทางการหรือตัวแสดงระดับบุคคลที่มีสถานะไม่เป็นทางการ ซึ่งได้รับกลายกย่องให้คุณค่าจากเครือข่ายของผู้คนที่อยู่ในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะตัวแสดงระดับบุคคลที่มีเงื่อนไขสัมพันธ์กับจารีตท้องถิ่นที่ผูกติดกับศาสนาและชาติพันธุ์ที่มีลักษณะเฉพาะในพื้นที่ การให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของเงื่อนไขดังกล่าว นับว่ามีความสำคัญต่อการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับประชาชนในระดับท้องถิ่น หรือทำให้การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นมีความผูกพันกับการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่

จากความสำเร็จในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีที่ได้กล่าวมา สะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวทางการบริหารจัดการที่มีความละเอียดอ่อนต่อบริบทพื้นที่และความต้องการที่หลากหลายของประชาชน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรมและศาสนาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของวิถีชีวิตในพื้นที่ การดำเนินงานในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความเข้าใจในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างองค์กรรัฐกับประชาชน ที่ต้องอาศัยการสร้างควมไว้วางใจผ่านกลไกการมีส่วนร่วมที่เคารพและให้คุณค่ากับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่

นอกจากนี้ ที่ผ่านมามององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานียังเข้าไปมีบทบาทกับประชาชนในพื้นที่ทั้งที่เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ที่ถูกกำหนดผ่านกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละระดับ และการเข้าไปมีบทบาทอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตกฎหมายกำหนด โดยเฉพาะการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายการทำงานกับองค์กรอื่นๆ ที่มีพันธกิจหลักด้านความมั่นคง หรือการดูแลความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีเป็นองค์กรสำคัญที่เข้าไปมีบทบาทในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ครอบคลุมทุกมิติในพื้นที่ ไม่เฉพาะภารกิจที่ราชการส่วนท้องถิ่นมีความรับผิดชอบโดยตรง แต่ยังหมายรวมทุกๆ ภารกิจที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือความต้องการของประชาชนในฐานะเป็นสถาบันด้านหน้าที่ตั้งอยู่ในพื้นที่และมีความใกล้ชิดกับประชาชนโดยตรง แง่มุมดังกล่าวจึงอาจส่งผลให้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่หลักที่อาจจะไม่สามารถนิยามให้เห็นถึงความชัดเจนของพันธกิจได้โดยตรง หากแต่มีความสลับไหลไปตามสภาวการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเข้าไปเป็นกลไกส่วนใดส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการหรือการแก้ไขปัญหาด้วยเสมอ ความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีต่อพื้นที่และที่มีต่อประชาชนจึงกลายเป็นสถาบันสำคัญที่มีผลอย่างมากต่อการสร้างสันติภาพที่นำมาซึ่งความสุขสงบให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้

ฉะนั้น บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวตามสถานการณ์ได้ดีนั้น สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานในลักษณะองค์กรที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic Organization) ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงกรอบภารกิจตามกฎหมายดังที่กล่าวมาเท่านั้น หากแต่ยังสามารถขยายขอบเขตการทำงานเพื่อตอบสนองต่อความท้าทายและความต้องการที่หลากหลายของประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นด้านความมั่นคงและการสร้างสันติสุข การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ทั้งหน่วยงานความมั่นคง องค์กรภาคประชาสังคม และภาคประชาชน แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเป็นตัวเชื่อมประสาน (Coordinator) ระหว่างภาครัฐส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งนับเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน เหตุนี้ ผู้วิจัยจึงขอแบ่งประเด็นผลการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีในแต่ละระดับ ประกอบด้วย องค์กรการบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และองค์กรบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ทั้งนี้จะสังเคราะห์และวิเคราะห์ภาพรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีในประเด็นสุดท้าย

1. บทบาทขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่นหรือข้าราชการทางการเมืองประกอบด้วย นายก้องการการบริหารส่วนจังหวัด และรองนายก้องการการบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี สามารถถอดบทเรียนแนวทางในการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ คือ

1) กระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี

2) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทั้งนี้ ทั้งสองวัตถุประสงค์มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยจึงออกแบบการนำเสนอผลการวิเคราะห์และอธิบายโดยบูรณาการร่วมกันตามลำดับประเด็นดังต่อไปนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ในมิตินี้ได้แสดงให้เห็นบทบาทเชิงอำนาจผ่านภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งถูกกำหนดผ่านกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้อำนาจในการทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับจัดบริการสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับความสัมพันธ์ในเรื่องภารกิจของรัฐที่แบ่งออกเป็น Primary Function และ Secondary Function กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องจัดบริการสาธารณะซึ่งเป็น Primary Function เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกของรัฐที่มีภารกิจพื้นฐานที่ต้องใช้อำนาจดำเนินการตามกฎหมาย (พิรธ บุณยรัตพันธุ์, 2546, น. 51) ในการรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และการสร้างคามยุติธรรมในระดับท้องถิ่น เหตุนี้ การจัดบริการสาธารณะต้องสอดคล้องกับภารกิจด้านการกำหนดนโยบายและทิศทางของรัฐ (Hughes, Kroehler, & Vander Zanden, 2002, p. 282) และการจัดบริการสาธารณะต้องมีความเชื่อมโยงกับบทบาท Secondary Function นั่นคือ การจัดบริการสาธารณะต้องมีความหลากหลาย และตอบสนองต่อผู้คนที่มีความหลากหลายได้ (Provision of Various Collective Goods and Services) เป็นภารกิจรองที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (จุมพล หนีมพานิช, 2553, น. 180-182) โดยการจัดบริการสาธารณะต้องครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

ดังนั้น การจัดบริการสาธารณะที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนจะเป็นบันไดขั้นพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการยกระดับสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ ดังปรากฏจากผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่ให้ความสนใจกับเรื่องดังกล่าวและมองว่าเรื่องดังกล่าวจะช่วยลดเงื่อนไขของความขัดแย้งหรือความไม่มั่นคงในพื้นที่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างสันติภาพดังจะแบ่งออกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1.1 การสร้างสันติภาพผ่านการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการสร้างรายได้ในระดับครัวเรือน โดยมองว่าหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจที่ทำให้ความเป็นอยู่หรือปากท้องของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น หรือมีรายได้มากขึ้นมากพอที่จะเลี้ยงตนและคนในครอบครัว เมื่อนั้นความเป็นอยู่ของประชาชนก็จะดีขึ้นตามมา ดังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (นายเศรษฐ์ อัลยุฟรี) และรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (นายอรุณ เบ็ญจลักษณ์) ความว่า

“เราต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ โดยพิจารณาว่าปัญหานั้นเกิดจากอะไร ถ้าเราเห็นว่าปัญหาเกิดขึ้นจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เราก็ไปแก้ตรงส่วนนี้ เราต้องเน้นการปรับแก้ไขตรงฐานราก โครงสร้างเป็นการทั่วไปก่อน...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“เราเน้นโครงการด้านเศรษฐกิจ เมื่อเศรษฐกิจกิจดี รายได้ดี สันติภาพก็จะเกิดขึ้นได้” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวจึงทำให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจและการสร้างรายได้ในระดับครัวเรือนถือเป็นกลยุทธ์สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีมีความเชื่อว่าการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับรากฐานผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการส่งเสริมอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้เพียงพอต่อการดำรงชีพ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และนำไปสู่การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่ได้ เนื่องจากเมื่อประชาชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีรายได้เพียงพอในการเลี้ยงดูครอบครัว ก็จะลดความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาสังคมและความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ

1.2 การสร้างสันติภาพผ่านการพัฒนาด้านการศึกษา

การสร้างสันติภาพผ่านการพัฒนาด้านการศึกษาเป็นอีกหนึ่งภารกิจสำคัญขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบสายสามัญและการศึกษาด้านศาสนาที่เป็นอัตลักษณ์สำคัญของพื้นที่ โดยเฉพาะการสนับสนุนสถาบันตาติกาซึ่งเป็นสถานที่บ่มเพาะทั้งด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมความเสมอภาคด้านการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเด็กและผู้ด้อยโอกาสให้สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพในพื้นที่ ดังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (นายเศรษฐ์ อัลยุฟรี) และรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (นายอรุณ เบ็ญจลักษณ์) ความว่า

“มิติด้านการศึกษา มิติด้านความเหลื่อมล้ำ เป็นภารกิจที่เราสามารถเข้าไปดำเนินการได้ ซึ่งมองว่าเรื่องเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สามารถช่วยเสริมสร้างสันติภาพได้ เช่น กรณีความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา เราสามารถใช้อำนาจหน้าที่ของ อบจ. ซึ่ง อบจ. มีกองทุนด้านการส่งเสริมความเสมอภาคด้านการศึกษา ซึ่งสามารถช่วยเหลือเด็ก ผู้ด้อยโอกาสให้เข้าถึงโครงสร้างระบบการศึกษาได้...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“คุณต้องเน้นความมั่นคงด้านการศึกษา ไม่ใช่เน้นเรื่องอาวุธ เราต้องสร้างความมั่นคงทางการศึกษา ที่ผ่านมากคนในพื้นที่ พวกเขาต้องการตาติกา คุณต้องสนับสนุนค่าตอบแทนงบประมาณ ซึ่งปัจจุบันรัฐมองว่าตาติกาไม่ใช่โครงสร้างระบบการศึกษาที่ให้การรับรอง ฉะนั้นเราในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องเข้าไปให้การสนับสนุน เรามองว่าการศึกษาไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดเราต้องส่งเสริมและให้ความสำคัญให้มากที่สุด เพราะนอกจากจะมีสายสามัญต้องมีหลักสูตรดำเนินชีวิตด้วย เพราะฉะนั้น การศึกษาต้องไม่แบ่งแยก และรัฐเองก็ต้องให้การสนับสนุน ไม่ใช่กีดกัน ซึ่งสิ่งที่คุณกระทำไม่ใช่สันติภาพ แต่มันอาจไปลดสันติภาพมากกว่า...” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

จากบทสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาแบบองค์รวมที่ไม่แบ่งแยกระหว่างการศึกษาสายสามัญและศาสนา โดยเฉพาะการสนับสนุนสถาบันตาติกาซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ การดำเนินงานดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็น

การสร้างความมั่นคงทางการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อันจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3 การสร้างสันติภาพผ่านการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว

การสร้างสันติภาพผ่านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ถือเป็นอีกหนึ่งยุทธศาสตร์สำคัญขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี ดังปรากฏจากการให้ความสำคัญกับบทบาทของสตรีในฐานะแกนนำหลักของครอบครัวที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการหล่อหลอมและขัดเกลาสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี จึงได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรีอย่างต่อเนื่อง ทั้งการอบรมให้ความรู้ด้านศาสนา การพัฒนาทักษะการเลี้ยงดูบุตร และการส่งเสริมบทบาทการเป็นผู้นำในชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมั่นว่าครอบครัวที่เข้มแข็งจะเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญในการป้องกันปัญหาสังคม และเป็นรากฐานของการสร้างสันติสุขในพื้นที่ได้ ดังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (นายเศรษฐ์ อัลยุฟรี) และรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (นายอรุณ เบ็ญจลักษณ์) ความว่า

“บทบาทของผู้นำที่มีต่อครอบครัว บทบาทการเลี้ยงดูลูกหลานจะต้องเลี้ยงดูอย่างไร เพราะเราต้องการสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง อย่างต่อเนื่อง...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“ผมมองว่าระบบครอบครัวสำคัญมาก เมื่อไรระบบครอบครัวอ่อนแอ ปัญหาที่จะตามมา ครอบครัวจึงสำคัญที่สุด ผมยกตัวอย่างง่ายๆ เวลาค่ำ เวลากกลางคืน พ่อแม่ต้องตามลูกกลับบ้าน อย่าลืมนะเวลากลางคืน ในพื้นที่สามารถสร้างสถานการณ์อันตรายหรือเป็นแหล่งมั่วสุม อบายมุขต่างๆได้ ครอบครัวจึงเป็นสถาบันสำคัญ เราต้องสร้างให้เขาเป็นพลเมืองที่ดี และทำตัวเป็นตัวอย่าง...” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“เราเน้นผู้นำสตรี ซึ่งทำระดับจังหวัด 12 อำเภอ ตั้งปิ่นหลายล้าน เพื่อให้กลุ่มสตรี ในฐานะเป็นผู้นำครอบครัว เราใช้วิทยากรในการให้ความรู้ในเรื่องศาสนา เพราะอย่าลืมนะว่าวันนี้พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเรื่องที่มุ่งเน้นด้านศาสนา เราจึงสนับสนุนให้เขาอบรมมาสร้างความรู้ความเข้าใจในกลุ่มสตรี สันติภาพจะเกิดขึ้นได้ ผมมองว่า สตรีจะมีบทบาทในการสั่งสอนบุตรหลานได้ และบุตรหลานจะเชื่อฟังมากกว่าการถ่ายทอดผ่านวิธีการอื่น...” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีในการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัวสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับ “รากฐานแห่งสันติภาพ” ที่เริ่มต้นจากหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคม โดยเฉพาะการเสริมพลังให้กับสตรีในฐานะ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมสมาชิกในครอบครัว ผ่านการผสมผสานระหว่าง “ความรู้คู่คุณธรรม” ทั้งด้านศาสนาและการใช้ชีวิต ซึ่งเป็นการวางรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ “สันติภาพที่ยั่งยืน” ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านการสร้าง “ครอบครัวเข้มแข็ง สังคมสันติสุข”

1.4 การสร้างสันติภาพผ่านการจัดบริการสาธารณะเพื่อส่งมอบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ดีให้กับประชาชน

การจัดบริการสาธารณะด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี ถือเป็นภารกิจสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ครอบคลุมและมีคุณภาพ ทั้งด้านถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แม้ว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะมีข้อจำกัดในการดำเนินโครงการที่ต้องมีมูลค่าไม่ต่ำกว่า 3.5 ล้านบาทและต้องครอบคลุมพื้นที่มากกว่า 2 ตำบล แต่ข้อจำกัดนี้กลับเป็นโอกาสในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ที่สามารถเชื่อมโยงชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน นำไปสู่การสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสาธารณะและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน และการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่ ดังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (นายเศรษฐ์ อัลยุฟรี) และรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (นายอรุณ เบ็ญจลักษณ์) ความว่า

“การเน้นภารกิจบริการสาธารณะทุกด้าน เรื่องน้ำ เรื่องไฟ ถนนหนทาง โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ จะช่วยให้ประชาชนอยู่ดีกินดี นายกขมองว่าสามารถสร้างสันติภาพในพื้นที่ได้ สามารถส่งเสริมให้เกิดสันติภาพได้...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“อบจ. เน้นโครงสร้างพื้นฐาน มันสัมพันธ์กันหมด โดยการทำให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี น้ำ ไฟฟ้าต้องสว่าง สาธารณูปโภคต้องดี จึงจะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดสันติสุขได้ สันติภาพก็จะเกิด...” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“ภาระหน้าที่ของ อบจ. อย่างโครงสร้างพื้นฐานมีข้อจำกัดคือ ต้องดำเนินการให้ครอบคลุม 2 ตำบลขึ้นไป จึงจะทำได้ เราไม่สามารถตั้งโครงการขนาดเล็กได้ เราต้องดำเนินการ 3,500,000 ขึ้นไป เราจะทำภาพรวม ภาพใหญ่...” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

การจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีจึงสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาที่มุ่งเน้น “การเชื่อมต่อชีวิตความเป็นอยู่” ของประชาชนผ่านการพัฒนาสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงพื้นที่และชุมชนเข้าด้วยกัน แม้จะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและขอบเขตพื้นที่ดำเนินการ แต่ข้อจำกัดเหล่านี้กลับผลักดันให้เกิด “การพัฒนาที่ครอบคลุม” มากขึ้น นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็น “รากฐานแห่งสันติภาพ” ที่เริ่มต้นจากการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน และนำไปสู่ “ความไว้วางใจ” ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในระยะยาว

จากภาพรวมที่กล่าวข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ 4 มิติที่สำคัญของกระบวนการสร้างสันติภาพผ่านองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี กล่าวคือ ต้องมุ่งเน้นมิติเศรษฐกิจและรายได้ ประกอบด้วย การมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจระดับรากฐาน การส่งเสริมการสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเพื่อป้องกันปัญหาสังคม ขณะที่มิติการศึกษาต้องมุ่งเน้น

พัฒนาการศึกษาแบบองค์รวมทั้งสายสามัญและศาสนา ให้การสนับสนุนสถาบันตาดีกาที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ และมีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมความเสมอภาคด้านการศึกษาขึ้นมาเพื่อส่งเสริมให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้อย่างเสมอภาค สำหรับมิติสถาบันครอบครัวมีการเน้นบทบาทสตรีในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยการสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรี และผสมผสานความรู้คู่คุณธรรมในการเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง และมีมิติสุดท้ายคือมิติสาธารณูปโภคพื้นฐาน ซึ่งต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงชุมชน สร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสาธารณะ และยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านการพัฒนาสาธารณูปโภคที่มีคุณภาพ ฉะนั้น ทั้ง 4 มิติดังกล่าวทำงานประสานกันเพื่อสร้างรากฐานของสันติภาพที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน ภายใต้การคำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่

2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

การมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพ โดยเฉพาะในบริบทของการบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) ที่มุ่งเน้นการเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเจรจาและหาทางออกร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563, น. 31) กระบวนการมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงแต่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและประชาชนเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลทรัพยากร และการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างเครือข่ายองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ (Hollstein, Matiaske, & Schnapp, 2017, p. 3) โดยเฉพาะการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในภาคสังคมและภาครัฐ (Social-political governance) ที่มุ่งดึงทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับประเด็นปัญหาของพื้นที่ (Kooiman, 2000, p. 139) การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จึงเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จ การยอมรับความแตกต่าง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

ดังนั้น เมื่อศึกษาศักยภาพขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี กับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า กลไกการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมถือว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นกลไกที่ช่วยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจ และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมซึ่งทำให้ประชาชนในพื้นที่รู้สึกถึงการมีตัวตน มีคุณค่า และมีความหมายในการดำเนินชีวิต ภายใต้บริบททางสังคมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรม ดังจะอธิบายได้ดังนี้

2.1 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ

การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีมีความสำคัญใน 3 มิติหลัก ประกอบด้วย

1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำในพื้นที่ กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีมีการประสานงานความร่วมมือกับผู้นำ 4 เสาหลัก (ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำท้องถิ่น) เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจและการยอมรับในนโยบายและการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งใช้ตัวแสดงดังกล่าวเป็นตัวกลางในการสื่อสารและสร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนในระดับท้องถิ่นทั้งที่อยู่ในพื้นที่เมือง และพื้นที่ชนบทที่ห่างไกลจากที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้นำทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการนำบาบอมาให้ความรู้และสร้างความเข้าใจในชุมชนจะเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการทำงานให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เนื่องจากเป็นตัวแสดงที่เชื่อมสัมพันธ์กับจิตวิญญาณผ่านเงื่อนไขทางศาสนา ฉะนั้น การทำงานร่วมกับเครือข่ายผู้นำเหล่านี้จะเป็นแนวทางสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ได้เนื่องจากตัวแสดงเหล่านี้ล้วนมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าเครือข่ายบุคคลที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำ 4 เสาหลักในพื้นที่พบว่ามีประโยชน์ต่อการสร้างสันติภาพในหลายมิติ กล่าวคือ

ประการแรก ด้านการสร้างความเข้าใจและการยอมรับ เนื่องจากผู้นำทั้ง 4 เสาหลักเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดและได้รับความเชื่อถือจากประชาชน ส่งผลให้ตัวแสดงดังกล่าวจึงมีความสามารถในการสื่อสารนโยบายและการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการประชาสัมพันธ์หรือขอความร่วมมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวช่วยลดช่องว่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน และช่วยเพิ่มความไว้วางใจระหว่างกันได้มากขึ้น

ประการที่สอง ด้านการเข้าถึงพื้นที่และชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำในพื้นที่ที่จะช่วยเป็นสะพานเชื่อมระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดกับชุมชนห่างไกล ทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสามารถรับทราบปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึงหรือครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งจะเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการจัดบริการสาธารณะที่มีความครอบคลุมทุกพื้นที่ได้มากขึ้น อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนและเป็นกุญแจขั้นต้นของการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่ได้

ประการที่สาม ด้านการสร้างความไว้วางใจ เนื่องจากผู้นำในพื้นที่ที่มีความสามารถที่จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด อันเป็นเกราะป้องกันที่ช่วยลดเงื่อนไขของความระแวงและความไม่ไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชนได้ ซึ่งแง่นี้เป็นผลดีต่อการสร้างบรรยากาศของความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่น

เหตุนี้ การสร้างเครือข่ายในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน อันจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่

“เราจำเป็นต้องใช้กลไกการปกครองท้องถิ่น ฝ่ายปกครองท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้นำจิตวิญญาณเพื่อที่จะปรับความเข้าใจในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภารกิจงานของ อบจ. ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การสร้างความเข้าใจเรื่องวัคซีนว่าวัคซีนฮาลาลหรือไม่ฮาลาล อันนี้คือตัวอย่างที่เราได้

ทำงานแบบบูรณาการในพื้นที่ในการทำงานกับ อบจ. และผู้นำ 4 เสาหลัก...” (เศรษฐ์ อัญพัรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“การพัฒนาเรื่องบุคคล เราจัดตั้งงบประมาณ โดยเรียกผู้นำ 4 เสาหลักมาร่วมดำเนินการ คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำฝ่ายปกครองท้องถิ่น และผู้นำฝ่ายปกครองท้องถิ่น ซึ่งเราตั้งงบประมาณในการอบรม ศึกษา ดูงาน เช่น การอบรมภายในประเทศ เพื่อศึกษาแล้วนำมาพัฒนา โดยเฉพาะท้องถิ่นด้วยตนเอง ที่ยังคงต้องเรียนรู้อะไรอีกเยอะเพื่อนำมาใช้บริหารในองค์กรของเขา...” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“ตาตึกา สถานที่บ่มนิสัย ซึ่งเราต้องเรียนเรื่องศาสนา ทำอย่างไรก็ได้ให้เด็กเป็นคนดี เราพยายามใส่ในเรื่องตาตึกา ในเรื่องการสอนบุตรหลานของเรา ไม่ให้ไปยุ่งกับเรื่องอบายมุข เอาผู้นำศาสนา อุตสาข มาเล่นกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นภาควิชาการ ภาคปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความกล้าที่จะแสดงออก โดยเริ่มจากระดับตำบล และได้ระดับขึ้นมาในระดับอำเภอ โดยเลือกตำบลใดตำบลหนึ่งเป็นเจ้าภาพ โดย อบจ. จะเป็นการสนับสนุนให้ตาตึกา เพื่อให้เขาสามารถจัดกิจกรรมได้...” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

จากการวิเคราะห์การสร้างสันติภาพผ่านกลไกการดำเนินงานแบบเครือข่าย (Network Governance) ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ประการแรก การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่น (Local Network Building) องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีได้ใช้แนวคิดการบริหารแบบเครือข่ายผ่านการประสานความร่วมมือกับผู้นำ 4 เสาหลัก สอดคล้องกับกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรอย่างเป็นอิสระเพื่อประสานความร่วมมือผ่านการแบ่งปันข้อมูลและการสร้างกิจกรรมร่วมกัน (Provan, 2008, p. 230) โดยเฉพาะกรณีการใช้เครือข่ายผู้นำศาสนาในการสร้างความเข้าใจเรื่องวัคซีนฮาลาล สะท้อนการทำงานแบบเครือข่ายที่ต้องอาศัยความไว้วางใจและการยอมรับจากชุมชน

ประการที่สอง กลไกการขับเคลื่อนเครือข่าย (Network Mechanisms) การทำงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสอดคล้องกับแนวคิดของ Sørensen & Torfing ที่เน้นการสร้างกลไกให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมภายใต้หลักความไว้วางใจที่ทุกฝ่ายยอมรับ (Generalized trust) (Sørensen & Torfing, 2008, pp. 8-11) ดังจะเห็นได้จากการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำ 4 เสาหลัก และการสนับสนุนกิจกรรมตาตึกาผ่านความร่วมมือกับผู้นำศาสนา ซึ่งสะท้อนการสร้างเครือข่ายที่เน้นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและการพึ่งพาอาศัยกัน

การวิเคราะห์นี้สะท้อนให้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีได้ประยุกต์ใช้แนวคิด Network Governance ในการสร้างสันติภาพผ่านการทำงานร่วมกับเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะการใช้ความสัมพันธ์แนวราบ (Horizontal Relationships) ที่เน้นความร่วมมือและการประสานงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน

2.2 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี สามารถขยายความการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

1. การประสานงานกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ในการดูแลสุขภาพประชาชน ซึ่งสะท้อนผ่านการดำเนินงานในปัจจุบันที่พบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี รับผิดชอบดูแลโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) 130 แห่ง เพื่อดูแลสุขภาพประชาชนในพื้นที่ ดังตัวอย่างการบูรณาการการทำงานในประเด็นการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเรื่องวัคซีนผ่านการประสานกับผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องวัคซีนฮาลาล

2. การทำงานร่วมกับหน่วยงานการศึกษาในการสนับสนุนสถาบันตาติกา ดังปรากฏจากการดำเนินงานปัจจุบันที่แสดงให้เห็นบทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่มีการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรให้กับตาติกาเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการและภาคปฏิบัติ การมุ่งเน้นจัดกิจกรรมส่งเสริมการแสดงออกของเด็กผ่านการประสานงานกับผู้นำศาสนาและอุstadaz โดยเริ่มจากระดับตำบลไปสู่ระดับอำเภอ

3. การเชื่อมโยงกับหน่วยงานพัฒนาอาชีพในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เห็นได้จากการดำเนินงานปัจจุบันที่มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาทักษะอาชีพโดยเฉพาะกลุ่มสตรี และมีการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการขนส่งผลผลิตสู่ตลาด

ทั้งนี้ ลักษณะการดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่ได้กล่าวว่า “การพัฒนาเรื่องบุคคล เราจัดตั้งงบประมาณ โดยเรียกผู้นำ 4 เสาหลักมาร่วมดำเนินการ” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) สะท้อนให้เห็นว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีให้ความสำคัญกับการบูรณาการการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน โดยใช้กลไกผู้นำท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อมประสาน เพื่อให้การพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

“เราบริหารกิจ รพ.สต. มาดูแลในเรื่องของสุขภาพ จำเป็นต้องบูรณาการในกลไกอยู่แล้ว หรือเราจะขับเคลื่อนเรื่องวัคซีน ที่ติดอยู่กับความเชื่อ รพ.สต. ก็มีหน้าที่ในการป้องกันและรักษา เราจึงจำเป็นต้องใช้กลไกการปกครองท้องถิ่น ฝ่ายปกครองท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้นำจิตวิญญาณเพื่อที่จะปรับความเข้าใจว่าวัคซีนฮาลาลหรือไม่ฮาลาล อันนี้คือตัวอย่างที่เราได้ทำงานแบบบูรณาการในพื้นที่ในการทำงานกับ อบจ...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

“เราจะให้ความสำคัญในเรื่องของคนเป็นอย่างมาก เช่น เรารับ รพ.สต. 130 แห่ง ของปัตตานีคือ ดูแลสุขภาพของประชาชน ซึ่งอะไรก็ตามที่ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อรัฐ เราพยายามปิดช่องว่างเหล่านั้น...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

จากการวิเคราะห์ประเด็นการบูรณาการการทำงานระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีกับหน่วยงานภาครัฐ สามารถอธิบายผ่านแนวคิดทฤษฎีได้ดังนี้

ในมิติของการจัดการเครือข่าย (Network Governance) การบูรณาการการทำงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสะท้อนให้เห็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลายสอดคล้องกับแนวคิดการประสานความร่วมมือผ่านการแบ่งปันข้อมูลและทรัพยากรระหว่างองค์กร (Provan, 2008, p. 230) ดังจะเห็นได้จากการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ในการดูแลสุขภาพประชาชน และการประสานงานกับผู้นำศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่อง

วัคซีนฮาลาล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kooiman ที่เน้นการดึงเครือข่ายตัวแสดงทุกกลุ่มเข้ามาบริหารกิจการสาธารณะร่วมกัน (Kooiman, 2000, p.139)

ในขณะเดียวกัน เมื่อวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (IGR) จะพบว่าการบูรณาการการทำงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการจัดการความสัมพันธ์ทั้งในแนวดิ่งและแนวนอน ดังที่ Rhodes ได้อธิบายไว้ (Rhodes, 2017, p. 123) โดยความสัมพันธ์แนวดิ่งปรากฏผ่านการรับถ่ายโอนภารกิจจากส่วนกลาง เช่น การรับโอน รพ.สต. 130 แห่ง ขณะที่ความสัมพันธ์แนวนอนแสดงให้เห็นผ่านการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นและผู้นำศาสนาในการขับเคลื่อนภารกิจต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้บริหาร อบจ.ปัตตานีที่ว่า “...ซึ่งอะไรก็ตามที่ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อรัฐ เราพยายามปิดช่องว่างเหล่านั้น เราจึงใช้ผู้นำท้องถิ่นอื่นๆที่ประชาชนยอมรับนับถือเป็นตัวช่วย...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) สะท้อนความพยายามในการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐกับประชาชนผ่านกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.3 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาสังคม

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี สามารถอธิบายการสร้างสันติภาพผ่านกลไกการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคประชาสังคมในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

1. การสนับสนุนกลุ่มสตรีในการพัฒนาครอบครัวและชุมชน ปรากฏจากการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครอบครัวอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการอบรมและพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรีเป็นประจำทุกเดือน เน้นการสร้างแกนนำกลุ่มสตรีและการพัฒนาบทบาทของสตรีที่มีต่อครอบครัว ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีได้กล่าวไว้

“กิจกรรมสร้างแกนนำกลุ่มสตรี และพบปะ โดยเฉพาะบทบาทสตรีที่มีต่อครอบครัว บทบาทของผู้ที่มีต่อครอบครัว บทบาทการเลี้ยงดูลูกหลานจะต้องเลี้ยงดูอย่างไร เพราะเราต้องการสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง อย่างต่อเนื่อง” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

2. การทำงานร่วมกับกลุ่มเยาวชนในการสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกัน สะท้อนผ่านการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่ได้ดำเนินการสร้างความเข้าใจผ่านสถาบันตาดีกา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเยาวชนทั้งด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม ดังที่รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีได้กล่าวไว้

“ตาดีกา สถานที่บ่มนิสัย ซึ่งเราต้องเรียนเรื่องศาสนา ทำยังไงก็ได้ให้เด็กเป็นคนดี เราพยายามใส่ในเรื่องตาดีกา ในเรื่องการสอนบุตรหลานของเรา ไม่ให้ไปยุ่งกับเรื่องอบายมุข” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

3. การสร้างความร่วมมือกับกลุ่มอาชีพต่างๆ ในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ดังปรากฏจากการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการสร้างสันติภาพ โดยมองว่าการมีรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพ ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีได้กล่าวไว้

“อบจ. เน้นโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา เศรษฐกิจ มั่นสัมพันธ์กันหมด โดยการทำให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี น้ำ ไฟสว่าง สาธารณูปโภคต้องดี จึงจะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดสันติสุขได้” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

การดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีใช้กลไกการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาสังคมในหลายมิติ ทั้งด้านการพัฒนาสถาบันครอบครัว การศึกษา และเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่ ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) ที่เน้นการเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ร่วมกัน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนในการเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน

จากบริบทการสร้างสันติภาพผ่านกลไกการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคประชาสังคมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี สามารถวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีได้ดังนี้

ในมิติของการจัดการเครือข่าย (Network Governance) การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสะท้อนให้เห็นการประยุกต์ใช้แนวคิดของ Klijn & Koppenjan ที่เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคี (Multi-actor Networks) (Klijn & Koppenjan, 2016, p. 43) โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับกลุ่มสตรีและเยาวชนผ่านสถาบันตาติกา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Torfing ที่อธิบายว่าการบริหารเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย (Diverse Stakeholders) และการสร้างความสัมพันธ์แบบแนวนอน (Horizontal Relationships) มากกว่าการสั่งการจากบนลงล่าง (Torfing, 2019, pp. 3-5)

ในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาผ่านกรอบแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (IGR) Agranoff & McGuire ได้เสนอว่าการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรต้องคำนึงถึงการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและการพึ่งพาอาศัยกัน (Resource Exchange and Interdependence) ซึ่งสะท้อนผ่านการที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสันับสนุนงบประมาณและทรัพยากรให้กับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน (Agranoff & McGuire, 2012, pp. 67-69) นอกจากนี้ Ansell & Gash ยังชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของการสร้างความร่วมมือขึ้นอยู่กับการสร้างใจไว้วางใจ (Trust Building) และการมีเป้าหมายร่วมกัน (Shared Goals) ซึ่งในกรณีนี้คือการสร้างสันติภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (Ansell & Gash, 2018, pp. 16-18)

แนวคิดทั้งสองสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพในพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทั้งมิติการจัดการเครือข่ายและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน โดย Emerson & Nabatchi เสนอว่าการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างกลไกที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal and Informal Mechanisms) (Emerson & Nabatchi, 2015, pp. 84-86) ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่ใช้ทั้งกลไกเชิงสถาบันและการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาและสร้างสันติภาพในพื้นที่

ฉะนั้น การวิเคราะห์การสร้างสันติภาพผ่านกลไกการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคประชาสังคมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี สะท้อนให้เห็นการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการเครือข่าย

(Network Governance) และการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (IGR) ที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยมีการดำเนินงานใน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนกลุ่มสตรีในการพัฒนาครอบครัวและชุมชน การทำงานร่วมกับกลุ่มเยาวชนผ่านสถาบันตาติกา และการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มอาชีพในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นการผสมผสานระหว่างกลไกที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคประชาสังคม อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยสรุปการนำเสนอให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการสร้างสันติภาพผ่านเครือข่ายการมีส่วนร่วมที่กล่าวผ่าน 3 ประเด็นข้างต้น ได้แสดงให้เห็น กลไกการทำงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายต่างๆ ในท้องถิ่น ซึ่งมีประโยชน์อย่างมากต่อการสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และนำไปสู่การออกแบบการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ซึ่งถือเป็นรากฐานของการสร้างสันติภาพที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานระหว่าง 4 เสาหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น การบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม การสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกัน นอกจากนี้ การสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจยังกระทำผ่านการเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรับฟังความต้องการและปัญหาของประชาชนในพื้นที่ การสร้างการยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา โดยใช้กลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นที่เรียกว่า การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันกำหนดทิศทางพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ การระดมทรัพยากรและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างดี

2. ถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพจากผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3)

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี สามารถถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพที่สำคัญเพื่อเป็นข้อเสนอแนะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นฐานรากของสันติภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี

การให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นฐานรากของสันติภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี สามารถขยายความได้ดังนี้

1.1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมพื้นที่มากกว่า 2 ตำบล และมีงบประมาณเกิน 3.5 ล้านบาท เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังที่รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี

กล่าวว่า “อบจ. เน้นโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา เศรษฐกิจ มั่นสัมพันธ์กันหมด โดยการทำให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี น้ำ ไฟสว่าง สาธารณูปโภคต้องดี” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) สอดคล้องกับแนวคิดของ Emerson & Nabatchi ที่เน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนผ่านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น (Emerson & Nabatchi, 2015, pp. 84-86)

1.2 การพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจถือเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพ โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนผ่านการสนับสนุนกลุ่มสตรีและกลุ่มอาชีพต่างๆ ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีได้กล่าวว่า “การสร้างงาน สร้างอาชีพ ถ้าเราสามารถสร้างคุณภาพชีวิตให้เขามีรายได้เพื่อเลี้ยงปากท้องของตนเองและคนในครอบครัวได้ ปัญหาต่างๆในสังคมก็จะไม่เกิดขึ้นตามมา” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Ansell & Gash ที่เน้นการสร้างความร่วมมือผ่านการพัฒนาศักยภาพของชุมชน (Ansell & Gash, 2018, pp. 16-18)

1.3 การสนับสนุนการศึกษา การพัฒนาการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ โดยเฉพาะสถาบันตาดีกา มีความสำคัญต่อการสร้างสันติภาพในระยะยาว องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีจึงได้สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการจัดการศึกษาที่ผสมผสานทั้งด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Klijn & Koppenjan ที่เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคีในการพัฒนาการศึกษา (Klijn & Koppenjan, 2016, p. 43)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งมิติโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ และการศึกษา โดยกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง พร้อมทั้งสร้างกลไกการติดตามประเมินผลที่มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นรากฐานที่มั่นคงของการสร้างสันติภาพในพื้นที่

2. การสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้นำท้องถิ่นและเครือข่ายภาคประชาสังคม

การสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้นำท้องถิ่นและเครือข่ายภาคประชาสังคมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสามารถขยายความได้ดังนี้

2.1 การประสานงานกับผู้นำ 4 เสาหลัก องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีใช้กลไกการทำงานร่วมกับผู้นำหลักในพื้นที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารปกครองแบบเครือข่ายที่เน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรอย่างเป็นอิสระ (Provan, 2008, p. 230) ดังที่รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีกล่าวว่า “การพัฒนาเรื่องบุคคล เราจัดตั้งงบประมาณ โดยเรียกผู้นำ 4 เสาหลักมาร่วมดำเนินการ” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

2.2 การพัฒนาศักยภาพผู้นำ มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาศักยภาพผู้นำผ่านการอบรมและศึกษาดูงาน เพื่อเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Agranoff and McGuire ที่เน้นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างองค์กร

(Agranoff & McGuire, 2012, pp. 67-69) โดยเฉพาะการนำผู้นำศาสนาไปอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่อื่น เพื่อออกแบบแนวทางการสร้างสันติภาพร่วมกัน

2.3 การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วม องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไข สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการตัดสินใจร่วมกันบนฐานความไว้วางใจ ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีระบุว่า “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ภาครัฐเองก็ไม่ได้รู้ดีเท่ากับคนในพื้นที่” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาระบบและกลไกการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม โดยจัดทำแผนการพัฒนาศักยภาพผู้นำอย่างต่อเนื่อง สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย และพัฒนาระบบการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้การทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมเกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน สอดคล้องกับข้อเสนอของ Wright ที่เน้นการสร้างสมดุลระหว่างความสัมพันธ์แนวตั้งและแนวนอนในการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคม (Wright, 2018, p. 167)

3. การทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสามารถขยายความได้ดังนี้

3.1 การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีให้ความสำคัญกับการทำงานแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะการรับโอนภารกิจด้านสาธารณสุขจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) 130 แห่ง ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีกล่าวว่า “เราทำงานแบบบูรณาการอยู่แล้ว เช่น เรารับภารกิจ รพ.สต. มาดูแลในเรื่องของสุขภาพ” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Agranoff and McGuire ที่เน้นการสร้างกลไกการประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงาน (Agranoff & McGuire, 2015, p. 178)

3.2 การแลกเปลี่ยนทรัพยากรและองค์ความรู้ การดำเนินงานมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและองค์ความรู้ระหว่างหน่วยงาน โดยเฉพาะในประเด็นที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาในการสร้างความเข้าใจเรื่องวัดซินฮาลาล สอดคล้องกับแนวคิดของ Peters and Pierre ที่เน้นการจัดสรรทรัพยากรและอำนาจระหว่างหน่วยงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน (Peters & Pierre, 2016, p. 234)

3.3 การสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเฉพาะในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ดังที่ O'Toole and Meier เสนอว่าการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดบริการสาธารณะและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ (O'Toole & Meier, 2019, p. 245)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาระบบการบูรณาการการทำงานที่เป็นรูปธรรม โดยจัดทำแผนบูรณาการร่วมระหว่างหน่วยงาน สร้างระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากร และพัฒนากลไกการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การทำงานแบบบูรณาการเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับข้อเสนอของ Wright ที่เน้นการสร้างสมดุลระหว่างความร่วมมือในแนวดิ่งและแนวนอน (Wright, 2018, p. 167)

4. การเข้าใจและเคารพบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น

การเข้าใจและเคารพบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสามารถขยายความได้ดังนี้

4.1 การยึดหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีให้ความสำคัญกับการนำหลักการทรงงานของรัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ดังที่ผู้บริหารกล่าวว่า “ตัวแสดงในองค์กรต้องเข้าใจบริบทของพื้นที่...คุณต้องเข้าใจบริบททางสังคม วัฒนธรรมของพื้นที่ ต้องเรียนรู้ และปรับตัวเข้าหาคนในท้องถิ่น” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) สอดคล้องกับแนวคิดของ Kooiman ที่เน้นการดึงเครือข่ายตัวแสดงทุกกลุ่มเข้ามาบริหารกิจการสาธารณะร่วมกัน (Kooiman, 2000, p.139)

4.2 การสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม การดำเนินงานให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะในมิติของศาสนาและความเชื่อ ดังเช่นกรณีการสร้างความสำเร็จเรื่องวัดขึ้นอาลาล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hollstein et al. ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์เชิงสถาบันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างองค์กร สังคม และรัฐ (Hollstein et al., 2017, p. 3)

4.3 การปรับปรุงแบบการทำงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีมีการปรับปรุงแบบการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับสถาบันศาสนาและผู้นำศาสนา ในการขับเคลื่อนงานต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ Rhodes ที่เน้นการใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจร่วมกัน (Rhodes, 2017, p. 45)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาแนวทางการทำงานที่เคารพและเข้าใจบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ โดยจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับบุคลากร และสร้างกลไกการประเมินความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม (Cultural Sensitivity) ในการดำเนินโครงการต่างๆ สอดคล้องกับข้อเสนอของ Sørensen and Torfing ที่เน้นการพัฒนาช่องทางการสื่อสารแบบสองทางที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Sørensen & Torfing, 2016, p. 89)

5. การมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสามารถขยายความได้ดังนี้

5.1 การพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรีและเยาวชน องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรีและเยาวชนผ่านการจัดสรรงบประมาณและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีกล่าวว่า “โครงการพัฒนาคน โดยเฉพาะกลุ่มสตรี ที่ผมมองว่ามีบทบาทสำคัญมาก...จะมีการจัดสรรงบประมาณให้กับกลุ่มสตรีทุกเดือน” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) สอดคล้องกับแนวคิดของ Torfing ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย (Torfing, 2019, pp. 3-5)

5.2 การส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาทักษะอาชีพ การดำเนินงานมุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาควบคู่กับทักษะอาชีพ โดยเฉพาะการสนับสนุนสถาบันตาดีกาและการพัฒนาอาชีพกลุ่มสตรี สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นย้ำว่าต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างการพัฒนาทักษะและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ (Emerson & Nabatchi, 2015, pp. 84-86)

5.3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีเน้นการพัฒนาสถาบันครอบครัวและชุมชนให้เข้มแข็ง ดังที่รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีกล่าวว่า “ผมมองว่าระบบครอบครัวสำคัญมาก เมื่อไรระบบครอบครัวอ่อนแอ ปัญหาที่จะตามมา” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างควมไว้วางใจและการมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาชุมชน (Ansell & Gash, 2018, pp. 16-18)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบองค์รวมที่บูรณาการทั้งมิติการพัฒนาศักยภาพบุคคล การส่งเสริมอาชีพ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน โดยจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการติดตามประเมินผล และสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สอดคล้องกับข้อเสนอของ Klijn and Koppenjan ที่เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคีในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Klijn and Koppenjan, 2016, p. 43) อย่างไรก็ตาม การนำแนวทางเหล่านี้ไปปรับใช้ควรคำนึงถึงบริบทและข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่ โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งจะเป็นรากฐานของการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

6. การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมสันติภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีผ่านแนวคิดของ Galtung สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

6.1 Direct Violence (ความรุนแรงทางตรง)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีต้องมุ่งแก้ไขปัญหความรุนแรงทางตรงผ่านการส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาเยาวชน โดยเฉพาะการสนับสนุนสถาบันตาดีกาในการปลูกฝังคุณธรรม

จริยธรรม ดังที่รองนายก อบจ.ปัตตานีกล่าวว่า “ตาดีกา สถานที่บ่มนิสัย ซึ่งเราต้องเรียนเรื่องศาสนา ทำอย่างไรก็ได้ให้เด็กเป็นคนดี” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

6.2 Structural Violence (ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง)

การแก้ไขความรุนแรงเชิงโครงสร้างดำเนินการผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมอาชีพ และการสร้างโอกาสทางการศึกษา ดังที่นายก อบจ.ปัตตานีกล่าวว่า “สันติภาพ step แรก ต้องสร้างความมั่นคงในคุณภาพชีวิตให้ได้ก่อน สันติภาพจึงจะเกิดขึ้นได้” (เศรษฐ์ อัญญ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567)

6.3 Cultural Violence (ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม)

การจัดการกับความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมดำเนินการผ่านการสร้างความเข้าใจและการเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาและการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

6.4 Negative Peace vs Positive Peace

องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีมุ่งสร้างทั้งสันติภาพเชิงลบ (การลดความรุนแรง) และสันติภาพเชิงบวก (การสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียม) ผ่านการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรม

6.5 The Conflict Triangle

แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีสอดคล้องกับสามเหลี่ยมความขัดแย้งของ Galtung ที่ครอบคลุมทั้ง Attitude (ทัศนคติ) คือ การสร้างความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่าง Behavior (พฤติกรรม) ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และ Contradiction (ความขัดแย้ง) ที่เน้นการแก้ไขปัญหาพื้นฐานและความเหลื่อมล้ำ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น

จากข้อเสนอแนะที่แจกแจงในรายประเด็น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้แนวคิดสันติภาพของ Galtung เพื่อมุ่งเสนอการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับปัจเจก โครงสร้าง และวัฒนธรรม หลักการดังกล่าวสามารถเป็นข้อเสนอแนะให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นๆ ได้ด้วยเช่นเดียวกันโดยการปรับประยุกต์ใช้ผ่านแนวคิดของ Johan Galtung กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ต้องมีการมุ่งแก้ไขความรุนแรงทางตรง (Direct Violence) โดยส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาเยาวชนและควรมีการสนับสนุนสถาบันศาสนาและวัฒนธรรมในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อป้องกันและลดความรุนแรงทางกายภาพ ขณะที่การแก้ไขปัญหามุ่งเน้นการแก้ไขความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำ โดยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ส่งเสริมการสร้างอาชีพ และสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ในมิติด้านการแก้ไขความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ต้องมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยการทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาและชุมชนในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และสุดท้ายการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ถือเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรตระหนักนอกจากการลดความรุนแรงแล้ว ควรมุ่งเน้นการสร้างความเป็นธรรมและความ

เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา เพื่อให้สันติภาพเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวทางเหล่านี้จึงสามารถนำไปปรับใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ๆ ที่ต้องการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่ โดยเน้นการแก้ปัญหารากเหง้าของความขัดแย้งผ่านการพัฒนาในมิติต่างๆ

2. บทบาทของเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่นหรือข้าราชการทางการเมือง และข้าราชการประจำ ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปัตตานี (นายนิอันนุวา สุไลมาน) ปลัดเทศบาลเมืองปัตตานี (นายภคศัทธ วงศ์มุสิก) หัวหน้าสำนักงานปลัด และรักษาการผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์เทศบาลเมืองปัตตานี (นายฮาริซ กาชอร์) และผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลเมืองปัตตานี (นางจรินทร์ รัฐการณ์) สามารถถอดบทเรียนแนวทางในการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อต่อบัณฑิตวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ คือ

1) กระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี

2) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทั้งนี้ ทั้งสองวัตถุประสงค์มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยจึงออกแบบการนำเสนอผลการวิเคราะห์และอธิบายโดยบูรณาการร่วมกันตามลำดับประเด็นดังต่อไปนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ในมิตินี้ได้แสดงให้เห็นบทบาทเชิงอำนาจผ่านภารกิจของเทศบาลเมืองปัตตานีซึ่งถูกกำหนดผ่านกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้อำนาจในการทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับจัดบริการสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับความสัมพันธ์ในเรื่องภารกิจของรัฐที่แบ่งออกเป็น Primary Function และ Secondary Function กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องจัดบริการสาธารณะซึ่งเป็น Primary Function เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกของรัฐที่มีภารกิจพื้นฐานที่ต้องใช้อำนาจดำเนินการตามกฎหมาย (พีรธร บุนยรัตพันธุ์, 2546, น. 51) ซึ่งในกรณีของเทศบาลเมืองปัตตานีพบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับมิติ Primary Function ในด้านการจัดการศึกษาค่อนข้างมาก ดังปรากฏจากบทบาทการขับเคลื่อนของเทศบาลเมืองปัตตานีที่แสดงให้เห็นบทบาทหลักในการจัดการศึกษาผ่านโรงเรียนในสังกัด ขณะที่ Primary Function อีกด้านหนึ่งคือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และด้านการจัดการชุมชนก็เป็นอีกมิติที่ทางเทศบาลเมืองปัตตานีให้ความสำคัญ

นอกเหนือจากนั้น ในภารกิจด้าน Secondary Function ของเทศบาลเมืองปัตตานีก็เป็นอีกหนึ่งบทบาทหน้าที่สำคัญที่เทศบาลให้การส่งเสริม โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจด้านการประสานงานความมั่นคง และด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น การดำเนินการกิจของเทศบาลเมือง

ปัตตานีสะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจตามกฎหมายในการจัดบริการสาธารณะทั้ง Primary Function และ Secondary Function โดยมีการปรับใช้อำนาจอย่างยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสันติภาพในพื้นที่

ดังนั้น การจัดบริการสาธารณะที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนจะเป็นบันไดขั้นพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการยกระดับสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ ดังปรากฏจากผลการดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีที่ให้ความสนใจกับเรื่องดังกล่าว และมองว่าเรื่องดังกล่าวจะช่วยลดเงื่อนไขของความขัดแย้งหรือความไม่มั่นคงในพื้นที่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างสันติภาพที่จะแบ่งออกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1.1 การสร้างสันติภาพด้วยการวางรากฐานผ่านระบบการศึกษาและการพัฒนาเยาวชน

การสร้างสันติภาพผ่านระบบการศึกษาและการพัฒนาเยาวชนถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เพราะเป็นการวางรากฐานที่ยั่งยืนในระยะยาว กล่าวคือ เป็นการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ ดังปรากฏจากผลการสนับสนุนทางด้านการศึกษาที่ช่วยปลูกฝังค่านิยมเรื่องการเคารพความแตกต่าง การยอมรับความหลากหลาย และการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ซึ่งเยาวชนจะได้เรียนรู้การมองโลกในแง่บวก เข้าใจมุมมองของผู้อื่น และตระหนักถึงคุณค่าของสันติภาพมากขึ้น ที่สำคัญการศึกษาจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาทักษะที่จำเป็น โดยเฉพาะทักษะการสื่อสาร การรับฟัง การเจรจา และการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทักษะเหล่านี้จะติดตัวไปใช้ในการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นในสังคมได้ต่อไป และที่สำคัญที่สุดนั่นคือ การศึกษาจะช่วยแก้ไขปัญหารากเหง้าของการไร้เอกภาพของสันติภาพ โดยกระทำการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนไม่ว่าจะเป็นการใช้กลไกทางการศึกษาในการช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และการขาดโอกาส ซึ่งถือเป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง และเยาวชนที่ได้รับการศึกษาจะมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น ลดโอกาสที่จะถูกชักจูงไปในทางที่ผิด เหตุนี้ การลงทุนในด้านการศึกษาและการพัฒนาเยาวชนจึงเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสังคมที่สันติสุขและยั่งยืน เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในจิตใจและความคิดของคนรุ่นใหม่ ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องไปถึงอนาคตของสังคมโดยรวม

กระบวนการสร้างสันติภาพผ่านการสนับสนุนส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาจึงเป็นแนวทางหลักที่ทางเทศบาลเมืองปัตตานีให้ความสำคัญ ดังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของนายกเทศบาลเมืองปัตตานี (นายนิฮันนุวา สุไลมาน) ความว่า

“ระบบการศึกษาที่ผมให้ไปคือ ให้สร้างคนดีกับสังคม และคนดีจะไปสร้างเมืองให้ได้ดี และเก่งได้ในอนาคต... สังคมที่น่ากลัวในปัจจุบัน ถ้าเราไม่แก้ที่ระบบการศึกษา ในเรื่องของความคิดความเชื่อที่ถูกต้อง เราจะสร้างคนขึ้นมาเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ ที่เป็นคนเก่ง แต่ไม่ใช่คนดี” (นิฮันนุวา สุไลมาน, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

จากคำสัมภาษณ์ของนายกเทศมนตรีฯข้างต้น สามารถวิเคราะห์และขยายความเกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติผ่านระบบการศึกษาที่มองว่าต้องให้ความสำคัญกับการสร้างคุณธรรมควบคู่กับความสามารถ ดังการเน้นย้ำของนายกเทศมนตรีฯที่ให้ความสำคัญกับการสร้าง “คนดี” มากกว่า “คนเก่ง” เพียงอย่างเดียว สะท้อนวิสัยทัศน์ที่มองเห็นว่าสังคมต้องการคนที่มีทั้ง

ความสามารถและคุณธรรม ประกอบกับมองการศึกษาว่าเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมตั้ง
ปรากฏจากคำกล่าวที่ว่า “คนดีจะไปสร้างเมืองให้ดีได้” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาไม่ได้มีเป้าหมาย
เพียงการพัฒนาปัจเจกบุคคล แต่มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม โดยผู้ที่ได้รับการศึกษา
จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม นัยยะสำคัญของการให้ความสำคัญกับมิติด้านศึกษา คือ การมองสันติภาพที่
ต้องเริ่มต้นแก้ปัญหาที่รากเหง้าของระบบ ดังประโยคที่ว่า “ถ้าเราไม่แก้ที่ระบบการศึกษา ในเรื่องของ
ความคิดความเชื่อที่ถูกต้อง...” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านายกเทศมนตรีมองเห็นว่าปัญหาสังคมหลายอย่าง
มีรากเหง้ามาจากระบบการศึกษาที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังค่านิยมและความคิดความเชื่อที่
ถูกต้อง ฉะนั้น จึงต้องให้การตระหนักถึงผลกระทบของการศึกษาต่อการบริหารราชการทั้งปัจจุบัน
และอนาคต มิเช่นนั้นสิ่งที่เราจะได้คือ “เราจะสร้างคนขึ้นมาเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ ที่เป็นคนเก่ง แต่
ไม่ใช่คนดี” นัยยะของคำพูดดังกล่าวสะท้อนถึงความกังวลต่อผลกระทบของระบบการศึกษาที่เน้น
เพียงความเก่งต่อระบบราชการและการบริหารประเทศในอนาคต เหตุนี้ จึงต้องมุ่งเน้นในการสร้าง
ความสมดุลระหว่างความเก่งและความดี โดยแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาที่ดีต้องสามารถสร้างความ
สมดุลระหว่างการพัฒนาความสามารถและการปลูกฝังคุณธรรม โดยไม่ละเลยด้านใดด้านหนึ่ง

นอกจากการศึกษาจะมีส่วนสำคัญต่อการสร้างสันติภาพในพื้นที่แล้วนั้น องค์ประกอบในการ
ขับเคลื่อนการพัฒนาทางด้านการศึกษาก็จำเป็นต้องมีการปฏิรูปด้วยเช่นเดียวกันเพื่อให้สันติภาพมี
ความสอดคล้องกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังทรรศนะของผู้อำนวยการกองการศึกษาของ
เทศบาลเมืองปัตตานี ที่มองว่าการดำเนินงานด้านการศึกษจะสามารถเชื่อมโยงกับการสร้างสันติภาพ
ได้ต้องมีการบูรณาการมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมในการศึกษาดังการเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญ
ในการผสมผสานมิติทางศาสนาเข้ากับการศึกษาความว่า

“ในมุมมองการศึกษาของเทศบาลให้ความสำคัญกับมิติทางด้านศาสนา... เรามี
นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดภาคใต้ในการพัฒนาหลักสูตรศาสนาอิสลาม”
(จรินทร์ รัฐการณ์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

“เรามีการพัฒนาหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลามหรืออิสลามศึกษาให้กับทุก
โรงเรียน มีการสอนกีรออาตี ซึ่งวิชาเหล่านี้เป็นวิชาเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้มข้นในการสนับสนุน
มิติทางด้านส่งเสริมทางด้านศาสนา” (จรินทร์ รัฐการณ์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

การที่เทศบาลเมืองปัตตานีได้ให้ความสำคัญกับมิติทางศาสนาในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะ
การพัฒนาหลักสูตรศาสนาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยมองว่ามีความสำคัญหลาย
ประการ ได้แก่ เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจและการยอมรับทางวัฒนธรรมผ่านการให้ความ
เคารพและให้คุณค่ากับอัตลักษณ์ทางศาสนาของชุมชน ซึ่งช่วยลดความรู้สึกแปลกแยกและเสริมสร้าง
ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ ขณะที่อีกด้านหนึ่งกระบวนการดังกล่าวจะช่วยเชื่อมสัมพันธ์กับ
ชุมชนในพื้นที่ซึ่งมีความเคร่งทางศาสนาได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้การดำเนินการดังกล่าวมีความ
สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อของผู้คนในพื้นที่ กระทั่ง
ทำให้ผู้ปกครองและชุมชนเกิดความไว้วางใจในระบบการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ หลักสูตรศาสนาอิสลาม หรือวิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นรายวิชาที่เพิ่มเติมให้เด็กนักเรียนในพื้นที่ได้ศึกษากันนั้นจะช่วยทำให้เกิดการผสมผสานการเรียนรู้ทางวิชาการไปพร้อมๆกับหลักคำสอนทางศาสนา ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจว่าความรู้ทางโลกและทางธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้ คุณลักษณะดังกล่าวถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการสร้างสันติภาพที่มุ่งลดช่องว่างระหว่างการศึกษารัฐกับความต้องการของชุมชน และสามารถสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันได้ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมองว่าการดำเนินนโยบายดังกล่าวของเทศบาลเมืองปัตตานีที่ขับเคลื่อนผ่านกองการศึกษาจะเป็นก้าวสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความสมานฉันท์ผ่านระบบการศึกษาซึ่งสนับสนุนกระบวนการสร้างสันติภาพพร้อมกับเงื่อนไขอื่นๆได้

การดำเนินงานดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลเมืองปัตตานีมีการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองต่อบริบทพื้นที่ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับมิติทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสันติภาพอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการส่งเสริมการสร้างความเข้าใจและความพยายามในการตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เหตุนี้ การบูรณาการหลักสูตรศาสนาอิสลามเข้ากับการศึกษาจึงไม่เพียงแต่เป็นการยอมรับอัตลักษณ์ท้องถิ่น แต่ยังเป็นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางการศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้

1.2 การสร้างสันติภาพผ่านการพัฒนาด้านเศรษฐกิจฐานรากและทักษะอาชีพ

ด้านหนึ่งของการสร้างสันติภาพผ่านเทศบาลเมืองปัตตานี จากทรรศนะของนายกเทศมนตรีเมืองปัตตานีพบว่า กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายให้ความสำคัญในการมุ่งเน้นพัฒนาทักษะอาชีพและสร้างรายได้ควบคู่ไปกับการศึกษา เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจระดับครอบครัว

ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการสร้างสันติภาพอย่างหนึ่งผ่านการการพัฒนาทักษะอาชีพควบคู่ไปกับการศึกษา ซึ่งในทางทฤษฎีจะสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ของ Galtung ที่เน้นการแก้ไขปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (Galtung, 1969, pp. 167-191) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Lederach ที่เสนอว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในระดับโครงสร้าง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและการสร้างโอกาสทางอาชีพ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจระดับครอบครัวจะช่วยลดความเปราะบางทางสังคมที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ (Lederach, 2003, pp. 14-15) ดังปรากฏจากการขับเคลื่อนเชิงนโยบายของเทศบาลเมืองปัตตานีที่ได้จากการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปัตตานี และหัวหน้าสำนักงานปลัด รักษาการผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์ ความว่า

“เป้าหมายคือต้องการมีอาชีพและการอาชีพที่สามารถสร้างรายได้และเลี้ยงครอบครัวได้ เพราะฉะนั้นเมื่อสังคมเป็นอย่างนี้ สิ่งที่ผมจะต้องให้พื้นฐานก็คือให้พื้นฐานเด็กในหลักคิดว่าสามารถช่วยตัวเองได้และลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้” (นออันนุวา สุไลมาน, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

“ยุทธศาสตร์จริงๆของเทศบาลเรามีแค่ 3 ยุทธศาสตร์ และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสันติภาพถามว่ามีตรงเลยไหม จริงๆมันไม่มี แต่จะมีในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจคุณภาพ

ชีวิตของพี่น้องประชาชน เพราะถ้าพี่น้องของเรามีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอาหารกินทุกมื้อ มีอาชีพมีงาน ความเป็นอยู่ก็จะดีขึ้น...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“การสร้างความเข้มแข็งของฐานราก หรือเรื่องเศรษฐกิจ ผมเชื่อว่ามันเป็นส่วนหนึ่งในสิ่งเล็กๆที่สามารถทำให้สังคมแข็งแรงได้ด้วยตัวเอง แล้วมันจะไม่นำไปหาสิ่งที่ผิด...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

การสร้างสันติภาพผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและทักษะอาชีพของเทศบาลเมืองปัตตานี สามารถวิเคราะห์ได้ในหลายมิติ กล่าวคือ

1) มิติการแก้ไขความรุนแรงเชิงโครงสร้าง การดำเนินงานของเทศบาลสะท้อนการประยุกต์ใช้แนวคิดสันติภาพเชิงบวกของ Galtung อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะจากคำกล่าวของนายกเทศมนตรีที่มุ่งเน้นการสร้าง “หลักคิดว่าสามารถช่วยตัวเองได้และลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในครอบครัว” ซึ่งเป็นการแก้ไขความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความยากจนและการขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ

2) มิติการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สอดคล้องกับแนวคิดของ Lederach ที่เห็นได้จากการที่เทศบาลเมืองปัตตานีไม่ได้มองการสร้างสันติภาพเป็นยุทธศาสตร์แยกส่วน แต่บูรณาการผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ ดังคำกล่าว “ถ้าพี่น้องของเรามีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอาหารกินทุกมื้อ มีอาชีพมีงาน ความเป็นอยู่ก็จะดีขึ้น”

3) มิติการป้องกันความรุนแรง การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจระดับฐานรากเป็นกลไกป้องกันความรุนแรง สะท้อนผ่านมุมมองที่ว่า “เป็นส่วนหนึ่งในสิ่งเล็กๆที่สามารถทำให้สังคมแข็งแรงได้ด้วยตัวเอง แล้วมันจะไม่นำไปหาสิ่งที่ผิด” ซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างความมั่นคงทางเศรษฐกิจกับการลดโอกาสที่จะเกิดความรุนแรง

ฉะนั้น แนวทางของเทศบาลเมืองปัตตานีสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสันติภาพในเชิงปฏิบัติที่เน้นการแก้ไขปัญหาที่รากเหง้าผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับทฤษฎีสันติภาพเชิงบวกและการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งในระดับโครงสร้าง

1.3 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน

กระบวนการดังกล่าวถือว่ามีความสำคัญต่อการเสริมสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี เพราะกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชนเป็นกลไกที่สามารถสร้างรากฐานความมั่นคงทางสังคม โดยเฉพาะบริบทของครอบครัวและชุมชนที่เข้มแข็งจะช่วยหล่อหลอมค่านิยม จริยธรรม และวิถีชีวิตที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม หรือเป็นเกราะป้องกันปัญหาความรุนแรงและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้ ฉะนั้น การสร้างสันติภาพผ่านสถาบันครอบครัวในมุมมองของผู้บริหารท้องถิ่นมองว่ามีความสำคัญ ดังปรากฏจากทรรศนะที่สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวผ่านกิจกรรมประจำวัน ดังทรรศนะของนายกเทศมนตรี

“แล้วผมบอกครูว่า ให้บอกลูก บอกหลานทุกคนเวลาส่งหน้าโรงเรียน ให้กอด ให้ลูกกอดแม่ หอมแม่ ไม่ต้องอาย เพราะนี่คือความรักในครอบครัว...” (นิอานนูวา สุไลมาน, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

“อาทิตย์นี่ต้องมีการกินข้าวด้วยกันบนโต๊ะกินข้าว อันนี้คือสิ่งที่เรียกว่า การทำสัญญาประชาคมของตัวเอง เพราะว่าสังคมเราถูกปล่อย...” (นิอานนูวา สุไลมาน, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

การฟื้นฟูความสัมพันธ์ในครอบครัวผ่านกิจกรรมประจำวันจึงถือเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพในสังคม เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีบทบาทในการหล่อหลอมความคิดทัศนคติ และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวผ่านการแสดงความรักความอบอุ่น การใช้เวลาร่วมกัน และการสื่อสารที่มีคุณภาพ จะช่วยสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจให้กับสมาชิกในครอบครัวได้ อันเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญในกรณีป้องกันปัญหาสังคมที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ เหตุนี้ การสร้างสันติภาพผ่านสถาบันครอบครัวควรเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและต้องใช้เวลา แต่เป็นการแก้ปัญหาที่รากเหง้าอย่างแท้จริง เพราะครอบครัวที่เข้มแข็งจะเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การพัฒนาทักษะการสื่อสาร และการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทักษะเหล่านี้จะติดตัวสมาชิกในครอบครัวไปใช้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม นำไปสู่การสร้างสังคมสันติสุขได้

ขณะที่ การสร้างสันติภาพผ่านกลไกเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่สำคัญคือกระบวนการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน โดยเฉพาะการสร้างความไว้วางใจระหว่างท้องถิ่นกับชุมชน ซึ่งแง่นี้จึงมองว่าการสร้างสันติภาพจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ดังที่หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลเมืองปัตตานีกล่าวว่า

“ชุมชนจะไว้วางใจเราได้ก็ต่อเมื่อเราตอบสนองความต้องการของเขาได้ ถ้าเรารับปากเรื่องใดเราต้องเร่งแก้ไขอย่าผิดคำสัญญาเหล่านั้น ต่อไปเขาจะไว้วางใจเรา...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพผ่านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งคือ “การสร้างความไว้วางใจ (Trust Building)” ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Lederach ที่เสนอว่าการสร้างสันติภาพต้องเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับ (Lederach , 1997, p. 82)

เหตุนี้ การสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยต้องมีความจริงใจ รักษาความสัตย์สัญญา และตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลท้องถิ่นของ Shah ที่เน้นความสำคัญของหลักความรับผิดชอบและความโปร่งใส (Shah, 2006, p. 43) รวมถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Arnstein ที่เสนอว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในระดับท้องถิ่น (Arnstein, 1969, p. 216) กระบวนการดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนได้ หากชุมชนมีความไว้วางใจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น และหากความ

ไว้วางใจขยายครอบคลุมทั้งพื้นที่ ผลลัพธ์เชิงบวกสำคัญที่จะได้คือ การสร้างกลไกความร่วมมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆร่วมกันโดยมีประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีความสัมพันธ์ ฉะนั้น รากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพในระยะยาว จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทั้งในด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาครัฐกับประชาชน

1.4 การสร้างสันติภาพผ่านการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาปรับใช้ในการเข้าถึงประชาชนในระดับท้องถิ่น

มิตินี้มองว่า การสร้างกลไกการสื่อสารและการมีส่วนร่วมผ่านเทคโนโลยีของเทศบาลเมืองปัตตานีสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นกลไกในการยกระดับพื้นที่ไปสู่สันติภาพได้ ดังสะท้อนให้เห็นจากการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการสื่อสารกับกลุ่มต่างๆในชุมชน และการพัฒนาตามแนวทาง Smart City ดังทรรศนะของหัวหน้าสำนักปลัด และรักษาการผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์ ความว่า

“ตอนนี้เรามี LINE OA ซึ่งก็จะมีคนของท้องถิ่นอยู่ในนั้นด้วยเพราะท้องถิ่นเป็นคนสร้าง ประธานชุมชนจะเป็นคนดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม...เราจะแจ้งข่าวสารเทศบาลผ่านช่องทางนี้ถึงชุมชนก็จะแจ้งปัญหาต่างๆ...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“ตอนนี้ที่เราทำอยู่ Smart City ก็จะมีเรื่องของ Smart Government...Smart people เกี่ยวกับเด็กนักเรียน และเรื่อง Smart Security ก็คือด้านความปลอดภัยเกี่ยวกับ CCTV...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“LINE มัสนิด เขาก็จะสะท้อนปัญหาของเขาอย่างเช่นในเรื่องของการปฏิบัติศาสนกิจ เรื่องของการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตัวในช่วงเดือนรอมฎอน ช่วงรายอ การทำฮัจร การถือศีลอด...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

การสร้างสันติภาพผ่านการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาปรับใช้ในการเข้าถึงประชาชนในระดับท้องถิ่นสามารถช่วยส่งเสริมสันติภาพได้ ดังปรากฏจากข้อเสนอของแนวคิด Digital Democracy ของ Hacker & van Dijk ที่มองว่าเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถเสริมสร้างประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการสร้างพื้นที่สาธารณะดิจิทัล (Digital Public Sphere) ที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน สอดคล้องกับการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลของเทศบาลเมืองปัตตานีในการสร้างช่องทางการสื่อสารกับประชาชนกลุ่มต่างๆได้ (Hacker & van Dijk, 2018, p. 24) ลักษณะดังกล่าวช่วยเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้ตามแนวคิดของ Lederach ที่เสนอแนวคิดสำคัญคือ Web Approach to Peacebuilding ที่เน้นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล (Lederach, 2005, p. 78) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คนและสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสื่อสารและแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้

ขณะที่การออกแบบการพัฒนาเมืองตามแนวคิด Smart City หรือการพัฒนาเมืองอัจฉริยะถือเป็นกระบวนการที่ไม่ใช่เพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมของประชาชน (Albino et al., 2015, pp. 3-21) ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนา Smart City

ของเทศบาลเมืองปัตตานีที่ครอบคลุมทั้งมิติความปลอดภัย การบริหาร และการพัฒนาคน ดังที่หัวหน้าสำนักปลัด และรักษาการผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์ได้ให้สัมภาษณ์

ลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นมิติการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วมนี้ สะท้อนให้เห็นการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่พยายามตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในยุคดิจิทัล และเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากที่กล่าวมาข้างต้นได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งในที่นี้คือเทศบาลเมืองปัตตานีที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติต่างๆ โดยเริ่มจากการวางรากฐานผ่านระบบการศึกษาและการพัฒนาเยาวชน ซึ่งเป็นการลงทุนระยะยาวเพื่อสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและทักษะอาชีพที่ช่วยยกระดับรายได้และความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงการจัดบริการสาธารณะที่ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม กระบวนการดังกล่าวมีส่วนในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจให้เกิดขึ้น ประกอบกับการให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคม ผ่านกิจกรรมและโครงการต่างๆ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน และการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน องค์กรประกอบเหล่านี้เป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมจากระดับฐานราก อันจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่ได้

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้กับเครือข่ายองค์กรและตัวแสดงต่างๆในพื้นที่ ถือว่าเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพ โดยเฉพาะในมิติการบริหารจัดการปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยง (Node) ที่สำคัญในการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่างๆ เนื่องจากการบริหารงานในรูปแบบเครือข่ายจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายการทำงานในลักษณะนี้จะช่วยลดช่องว่างระหว่างนโยบายจากส่วนกลางกับการปฏิบัติในพื้นที่ (Klijn & Koppenjan, 2020, pp. 45-67)

ขณะที่ด้านการประสานความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ (Intergovernmental Relations : IGR) ถือว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวกลางประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐในระดับต่างๆ โดยเฉพาะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่มีประสิทธิภาพส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ เหตุนี้ จึงมองว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

องค์กรในระดับท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการพูดคุยและแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม

จากการศึกษาศักยภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีในการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แสดงให้เห็นว่ากลไกการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกัน ตลอดจนเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้ผู้คนในพื้นที่รู้สึกถึงการมีตัวตน มีคุณค่า และมีความหมายในการดำรงชีวิตภายใต้บริบทสังคมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะทั้งในมิติสังคมและวัฒนธรรม โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

2.1 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ

การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ ของเทศบาลเมืองปัตตานี สามารถสรุปได้เป็น 3 มิติ ประกอบด้วย

1. การสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายพหุวัฒนธรรม กล่าวคือ เทศบาลเมืองปัตตานีจะมีการตั้งผู้นำศาสนาและตัวแทนจากทุกศาสนาเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งผู้นำมุสลิม พุทธ และจีน โดยเฉพาะเครือข่ายผู้นำศาสนาอิสลาม ซึ่งเทศบาลเมืองปัตตานีจะมีการตั้งผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ “โต๊ะอิหม่าม กอเต็บ และกรรมการมัสยิด มาช่วยขับเคลื่อนโดยเฉพาะในเรื่องของการทำแผนพัฒนาท้องถิ่น...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) รวมทั้งมีการสร้างกลุ่มไลน์มัสยิดเพื่อสื่อสารโดยตรง และจัดให้มีการพบปะพูดคุยทุกวันศุกร์ เวลา 7:00 น. เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการ

“การทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลกับผู้นำทางศาสนา โต๊ะอิหม่าม กอเต็บ และกรรมการมัสยิด มาช่วยขับเคลื่อนโดยเฉพาะในเรื่องของการทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพราะบางครั้งเราอาจจะมองไม่เห็นในภาพของศาสนาหรือมองไม่เห็นในภาพของคนจีนว่าเขาต้องการอะไร...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

กระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงการมีส่วนร่วมดังกล่าวมีผลดีต่อการส่งเสริมสันติภาพเนื่องจากผู้นำศาสนาถือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนในพื้นที่ที่จะช่วยสร้างความรู้สึกว่าการดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้บริบทพื้นที่ที่มีความปลอดภัย (Safe Space) ตามแนวคิดของ Lederach (Lederach, 2003, pp. 17-25) ดังปรากฏจากการจัดพื้นที่พบปะพูดคุยประจำสัปดาห์เป็นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้นำศาสนาได้แสดงความคิดเห็นและสะท้อนปัญหา การใช้แพลตฟอร์มไลน์ (Line) เป็นพื้นที่กลางในการสื่อสารระหว่างผู้นำศาสนากับเทศบาล

นอกจากนี้ การขับเคลื่อนการทำงานในมิติของการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม (Cross-cultural Understanding) ที่ดี (Galtung, J. 1996, pp. 70-80) โดยเฉพาะการตั้งผู้นำจากทุกศาสนาเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสามารถช่วยลดอคติและสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมได้ ทำให้เครือข่ายทางสังคมในระดับท้องถิ่นเกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองและความต้องการระหว่างกลุ่มวัฒนธรรม โดยเฉพาะการกระทำผ่านกระบวนการทำแผนพัฒนาท้องถิ่นดังที่คูนฮาริซ กาชอร์ ได้ให้สัมภาษณ์ ที่สำคัญการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับ

เครือข่ายผู้นำทางศาสนาจะเป็นแนวทางในการช่วยเสริมสร้างสันติภาพจากฐานราก (Grassroots Peacebuilding) ด้วยการทำงานผ่านผู้นำศาสนาซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลในระดับชุมชน ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการเสริมพลังชุมชน (Community Empowerment) ผ่านการให้อำนาจชุมชนเป็นผู้กระทำการตัดสินใจ และช่วยสร้างกลไกการสื่อสารที่เข้มแข็งระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ ผ่านการพบปะอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำศาสนากับเทศบาล อันเป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำมาซึ่งการสร้างควมไว้วางใจ (Trust Building) ให้เกิดขึ้นได้

ขณะที่ความสัมพันธ์กับเครือข่ายชุมชนจีนพบว่า เทศบาลเมืองปัตตานีมีการประสานงานกับมูลนิธิจีนทั้ง 9 แห่ง ประกอบด้วย มูลนิธิศิษย์จิ้งก่ปัตตานี มูลนิธิเทพปุษนียสถาน มูลนิธิปัตตานี สงเคราะห์ มูลนิธิโรงเรียนจ้อฮ้วปัตตานี มูลนิธิร่วบ่าเพ็ญการกุศลปัตตานี มูลนิธิจ้าวเองสือปัตตานี สมาคมฮากกาปัตตานี ชมรมฮกเกี้ยนปัตตานี และกลุ่มสบายใจ (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

การประสานงานกับมูลนิธิจีนทั้ง 9 แห่งของเทศบาลเมืองปัตตานีถือเป็นแนวทางเชิงบวกที่สำคัญในการส่งเสริมสันติภาพชายแดนภาคใต้ได้ เพราะการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายกลุ่มคนจีนซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีนั้นจะช่วยลดช่องว่างระหว่างวัฒนธรรม ลดความรู้สึกแปลกแยกและการถูกทอดทิ้งของชุมชนจีนด้วยการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างวัฒนธรรมต่างๆ ในพื้นที่ดังปรากฏจากกิจกรรมและโครงการที่ทางเทศบาลเมืองปัตตานีได้เข้าไปมีบทบาท โดยเฉพาะการสนับสนุนการจัดงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ดังปรากฏจากใจความสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์

“ในส่วนของเทศบาลสนับสนุนส่งเสริมในเรื่องของสันติภาพใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีเกี่ยวกับเรื่องของการส่งเสริมด้านพุทธวัฒนธรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาเช่นสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว... เช่นในเรื่องของคนจีนงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเราก็เต็มที่ให้ทั้งเรื่องวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่เขาขาดเพื่อต้องการลดช่องว่าง...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“ของเทศบาลเราก็ให้การอุดหนุนกับมูลนิธิศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และ 9 มูลนิธิ และดำเนินการตามโครงการหรือตามภารกิจข้อตกลงของงานนั้นๆ...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

จากใจความการสัมภาษณ์ของหัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลเมืองปัตตานีดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ให้เห็นว่าการสร้างกลไกการประสานความสัมพันธ์ดังกล่าวช่วยเสริมสร้างนัยยะเชิงบวกให้กับกระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ เนื่องจากเป็นการให้ความสำคัญกับมิติการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วม การที่เทศบาลสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนจีนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว แสดงให้เห็นถึงการยอมรับและเคารพในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความขัดแย้งผ่านการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วม (Cultural Space) ขณะที่มิติการลดความเหลื่อมล้ำสะท้อนผ่านการให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณผ่านการอุดหนุนมูลนิธิต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการลดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมสันติสุข และมีติการสร้างเครือข่ายทางสังคมด้วยการประสานงานกับมูลนิธิจีนทั้ง 9 แห่งได้แสดงให้เห็นถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง อันนำไปสู่การเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกันระหว่าง

ชุมชน ซึ่งนัยยะการดำเนินงานข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวทางการทำงานของเทศบาลที่เน้นการบูรณาการทางสังคม (Social Integration) ผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ฉะนั้น การดำเนินงานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมสันติภาพเชิงบวกที่สำคัญผ่านการมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจ การยอมรับความแตกต่าง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งในที่นี้คือกลุ่มคนจีนในพื้นที่ปัตตานี

นอกจากความสัมพันธ์กับเครือข่ายผู้นำทางศาสนาอิสลาม และความสัมพันธ์เครือข่ายกลุ่มคนจีนรายละเอียดดังที่กล่าวข้างต้นไปแล้วนั้น เครือข่ายชุมชนไทยพุทธก็เป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มหนึ่งอีกเช่นเดียวกันที่ทางเทศบาลเมืองปัตตานีให้ความสำคัญ แม้จะเป็นคนส่วนน้อยในพื้นที่ ดังนัยยะสำคัญจากการสัมภาษณ์ปลัดเทศบาลเมืองปัตตานี ความว่า

“...การสนับสนุนอิสลามในพื้นที่ค่อนข้างเยอะ เยอะกว่าพุทธอีก ที่ให้ความสำคัญ...”
(กฤตธธ วงศ์มุสิก, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

นัยยะดังกล่าว ด้านหนึ่งอาจแสดงให้เห็นว่า การกระทำดังกล่าวถือเป็นประเด็นที่อ่อนไหวในเชิงนโยบายการบริหารงาน เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงความไม่สมดุลในการให้ความสำคัญกับกลุ่มศาสนาต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งเป็นความท้าทายอย่างหนึ่งในการสร้างความเท่าเทียมระหว่างกลุ่มศาสนาในพื้นที่ โดยเฉพาะการจัดสรรทรัพยากรและการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ทางเทศบาลเมืองปัตตานีมีความพยายามในการสร้างความสมดุลผ่านการทำงานร่วมกับประธานชุมชนและผู้นำชุมชน โดยใช้ประธานชุมชนเป็นตัวแทนหลักในการประสานงานและสื่อสารกับชุมชนไทยพุทธ และดึงประธานชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและเสนอโครงการต่างๆ (ฮารีซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) การส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดกิจกรรมวันสงกรานต์ การสนับสนุนกิจกรรมของวัดในพื้นที่ แม้อายุของกลุ่มไทยพุทธจะรู้สึกว่าการให้ความสำคัญกับศาสนาอิสลามมากกว่าก็ตาม (กฤตธธ วงศ์มุสิก, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567) การจัดกิจกรรมสวดมนต์และกิจกรรมทางพุทธศาสนาผ่านโรงเรียนในสังกัด การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนไทยพุทธเข้าถึงกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น (ฮารีซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

การขับเคลื่อนการสร้างสันติภาพผ่านเครือข่ายชุมชนไทยพุทธของเทศบาลเมืองปัตตานี สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการสร้างดุลยภาพทางสังคมในพื้นที่พหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะในประเด็นความไม่สมดุลของการให้ความสำคัญระหว่างกลุ่มศาสนา ซึ่งปรากฏชัดจากคำให้สัมภาษณ์ของปลัดเทศบาลที่ยอมรับว่ามีการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาอิสลามมากกว่าพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนในการบริหารจัดการความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มศาสนาในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม เทศบาลเมืองปัตตานีได้พยายามสร้างกลไกการมีส่วนร่วมผ่านการทำงานร่วมกับผู้นำชุมชนไทยพุทธ โดยเฉพาะการใช้ประธานชุมชนเป็นสะพานเชื่อมในการประสานงานและสื่อสาร รวมถึงการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับชุมชนไทยพุทธในการแสดงความต้องการและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น แม้จะเป็นประชากรกลุ่มน้อยในพื้นที่ก็ตาม

นอกจากนี้ เทศบาลเมืองปัตตานียังได้ดำเนินการส่งเสริมการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยพุทธผ่านการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาและประเพณี เช่น การจัดงานสงกรานต์ การสนับสนุนกิจกรรมของวัด และการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาในโรงเรียน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการธำรงรักษาวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนไทยพุทธ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของเทศบาลในการสร้างสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยพุทธและการสร้างความเป็นธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม แม้จะยังมีความท้าทายในเรื่องการรับรู้ถึงความไม่สมดุลในการให้ความสำคัญระหว่างศาสนา แต่การมีกลไกการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องถือเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

2. การสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายชุมชน กล่าวคือ เทศบาลเมืองปัตตานีได้ใช้กลไกการสื่อสารผ่านกลุ่มไลน์ชุมชนและการประชุมพบปะอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม

การสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายชุมชนของเทศบาลเมืองปัตตานีสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ที่มุ่งเน้นการสร้างพื้นที่และช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงได้ง่ายสำหรับประชาชน (Servaes & Malikhaio, 2005, p. 91) โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างแอปพลิเคชันไลน์ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการสื่อสารในยุคปัจจุบัน ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน

การสร้างกลไกการสื่อสารแบบสองทางผ่านกลุ่มไลน์ชุมชนยังสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น (Local Good Governance) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสในการบริหารงาน (Rhodes, 2007, pp. 125-126) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถสื่อสาร แจ้งปัญหา และติดตามการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันที่ นอกจากนี้ การจัดประชุมพบปะอย่างสม่ำเสมอยังเป็นการสร้างพื้นที่กลาง (Public Sphere) ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย (Habermas, 1989, p. 27)

กระบวนการดังกล่าวยังสะท้อนถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory) ที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนเข้าด้วยกัน (Wasserman & Faust, 1994, pp. 43-45) โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นและการสร้างสันติภาพได้เป็นอย่างดี

หลักการดังกล่าวถูกนำมาใช้กับการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีด้วยเช่นเดียวกัน ดังปรากฏจากการทำงานของเทศบาลที่มีการสร้างช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงง่าย ประกอบด้วย การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลอย่าง Line เป็นช่องทางหลักในการสื่อสารกับประชาชน มีทั้ง Line OA และกลุ่ม Line ชุมชนครอบคลุม 26 ชุมชน นอกจากนี้มีกลุ่ม Line เฉพาะสำหรับมัสยิดและผู้นำศาสนา เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการ และมีการพบปะพูดคุยกับผู้นำศาสนาทุกวันศุกร์เวลา 7:00 น. เพื่อรับฟังและแก้ไขปัญหา

“Line OA ช่องทางหลักที่เร็วที่สุดที่เราใช้สื่อสารกับชาวบ้าน และมีการใช้ Line กลุ่มชุมชนซึ่งมีทั้งหมด 26 ชุมชน ประธานชุมชนก็จะอยู่ในนี้ และประชาคมชุมชนก็จะตั้งคณะกรรมการ

ชุมชนเข้ามา รวมถึงคนของเทศบาลก็เข้าไปอยู่ในกลุ่มไลน์เหล่านั้นด้วย ซึ่งจะประกอบด้วยประธาน และกรรมการอีก 4 คนของแต่ละชุมชน และมีหัวหน้าส่วนราชการอยู่ด้วย...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“นอกจากนี้ยังมี LINE มัสยิด...ก็จะมีท่านนายกฯ มีผู้บริหารมาอยู่ใน LINE นี้ด้วย ก็จะต้องแยกระหว่างชุมชนระหว่างผู้นำศาสนาแยกออกมาต่างหาก LINE มัสยิด เขาก็จะสะท้อนปัญหาของเขาอย่างเช่นในเรื่องของการปฏิบัติศาสนกิจ เรื่องของการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตัวในช่วงเดือนรอมฎอน ช่วงรายอ การทำอาซรอ การถือศีลอด และ เราจะนัดหมายกันทางไลน์กลุ่มเหล่านี้ ในทุกคร้งนายกฯก็จะเข้าร่วมหรือถ้าเมื่อใดที่นายกไม่ว่างก็จะมีตัวแทนเข้าร่วมเสมอ เราเข้าไปเพื่อไปฟังไม่ใช่ไปบอกหรือไปสั่งเขา...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“เรามีการพบกันทุกวันศุกร์ตอน 7:00 น. เพื่อสื่อสารทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ โดยใช้เวลาเพียง 1 ชั่วโมงมานั่งกินน้ำชากินอาหารร่วมกันและพูดคุยกัน เรานัดหมายกันทางไลน์กลุ่มเหล่านี้ ในทุกคร้งนายกฯก็จะเข้าร่วมหรือถ้าเมื่อใดที่นายกไม่ว่างก็จะมีตัวแทนเข้าร่วมเสมอเราเข้าไปเพื่อไปฟังไม่ใช่ไปบอกหรือไปสั่งเขา เขาก็จะพูดในเรื่องของคุณภาพชีวิตต่างๆในชีวิตประจำวัน...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

การสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายชุมชนของเทศบาลเมืองปัตตานีสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ที่มุ่งเน้นการสร้างพื้นที่และช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงได้ง่ายสำหรับประชาชน (Servaes & Malikha, 2005, p. 91) โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลที่สอดคล้องกับพฤติกรรมสื่อสารในยุคปัจจุบัน ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนได้ ขณะเดียวกันกระบวนการดังกล่าวช่วยสร้างกลไกการสื่อสารแบบสองทางผ่านเครือข่ายดิจิทัลที่สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น (Local Good Governance) ดังที่กล่าวไปข้างต้น ซึ่งเป็นหลักการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถสื่อสาร แจ้งปัญหา และติดตามการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที รวมทั้งการจัดประชุมพบปะอย่างสม่ำเสมอได้ช่วยสนับสนุนให้เกิดพื้นที่กลาง (Public Sphere) ในชุมชนที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย หรือกระทำการต่างๆที่มีความสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งช่วยเชื่อมโยงเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนเข้าด้วยกันในลักษณะเป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ฉะนั้น การสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายชุมชนของเทศบาลเมืองปัตตานีจึงสะท้อนให้เห็น การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเปิดช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงได้ง่าย ซึ่งสามารถช่วยลดช่องว่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการสร้างความไว้วางใจ (Trust Building) ในการสร้างสันติภาพภายในพื้นที่

3. การสร้างกติกาชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการใช้กลไก “อุกมปากัด” หรือ “กฎกติกาที่ชุมชนมีส่วนร่วม” ในการสร้างความร่วมมือของประชาชนในการบริการดูแลสังคม เพื่อให้เกิดความสันติสุขในพื้นที่ “อุกมปากัด” จึงถือเป็น “กฎสังคม” หรือ “กฎของชุมชน” ซึ่งมีใช้กันอยู่แล้วในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

“อุกม คือ กฎหมาย ปากัด คือ ความร่วมมือ...เรากำหนดร่างกติกาให้เขาดู ซึ่งหากอันไหนที่เขาตัดหรือไม่เอาเราก็ต้องทำตามเขา...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“ถ้าที่นี่ก็จะมีอุกมปากัดในเรื่องของการกำจัดขยะ แต่ถ้าที่ยะรังจะเป็นเรื่องธรรมนูญสุขภาพ หรือที่บ้านจือแรที่ยะรังก็จะเป็นเรื่องของการกำจัดขยะเช่นเดียวกัน แล้วแต่ว่าที่ไหนจะทำเกี่ยวกับเรื่องอะไร มันเป็นข้อเสนอของเขา เหมือนเป็นการแก้ปัญหาโดยวิธีการของท้องถิ่นเอง เรามีหน้าที่ให้ความรู้กับเขาก่อน และเขาจะปฏิบัติตามกติกาที่เราได้คุยกัน...ในเรื่องของยาเสพติดครัวเรือนไหนที่มีลูกมีบุตรที่เสพยาเสพติดเมื่อเสียชีวิตเขาจะไม่ละหมาดให้...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)”

การสร้างสันติภาพโดยชุมชน (Community-based Peacebuilding) ของเทศบาลเมืองปัตตานีสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างกติกาชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการใช้กลไก “อุกมปากัด” หรือ “กฎกติกาที่ชุมชนมีส่วนร่วม” ในการสร้างความร่วมมือของประชาชนในการบริการดูแลสังคม เพื่อให้เกิดความสันติสุขในพื้นที่ ดังที่หัวหน้าสำนักปลัดกล่าวว่า “อุกมปากัด” มีลักษณะเป็น “กฎสังคม” หรือ “กฎของชุมชน” ซึ่งเมื่อแยกระหว่าง “อุกม” คือ กฎหมาย “ปากัด” คือ ความร่วมมือ (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

แนวทางดังกล่าวจึงสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพโดยชุมชน (Community-based Peacebuilding) ของ Lederach ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง เพื่อนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนได้ (Lederach, 2003, pp. 14-15) เนื่องจากการสร้างสันติภาพโดยชุมชน เป็นแนวทางในการสร้างสันติภาพจากฐานรากของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดกติกาและแนวทางการอยู่ร่วมกัน ผ่านกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และยอมรับในข้อตกลงร่วมกัน กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเคารพในสิทธิและการตัดสินใจของชุมชน

นอกจากนี้การขับเคลื่อนการสร้างสันติภาพโดยชุมชน (Community-based Peacebuilding) ผ่านการใช้ “อุกมปากัด” เป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนนั้นยังสอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กล่าวคือ

ประการแรก มิติการมีส่วนร่วมของชุมชน “อุกมปากัด” สะท้อนให้เห็นการนำหลักการยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ผ่านการให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาสังคม ซึ่งทำให้เห็นว่าเป็นการมุ่งเน้นการให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดการปัญหา ดังปรากฏจากบทบาทของเทศบาลเมืองปัตตานีที่กำหนดให้ชุมชนมีอำนาจในการ “ตัดหรือไม่เอา” กติกาบางข้อ แสดงให้เห็นถึงการเคารพอำนาจการตัดสินใจของชุมชนอย่างแท้จริง (รัฐกร คลังสมบัติ, 2552, น.74)

ประการที่สอง มิติการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้คำว่า “อุกม” ซึ่งหมายถึง กฎหมาย และ “ปากัด” ที่หมายถึงความร่วมมือ สะท้อนให้เห็นการผสมผสานระหว่างอำนาจรัฐกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการพิจารณาแบบล้อมวง (Sentencing Circles) ที่เน้นการใช้วิธีการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในการจัดการปัญหา หรือเน้นให้ทุกฝ่ายสามารถพูดจาได้อย่างเปิดเผยด้วยความเคารพต่อผลกระทบที่มีต่อชุมชน พร้อมทั้งแสวงหาวิธีเยียวยาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น.148)

ประการที่สาม มิติการสร้างความสมานฉันท์ กรณีนี้กลไก “อุกมปากัด” สะท้อนลักษณะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังที่ Rom Claassen เรียกว่า “ทางเลือกที่ 3” ที่ให้ชุมชนเป็นผู้มีอำนาจในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท หรือสามารถใช้บุคคลที่สามประสานการจัดการให้เกิดเวทีที่คู่ขัดแย้งสามารถเจรจาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกันเอง (นักชนก หลักดี, 2552, น.11-12) โดยเฉพาะการใช้มาตรการทางสังคมและศาสนาในการควบคุมพฤติกรรม เช่น “การไม่ละหมาดให้” ผู้เสียชีวิตที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

ประการที่สี่ มิติความยืดหยุ่นและการปรับใช้ “อุกมปากัด” มีความยืดหยุ่นในการปรับใช้กับปัญหาที่หลากหลาย ตั้งแต่การจัดการขยะไปจนถึงธรรมนูญสุขภาพ สอดคล้องกับลักษณะของโปรแกรมแบบผสมผสาน (Multi-Form Programs) ที่สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบตามสถานการณ์และตัวแปรที่เข้ามาแทรกซ้อน (รัฐกร คลังสมบัติ, 2552, น.87)

ประการที่ห้า มิติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น กลไกนี้แสดงให้เห็นการพัฒนาระบบการจัดการความขัดแย้งโดยชุมชน ที่ช่วยลดการพึ่งพากระบวนการยุติธรรมจากส่วนกลาง และสร้างต้นแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับพื้นที่ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2553, น.23-37)

การนำ “อุกมปากัด” มาใช้จึงสะท้อนการผสมผสานระหว่างแนวคิดยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้อย่างลงตัว โดยเป็นการนำเอาหลักการสากลมาปรับใช้ผ่านกลไกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างการยอมรับจากชุมชนแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลไกการจัดการปัญหาในระดับท้องถิ่นอีกด้วย

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมองว่าการสร้างสันติภาพในลักษณะนี้จะมีความยั่งยืนมากกว่าการกำหนดนโยบายจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากเป็นกติกาที่เกิดจากการยอมรับและความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกันในการปฏิบัติตามข้อตกลง อันนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพ

ภาพรวมที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง 3 มิติ จึงแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่จำเป็นต้องมีการสร้างความเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ ซึ่งในที่นี้เป็นตัวอย่างการดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญใน 3 มิติหลัก ประกอบด้วย มิติแรก การสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายพหุวัฒนธรรม โดยเทศบาลได้ดึงผู้นำและตัวแทนจากทุกศาสนาเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งผู้นำมุสลิม พุทธ และจีน ผ่านการสร้างกลไกการสื่อสารและการพบปะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับฟังปัญหาและร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและลดช่องว่างระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม ขณะที่มิติที่สอง การสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายชุมชน ด้วยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเปิดช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงได้ง่าย ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน และสร้างความไว้วางใจระหว่างกันได้เพิ่มมากขึ้น และมิติที่สาม การสร้างกติกาชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยใช้กลไก “อุกมปากัด” หรือ “กฎกติกาที่ชุมชนมีส่วนร่วม” ในการสร้างความร่วมมือของประชาชนในการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างสันติภาพจากรากฐานที่มีความยั่งยืนมากกว่าการกำหนดนโยบายจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว

เพราะเกิดจากการยอมรับและความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน เหตุนี้ การดำเนินงานในทั้ง 3 มิตินี้ แสดงให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวเชื่อมระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในสังคม การสร้างพื้นที่และกลไกให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกัน กำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น จึงมองว่าเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

2.2 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้บริหารทั้งข้าราชการทางการเมือง คือ นายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองปัตตานี และข้าราชการประจำคือ หัวหน้าสำนักปลัด รักษาการผู้อำนวยการกอง ยุทธศาสตร์ และผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลเมืองปัตตานี พบว่า เทศบาลเมืองปัตตานีได้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายองค์กรต่างๆ รวม 7 องค์กรหลักที่ถือเป็นสถาบันที่มีส่วนในการส่งเสริม สันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานด้านความมั่นคง ซึ่งความสัมพันธ์นี้มีการเชื่อมโยงผ่านการเข้าไปทำงานในโครงสร้างระบบ CCTV ร่วมกัน โดยเทศบาลเมืองปัตตานีเป็นศูนย์กลาง CCTV ที่สามารถ แร่ข้อมูลระหว่างกันได้ โดยมีการกำหนดระดับการเข้าถึงข้อมูลที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการ ประสานงานผ่านศูนย์ปฏิบัติการร่วม (ศปก.) ของอำเภอ ในการวางแผนการรักษาความปลอดภัยและ การจัดตั้งจุดตรวจร่วม

“CCTV ของเราจะเชื่อมโยงระหว่างเทศบาลกับหน่วยงานความมั่นคง ก็คือหน่วยข่าวกรองและตำรวจ... พอเรามีเหตุการณ์ต่างๆตำรวจก็จะมาพิสูจน์เราทันที แต่ก็สามารถดึงได้เฉพาะบางกรณีเท่านั้นไม่ใช่มาเอาข้อมูลทั้งหมดที่เรา เราพยายามที่จะขอสงวนข้อมูลในส่วนนี้คือจำกัดสิทธิ์อยู่...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“สำหรับตัวผมเอง ผมจะอยู่ใน LINE ของ ศปก. คือศูนย์ปฏิบัติการร่วมของอำเภอซึ่งเกี่ยวกับเรื่องความมั่นคงด้วย ซึ่งจะเป็นการให้ข้อมูลหรือนัดประชุมเกี่ยวกับความมั่นคง อัตรากำลัง การวางจุดสกัดต่างๆ ซึ่งผมรับผิดชอบในเรื่องของการเยียวยา และนายอำเภอจะเป็นประธานในการ แก้ไขปัญหา...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

นอกจากนี้การทำงานร่วมกันยังครอบคลุมถึงการช่วยเหลือและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจาก เหตุการณ์ความไม่สงบ โดยเทศบาลเมืองปัตตานีจะเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานกับชุมชน และให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น ขณะที่หน่วยงานความมั่นคงจะสนับสนุนด้านข้อมูลและการรักษา ความปลอดภัย การทำงานในลักษณะนี้ช่วยให้การแก้ไขปัญหาและการช่วยเหลือประชาชนเป็นไป อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

“ถามว่าท้องถิ่นลงไปช่วยไหม เพราะก็เป็นคนในท้องถิ่นเอง แต่พอเราไปช่วยกลับถูก หน่วยตรวจสอบว่าเราไม่มีอำนาจ คนที่ไปช่วยก็โดนแล้วหนึ่ง ไม่ปฏิบัติตามระเบียบก็โดนอีกหนึ่ง...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“เป็นทั้งด่านแรกในการเผชิญเหตุและด่านแรกที่ทำให้ความช่วยเหลือ เหมือนเหตุการณ์ ระเบิดต่างๆที่เกิดขึ้นท้องถิ่นก็ต้องลงไปช่วยลงไปเยียวยาจิตใจและหาวิธีการช่วยหรือผู้รับผิดชอบ ไม่ได้นั่งนอนใจหรือคิดว่าไม่ใช่หน้าที่เลย...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นคือ การที่รัฐยังคงรวมศูนย์อำนาจผ่านระบบราชการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Riggs เรื่อง “รัฐราชการ” “รัฐอำมาตยาธิปไตย” หรือ “ระบบราชการแบบบอริสทิส” ซึ่งในทางภาษาอังกฤษ เรียกว่า “Bureaucratic Polity” (Riggs, 1964, p.201) ที่อธิบายว่าระบบราชการในประเทศกำลังพัฒนามักมีลักษณะผูกขาดอำนาจและทรัพยากรโดยรัฐราชการ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดอิสระในการดำเนินงาน ดังปรากฏจากกรณีที่รัฐยังคงควบคุมผ่านกลไกการตรวจสอบที่เข้มงวด ทำให้การกระจายอำนาจของไทยยังเป็นเพียง “การแบ่งอำนาจ” มากกว่าการกระจายอำนาจที่แท้จริง ดังข้อจำกัดที่เกิดขึ้นมาจากการกำหนดอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระ

ฉะนั้น ในภาพรวมได้แสดงให้เห็นถึงมิติความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้คือเทศบาลเมืองปัตตานีกับหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สะท้อนให้เห็นภาพของความพยายามในการสร้างความร่วมมือผ่านเทคโนโลยีและกลไกการประสานงาน แต่ในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดที่เกิดจากโครงสร้างอำนาจรัฐแบบรวมศูนย์ที่ยังคงตั้งอยู่ในระบบราชการไทย แม้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็น “ด่านแรก” ในการเผชิญเหตุและให้ความช่วยเหลือประชาชน แต่กลับถูกจำกัดอำนาจผ่านกฎระเบียบที่เข้มงวด สะท้อนให้เห็นว่าการกระจายอำนาจของไทยยังคงเป็นเพียง “การแบ่งอำนาจ” มากกว่า “การกระจายอำนาจ” ดังที่กล่าวไป ทำให้ประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ถูกจำกัดด้วยกรอบอำนาจที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในพื้นที่

2. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานด้านการพัฒนาสังคม เทศบาลเมืองปัตตานีมีการทำงานร่วมกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในการดูแลกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็กแรกเกิด และแม่เลี้ยงเดี่ยว เทศบาลทำหน้าที่เป็นหน่วยรับลงทะเบียนและประสานงานในพื้นที่ แม้ว่าภารกิจเหล่านี้จะเป็นของกระทรวงพัฒนาสังคมฯ แต่ในทางปฏิบัติเทศบาลกลับกลายเป็นผู้ดำเนินการหลัก

“ทุกอย่างไว้ที่ท้องถิ่นทั้งหมด ยกตัวอย่างเรื่องของผู้สูงอายุ ผู้ป่วยพิการ เด็กแรกเกิด ถ้ามันเป็นหน้าที่ของใคร จริงๆเป็นหน้าที่ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แต่ก็ไม่ทำ โยนให้ท้องถิ่นทำ ทั้งขึ้นทะเบียนเด็กแรกเกิด ตั้งแต่การรับเอกสารและยื่นให้แก่พัฒนาสังคมฯ ...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“เขบอกว่ากำลังคนเขาไม่มี และเขาไม่รู้จักพื้นที่ สุดท้ายก็โยนภาระให้กับท้องถิ่น...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

ขณะที่การพัฒนาอาชีพและการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเป็นอีกหนึ่งภารกิจสำคัญที่มีการทำงานร่วมกันกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยเทศบาลเมืองปัตตานีได้เข้าไปจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ และประสานงานกับพัฒนาชุมชนในการสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณ การทำงานในลักษณะนี้ช่วยให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นไปอย่างครอบคลุมและตรงกับความต้องการของชุมชนเพิ่มมากขึ้น

“ตอนนี้เราก็มีเรื่องของการส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มแม่หม้ายหรือกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว ที่เกิดจากผลกระทบหรือเกิดจากสามีเสียชีวิต เราก็ได้จัดตั้งกลุ่มและมีสถานที่เพื่อส่งเสริมอาชีพให้แก่เขา...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“กลุ่มสตรีของเราจะเป็นเฉพาะบางกลุ่มและเขาจะตั้งกลุ่มเองตามกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มตัดเย็บ... ที่โดดเด่นก็มีเฉพาะกลุ่ม...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

ความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลเมืองปัตตานีกับหน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในการกระจายอำนาจของไทย กล่าวคือ การกระจายอำนาจในประเทศกำลังพัฒนามักมีลักษณะเป็นเพียง “การแบ่งภารกิจ (Task Division)” มากกว่า “การกระจายอำนาจ (Decentralization)” อย่างแท้จริง (Smith, 1985, p.85) โดยส่วนกลางยังคงรักษาอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรไว้ ขณะที่ภาระงานถูกผลักให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ที่สะท้อนผ่านบทสัมภาษณ์ข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนารูปแบบการทำงานแบบใหม่ของหน่วยงานภาครัฐ เรียกว่า “การบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance)” ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพัฒนากลไกการทำงานให้มีความยืดหยุ่นและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ (Rhodes, 1999, p.345) เพื่อระดมทรัพยากรและความช่วยเหลือในการตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้ข้อจำกัดของการกระจายอำนาจในประเทศไทย

3. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานด้านการปกครอง ความสัมพันธ์กับฝ่ายปกครองดำเนินการผ่านกลไกสภาประชาธิปไตย ซึ่งเป็นเวทีที่รวมตัวแทนจากทุกภาคส่วน ทั้งฝ่ายปกครอง ทหาร ตำรวจ ผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชน มาร่วมกันแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยเน้นการแก้ไขปัญหาปากท้องและความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นหลัก

ความสัมพันธ์กับหน่วยงานด้านการปกครองยังสะท้อนผ่านการประสานงานระหว่างเทศบาลกับอำเภอและท้องที่ซึ่งมีความใกล้ชิด โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน เทศบาลเมืองปัตตานีจะทำหน้าที่ประสานงานและบรรจุโครงการเข้าแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดสรรงบประมาณในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ

“ในส่วนของการเมืองเรามีสภาประชาธิปไตย มีตั้งแต่ผู้นำศาสนา ฝ่ายทหารฝ่ายปกครอง ผู้นำชุมชนมาประชุมเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ ไม่ใช่ปัญหาเรื่องความมั่นคงโดยตรงแต่เป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องความเป็นอยู่ในพื้นที่ของพี่น้อง ซึ่งถ้าหากเกินศักยภาพของเขา เขาจึงจะมาให้ทางเทศบาลบรรจุเข้าในแผนของเทศบาล...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากสาธารณภัยหรือภัยที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ พอไม่ใช่สาธารณภัยเทศบาลก็ไม่สามารถช่วยเหลือได้ เราจึงต้องอาศัยสภาประชาธิปไตยมาช่วยขับเคลื่อน โดยการอาจจะขอรับบริจาคหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือได้...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

การดำเนินงานของสภาประชาธิปไตยของเทศบาลเมืองปัตตานีจึงมีส่วนในการสร้างสันติภาพผ่านกลไกสำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย การสร้างพื้นที่พูดคุย (Dialogue Space) สภาประชาธิปไตยทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางที่รวมตัวแทนจากทุกภาคส่วน (Lederach, 2003, p.27) ทั้งผู้นำศาสนา ทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครอง และผู้นำชุมชน เข้ามาร่วมปรึกษาหารือ ซึ่งสะท้อนแนวคิดการสร้างสันติภาพผ่านการเปิดพื้นที่พูดคุยระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย นอกจากนี้การดำเนินงานดังกล่าวยังมุ่งแก้ไขปัญหาที่รากเหง้า (Root Cause) โดยการมุ่งเน้นแก้ไขปัญหาคาบถองและความเป็นอยู่ของประชาชน (Galtung, 1996, p.71) แสดงให้เห็นความเข้าใจว่าความไม่สงบในพื้นที่มีรากเหง้ามาจากปัญหาคุณภาพชีวิตและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหาลำต้นจึงเป็นการสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้าง การดำเนินงานของสภาประชาธิปไตยยังเป็นภาพสะท้อนของการให้ความสำคัญกับหลักการสร้างการมีส่วนร่วม (Participation) ดังเห็นได้จากกรณีเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ไม่ใช่เป็นเพียงการรอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ แต่เป็นการระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน (Lederach, 1997, p.94) และสุดท้ายกลไกการขับเคลื่อนสภาประชาธิปไตยจะช่วยส่งเสริมการบูรณาการการทำงาน (Integration) ดังปรากฏจากการเชื่อมประสานระหว่างความต้องการของชุมชนกับแผนพัฒนาของเทศบาล และยังช่วยระดมความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ เมื่อปัญหาเกินขีดความสามารถของท้องถิ่น ซึ่งกลไกเหล่านี้จะช่วยสร้างสันติภาพในระดับรากหญ้าผ่านการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของประชาชน และสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่

การทำงานของสภาประชาธิปไตยเทศบาลเมืองปัตตานีจึงสะท้อนให้เห็นการพัฒนาแบบการสร้างสันติภาพที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ โดยผสมผสานระหว่างแนวคิดสากลเรื่องการสร้างสันติภาพจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Peace Building) กับการใช้กลไกท้องถิ่นที่เข้าใจบริบทเฉพาะของพื้นที่ผ่านการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ทั้งหน่วยงานความมั่นคง ผู้นำศาสนา และภาคประชาสังคม โดยมีเทศบาลเมืองปัตตานีเป็นตัวกลางในการประสานเชื่อมโยง ซึ่งไม่เพียงช่วยแก้ไขปัญหาคาบถองหรือความเดือดร้อนของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการวางรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม

4. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานด้านศาสนาและวัฒนธรรม เทศบาลเมืองปัตตานีให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพุทธวัฒนธรรม โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานด้านศาสนาทั้งพุทธ อิสลาม และจีน ในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น การสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว การประกวดการอ่านอัลกุรอาน และกิจกรรมทางพุทธศาสนา การทำงานมีลักษณะเป็นการบูรณาการทั้งด้านงบประมาณและการจัดกิจกรรม

“ในส่วนของเทศบาลสนับสนุนส่งเสริมในเรื่องของสันติภาพใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีเกี่ยวกับเรื่องของการส่งเสริมด้านพุทธวัฒนธรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนา เช่น สมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว การประกวดกอรืแห่งประเทศไทย สำหรับไทยพุทธจะใช้กิจกรรมการสวดต่างๆ...” (ฮาริศ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“เพราะฉะนั้นเราจะเน้นในเรื่องของ 3 วัฒนธรรม เช่น ในเรื่องของคนจีนงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเราก็เต็มที่ ให้ทั้งเรื่องวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่เขาขาดเพื่อต้องการลดช่องว่าง เรื่องความ

ขัดแย้งภายในเขตของเราเขตเทศบาลโดยใช้วัฒนธรรมมาหล่อหลอม...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“การส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดกิจกรรมวันสงกรานต์ การสนับสนุนกิจกรรมของวัดในพื้นที่ แม้ในสายตาของกลุ่มไทยพุทธจะรู้สึกว่าการให้ความสำคัญกับศาสนาอิสลามมากกว่าก็ตาม...” (กฤตอัธ วงศ์มลิ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

“ซึ่งเราจะมีการพูดคุยผ่าน LINE กลุ่ม เราจะรู้หมดว่ามัสยิดแต่ละมัสยิดจัดกิจกรรมอะไร...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมถือเป็นเป้าหมายสำคัญของความร่วมมือ โดยเทศบาลได้จัดให้มีการสื่อสารผ่านกลุ่มไลน์ (Line) ของมัสยิดและการประชุมประจำสัปดาห์กับผู้นำศาสนา เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการ รวมถึงการแก้ไขปัญหาหารือกัน การทำงานในลักษณะนี้ช่วยลดช่องว่างระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

การดำเนินงานด้านศาสนาและวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองปัตตานีสะท้อนให้เห็นการประยุกต์ใช้แนวคิด “การสร้างสันติภาพผ่านวัฒนธรรม (Cultural Peacebuilding)” (Lederach, 2003, p.45) โดยการใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นพื้นที่กลางในการเชื่อมโยงผู้คนที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ผ่านการจัดกิจกรรมที่เคารพและให้คุณค่ากับอัตลักษณ์ของทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นพุทธ มุสลิม หรือจีน ขณะเดียวกันก็พัฒนาช่องทางการสื่อสารที่ทันสมัยอย่าง แอปพลิเคชันไลน์มาใช้เสริมการทำงานแบบดั้งเดิม สะท้อนการผสมผสานระหว่างการเคารพรากเหง้าทางวัฒนธรรมกับการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

5. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานด้านสาธารณสุข การทำงานร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะในประเด็นการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเทศบาลเมืองปัตตานีจะทำหน้าที่ประสานงานระหว่างครอบครัวผู้ติดยาเสพติดกับหน่วยบำบัด แม้จะมีข้อจำกัดด้านระเบียบการเบิกจ่าย แต่เทศบาลก็พยายามหาแนวทางช่วยเหลือผ่านการระดมทุนและการขอรับบริจาค

“เหมือนเคยถามไปที่ศูนย์บำบัดยาเสพติด ตำรวจมีหน้าที่จับ และนำส่ง และบำบัด เค้านี้นี่หน้าทีเดียวคือ ส่งต่อ เค้านี่ได้แค่นั้นตามระเบียบข้อบังคับฯ ไม่มีการ contact ติดต่อประสานงานกัน เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลว่าเด็กที่ออกมาจะไม่กลับไปอีก...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

“พ่อติดยาไม่มีเงินที่จะบำบัด ลูกเมียก็ร้องมาที่เทศบาล เราก็พยายามหาวิธีการให้สามารถเข้ารับการบำบัดได้ ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ก็ไม่สามารถใช้เงินของเทศบาลได้เพราะผิดระเบียบเบิกจ่าย เราก็ต้องหาทางช่วยกันให้ได้ โดยการขอรับบริจาค เป็นต้น...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

ความสัมพันธ์กับหน่วยงานสาธารณสุขในมิติการป้องกันและควบคุมโรคจึงเป็นอีกภารกิจสำคัญที่มีการทำงานร่วมกัน โดยเทศบาลเมืองปัตตานีมีเครือข่าย อสม. ที่ทำงานร่วมกับสาธารณสุขในการดูแลสุขภาพชุมชน การทำงานในลักษณะนี้ช่วยให้การดูแลสุขภาพประชาชนเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

การสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเสถียรภาพควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (Lederach, 1997, p. 75) จากข้อมูลการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลเมืองปัตตานีพยายามทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างครอบครัวผู้ติดยาเสพติดกับหน่วยบำบัด แม้จะมีข้อจำกัดด้านระเบียบการเบิกจ่าย แต่ก็พยายามหาทางออกผ่านการระดมทุนและขอรับบริจาค (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพของ Galtung ที่เน้นการแก้ไขปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างควบคู่ไปกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน (Galtung, 1996, p. 112)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่พบคือ การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ที่แต่ละหน่วยงานต่างทำหน้าที่เฉพาะส่วนของตนโดยขาดการประสานงานต่อเนื่อง (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567) ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากลไกการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตามแนวทางการสร้างสันติภาพแบบครอบคลุม (Inclusive Peacebuilding) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะกรณีเครือข่าย อสม. ที่ทำงานร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขในระดับชุมชน แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ซึ่งเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Grassroots Peacebuilding) ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการปัญหาของตนเอง (Lederach, 2003, p. 27) และที่สำคัญองค์กรสาธารณสุขถือเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญต่อกระบวนการสร้างสันติภาพในมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสันติภาพเชิงบวก โดยแพทย์หญิงเพชรดาว โต๊ะมีนา ซึ่งให้เห็นว่า การดูแลสุขภาพและการเข้าถึงบริการสาธารณสุขเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสันติภาพเชิงบวก เพราะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (เพชรดาว โต๊ะมีนา, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2567) ซึ่งหากสามารถเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึงก็จะเป็นผลดีต่อการขยับกลไกด้านสันติภาพให้เป็นไปในทิศทางเชิงบวกเพิ่มมากขึ้น

6. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานด้านเทคโนโลยี เทศบาลเมืองปัตตานีกำลังพัฒนาไปสู่การเป็น Smart City โดยมีการทำงานร่วมกับกระทรวงดิจิทัลฯ และ DGA ในการพัฒนาระบบต่างๆ ทั้ง Smart Security Smart Government และ Smart People การพัฒนาเน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการประชาชนและการบริหารจัดการเมือง

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการมุ่งขับเคลื่อนการพัฒนาระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์และการให้บริการประชาชนผ่านระบบดิจิทัลเป็นอีกหนึ่งความร่วมมือสำคัญ โดยมีการปรับเปลี่ยน mindset ของบุคลากรและพัฒนาระบบการทำงานให้ทันสมัย การทำงานในลักษณะนี้ช่วยลดขั้นตอนการทำงานและอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนได้มากขึ้น

“เพราะฉะนั้นเราจึงพยายามที่จะทำให้ปัตตานีเป็นเมือง Smart City เพราะฉะนั้นในเรื่องที่เรา กำลังขยับเป็นอันดับแรกก็คือในเรื่องของ Smart CCTV Smart Security และในเรื่องถัดไปก็คือในเรื่องของ Smart Government ก็คือเกี่ยวกับเรื่องของงานสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

การพัฒนาเทศบาลเมืองปัตตานีสู่การเป็น Smart City มีความสำคัญต่อการสร้างสันติภาพในหลายมิติ ทั้งด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการ การสร้างความไว้วางใจ และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมและการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน (Galtung, 1996, p. 32) โดยเฉพาะการพัฒนาระบบ Smart Security และ Smart Government ที่ช่วยเพิ่มความปลอดภัยและความโปร่งใสในการบริหารงาน (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยังสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Grassroots Peacebuilding) ที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านการมีส่วนร่วม (Lederach, 2003, p. 45) ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาระบบการสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแจ้งปัญหาและติดตามการแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567) การพัฒนาในลักษณะนี้ช่วยลดช่องว่างระหว่างภาครัฐและประชาชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน

7. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานด้านการศึกษา เทศบาลมีการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ทั้งในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในการพัฒนาเยาวชนและการป้องกันปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา การทำงานมีลักษณะเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ สถานศึกษาในพื้นที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาทางศาสนาที่ทางเทศบาลเมืองปัตตานีได้เข้าไปให้การสนับสนุน โดยเฉพาะศูนย์การเรียนการสอนอัลกุรอานและตาดีกา รวมถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ทางศาสนาสำหรับเยาวชน ฉะนั้น การส่งเสริมการศึกษาทั้งสามัญ และศาสนาในลักษณะนี้จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนหลักธรรมทางศาสนาผ่านการปลูกฝังของบรรดาเครือข่ายสำคัญที่เป็นผู้นำศาสนาหรือผู้นำจิตวิญญาณในพื้นที่

“การให้การสนับสนุนในเรื่องของตาดีกา ถ้าเราแปลตามภาษาจริงๆก็คือ ตาฎีกาคือสถานที่บ่มเพาะเด็กๆ สอนเรื่องหลักศรัทธา มารยาทการปฏิบัติตนตามศาสนาให้อยู่ในสังคมอย่างไรตามหลักเป็นการศึกษา...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“ในส่วนที่เทศบาลสนับสนุนส่งเสริม...จะใช้ฐานของโรงเรียนในการให้เด็กเยาวชนสามารถจะเข้าถึงเรื่องของพระพุทธศาสนา...หรือการใช้ฐานของเด็กเยาวชนมาร่วมทำกิจกรรมเราไม่ได้เลือกเฉพาะเด็กมุสลิมอย่างเดียว เราเลือกทั้งไทยพุทธและเด็กอิสลามเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของเทศบาล...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

“ในมิติทางด้านการศึกษา เรามีการพัฒนาหลักสูตรสอนศาสนาอิสลามหรืออิสลามศึกษาให้กับทุกโรงเรียน มีการสอนกีรออาตี ซึ่งวิชาเหล่านี้เป็นวิชาเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้มข้นในการสนับสนุนมิติทางด้านการส่งเสริมทางด้านศาสนา...” (จรินทร์ รัฐการณ์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

การส่งเสริมสันติภาพผ่านการศึกษาของเทศบาลเมืองปัตตานีในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ของ Galtung (1969, p. 183) ที่เน้นการสร้างเงื่อนไขทางสังคมให้เอื้อต่อการสร้างสันติภาพ โดยเฉพาะกระบวนการจัดการศึกษาที่ผสมผสาน

ระหว่างการศึกษาสามัญและศาสนา ดังปรากฏจากบทบาทของเทศบาลเมืองปัตตานีที่พยายามสร้างโครงสร้างทางสังคมที่เป็นธรรม ผ่านการจัดการศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของทุกกลุ่มในสังคมทั้งการศึกษาสามัญและศาสนา การดำเนินงานดังกล่าวจึงช่วยลดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการให้โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมระหว่างเด็กต่างศาสนา และการสนับสนุนสถาบันการศึกษาท้องถิ่นอย่างตาดิกา รวมทั้งการเสริมสร้างวัฒนธรรมสันติภาพ ผ่านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ได้นำไปสู่การสร้างเงื่อนไขพื้นฐานที่จำเป็นต่อสันติภาพที่ยั่งยืน ตามทฤษฎีของ Galtung ที่เน้นการแก้ไขรากเหง้าของความขัดแย้งผ่านการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในสังคม

นอกจากนี้ การดำเนินงานดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพท้องถิ่น (Local Capacity Building) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรและสถาบันในท้องถิ่น (Lederach, 1997, p. 94) ดังจะเห็นได้จากการที่เทศบาลสนับสนุนตาดิกาและพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษา (จรินทร รัฐการ์ณย์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567) เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความเป็นท้องถิ่น ประกอบกับการทำงานในลักษณะเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถสร้างเครือข่ายสันติภาพ (Peace Networks) ที่เกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในการส่งเสริมสันติภาพ (Mitchell and Allen-Nan, 1997, p. 76) โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กต่างศาสนาได้เรียนรู้ร่วมกัน (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถป้องกันความขัดแย้งผ่านกระบวนการสร้างความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมผ่านการศึกษาและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

2.3 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาสังคม

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้บริหารทั้งข้าราชการทางการเมือง คือ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปัตตานี และข้าราชการประจำคือ หัวหน้าสำนักปลัด รักษาการผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์ และผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลเมืองปัตตานี พบว่า เทศบาลเมืองปัตตานีมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายภาคประชาสังคม หรือเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) หลักๆ มี 3 เครือข่าย ประกอบด้วย

1. การทำงานร่วมกับเครือข่ายกลุ่มสตรี และกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี สะท้อนให้เห็นการประสานพลังระหว่างภาคส่วนต่างๆ (Cross-sector Collaboration) ที่มีประสิทธิภาพ (Bryson et al., 2015, pp. 647-663) โดยสามารถเชื่อมโยงทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และพรรคการเมือง เข้ามาสนับสนุนการทำงานเพื่อช่วยเหลือกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางในพื้นที่

“ภาคประชาสังคมที่มาช่วยเทศบาลเป็นกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว และพวกเขาค่อนข้างเก่งที่สามารถของบประมาณจากพรรคการเมืองได้ รวมถึงมีอาจารย์จาก มอ. ปัตตานีมาเป็นคณะทำงานด้วย แต่ถ้าภาคประชาสังคมที่มาช่วยเกี่ยวกับกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวจะมีอยู่เป็นเครือข่ายของกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว แต่ว่าตอนนี้ผมไม่ค่อยเห็นเลยไม่รู้ว่าเขาไปไหนกัน...” (ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567)

“ที่นี่ก็มีกลุ่มสตรีครับ แต่จะทำโดยเทศบาลเป็นคนขับเคลื่อน กลุ่มสตรีของเราจะเป็นเฉพาะบางกลุ่มและเขาจะตั้งกลุ่มเองตามกลุ่มอาชีพเช่นกลุ่มตัดเย็บ...” (นิอันนุวา สุไลมาน, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

“ตอนนี้เราก็มีเรื่องของการส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มแม่หม้ายหรือกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว ที่เกิดจากผลกระทบหรือเกิดจากสามีเสียชีวิต เราก็ได้จัดตั้งกลุ่มและมีสถานที่เพื่อส่งเสริมอาชีพให้แก่เขา...” (นิอันนุวา สุไลมาน, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567)

ลักษณะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์มิติความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลเมืองปัตตานีกับภาคประชาสังคมที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลเมืองปัตตานีกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบสามเส้า (Triangular Relationship) ระหว่างเทศบาลในฐานะหน่วยงานรัฐ กลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวในฐานะภาคประชาสังคม และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในฐานะที่ปรึกษา โดยรูปแบบการทำงานมีทั้งกลุ่มที่เทศบาลเมืองปัตตานีเป็นผู้ขับเคลื่อนเอง เช่น กลุ่มอาชีพตัดเย็บ กลุ่มที่ขับเคลื่อนตัวเองได้ เช่น เครือข่ายแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สามารถของบประมาณจากพรรคการเมือง และการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างเทศบาล ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม

ความเข้มแข็งของเครือข่ายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ที่มีประสิทธิภาพ (Putnam, 2000, pp. 18-24) ผ่านการเชื่อมโยงทั้งแนวดิ่ง (Vertical Linkage) กับหน่วยงานรัฐและพรรคการเมือง และแนวนราบ (Horizontal Linkage) กับสมาชิกในชุมชนและภาคประชาสังคม โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมประสาน (Bridge Builder) ระหว่างภาคส่วนต่างๆ (Brown, 2015, pp. 34-39) อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการระดมทุนจากพรรคการเมืองแสดงให้เห็นศักยภาพในการต่อรองทางการเมือง (Political Bargaining Power) ของภาคประชาสังคม สอดคล้องกับแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง (Civil Politics) ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการผลักดันนโยบายผ่านช่องทางที่หลากหลาย (Fung & Wright, 2003, pp. 15-42) โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ชายแดนใต้ที่กลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวมักได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ

รูปแบบการทำงานของเครือข่ายสะท้อนลักษณะของการบริหารจัดการแบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ (Effective Network Management) (Klijn & Koppenjan, 2016, pp. 82-104) ที่สามารถประสานทรัพยากรและความเชี่ยวชาญจากหลายภาคส่วน เช่น การสนับสนุนด้านวิชาการจากมหาวิทยาลัย การสนับสนุนด้านงบประมาณจากพรรคการเมือง และการอำนวยความสะดวกด้านสถานที่และการประสานงานจากเทศบาล

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การทำงานร่วมกับเครือข่ายกลุ่มสตรีและกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีแสดงให้เห็นการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ทั้งในแนวดิ่งและแนวนราบ โดยมีเทศบาลทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก มีนักวิชาการเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ และมีภาคประชาสังคมเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก แม้จะมีข้อจำกัดในเรื่องความต่อเนื่องของการทำงานและการพึ่งพาเทศบาลของบางกลุ่ม แต่ความสำเร็จของการระดมทุนจากภายนอกและการมีส่วนร่วมของภาควิชาการได้ช่วยเสริมความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย สะท้อนให้เห็นศักยภาพของการบริหารจัดการแบบเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การทำงานร่วมกับเครือข่ายมูลนิธิจีน 9 มูลนิธิ กล่าวคือ เทศบาลเมืองปัตตานีได้เข้าไปมีความสัมพันธ์ในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับเครือข่ายมูลนิธิจีน 9 มูลนิธิ สะท้อนให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสถาบันที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยเทศบาลได้ตั้งประธานมูลนิธิทั้ง 9 แห่งเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ประกอบด้วย มูลนิธิศิษย์จิ้งกัปัตตานี มูลนิธิเทพพูนียสถาน มูลนิธิปัตตานีสงเคราะห์ มูลนิธิโรงเรียนจ้องฮั่วปัตตานี มูลนิธิร่วมบำเพ็ญการกุศลปัตตานี มูลนิธิจ้าวเองฮื่อปัตตานี สมาคมฮากกาปัตตานี ชมรมฮกเกี้ยนปัตตานี และกลุ่มสบายใจ

“เราตั้งประธานมูลนิธิทั้ง 9 มูลนิธิมีส่วนร่วม” และได้ระบุรายชื่อมูลนิธิไว้ว่า “มูลนิธิศิษย์จิ้งกัปัตตานี (ร้านดับเบิลคลิก) มูลนิธิเทพพูนียสถาน (ตรงข้ามศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว) มูลนิธิปัตตานีสงเคราะห์ (ข้างศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว) มูลนิธิโรงเรียนจ้องฮั่วปัตตานี (โรงเรียนจ้องฮั่วปัตตานี) มูลนิธิร่วมบำเพ็ญการกุศลปัตตานี (ตรงข้ามศูนย์มาสด้าเก่า) มูลนิธิจ้าวเองฮื่อปัตตานี (ข้างโรงแรมจงอา) สมาคมฮากกาปัตตานี (ร้านรองเท้าไอเซี่ยนไต้รุ่ง) ชมรมฮกเกี้ยนปัตตานี (ร้านวิทยุฮายเหล็กอาเนาะซุงา) และกลุ่มสบายใจ (ข้างโรงแรมจงอา)” (ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567)

การสนับสนุนการทำงานของมูลนิธิเหล่านี้ดำเนินการผ่านระบบเงินอุดหนุนที่มีกลไกชัดเจน โดยมูลนิธิหรือสมาคมต้องเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งต้องบรรจุในแผนของท้องถิ่นและมีการเบิกจ่ายตามระเบียบ ทั้งนี้ หลังครบ 1 ปี แต่ละมูลนิธิต้องรายงานผลการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับการอุดหนุน หลักการสำคัญในการสนับสนุนคือ เทศบาลจะให้การอุดหนุนสำหรับงานที่เทศบาลไม่สามารถดำเนินการได้เอง

ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้แสดงให้เห็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นกับภาคประชาสังคมจีนที่มีประสิทธิภาพ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน มีระบบการติดตามและประเมินผล และที่สำคัญคือเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนจีนในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของพื้นที่ การดำเนินงานในลักษณะนี้จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับภาคประชาสังคมที่มีความเป็นระบบ

ฉะนั้น จากที่กล่าวข้างต้นเมื่อวิเคราะห์การทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลเมืองปัตตานีกับเครือข่ายมูลนิธิจีน 9 มูลนิธิ สะท้อนให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสถาบันที่สอดคล้องกับแนวคิด Network Governance ที่เน้นการสร้างเครือข่ายที่เป็นทางการ การบริหารจัดการแบบหลายภาคส่วน และการกำหนดกติการ่วมกัน ดังจะเห็นได้จากการที่เทศบาลได้ตั้งประธานมูลนิธิทั้ง 9 แห่งเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการจัดระบบความสัมพันธ์ผ่านกลไกเงินอุดหนุนที่มีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Klijn & Koppenjan, 2016, pp. 11-25)

ขณะที่มิติของความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร (Intergovernmental Relations) สะท้อนให้เห็นรูปแบบการประสานงานในแนวตั้ง มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และการสร้างกลไกความร่วมมือ (Wright, 2018, pp. 72-89) ซึ่งกระทำผ่านระบบการเสนอโครงการ การรายงานผล และการแบ่งภารกิจระหว่างเทศบาลกับมูลนิธิ โดยเฉพาะในงานที่เทศบาลไม่สามารถดำเนินการได้เอง ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า “ง่าย ๆ คืองานที่เราสามารถอุดหนุนให้หน่วยงานเหล่านี้ได้คืองานที่เราไม่สามารถดำเนินการได้นั่นเอง” (ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567)

นอกจากนี้ การบริหารงานแบบเครือข่ายต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความไว้วางใจ การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการติดตามประเมินผลร่วมกัน (Agranoff & McGuire, 2003, pp. 45-67) สะท้อนให้เห็นในกรณีนี้ผ่านระบบการทำงานที่โปร่งใส มีการรายงานผลประจำปี และมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างเทศบาลกับมูลนิธิผ่านระบบเงินอุดหนุน ทำให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. การทำงานร่วมกับเครือข่ายผู้นำศาสนา โดยความร่วมมือระหว่างเทศบาลเมืองปัตตานีกับเครือข่ายผู้นำศาสนามีหลายมิติ พิจารณาได้จากการทำงานร่วมกับโต๊ะอิหม่าม กอเต็บ และกรรมการมัสยิด ผ่านการสื่อสารในกลุ่มไลน์มัสยิดและการพบปะหารือทุกวันศุกร์ ดังที่หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลเมืองปัตตานีได้กล่าวว่า

“...ตอนนี้ทุกอย่างไว้ที่ท้องถิ่นทั้งหมด... เรามีการใช้ระบบไลน์ชุมชน... มีกลุ่มไลน์มัสยิด...”
(ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567)

ความร่วมมือดังกล่าวครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหา และการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะการดูแลคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้า การจัดการศพไร้ญาติ และการดูแลผู้เปราะบางในชุมชน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ยกตัวอย่างว่า

“...ถ้าเข้าไปสัมผัสจริงๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการบริหารชุมชนของเค้านี่ เมื่อเทียบกับในจังหวัดปัตตานี ผมบอกได้เลยว่า ที่นี่ดีที่สุด สามารถที่จะดูแลคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้า...” (ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567)

นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการร่วมตัดสินใจและวางแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเทศบาลได้เปิดโอกาสให้ผู้นำศาสนามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผน ดังที่ได้กล่าวว่า

“...การทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลกับผู้นำทางศาสนา โต๊ะอิหม่าม กอเต็บ และกรรมการมัสยิด มาช่วยขับเคลื่อนโดยเฉพาะในเรื่องของการทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพราะบางครั้งเราอาจจะมองไม่เห็นในภาพของศาสนา...” (ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567)

การทำงานร่วมกันดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการบูรณาการมิติทางศาสนาเข้ากับการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่และการพบปะหารืออย่างสม่ำเสมอเป็นเครื่องมือในการประสานความร่วมมือ ซึ่งช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดี

การบริหารงานดังกล่าวของเทศบาลเมืองปัตตานีจึงอยู่ในรูปแบบการบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) ดังปรากฏจากการทำงานร่วมกับผู้นำศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นการบริหารจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพใน 3 ด้าน คือ การสร้างความไว้วางใจผ่านการพบปะหารืออย่างสม่ำเสมอ การแลกเปลี่ยนทรัพยากรและข้อมูลผ่านระบบไลน์กลุ่ม และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจผ่านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพผ่านการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (Lederach, 2005, pp. 75-86)

4. การทำงานร่วมกับเครือข่ายประชาสังคมระหว่างประเทศคือ องค์กร USAID (United States Agency for International Development) หรือองค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ

ของสหรัฐอเมริกา เป็นหน่วยงานของรัฐบาลสหรัฐฯ ที่ให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาแก่ประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย USAID มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) พัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจและการพัฒนาท้องถิ่น สนับสนุนโครงการพัฒนาต่างๆ ที่มุ่งเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและองค์ความรู้ในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการท้องถิ่น โดยการทำงานของ USAID ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีเป้าหมายสำคัญคือการส่งเสริมธรรมาภิบาลในระดับท้องถิ่น และการสร้างความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนและการสร้างสันติภาพในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม ในสายตาของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเมื่อได้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายภาคประชาสังคม USAID ดังกล่าว พบว่า มีความคิดเห็นในบางประเด็นที่ไม่ลงรอยกันในบางครั้ง หรืออาจกล่าวได้อีกนัยยะหนึ่งว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีความขัดแย้งในเชิงทัศนคติระหว่างเทศบาล และเครือข่าย USAID กระทั่งทำให้เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลรู้สึกได้ว่ากำลังถูกตรวจสอบหรือถูกโจมตีในการบริหารจัดการ ลักษณะดังกล่าวเป็นรูปแบบความขัดแย้งเชิงโครงสร้างอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขของความไม่เข้าใจในข้อจำกัดทางกฎหมายและระเบียบของท้องถิ่นของเครือข่ายภาคประชาสังคมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการมองว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ขับเคลื่อนการทำงานบางอย่างที่เครือข่ายภาคประชาสังคมระหว่างประเทศต้องการ ซึ่งทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยอมรับ เนื่องจากเป็นข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ แม้อำนาจหนึ่งองค์กรดังกล่าวจะมุ่งพัฒนาขับเคลื่อนให้เป็นไปตามทิศทางที่ดีหรือสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นความต้องการขององค์กร

“ที่ผมเคยไปดูกลุ่มของ USAID เป็นภาคประชาสังคม ผมยังตกใจว่าเขาเข้ามาขอข้อมูล และสร้างความสัมพันธ์เพื่อร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นร่วมกันกับเราเยอะมาก และเขามักจะมุ่งโจมตีท้องถิ่น ซึ่งผมก็ได้ชี้แจงว่าท้องถิ่นมีระเบียบมีอำนาจหน้าที่ ซึ่งเขาไม่เข้าใจในส่วนนี้ เราจึงต้องอธิบายว่าเรามีหน้าที่แต่เราไม่มีอำนาจเราก็จะไม่สามารถทำไม่ได้ไม่อย่างนั้นเราก็จะโดนผิดระเบียบผิดวินัยบางครั้งสิ่งโดนคดีอาญาด้วยใครจะรับผิดชอบ...” (ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567)

ความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย (Network Relations) ระหว่าง USAID และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านเทศบาลเมืองปัตตานีสะท้อนให้เห็นลักษณะของเครือข่ายแบบพหุภาคี (Multi-stakeholder Network) ที่มีการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรระหว่างประเทศและหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น โดย Rhodes ได้อธิบายว่าเครือข่ายลักษณะนี้มักมีความซับซ้อนในแง่ของการประสานผลประโยชน์และเป้าหมายที่แตกต่างกันของแต่ละฝ่าย (Rhodes, 2017, p.45) และอาจมีบางเรื่องที่มีความแตกต่างกระทั่งอาจสร้างความไม่เข้าใจระหว่างกันได้ ดังปรากฏจากการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรระหว่างประเทศและหน่วยงานท้องถิ่นที่มักเผชิญกับความท้าทายในเรื่องของ “ความไม่สอดคล้องเชิงสถาบัน (Institutional Incompatibility)” โดยเฉพาะในประเด็นของกฎระเบียบและข้อจำกัดทางกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในกรณีนี้

ลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างองค์กรระหว่างประเทศและหน่วยงานท้องถิ่นจึงมักเกิดจากช่องว่างของความไม่เข้าใจในบริบทการทำงานที่แตกต่างกัน ดังที่ปรากฏในกรณีของ USAID และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเข้าใจไม่ตรงกันในเรื่องของขอบเขตอำนาจและการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าความท้าทายเหล่านี้สามารถแก้ไขได้ผ่าน “กระบวนการสร้างความเข้าใจร่วม (Mutual Understanding Building)” ที่ต้องอาศัยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการยอมรับในข้อจำกัดของแต่ละฝ่าย

ความสัมพันธ์กับเครือข่ายภาคประชาสังคมดังกล่าวจึงเป็นความท้าทายที่สำคัญในการทำงานร่วมกัน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมาย การปรับทัศนคติและมุมมองระหว่างกัน และการออกแบบแนวทางการพัฒนารูปแบบการทำงานร่วมกันที่สร้างสรรค์ต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการใช้พลังของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนท้องถิ่น การสร้างความเข้าใจและการยอมรับข้อจำกัดซึ่งกันและกัน และการพัฒนาความร่วมมือที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น

โดยสรุปเมื่อพิจารณาภาพรวมทั้งหมดในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลเมืองปัตตานีกับเครือข่ายภาคประชาสังคมสะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลเมืองปัตตานีให้ความสำคัญในการทำงานบนพื้นฐานความสัมพันธ์แบบพหุภาคี (Multi-stakeholder Partnership) ที่มีทั้งความร่วมมือและความขัดแย้ง (Provan & Kenis, 2008, pp. 229-252) โดยเฉพาะในประเด็นข้อจำกัดด้านกฎระเบียบของท้องถิ่นที่ไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของภาคประชาสังคม เช่น กรณีกลุ่ม USAID ที่วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างการทำงานของภาครัฐและภาคประชาสังคมที่มีวัฒนธรรมองค์กรและวิถีคิดที่แตกต่างกัน (Ansell & Gash, 2008, pp. 543-571)

อย่างไรก็ตาม ยังมีตัวอย่างความสำเร็จของการทำงานร่วมกัน เช่น เครือข่ายกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สามารถเชื่อมประสานระหว่างท้องถิ่น นักวิชาการ และพรรคการเมือง สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ที่อาศัยทุนทางสังคมและความไว้วางใจระหว่างกันเป็นพื้นฐาน (Putnam, 2000, pp. 134-147) แต่น่าสังเกตว่าจำนวนเครือข่ายภาคประชาสังคม (NGOs) ในพื้นที่มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเมือง สะท้อนถึงความท้าทายในการรักษาความยั่งยืนของเครือข่ายภาคประชาสังคม (Sustainability of Civil Society Networks) ในบริบทพื้นที่เขตเมืองของจังหวัดชายแดนภาคใต้

การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลเมืองปัตตานีกับเครือข่ายภาคประชาสังคมจึงต้องอาศัยการสร้างเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับข้อจำกัดและศักยภาพของแต่ละฝ่าย รวมถึงการพัฒนาแบบความร่วมมือที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) ที่เน้นการประสานผลประโยชน์และทรัพยากรระหว่างภาคส่วนต่างๆ (Klijn & Koppenjan, 2016, pp. 25-31) โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรมเช่นจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพจากผลการดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3)

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้บริหารเทศบาลเมืองปัตตานีทั้งข้าราชการทางการเมือง และข้าราชการประจำ ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปัตตานี (นายนิฮันนุวา สุไลมาน) ปลัดเทศบาลเมืองปัตตานี (นายภฤศอัทธ วงศ์มุสิก) หัวหน้าสำนักงานปลัด และรักษาการผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์เทศบาลเมืองปัตตานี (นายฮาริซ กาชอร์) และผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลเมืองปัตตานี (นางจรินทร์ รัฐการณ์) สามารถถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพที่สำคัญเพื่อเป็นข้อเสนอแนะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานผ่านระบบการศึกษา

การสร้างรากฐานผ่านระบบการศึกษาเพื่อส่งเสริมสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้สะท้อนให้เห็นการประยุกต์ใช้แนวคิด “Peace Education” หรือการศึกษาเพื่อสันติภาพ ซึ่ง Galtung ได้เสนอว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความขัดแย้งผ่านการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเฉพาะในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Galtung, 2018, p.45) การดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีจึงเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากการพัฒนา “ศักยภาพภายใน (Inner Capacities)” ของคนในสังคม โดยเฉพาะเด็ก เยาวชน ผ่านการปลูกฝังจิตสำนึก คุณธรรม และวินัย นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติตามหลักการ “Transformative Learning” ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดและพฤติกรรมจะช่วยเสริมสร้างคุณภาพของระบบการศึกษาได้ (Mezirow, 1991, p.78) กระบวนการดังกล่าวนี้เปรียบเสมือนการหว่านเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพลงในผืนดินแห่งการศึกษา ที่ต้องอาศัยการบ่มเพาะด้วยความเข้าใจ รดน้ำด้วยความอดทน และเฝ้าดูแลด้วยความหวัง เพื่อให้หยั่งรากลึกและแตกกิ่งก้านสาขาแผ่ร่มเงาแห่งสันติสุขครอบคลุมพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างยั่งยืนสืบไป

นอกจากนั้น การศึกษาเพื่อสันติภาพต้องเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการที่เทศบาลเมืองปัตตานีส่งเสริมกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน เช่น การมอบหมายการบ้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว และการปลูกฝังความรักท้องถิ่น (นิฮันนุวา สุไลมาน, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567) กระบวนการดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญของการศึกษาเพื่อสันติภาพในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง (Davies, 2004, p.156)

การสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้มิใช่เพียงการยุติความรุนแรง หากแต่เป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงให้กับสังคมผ่านการพัฒนาทุนมนุษย์ การหล่อหลอมจิตสำนึก และการสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม ดังที่นายกเทศมนตรีเมืองปัตตานีได้สะท้อนให้เห็นว่า การวางรากฐานผ่านระบบการศึกษาที่เน้นการสร้างคนดี ควบคู่กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว และชุมชน คือหัวใจสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน เปรียบเสมือนการถักทอผืนผ้าแห่งสันติสุขที่ต้องอาศัยความอดทน ความเข้าใจ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพราะสันติภาพที่แท้จริงมิได้

งอกงามจากการบังคับหรือควบคุม หากแต่เติบโตจากเมล็ดพันธุ์แห่งความดีงามที่ถูกบ่มเพาะในจิตใจของผู้คน ดังนั้น หนทางสู่สันติภาพจึงต้องเริ่มจากการสร้าง “คนดี” ที่มีทั้งความรู้คุณธรรม เพื่อให้พวกเขาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเมืองและนำพาสังคมไปสู่สันติสุขที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการศึกษาที่เน้นการสร้างคนดี ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางวิชาการ โดยปรับหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ให้มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะ ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงที่เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น เช่น การมอบหมายการบ้านที่ให้ทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวและชุมชน พัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติ การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดสรรทรัพยากรและสร้างกลไกสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ โดยจัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่ส่งเสริมสันติภาพ พัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเข้าใจและทักษะในการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพอย่างต่อเนื่อง

2. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวถือเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของเทศบาลเมืองปัตตานีในการสร้างสันติภาพจากฐานราก โดยมีการดำเนินการผ่านมาตรการต่างๆ ที่น่าสนใจ และสามารถเป็นแบบอย่างให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นนำไปประยุกต์ใช้

1) การสนับสนุนให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการรับประทานอาหารพร้อมหน้ากัน ซึ่งเทศบาลเมืองปัตตานีได้ผลักดันผ่านสถานศึกษาในสังกัด โดยให้ครูแนะนำผู้ปกครองให้จัดเวลาอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้งที่สมาชิกครอบครัวจะได้รับประทานอาหารร่วมกันบนโต๊ะอาหาร กิจกรรมนี้ช่วยสร้างพื้นที่และโอกาสให้สมาชิกครอบครัวได้พูดคุย แลกเปลี่ยน และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นการป้องกันปัญหาการแตกแยกในครอบครัวที่อาจนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่นๆ

การสนับสนุนให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการรับประทานอาหารพร้อมหน้า สามารถวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับการสร้างสันติภาพได้หลายมิติ โดยเฉพาะในมิติของทฤษฎีสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ของ Galtung (Galtung, 1969, pp. 167-168) ที่มองว่าการรับประทานอาหารร่วมกันเป็นการสร้างโครงสร้างและวัฒนธรรมที่เกื้อหนุนสันติภาพ เพราะเป็นพื้นที่ที่สมาชิกครอบครัวได้แบ่งปันทั้งอาหารและความรู้สึกนึกคิด เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกที่ช่วยป้องกันความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) ที่อาจเกิดจากการขาดการสื่อสารและความเข้าใจกันในครอบครัว

ขณะที่ในแง่ของการสร้างพื้นที่แห่งสันติภาพ (Peace Zones) สามารถพิจารณาได้จากการใช้พื้นที่โต๊ะอาหารเป็นเสมือน “พื้นที่ปลอดภัย (Safe Space)” ที่สมาชิกครอบครัวสามารถแสดงความคิดเห็น แบ่งปันความรู้สึก และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันได้อย่างเปิดเผย (Mitchell & Allen-

Nan, 1997, pp. 160-161) การมีพื้นที่เช่นนี้เป็นประจำจะช่วยสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารเชิงสันติ (Peace Communication) ภายในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ การรับประทานอาหารร่วมกันยังสอดคล้องกับแนวคิด “การทูตแบบโต๊ะอาหาร (Gastrodiplomacy)” ที่มองว่าการแบ่งปันอาหารเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน (Rockower, 2012, pp. 237-238) ซึ่งเมื่อพิจารณาในบริบทของครอบครัว การรับประทานอาหารร่วมกันจึงเป็นการสร้าง “การทูตระดับครอบครัว” ที่ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์

ลักษณะดังกล่าวเมื่อพิจารณาในมุมมองของการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Grassroots Peacebuilding) (Lederach, 1997, pp. 94-95) การรับประทานอาหารร่วมกันเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สร้างความเปลี่ยนแปลงจากระดับล่างขึ้นบน โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ในระดับครอบครัว ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างสันติภาพในระดับชุมชนและสังคมต่อไป

การที่เทศบาลเมืองปัตตานีผลักดันแนวคิดนี้ผ่านสถานศึกษา สะท้อนให้เห็นการใช้กลไกเชิงสถาบัน (Institutional Mechanism) ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยใช้โรงเรียนเป็นสื่อกลางในการส่งผ่านแนวคิดและค่านิยมที่เกื้อหนุนสันติภาพไปสู่ครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านการศึกษา (Social Change through Education) (Freire, 1970, pp. 71-73)

จากการวิเคราะห์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการรับประทานอาหารร่วมกันของครอบครัวไม่ใช่เป็นเพียงกิจกรรมธรรมดาทั่วไป แต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพจากฐานราก โดยเป็นทั้งพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสื่อสาร เป็นเครื่องมือทางการทูตระดับครอบครัว และเป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพผ่านการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน การที่เทศบาลเมืองปัตตานีเลือกใช้สถานศึกษาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายนี้ จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการใช้สถาบันทางสังคมที่มีอยู่ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเองได้ อันจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพที่เริ่มต้นจากหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมอย่างครอบครัว และขยายผลสู่ระดับชุมชนและสังคมในวงกว้างต่อไป

2) การส่งเสริมการแสดงความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เทศบาลเมืองปัตตานีได้รณรงค์ผ่านโรงเรียนให้ผู้ปกครองแสดงความรักต่อบุตรหลานอย่างเปิดเผย เช่น การกอด การหอมแก้มเมื่อส่งลูกที่โรงเรียน โดยย้ำว่าไม่ควรอายที่จะแสดงความรักในที่สาธารณะ เพราะเป็นการสร้างความอบอุ่นและความมั่นคงทางจิตใจให้แก่เด็ก นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม แสดงให้เห็นว่าการแสดงความรักความอ่อนโยนเป็นเรื่องปกติและน่าชื่นชม

การส่งเสริมการแสดงความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวสามารถวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับการสร้างสันติภาพได้หลายประการ ซึ่งในมุมมองของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง (Conflict Transformation) (Lederach, 2003, pp. 23-24) การแสดงความรักอย่างเปิดเผยเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับความสัมพันธ์ (Relational Dimension) ที่ช่วยเปลี่ยนรูปแบบการปฏิสัมพันธ์จากการเก็บกดทางอารมณ์มาสู่การแสดงออกเชิงบวก ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพในระดับครอบครัว

การส่งเสริมให้แสดงความรักในที่สาธารณะสอดคล้องกับแนวคิด “พื้นที่สาธารณะแห่งสันติภาพ (Public Peace Space)” ที่มองว่าการแสดงออกเชิงบวกในพื้นที่สาธารณะช่วยลดความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) และสร้างบรรทัดฐานใหม่ของการแสดงออกทางอารมณ์ในสังคม (Mitchell & Kelly, 2011, pp. 307-308) นอกจากนี้ การที่เทศบาลใช้โรงเรียนเป็นพื้นที่ในการรณรงค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “การศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education)” ที่เน้นการใช้สถานศึกษาเป็นพื้นที่ในการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ (Harris & Morrison, 2019, pp. 125-127) โดยการแสดงความรักความอ่อนโยนระหว่างพ่อแม่ลูกที่โรงเรียนเป็นการสาธิตให้เห็นว่าความรุนแรงไม่ใช่ทางออกในการแก้ปัญหา ขณะที่ในแง่ของจิตวิทยาสันติภาพ (Peace Psychology) มองว่าการแสดงความรักความผูกพันอย่างสม่ำเสมอช่วยสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ (Emotional Security) ให้แก่เด็ก (Wessells, 2009, pp. 352-353) ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญที่จะช่วยป้องกันไม่让孩子หันไปใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาเมื่อโตขึ้น

ฉะนั้น การรณรงค์ของเทศบาลเมืองปัตตานีจึงสอดคล้องกับกระบวนการสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวัน (Everyday Peace) ที่เน้นความสำคัญของการแสดงออกเชิงบวกในชีวิตประจำวัน เพราะการแสดงความรักความอ่อนโยนที่โรงเรียนเป็นการสร้าง “จุดภาคแห่งสันติภาพ หรือสันติภาพระดับเล็กๆ (Peace Micro-moments)” (Mac Ginty, 2014, pp. 549-550) ที่สะสมเป็นวัฒนธรรมแห่งสันติภาพในระยะยาว

จากกรณีศึกษาเทศบาลเมืองปัตตานี สามารถถอดบทเรียนสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการแสดงความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวได้หลายประการ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นสามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ได้ ดังนี้

ประการแรก ด้านนโยบายและการวางแผน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดให้การส่งเสริมความรักความผูกพันในครอบครัวเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น โดยบูรณาการเข้ากับงานด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคม พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เหมาะสมในการดำเนินการ

ประการที่สอง ด้านกลไกการขับเคลื่อน ควรใช้สถานศึกษาในสังกัดเป็นกลไกหลักในการผลักดันนโยบาย เนื่องจากโรงเรียนเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับครอบครัว และเป็นพื้นที่ที่พ่อแม่ผู้ปกครองมาพบปะกันเป็นประจำ การรณรงค์ผ่านโรงเรียนจึงมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง

ประการที่สาม ด้านวิธีการดำเนินงาน ควรใช้วิธีการที่ละมุนละม่อม ไม่เป็นการบังคับ แต่ค่อยๆ สร้างความเข้าใจและความตระหนักผ่านการให้ความรู้และการสร้างแรงจูงใจ เช่น การให้ครูพูดคุยกับผู้ปกครองอย่างไม่เป็นทางการ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงความรักในครอบครัว และการยกย่องครอบครัวที่เป็นแบบอย่างที่ดี

ประการที่สี่ ด้านการสร้างการยอมรับทางสังคม ควรทำงานเชิงวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย โดยพยายามลดทัศนคติเชิงลบต่อการแสดงความรักในที่สาธารณะ และสร้างการยอมรับว่าเป็นพฤติกรรมที่ดีและควรส่งเสริม อาจทำได้โดยการสื่อสารสาธารณะ การจัดกิจกรรมรณรงค์ และการสร้างพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อการแสดงความรักในครอบครัว

ประการสุดท้าย ด้านการติดตามและประเมินผล ควรมีการติดตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับพฤติกรรม ทักษะ และผลลัพธ์ทางสังคม เพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับขยายผลไปยังพื้นที่อื่นต่อไป

การส่งเสริมการแสดงความรักความผูกพันในครอบครัวของเทศบาลเมืองปัตตานีสะท้อนให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพไม่จำเป็นต้องเริ่มจากนโยบายขนาดใหญ่หรือการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง แต่สามารถเริ่มต้นได้จากการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวหรือมีความขัดแย้ง การส่งเสริมให้ครอบครัวแสดงความรักต่อกันอย่างเปิดเผยไม่เพียงช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เด็กและเยาวชน แต่ยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ให้คุณค่ากับความอ่อนโยนและการแสดงออกทางอารมณ์เชิงบวก ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่ปราศจากความรุนแรง บทเรียนจากเทศบาลเมืองปัตตานีจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกผ่านสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานที่สุดของสังคม และเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสันติภาพที่มีประสิทธิภาพ

3) การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวในการหล่อหลอมคนดีเทศบาลได้เน้นย้ำผ่านนโยบายการศึกษาว่า การสร้างคนดีต้องเริ่มจากครอบครัว โดยให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในครอบครัวมากกว่าการเน้นเพียงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการปรับเปลี่ยนการให้ที่บ้านนักเรียนให้เอื้อต่อการทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว เช่น การปลูกต้นไม้ การจัดการขยะในครัวเรือน ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวในการหล่อหลอมคนดีสามารถวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับการสร้างสันติภาพได้หลายมิติ โดยเฉพาะในมุมมองของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Transformation Theory) ที่ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมผ่านสถาบันครอบครัว (Boulding, 2000, pp. 45-46) เป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน เพราะเป็นการหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งจะฝังรากลึกและส่งผลต่อการแสดงออกในวัยผู้ใหญ่ ขณะที่แนวคิดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) ยังสนับสนุนการปรับเปลี่ยนการบ้านให้เอื้อต่อการทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว เพราะเป็นการสร้างการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) ที่เชื่อมโยงระหว่างการศึกษาในระบบกับการเรียนรู้ในครอบครัว (Reardon, 2015, pp. 132-134) ซึ่งจะช่วยให้เด็กเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปัตตานีได้ให้ความสำคัญ

นอกจากนี้ ตามแนวคิดครอบครัวเพื่อสันติภาพ (Families for Peace) การที่เทศบาลเน้นการสร้างคนดีมากกว่าการเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สะท้อนความเข้าใจว่าสันติภาพไม่ได้เกิดจากความเก่งหรือความสามารถทางวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการหล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมผ่านสถาบันครอบครัว (Staub, 2013, pp. 278-279) และแนวคิดการสร้างสันติภาพจากภายใน (Inner Peace Building) ยังสนับสนุนให้เห็นว่าการปลูกฝังวินัยและความรับผิดชอบผ่านกิจกรรมในครอบครัวเป็นการสร้างสันติภาพจากภายในจิตใจของเด็ก (Bar-Tal & Rosen, 2009, pp. 557-558) ซึ่งจะเป็ นภูมิคุ้มกันที่ช่วยป้องกันความรุนแรงในระยะยาว

จากกรณีศึกษาเทศบาลเมืองปัตตานี สามารถถอดบทเรียนสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวในการหล่อหลอมคนดีได้หลายประการ ดังนี้

ประการแรก การกำหนดนโยบายการศึกษาที่เน้นการสร้างคนดี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดการศึกษา จากการเน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการมาสู่การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไป โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของครอบครัวในการหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชน

ประการที่สอง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงบ้านและโรงเรียน ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบการมอบหมายการบ้านให้เอื้อต่อการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว โดยเน้นกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ การจัดการขยะ ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวแล้ว ยังปลูกฝังจิตสำนึกไปพร้อมกัน

ประการที่สาม การสร้างระบบสนับสนุนครอบครัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มีกิจกรรมและบริการที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน เช่น การจัดอบรมทักษะการเป็นพ่อแม่ การให้คำปรึกษาคู่ชีวิต และการสร้างเครือข่ายครอบครัวในชุมชน

ประการที่สี่ การสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครอบครัว ควรจัดให้มีเวทีหรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ครอบครัวต่างๆ ได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้และเครือข่ายการสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ประการสุดท้าย การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ ควรมีการเก็บข้อมูลและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการขยายผลการดำเนินงานไปยังพื้นที่อื่นๆ

จากบทเรียนของเทศบาลเมืองปัตตานี แสดงให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนและอ่อนไหวนั้น ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุหรือรอให้เกิดความขัดแย้งก่อน แต่สามารถเริ่มต้นได้จากการวางรากฐานที่มั่นคงผ่านสถาบันครอบครัว โดยใช้กลไกทางการศึกษาเป็นสะพานเชื่อมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับครอบครัว การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการเน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการมาสู่การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไป และการออกแบบกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น จึงเป็นแนวทางที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันความขัดแย้งในระยะยาว ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในที่สุด

4) การดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นการทำงานที่ต้องใช้เวลาและความอดทน เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวัฒนธรรมของคนในสังคม แต่หากทำได้สำเร็จ จะสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง ช่วยป้องกันปัญหาต่างๆ ที่อาจนำไปสู่ความรุนแรง และเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเชิงลึก (Deep Social Change) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องใช้เวลาและความอดทน เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ระดับวัฒนธรรมและค่านิยม (Lederach, 2005, pp. 42-43) ไม่ใช่เพียงการ

เปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับการที่เทศบาลเมืองปัตตานีเน้นย้ำเรื่องความต่อเนื่องและความอดทนในการดำเนินนโยบาย

ขณะเดียวกัน กระบวนการดังกล่าวยังเป็นการสร้างสันติภาพเชิงป้องกัน (Preventive Peacebuilding) ที่กระทำโดยการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมผ่านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวเป็นการป้องกันความขัดแย้งตั้งแต่ต้นทาง (Galtung, 2003, pp. 156-157) ก่อนที่จะลุกลามเป็นความรุนแรง ซึ่งมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าน่ากว่าการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความรุนแรงแล้ว เหตุนี้ การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็งผ่านสถาบันครอบครัวจะช่วยให้สังคมสามารถรับมือกับความท้าทายและวิกฤตต่างๆ ได้ดีขึ้น ซึ่งนั่นหมายความว่าสถาบันต่างๆ ในระดับท้องถิ่นต้องปรับหรือเปลี่ยนแปลงให้สถาบันมีความยืดหยุ่นทางสังคม (Social Resilience) เพิ่มมากขึ้น (Ungar, 2011, pp. 89-90) โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเปราะบางหรือมีความเสี่ยงต่อความขัดแย้ง

อย่างไรก็ตาม ในการนำแนวทางนี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น จำเป็นต้องมีการปรับใช้ให้เข้ากับบริบท (Context Sensitivity) โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพิจารณาลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ (Mac Ginty, 2013, pp. 212-213) เพื่อปรับแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยยังคงรักษาหลักการสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัวในฐานะที่เป็นรากฐานของสันติภาพที่ยั่งยืน

ฉะนั้น การถอดบทเรียนจากเทศบาลเมืองปัตตานีเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายสร้างสันติภาพสามารถสรุปเป็นแนวทางสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่สามารถนำไปใช้ออกแบบแนวทางการดำเนินงานได้ดังนี้

ประการแรก การวางแผนระยะยาว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรตระหนักว่าการสร้างสันติภาพเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความอดทน จึงควรวางแผนการดำเนินงานในระยะยาว มีการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง และสร้างความเข้าใจกับทุกภาคส่วนถึงความจำเป็นของการทำงานระยะยาว

ประการที่สอง การสร้างกลไกป้องกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกป้องกันความขัดแย้งตั้งแต่ต้นทาง โดยเฉพาะการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน มากกว่าการรอให้เกิดปัญหาแล้วจึงแก้ไข

ประการที่สาม การสร้างความยืดหยุ่นทางสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาระบบและกลไกที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเปราะบางหรือมีความเสี่ยงต่อความขัดแย้ง

ประการที่สี่ การปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบท องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรศึกษาและทำความเข้าใจบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเงื่อนไขเฉพาะของพื้นที่อย่างละเอียด เพื่อปรับแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ประการสุดท้าย การสร้างการมีส่วนร่วม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการยอมรับและความร่วมมือจากทุกฝ่าย

ลักษณะดังกล่าวเป็นบทเรียนที่สำคัญจากการดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีที่ได้แสดงให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนไม่ใช่เพียงการจัดการกับความขัดแย้งที่ปลายเหตุ แต่ต้องเริ่มจาก

การวางรากฐานที่มั่นคงผ่านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน แม้จะเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความอดทน แต่เป็นการลงทุนที่คุ้มค่าในระยะยาว เพราะนอกจากจะช่วยป้องกันความรุนแรงแล้ว ยังช่วยสร้างภูมิคุ้มกันและความยืดหยุ่นให้สังคมสามารถรับมือกับความท้าทายต่างๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นจะนำแนวทางนี้ไปปรับใช้จึงต้องเข้าใจทั้งหลักการพื้นฐานและความละเอียดอ่อนของบริบทในพื้นที่ของตน เพื่อให้การสร้างสันติภาพเป็นกระบวนการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและมั่นคงในมิติของกระบวนการสันติภาพ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างสันติภาพ โดยจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เหมาะสมในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง บูรณาการงานด้านครอบครัวเข้ากับงานด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคม พัฒนาระบบและกลไกสนับสนุนครอบครัวที่ครอบคลุมทั้งด้านการให้ความรู้ การให้คำปรึกษา และการสร้างเครือข่าย จัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลการทำงานอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการสร้างพื้นที่และกิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยสนับสนุนให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น การรับประทานอาหารพร้อมหน้า การทำกิจกรรมสร้างสรรค์ ส่งเสริมการแสดงความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวอย่างเปิดเผย ออกแบบการมอบหมายการบ้านที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว สร้างพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมครอบครัว รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรใช้สถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายด้านครอบครัว โดยพัฒนาครูให้มีความเข้าใจและทักษะในการทำงานกับครอบครัว สร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ใช้โรงเรียนเป็นพื้นที่ในการรณรงค์และสร้างความตระหนักเรื่องความสำคัญของครอบครัว และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างบ้านและโรงเรียน

3. การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

ในด้านการให้อิสระชุมชน เทศบาลเมืองปัตตานีมีนโยบายที่จะไม่เข้าไปแทรกแซง (sanction) การบริหารจัดการภายในชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องการเลือกกรรมการและประธานชุมชน เพราะเชื่อว่าคนในพื้นที่จะเข้าใจปัญหาและวิธีแก้ไขได้ดีที่สุด เทศบาลจะทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน (support) ตามความต้องการของชุมชน แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักศาสนาและหลักธรรม การให้อิสระนี้จะช่วยป้องกันไม่ให้นักการเมืองเข้าไปครอบงำและใช้ชุมชนเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

การให้อิสระในการจัดการตนเองของชุมชนจะสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Peacebuilding from Below) (Lederach, 1997, pp. 94-95) ที่เน้นการเสริมพลังให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทนำในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง แทนการใช้อำนาจสั่งการจากบน การที่เทศบาลเมืองปัตตานีวางบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุนสะท้อนการเคารพศักยภาพของชุมชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง

ในส่วนของการรวมกลุ่มทำกิจกรรม เทศบาลเมืองปัตตานีมีการส่งเสริมให้ชุมชนสร้างกลไกการมีส่วนร่วมและดูแลตนเอง โดยเฉพาะในการจัดการปัญหาเสพติดซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาความ

มั่นคง การรวมกลุ่มทำกิจกรรมสร้างสรรค์จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับฐานรากของสังคม และช่วยป้องกันไม่ให้คนในชุมชนถูกชักจูงไปในทางที่ผิด

การส่งเสริมการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการสร้าง ความสมานฉันท์ในชุมชน (Community Reconciliation) (Bar-Tal, 2000, pp. 355-357) ที่เน้น การสร้างพื้นที่และโอกาสให้คนในชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกร่วมกัน ผ่านกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ต่อส่วนรวม ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน

สำหรับการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ เทศบาลเมืองปัตตานีจะมีการส่งเสริมการนำหลัก เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อลดรายจ่ายและสร้างรายได้ให้ครัวเรือน นอกจากนี้ยังสนับสนุนการพัฒนาตลาดชุมชนผ่านระบบสหกรณ์ เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการผลผลิต และการตลาดได้ด้วยตนเอง โดยเน้นการพัฒนาที่ค่อยเป็นค่อยไปตามความพร้อมและศักยภาพของ ชุมชน แทนการเร่งรัดพัฒนาแบบก้าวกระโดด

การส่งเสริมการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจจะมีความสอดคล้องกับแนวคิดสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) (Galtung, 1969, pp. 183-184) ที่มองว่าสันติภาพไม่ใช่เพียงการปราศจากความ รุนแรงทางตรง แต่ต้องรวมถึงการจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เช่น ความยากจนและความเหลื่อม ล้าทางเศรษฐกิจ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจระดับฐานรากจึงเป็นรากฐานสำคัญของ กระบวนการสร้างสันติภาพ นอกจากนี้ การที่เทศบาลเน้นการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปยัง สอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง (Conflict Transformation) (Lederach, 2003, pp. 25-27) ที่มองว่าการสร้างสันติภาพเป็นกระบวนการระยะยาวที่ต้องอาศัยความอดทนและการมี ส่วนร่วมจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งสะสมมายาวนาน

จากบริบทการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งของเทศบาลเมืองปัตตานี สามารถ ถอดบทเรียนสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ในการสร้างสันติภาพได้หลายประการ

ประการแรก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการมาเป็น ผู้สนับสนุน โดยให้อิสระแก่ชุมชนในการตัดสินใจและจัดการตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องการเลือกผู้นำ และการกำหนดทิศทางการพัฒนา ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่สนับสนุนด้าน ทรัพยากรและวิชาการ รวมทั้งกำกับดูแลให้อยู่ในกรอบของหลักการพื้นฐานของสังคม เช่น หลัก ศาสนาและหลักธรรม แนวทางนี้จะช่วยป้องกันการครอบงำจากนักการเมืองและสร้างความรู้สึกรักเป็น เจ้าของให้กับชุมชน

ประการที่สอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของ ชุมชน โดยสนับสนุนให้ชุมชนสร้างกลไกในการดูแลและพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะในการจัดการปัญหา ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชุมชน เช่น ปัญหายาเสพติด รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมที่สร้าง ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความสามัคคี

ประการที่สาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ทั้งใน ระดับครัวเรือนและชุมชน โดยประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนาาระบบเศรษฐกิจชุมชน ผ่านกลไกสหกรณ์และตลาดชุมชน ที่สำคัญคือต้องใช้แนวทางการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจระดับฐานรากจะช่วยลดความ เหลื่อมล้ำและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน

ท้ายที่สุด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องตระหนักว่าการสร้างสันติภาพเป็นกระบวนการระยะยาวที่ต้องอาศัยความอดทนและความต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานที่มั่นคง ผ่านการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในทุกมิติ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน

จากประสบการณ์ของเทศบาลเมืองปัตตานี แสดงให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง ผ่านการให้อิสระในการจัดการตนเอง การสร้างพื้นที่แห่งการมีส่วนร่วม และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนและเอื้ออำนวยให้ชุมชนสามารถพัฒนาตามศักยภาพและความต้องการของตนเอง ภายใต้หลักการพื้นฐานของสังคม แนวทางนี้ไม่เพียงช่วยป้องกันการแทรกแซงทางการเมืองและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้กับชุมชน แต่ยังสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพจากรากฐานที่เน้นการเสริมพลังประชาชนให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนชุมชน โดยให้อิสระแก่ชุมชนในการตัดสินใจและจัดการตนเอง โดยเฉพาะการเลือกผู้นำและกำหนดทิศทางการพัฒนา ทำหน้าที่สนับสนุนด้านทรัพยากร วิชาการ และการประสานงาน กำกับดูแลให้การดำเนินงานอยู่ภายใต้กรอบของหลักการพื้นฐานของสังคม พัฒนาระบบและกลไกที่ป้องกันการแทรกแซงทางการเมือง นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสนับสนุนให้ชุมชนสร้างกลไกในการดูแลและพัฒนาตนเอง ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างคนในชุมชน พัฒนาศักยภาพผู้นำและแกนนำชุมชนในการบริหารจัดการ จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และควรส่งเสริมการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยสนับสนุนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนผ่านกลไกสหกรณ์และตลาดชุมชน เสริมสร้างทักษะและความรู้ในการประกอบอาชีพ และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

4. การบูรณาการความร่วมมือด้านความมั่นคง

การประสานงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ ถือเป็นกลไกพื้นฐานที่จำเป็น เนื่องจากปัญหาความมั่นคงมักมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันหลายมิติ การประสานงานที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การวางแผนร่วมกัน และการตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร

การประสานงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่สอดคล้องกับแนวคิด “สันติภาพเชิงบวก (Positive Peace)” ของ Galtung ที่เน้นการสร้างระบบและโครงสร้างที่เอื้อต่อสันติภาพอย่างยั่งยืน โดยไม่ใช่เพียงการปราศจากความรุนแรงทางตรง แต่ต้องมีการสร้างกลไกเชิงสถาบันที่ช่วยป้องกันและจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ (Galtung, 1969, p. 183) การ

ประสานงานระหว่างหน่วยงานจึงเป็นกลไกพื้นฐานที่จำเป็น เนื่องจากปัญหาความมั่นคงมักมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันหลายมิติ การประสานงานที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การวางแผนร่วมกัน และการตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม

การสร้างเครือข่ายเผ่าระวังในชุมชนโดยไม่สร้างความขัดแย้ง เป็นการดึงพลังของภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลความปลอดภัยของชุมชน แต่ต้องดำเนินการด้วยความละเอียดอ่อน เพื่อไม่ให้เกิดความหวาดระแวงหรือแตกแยกในชุมชน การสร้างเครือข่ายควรเน้นการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ การสร้างความเข้าใจถึงเป้าหมายร่วมกัน และการเคารพในความแตกต่างของแต่ละกลุ่มในชุมชน

การสร้างเครือข่ายเผ่าระวังในชุมชนสะท้อนแนวคิด “การเสริมพลังท้องถิ่น (Local Empowerment)” ของ Lederach ที่เน้นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้วยตนเอง (Lederach, 1997, p. 94) การดึงพลังของภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลความปลอดภัยของชุมชนต้องดำเนินการด้วยความละเอียดอ่อน เพื่อไม่ให้เกิดความหวาดระแวงหรือแตกแยก การสร้างเครือข่ายควรเน้นการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ การสร้างความเข้าใจถึงเป้าหมายร่วมกัน และการเคารพในความแตกต่างของแต่ละกลุ่มในชุมชน

การแก้ไขปัญหาเสพติดด้วยการสร้างความเข้าใจและลดแรงต่อต้าน เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน โดยไม่ใช้มาตรการปราบปรามเพียงอย่างเดียว แต่ต้องสร้างความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ผลกระทบต่อชุมชน และแนวทางการป้องกันและแก้ไขที่เหมาะสม การสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการค้นหาผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด การบำบัดรักษา และการติดตามช่วยเหลือ จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากชุมชน

การแก้ไขปัญหาเสพติดด้วยการสร้างความเข้าใจในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด “การเปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง (Conflict Transformation)” ที่เสนอโดย Lederach มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และทัศนคติเชิงลึก มากกว่าการจัดการกับอาการของปัญหาเพียงผิวเผิน (Lederach, 2003, p. 24) การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนดังรายละเอียดที่กล่าวข้างต้นจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การบูรณาการความร่วมมือด้านความมั่นคงที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี “ระบบนิเวศของสันติภาพ” (Peace Ecosystem) ของ Diamond และ McDonald ที่เน้นความเชื่อมโยงและพึ่งพากันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับในการสร้างสันติภาพ (Diamond & McDonald, 1996, p. 38) ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน โดยต้องมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีการวางแผนและประสานการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน วางแผนและประสานการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาระบบการประสานงานด้านความมั่นคงที่มีประสิทธิภาพ โดยสร้างกลไกการประสานงานที่ใกล้ชิดกับหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ พัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและแม่นยำ จัดให้มีการวางแผนและซักซ้อมการรับมือกับสถานการณ์ร่วมกัน บูรณาการการใช้ทรัพยากรระหว่างหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน นอกจากนี้ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลความปลอดภัย โดยสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังในชุมชนที่ตั้งอยู่บนความสมัครใจ พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนในการจัดการความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจและการยอมรับระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน สนับสนุนกิจกรรมที่เสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ ขณะที่การแก้ไขปัญหาเสพติดนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาเสพติด โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจถึงสาเหตุและผลกระทบของปัญหา พัฒนาระบบการบำบัดฟื้นฟูที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน สร้างความร่วมมือกับชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และจัดให้มีระบบติดตามช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดอย่างต่อเนื่อง

5. การบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล

การยึดหลักความสุจริต โปร่งใส และตรวจสอบได้ ถือเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของธรรมาภิบาลที่ทุกองค์กรต้องนำมาปฏิบัติ โดยต้องมีการเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานต่อสาธารณะ มีระบบการตรวจสอบภายในที่เข้มแข็ง เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และมีกลไกรับเรื่องราวร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินงานทุกขั้นตอนต้องมีความชัดเจน สามารถชี้แจงและอธิบายได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจจากประชาชน

แนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎี “สันติภาพเชิงโครงสร้าง (Structural Peace)” ของ Galtung ที่เน้นการสร้างระบบและโครงสร้างที่เป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ เพื่อป้องกันความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่อาจเกิดจากการใช้อำนาจโดยมิชอบหรือการทุจริตคอร์รัปชัน (Galtung, 1969, p. 167) การสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและการมีส่วนร่วมของประชาชนจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างสันติภาพได้

ขณะที่การบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า จะเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณอย่างรอบคอบ มีระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ และมีการรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ การบริหารงบประมาณต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด “การสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace)” ของ Lederach ที่เน้นการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (Lederach, 1997, p. 75) การบริหารงบประมาณที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและลดความขัดแย้งในสังคมได้

การสร้างเชื่อมั่นให้ประชาชนผ่านการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่จับต้องได้และสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อชีวิตของประชาชน โดยต้องมีการรับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง มีการวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหา

อย่างเป็นระบบ มีการติดตามและรายงานความคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง และมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน

แนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง (Conflict Transformation) ของ Miall ที่เน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกผ่านการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชน (Miall, 2004, p. 123) การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน

การบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาลที่มุ่งเน้นความสุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ การบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างความเชื่อมั่นผ่านการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีการสร้างสันติภาพในหลากหลายมิติ ทั้งสันติภาพเชิงโครงสร้าง สันติภาพเชิงบวก และการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง การผสมผสานแนวคิดเหล่านี้เข้ากับการบริหารงานจะนำไปสู่การสร้างความไว้วางใจ ลดความขัดแย้ง และก่อให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืนในสังคม อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการบริหารงานภาครัฐที่ดีและการสร้างสันติภาพอย่างแท้จริง

บทเรียนจากการบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองปัตตานีได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างระบบธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง โดยเน้นการพัฒนากระบวนการเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย การสร้างกลไกการตรวจสอบภายในที่มีประสิทธิภาพ การจัดตั้งช่องทางรับเรื่องร้องเรียนที่หลากหลายและตอบสนองรวดเร็ว รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงาน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการวางระบบการวางแผนงบประมาณที่รัดกุม การพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่เป็นรูปธรรม และการสร้างมาตรฐานการรายงานผลที่โปร่งใส

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นสามารถเรียนรู้จากเทศบาลเมืองปัตตานีในด้านการบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะการสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ผ่านระบบการเปิดเผยข้อมูลที่ประชาชนเข้าถึงง่าย การพัฒนาระบบตรวจสอบภายในที่เข้มแข็ง และการมีกลไกรับเรื่องร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานทุกขั้นตอน

ในด้านการบริหารงบประมาณ สามารถเรียนรู้แนวทางการวางระบบงบประมาณที่รอบคอบ การพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ และการรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ โดยให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และการตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

สิ่งสำคัญที่สามารถเรียนรู้ได้คือการสร้างความเชื่อมั่นผ่านผลงานที่เป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากการรับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน การวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ มีการติดตามและรายงานความคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการประเมินผลสัมฤทธิ์และสื่อสารให้ประชาชนได้รับทราบ

แนวทางเหล่านี้ล้วนสะท้อนการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ตน โดยคำนึงถึงทรัพยากรและข้อจำกัดที่มี พัฒนาระบบและกลไกอย่างค่อยเป็นค่อยไป และที่สำคัญคือ

ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและได้รับการยอมรับจากประชาชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาระบบการบริหารงานที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยพัฒนาระบบการเปิดเผยข้อมูลที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย สร้างกลไกการตรวจสอบภายในที่มีประสิทธิภาพ จัดให้มีช่องทางรับเรื่องร้องเรียนที่หลากหลายและตอบสนองรวดเร็ว เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงาน ขณะที่ในด้านการบริหารงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางระบบการวางแผนงบประมาณที่รัดกุมและตอบสนองความต้องการของประชาชน พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลที่เป็นรูปธรรม สร้างมาตรฐานการรายงานผลที่โปร่งใสและเข้าใจง่าย คำนึงถึงความคุ้มค่าทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และที่สำคัญควรสร้างความเชื่อมั่นผ่านการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม โดยพัฒนาระบบการรับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน วางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ติดตามและรายงานความคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง และประเมินผลสัมฤทธิ์และสื่อสารให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึง โดยการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องคำนึงถึงบริบทของแต่ละพื้นที่ ทรัพยากรที่มีอยู่ และต้องดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน

6. การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

การเคารพความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยต้องมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม การยอมรับในอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกัน และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเคารพความแตกต่างไม่ได้หมายถึงเพียงการอดทนต่อความแตกต่าง แต่ต้องเป็นการยอมรับและเห็นคุณค่าของความหลากหลายที่มีอยู่ในสังคม

แนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Peaceful Coexistence) ของ Abu-Nimer ที่เน้นการสร้างความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนาเป็นรากฐานของสันติภาพที่ยั่งยืน (Abu-Nimer, 2001, p. 142) การเคารพความแตกต่างจะช่วยป้องกันความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ในสังคม

นอกจากนี้ การสร้างพื้นที่และสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ถือเป็นอีกหนึ่งกลไกในกระบวนการสร้างพื้นที่กลางที่ทุกฝ่ายสามารถมาพบปะ แลกเปลี่ยน และทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงการสร้างสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน โดยต้องคำนึงถึงการออกแบบที่สะท้อนอัตลักษณ์ของทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม และส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพื้นที่สันติภาพ (Peace Zones) ของ Lederach ที่เน้นการสร้างพื้นที่กลางทั้งทางกายภาพและสัญลักษณ์ เพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ (Lederach, 2005, p. 89) การมีพื้นที่และสัญลักษณ์ร่วมจะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นชุมชนเดียวกัน และลดความแปลกแยก

การส่งเสริมการทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการสร้างความรู้และความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่าง ผ่านการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่ม และการส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม

แนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านความสัมพันธ์ (Relational Transformation) ของ Kriesberg ที่เน้นการสร้างทำความเข้าใจและการยอมรับระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่าง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในเชิงบวก (Kriesberg, 2011, p. 167) การส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม

จากกรณีของเทศบาลเมืองปัตตานี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ สามารถเรียนรู้แนวทางสำคัญในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้หลายประการ ประกอบด้วย

ประการแรก การสร้างความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา ต้องเป็นมากกว่าการเพิกเฉยต่อความแตกต่าง แต่ต้องมุ่งเน้นการเห็นคุณค่าและความงามของความหลากหลายที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งนี้ สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น

ในช่วงเดือนรอมฎอน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่เพียงแต่อนุญาตให้พี่น้องมุสลิมถือศีลอดได้อย่างสะดวก แต่ยังจัดกิจกรรมละศีลอดร่วมกัน (อิฟตาร์) โดยเชิญชนพี่น้องต่างศาสนาเข้าร่วมเพื่อให้ได้เรียนรู้ความหมายและคุณค่าของการถือศีลอด เช่น การฝึกความอดทน การเห็นอกเห็นใจผู้ยากไร้ และการซัดเกลาจิตใจ ในเทศกาลถือศีลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถสนับสนุนให้มีการจัดเทศกาลอาหารเจที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ลิ้มรสอาหารเจ พร้อมทั้งจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา หลักปฏิบัติ และคุณประโยชน์ของการกินเจ ทั้งต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ในประเพณีชักพระของชาวพุทธ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถส่งเสริมให้พี่น้องต่างศาสนาได้มีส่วนร่วมในการจัดงาน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยประดับตกแต่งเรือพระ การร่วมขบวนแห่ หรือการจัดเตรียมอาหารเลี้ยงผู้มาร่วมงาน เพื่อแสดงให้เห็นว่างานบุญประเพณีสามารถเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพของคนทุกศาสนาได้ กิจกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการยอมรับความแตกต่างที่แท้จริงคือ การเปิดใจเรียนรู้ เข้าใจ และเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของกันและกัน จนสามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสืบสานและส่งเสริมวัฒนธรรมที่แตกต่างได้เป็นอย่างดี

ประการที่สอง การสร้างพื้นที่กลางและสัญลักษณ์ที่สะท้อนการอยู่ร่วมกันเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยเชื่อมโยงผู้คนต่างวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน โดยต้องออกแบบให้สะท้อนอัตลักษณ์ของทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมและส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งนี้ สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น

การจัดตลาดนัดวัฒนธรรม โดยการจัดพื้นที่ตลาดที่เปิดโอกาสให้พ่อค้าแม่ค้าจากทุกวัฒนธรรมมาค้าขายร่วมกัน มีทั้งร้านอาหารฮาลาล อาหารไทยพุทธ และอาหารจีน การตกแต่งพื้นที่ใช้สัญลักษณ์และลวดลายที่ผสมผสานศิลปะมลายู ไทย และจีน มีป้ายสื่อความหมายใช้หลายภาษา และมีพื้นที่นั่งพักผ่อนที่ออกแบบให้ผู้คนได้พบปะพูดคุยกัน การจัดออกแบบสวนสาธารณะพหุวัฒนธรรมที่มีมุมพักผ่อนหลากหลายรูปแบบ เช่น ศาลาทรงไทย ศาลาแบบมลายู และศาลาจีน มีลานกิจกรรมเอนกประสงค์ที่สามารถใช้จัดงานได้ทุกวัฒนธรรม มีป้ายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีพื้นที่ละหมาดที่จัดไว้อย่างเหมาะสม การออกแบบอาคารศูนย์วัฒนธรรม

ชุมชน การออกแบบอาคารที่ผสมผสานสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของทุกวัฒนธรรม มีห้องประชุมและพื้นที่จัดกิจกรรมที่ยืดหยุ่น สามารถปรับใช้ได้กับงานทุกศาสนาและวัฒนธรรม มีพื้นที่แสดงนิทรรศการหมุนเวียนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม และมีห้องสมุดที่รวบรวมหนังสือและสื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งพื้นที่และสัญลักษณ์เหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นที่ใช้งานร่วมกัน แต่ยังสะท้อนการให้คุณค่าและความเคารพต่อทุกวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียม ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันและเปิดโอกาสให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมอย่างเป็นธรรมชาติ

ประการที่สาม การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มอย่างต่อเนื่องจะช่วยสร้างความเข้าใจเชิงลึกและความสัมพันธ์ที่ตระหนักรู้กัน ทั้งหมดนี้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีด้านสันติภาพที่เน้นการสร้าง ความเข้าใจ การมีพื้นที่ร่วม และการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในเชิงบวก ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้ สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น

การออกแบบเส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชนโดยจัดทำเส้นทางเดินชมย่านเมืองเก่าของเมืองปัตตานี หรือของพื้นที่ท้องถิ่นในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีเยาวชนจากทุกศาสนา ผลัดเปลี่ยนกันเป็นมัคคุเทศก์น้อย พาชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น มัสยิดกรือเซะ ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และตึกเก่าในย่านการค้า พร้อมเล่าเรื่องราวความเป็นมาและความสัมพันธ์ของผู้คนต่างศาสนาในอดีต การจัดเทศกาลอาหารพื้นถิ่น ซึ่งอาจจะมีการจัดงานที่รวบรวมอาหารพื้นเมืองของทุกวัฒนธรรม มีการสาธิตการทำอาหาร การเล่าที่มาของวัตถุดิบและวิธีการปรุง รวมถึงความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้าวย่ำ โรตีสานมแจ และอาหารพื้นถิ่นอื่นๆ โดยให้ผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ การจัดค่ายเยาวชนพหุวัฒนธรรมเพื่อให้เยาวชนต่างศาสนาได้มาใช้ชีวิตร่วมกัน เรียนรู้วิถีปฏิบัติทางศาสนาของกันและกัน ฝึกการเคารพข้อปฏิบัติที่แตกต่าง เช่น การรับประทานอาหารฮาลาล การละหมาด การสวดมนต์ รวมถึงการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกัน เช่น ละครชุมชนดนตรีพื้นบ้าน และศิลปะร่วมสมัย โดยกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้คนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของกันและกันอย่างลึกซึ้ง เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง และตระหนักว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นจุดแข็งที่ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางวัฒนธรรมและมีพลังในการพัฒนาร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการเรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม เช่น การร่วมเทศกาลทางศาสนา การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอาหาร สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในประเพณีและพิธีกรรมของแต่ละศาสนา พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมต่างๆ ในพื้นที่ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติของแต่ละศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากนี้ควรสร้างพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน โดยออกแบบพื้นที่สาธารณะที่สะท้อนอัตลักษณ์ของทุกวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียม พัฒนาตลาดและศูนย์การค้าที่เปิดโอกาสให้ทุกวัฒนธรรมมีส่วนร่วม จัดให้มีพื้นที่สำหรับการประกอบศาสนกิจของทุกศาสนาอย่างเหมาะสม สร้างพื้นที่กลางสำหรับการจัดกิจกรรมร่วมกันของชุมชน รวมทั้งควรส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม โดยจัดค่ายเยาวชนพหุวัฒนธรรมเพื่อสร้างความ

เข้าใจระหว่างกัน สนับสนุนการจัดเทศกาลอาหารและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงสถานที่สำคัญของทุกศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มได้ทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ การดำเนินนโยบายต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม และต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการออกแบบและดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เกิดการยอมรับและความยั่งยืนในระยะยาว

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมสันติภาพของเทศบาลเมืองปัตตานี สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากการวางรากฐานที่มั่นคงในหลายมิติ ทั้งด้านการศึกษาที่มุ่งสร้างคนดี การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การพัฒนาชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ การบูรณาการความร่วมมือด้านความมั่นคง การบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล และการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป ด้วยความเข้าใจในบริบทและความละเอียดอ่อนของพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม

ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นๆทั้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และพื้นที่ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันสามารถนำบทเรียนเหล่านี้ไปปรับประยุกต์ใช้โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ แต่สิ่งสำคัญที่ต้องยึดถือคือการมองสันติภาพเป็นกระบวนการระยะยาวที่ต้องอาศัยความอดทนและความต่อเนื่อง ต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและการยอมรับในความแตกต่าง พัฒนาไปสู่การเห็นคุณค่าในความหลากหลาย และนำไปสู่การสร้างสรรค์พื้นที่และกิจกรรมที่เชื่อมโยงผู้คนต่างวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมสันติสุขที่ยั่งยืนต่อไป

3. บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่น ทั้งประเภทข้าราชการทางการเมืองคือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ และข้าราชการประจำคือ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สามารถถอดบทเรียนแนวทางในการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ คือ

1) กระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี

2) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทั้งนี้ ทั้งสองวัตถุประสงค์มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยจึงออกแบบการนำเสนอผลการวิเคราะห์และอธิบายโดยบูรณาการร่วมกันตามลำดับประเด็นดังต่อไปนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

มิติอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการกำหนดผ่านพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ในฐานะเป็นกฎหมายหลักที่จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสาระสำคัญของ พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้กำหนดให้ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่น (พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537, 2537) โดยมีภารกิจสำคัญ 2 ประการ คือ ภารกิจหลัก (Primary Function) และภารกิจรอง (Secondary Function) ในส่วนของภารกิจหลัก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะกลไกของรัฐต้องใช้อำนาจตามกฎหมายในการรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัย และความยุติธรรมในระดับท้องถิ่น (พีรธร บุญยรัตน์, 2546, น. 51) เช่น การจัดระเบียบการจราจร การติดตั้งกล้องวงจรปิด หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ซึ่งต้องสอดคล้องกับนโยบายและทิศทางของรัฐ (Hughes, Kroehler, & Vander Zanden, 2002, p. 282) ส่วนภารกิจรองนั้นมุ่งเน้นการจัดบริการสาธารณะที่หลากหลาย (Provision of Various Collective Goods and Services) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (จุมพล หนิมพานิช, 2553, น. 180-182) ยกตัวอย่างเช่น การพัฒนาด้านเศรษฐกิจผ่านการจัดตั้งตลาดชุมชนและส่งเสริมกลุ่มอาชีพ การพัฒนาด้านสังคมผ่านการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการจัดการขยะและการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว เพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอำนาจหน้าที่หลัก เช่น การพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก การรักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ การป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ การส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537, 2537)

ดังนั้น การจัดบริการสาธารณะที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนถือเป็นกระบวนการสร้างสันติภาพที่สำคัญ ดังปรากฏจากผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีที่ให้ความสนใจกับเรื่องดังกล่าว และมองว่าเรื่องดังกล่าวจะช่วยสร้างสันติสุขในพื้นที่ได้ ดังนี้

1.1 การสร้างสันติภาพผ่านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นายภูเฮง สาลี และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ คือ นางประภัสสร ขวัญกะโผะ พบว่า การสร้างสันติภาพผ่านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ถือเป็นเรื่องที่โดดเด่นและมีความสำคัญอย่างมาก ดังสะท้อนให้เห็นการดำเนินการใน 3 มิติหลัก ประกอบด้วย การสร้างพื้นที่และกิจกรรมร่วม (Shared Space and Activities) ผ่านการจัดกิจกรรมกีฬาที่เปิดโอกาสให้ทั้งไทยพุทธและมุสลิมได้ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน เช่น การแข่งขันฟุตบอล

ด้านยาเสพติด การพัฒนาชุมชนร่วมกัน เช่น การขุดลอกคูคลอง การทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ การจัดตั้ง “ตลาด สว.” หรือ “ตลาด สว.” (สว. = ผู้สูงวัย) เพื่อเป็นพื้นที่ให้ทุกคนมาแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพื้นที่ในการอนุรักษ์ความเป็นจารีตท้องถิ่นด้วยการให้ความเคารพและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม เช่น กวนอาซุรอ งานเมาลิด และกิจกรรมในเดือนรอมฎอน การส่งเสริมประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น งานชักพระ พิธีธูปายาส รวมทั้งการเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เช่น ชาวไทยพุทธร่วมกิจกรรมในมัสยิด และชาวมุสลิมร่วมกิจกรรมในวัดโดยเฉพาะกิจกรรมด้านการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบการดูแลทางสังคม ที่สะท้อนการดำเนินงานระบบ Care Manager ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำจะเข้าไปดูแลผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิมโดยไม่แบ่งแยก การดำเนินกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างสองศาสนา เป็นต้น ดังใจความการให้สัมภาษณ์ของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ความว่า

“นาเกตุดำ เราเน้นสันติภาพโดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมภายใต้บริบทพุทธสังคม วัฒนธรรม ทั้งไทยพุทธ และมุสลิม ทุกกิจกรรมเราสามารถกระทำร่วมกันได้ เช่น การแข่งขันกีฬาที่เราสามารถสร้างกิจกรรมร่วมกันได้” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“เรามีการส่งเสริมทั้งสองศาสนา คือ กิจกรรมน้องไทยพุทธและมุสลิม เราทำกันหมดเลย เช่น กวนอาซุรอ โดยการกวนอาซุรอ เราเอาพี่น้องไทยพุทธไปร่วมด้วย คือไม่ใช่เฉพาะพี่น้องมุสลิม และเรื่องของรอมฎอน งานเมาลิด คือเราจะเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกัน” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“เรื่องสุขภาพเรามี long term care คือดูแลผู้สูงอายุที่ติดบ้านติดเตียงดูแลทั้งพี่น้องไทยพุทธและมุสลิม มีการจัดทีม Care Manager เข้าไปดูและดูแลพี่น้องทั้งไทยมุสลิมเราดูแลกันทั้งหมดเลย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำได้ใช้แนวทางการสร้างสันติภาพผ่านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมกีฬา การทำนุบำรุงศาสนา และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนทั้งสองศาสนาได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาซึ่งกันและกัน เช่น ชาวไทยพุทธร่วมกิจกรรมกวนอาซุรอ และชาวมุสลิมร่วมงานชักพระ (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ขณะที่การพัฒนากระบวนการดูแลทางสังคมที่ไม่แบ่งแยกศาสนา โดยเฉพาะการจัดระบบ Care Manager ที่ดูแลผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิม ซึ่งการดำเนินงานในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชนที่นับถือต่างศาสนา นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการจัดบริการสาธารณะที่ไม่แบ่งแยกศาสนา ดังกรณี อบต.นาเกตุดำที่ใช้การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ร่วมระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิม ทั้งในด้านสาธารณสุข การศึกษา

ศาสนา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนแล้ว ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างคนต่างศาสนา นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่ยั่งยืน โดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณเป็นตัวตั้ง แต่ใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญ ฉะนั้น ความสำเร็จของการสร้างสันติภาพผ่านแนวทางนี้เกิดจากปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การไม่แบ่งแยก โดยทุกกิจกรรมมีการเปิดกว้างให้ทุกคนเข้าร่วมโดยไม่จำกัดศาสนา การสร้างความสมัครใจ โดยกิจกรรมเกิดจากความสมัครใจของชุมชนโดยไม่ใช้การบังคับ การเน้นประโยชน์ร่วมผ่านการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในชุมชน ซึ่งทุกการดำเนินงานในภารกิจการจัดบริการสาธารณะต้องมีความต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่เป็นครั้งคราว และที่ขาดไม่ได้คือ การมีส่วนร่วมของผู้นำ โดยผู้นำชุมชนและศาสนาต้องให้ความร่วมมือและสนับสนุนในการขับเคลื่อนการจัดบริการสาธารณะและดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างจริงจัง

จากบทสัมภาษณ์ของ ปลัด อบต.นาเกตุ จึงเน้นย้ำให้เห็นว่าแนวทางนี้จะช่วยสร้างความไว้วางใจ สร้างความรักและการไปมาหาสู่กันระหว่างคนต่างศาสนา จนสามารถประเมินระดับสันติภาพในพื้นที่ได้ถึง 99% โดยไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มหรือการมองว่าใครเป็นแนวร่วม ซึ่งนัยยะดังกล่าวสะท้อนถึงความสำเร็จของการใช้แนวทางสังคมพหุวัฒนธรรมในการสร้างสันติภาพได้เป็นอย่างดี

1.2 การสร้างสันติภาพผ่านการจัดบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการจัดบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุเป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งผู้สูงอายุ ผู้ป่วย และเด็ก โดยไม่แบ่งแยกศาสนา ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งธนาคารกายอุปกรณ์ที่ให้บริการเตียงสองใจ เครื่องผลิตออกซิเจน เบาะลม วอลลเกอ์ และไม้ค้ำยัน สำหรับประชาชนที่ต้องการใช้อุปกรณ์ โดยสามารถยืมใช้ได้ผ่านการยื่นคำร้องและแนบสำเนาบัตรประชาชน (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

ขณะเดียวกันองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุยังมีการพัฒนาระบบ Care Manager ที่ดูแลผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิม โดยมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรผ่านการอบรมจนได้รับรางวัลที่หนึ่งจากผู้เข้าอบรม 150 คน นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สามารถจัดอาหารเช้าและอาหารกลางวันให้เด็ก รวมถึงมีการปลูกผักในศูนย์เพื่อนำมาประกอบอาหาร และที่สำคัญคือการสร้างรายได้ผ่านตลาด สว. ที่เปิดดำเนินการตั้งแต่ 9 มิถุนายน 2563 สามารถสร้างรายได้ถึง 2,800,000 บาท โดยการดำเนินการดังกล่าวมุ่งเน้นการสร้างควมเอื้ออาทรและการแบ่งปันระหว่างสมาชิกในชุมชน (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

ทั้งนี้ การดำเนินงานดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังเป็นการสร้างพื้นที่ให้คนต่างศาสนาได้มาพบปะ ช่วยเหลือ และแบ่งปันซึ่งกันและกัน นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“...แล้วก็มีเรื่องการดูแลการฟื้นฟูสุขภาพด้วย มีเตียงสองใจ มีเครื่องผลิตออกซิเจน มีเบาะลมมีวอลลเกอ์ ไม้ค้ำยัน คือมีทุกอย่างที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ โดยประชาชนทั่วไปหรือ

ผู้สูงอายุที่ต้องการใช้อุปกรณ์ตรงนี้สามารถมายืมใช้ได้จากอบต. เรา มายืมคำร้องขอยืมและถ่ายบัตรประชาชนแนบ เอาไปใช้เสร็จแล้วก็เอามาคืน” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“เรื่องสุขภาพเรามี Long Term Care คือดูแลผู้สูงอายุที่ติดบ้านติดเตียงดูแลทั้งพี่น้องไทยพุทธและมุสลิม มีการจัดทีม Care Manager เข้าไปดูและดูแลพี่น้องทั้งไทยมุสลิมเราดูแลกันทั้งหมดเลย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“ส่วนเด็กในศูนย์เด็กเล็กเราก็ดูในเรื่องของการส่งเสริม เรื่องของอาหาร ที่นาเกิดเรามีศูนย์เด็กเล็กอยู่หนึ่งศูนย์ งบประมาณที่เค้าให้เราเราสามารถจัดอาหารเข้าได้ด้วย และเราสามารถเอาผักที่เราไปปลูกปลูกพริกปลูกอะไรที่ในพื้นที่ซึ่งไม่ต้องซื้อ แต่เราปลูกในศูนย์เด็กเล็ก” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“พี่ก็เลยมีความคิดว่าเปิดตลาดส.ว. ขึ้นมา ตั้งแต่ 9 มิถุนายน 2563 ปัจจุบันสามารถทำรายได้ได้ถึง 2,800,000 บาท เปิดตลอดจันทร์ถึงศุกร์โดยที่ไม่มีวันหยุด และนักเรียนผู้สูงอายุทุกคนจะต้องมีค่าว่าความเอื้ออาทร คือไม่ใช่ทำเพื่อตัวเอง แต่ทำเพื่อส่วนรวม คือหนึ่งคนจะต้องมีหนึ่งวันที่ต้องไปอยู่ตลาด” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

จากการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการจัดบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพไม่จำเป็นต้องเน้นเฉพาะมิติด้านความมั่นคงเพียงอย่างเดียว แต่สามารถดำเนินการผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการดูแลผู้สูงอายุ เด็กเล็ก หรือการสร้างอาชีพและรายได้ โดยไม่แบ่งแยกศาสนา ดังจะเห็นได้จากความสำเร็จของโครงการต่างๆ ทั้งธนาคารกายอุปกรณ์ ระบบ Care Manager ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และตลาด สว. ที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมและความเอื้ออาทรระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมได้อย่างเป็นรูปธรรม (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดบริการสาธารณะที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยไม่แบ่งแยกไม่เพียงแต่จะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการสร้างพื้นที่และโอกาสให้คนต่างศาสนาได้มาพบปะ ทำกิจกรรม และช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างชุมชน อันจะนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุได้แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างว่าการสร้างสันติภาพสามารถเริ่มต้นได้จากการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับพื้นที่

1.3 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน

การสร้างสันติภาพผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่ามีสำคัญ เนื่องจากเมื่อพิจารณาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพพบว่า กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีความสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Peacebuilding from Below) กล่าวคือการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Peacebuilding from Below) ถือเป็นการสร้างสันติภาพที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับรากหญ้า โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดและจัดการปัญหาของตนเอง (Lederach, 1997, pp. 39-42) และสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างที่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม ผ่านการพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือในระดับชุมชน (Ramsbotham et al., 2011, pp. 215-217) และที่สำคัญยังมีความสอดคล้องกับการสร้าง

สันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) กล่าวคือ กลไกการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจะช่วยสร้างเงื่อนไขที่นำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนได้ ไม่ใช่เพียงการยุติความรุนแรง แต่รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมทางสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Galtung, 1969, pp. 183-185) ผ่านการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและการเสริมพลังชุมชนในการจัดการปัญหาและความขัดแย้ง (Fisher et al., 2000, pp. 89-91) รวมทั้งช่วยเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) ซึ่งเกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะและการพัฒนาชุมชน (Paffenholz, 2015, pp. 857-859) การมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม (Colletta & Cullen, 2000, pp. 78-80) ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้ช่วยสนับสนุนกลไกในการสร้างสันติภาพภายในพื้นที่ได้

เมื่อพิจารณาถึงการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนของ อบต.นาเกตุ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญในการสนับสนุนกลไกดังกล่าวโดยเน้นการพัฒนาที่ไม่พึ่งพางบประมาณเป็นหลัก แต่ใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน ดังที่ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุกล่าวว่า “เราไม่ค่อยมีงบ แต่เราพยายามสร้างความเข้มแข็งให้เขาสามารถยืนหยัดอยู่ได้... เราจึงเน้นมากในการดำเนินกิจกรรมหรือการอยู่ร่วมกันโดยไม่ใช้งบประมาณ...” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ขณะที่ผลการดำเนินงานอีกด้านหนึ่งจากการขับเคลื่อนโรงเรียนผู้สูงอายุภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุพบว่า เป็นอีกกลไกสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏจากการนำภูมิปัญญาของผู้สูงอายุมาถ่ายทอดสู่ลูกหลาน มีการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ ดังที่ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุกล่าวว่า “เรามองว่าผู้สูงอายุไม่ใช่เป็นภาระ แต่เป็นสมบัติอันล้ำค่าของชุมชน... แล้วผู้สูงอายุเขามีความภาคภูมิใจ ตอนแรกเป็นซึมเศร้า พอมารวมกลุ่มกันตรงนี้เค้าก็รู้สึกว่ามีคุณค่า มีงานทำ” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ ด้านการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมผ่านกลุ่มเยาวชนถือว่ามีความโดดเด่นอีกเช่นเดียวกัน เนื่องจากมีการพัฒนาศักยภาพผ่านสภาเด็กและเยาวชน โดยจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์อยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ ดังการให้สัมภาษณ์ของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ ความว่า “สภาเด็กเราจัดในเรื่องของโตไปไม่โกง ไปสอนตามโรงเรียน ซึ่งปลัดก็เข้าไปร่วมด้วย ทั้งปลัดทั้งนายก อบต. และเจ้าหน้าที่ไปทำกิจกรรมร่วมกัน โดยสอนและฝึกให้เด็กเค้าคิด มองภาพการทุจริตว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) การสร้างการมีส่วนร่วมเหล่านี้จะเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นและความภาคภูมิใจในชุมชนได้

“เราไม่ค่อยมีงบแต่เราพยายามสร้างความเข้มแข็งให้เขาสามารถยืนหยัดอยู่ได้... หลายที่ไม่สามารถจัดการได้อย่างต่อเนื่อง เพราะโครงสร้างออกแบบการบริหารจัดการที่ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับคนที่เข้าร่วมโครงการหรือชาวบ้านให้เกิดความเข้มแข็งได้ เราจึงเน้นมากในการดำเนินกิจกรรมหรือการอยู่ร่วมกันโดยไม่ใช้งบประมาณ เพราะมันจะช่วยสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนได้” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“เราฝึกให้เขาเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน มีการทำกิจกรรมมีการแต่งเพลง เอาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุมาถ่ายทอดเรียนรู้ให้กับลูกหลาน ทำสมุนไพรทำลูกประคบ ทำเรื่องอาหารอาหารไทยโบราณ อาหารอบ สามารถสร้างงานสร้างอาชีพในการขายได้ เรามองว่า ‘ผู้สูงอายุไม่ใช่

เป็นภาระ แต่เป็นสมบัติอันล้ำค่าของชุมชน' นี่คือนิยามสำคัญที่เราเน้น ” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“ความยั่งยืนความต่อเนื่อง เราต้องปลูกจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชนของเรา รักถิ่นเกิดรักบ้านเกิด คือถ้าทราบใดที่ค่าเห็นคุณค่าชุมชนของเขา เราก็สามารถไปพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้ บางผู้นำก็ใช้เงิน ที่คิดว่าการใช้เงินน่าเป็นตัวอันตรายที่สุด...” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“สภาเด็กเราจัดในเรื่องของโตไปไม่โกง ไปสอนตามโรงเรียน ซึ่งปลัดก็เข้าไปร่วมด้วย ทั้งปลัดทั้งนายกและเจ้าหน้าที่ไปทำกิจกรรมร่วมกัน โดยสอนและฝึกให้เด็กเคาคิด มองภาพการทุจริตว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร คือถ้ามีกลุ่มที่คอร์รัปชั่นเยอะเยอะ สังคมหรือประเทศจะเป็นอย่างไร ซึ่งจะช่วยทำให้เขาเห็นความแตกต่าง...” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

การวิเคราะห์จากกรณีศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่สันติภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Galtung, 1969, pp. 183-185) โดยเฉพาะการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กและเยาวชนไปจนถึงผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังแสดงให้เห็นถึงการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Peacebuilding from Below) ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดและจัดการปัญหาของตนเอง (Lederach, 1997, pp. 39-42) ผ่านกระบวนการที่ไม่ต้องพึ่งพางบประมาณเป็นหลัก แต่ใช้การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังชุมชนในการจัดการปัญหาและความขัดแย้ง (Fisher et al., 2000, pp. 89-91) และที่สำคัญ การสร้างการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ยังช่วยสร้างความสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) ผ่านการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม (Colletta & Cullen, 2000, pp. 78-80) อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การสร้างสันติภาพผ่านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานความมั่นคง

การสร้างสันติภาพผ่านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานความมั่นคงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือว่ามีผลสำคัญ เพราะเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยเสริมสร้างสันติภาพได้อย่างครอบคลุมตามแนวคิดการสร้างสันติภาพแบบครอบคลุม (Comprehensive Peacebuilding) ที่มุ่งเน้นการประสานความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะระหว่างฝ่ายความมั่นคงและชุมชน (Lederach, 1997, pp. 75-77) นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน เพื่อลดความหวาดระแวงและสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น (Ramsbotham et al., 2011, pp. 226-228) โดยเฉพาะมิติการสร้างควมไว้วางใจ (Trust Building) ถือว่ามีความสำคัญอย่างมาก และสามารถสร้างกลไกในการลดความระแวงผ่านการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและ

ประชาชนผ่านกิจกรรมการพัฒนา (Kelman, 2005, pp. 642-645) ซึ่งสิ่งนี้จะช่วยลดความหวาดระแวงและสร้างการยอมรับซึ่งกันและกันผ่านการทำงานร่วมกัน (Bar-Tal, 2000, pp. 355-357) ดังจะเห็นได้จากกรณีของ อบต.นาเกตุ ที่มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานความมั่นคง โดยเฉพาะทหารพราน 4313 ในการช่วยเหลือประชาชน ทั้งในด้านการขนส่งอุปกรณ์ทางการแพทย์ การช่วยเหลืองานชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เห็นว่าทหารพรานเป็นหน่วยงานที่มีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนในระดับพื้นที่มากที่สุด การปรับเปลี่ยนบทบาทของทหารจากการรักษาความมั่นคงแบบเข้มงวดมาสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน จึงช่วยลดช่องว่างระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน และสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันได้

ขณะเดียวกัน การประสานงานกับชุดคุ้มครองตำบล (ชคต.) ในการดูแลความปลอดภัยและป้องกันปัญหาเสพติด ยังช่วยให้การทำงานด้านความมั่นคงมีความละมุนละม่อมมากขึ้น เนื่องจากชคต. เป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน และสามารถบูรณาการงานด้านความมั่นคงเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างกลมกลืน ทำให้การแก้ไขปัญหาความไม่สงบและปัญหาสังคมเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่มากขึ้น ฉะนั้น การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานความมั่นคงในลักษณะนี้ จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพผ่านการพัฒนาที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน แทนที่จะใช้มาตรการด้านความมั่นคงเพียงอย่างเดียว

ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นการปรับเปลี่ยนบทบาทของหน่วยงานความมั่นคงจากการเน้นการปราบปรามมาสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและช่วยเหลือชุมชน ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน และสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพในพื้นที่ได้

“ของเรานี้ทหารกลับกลายเป็นคนที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือชาวบ้าน เช่น ชาวบ้านไปเก็บของแล้วไม่สามารถขนข้าวกลับ ทหารก็ไปยกมาให้... หรือตอนเราขนเตียงสองใจไปให้กับผู้สูงอายุที่บ้าน ทหารก็เอารถมาเพื่อขนเตียงไปให้ถึงบ้าน นายงาก็ขอช่วยให้ทหารขนไปให้หรือขอความช่วยเหลือซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี...” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“ในส่วนทหารพราน ผู้กองก็เป็นมุสลิม แล้วทุกงานผู้กองก็เดินนำหน้าพาลูกน้องไป แล้วเข้าถึงทุกบ้าน ใครที่บ้านมีงานมีอะไร ผู้กองก็พาลูกน้องไปช่วย ไม่ว่าจะงานจะจัดที่มีสยิดหรือวัดเค้าก็ไปกันหมด เลยทำให้ทหารสามารถครองใจคนในพื้นที่ได้...” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“หลักๆความร่วมมือสามฝ่าย เรามีความร่วมมือกับทหาร เราสามารถจับปากกับทหารได้เลย มีความสนิทสนมกันมากโดยเฉพาะทหารพราน คือเราขาดเขาไม่ได้และเขาก็ขาดเราไม่ได้ เราทำงานโดยใช้ใจแลกใจ...” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

“บางครั้งที่ หลาด สว. มิงูตายและมากับน้ำ ซึ่งตรงนั้นมีคลองอยู่ข้างหลังตลาด แล้วมีกลิ่นเหม็น เค้าโทรไปขอความช่วยเหลือ ทหารก็มาเอาขึ้นไปให้ ไปฝังดินให้เรียบร้อย ช่วยทุกเรื่องหรืออีกกรณี ตอนนั้นหลังคาโดนลมพัดในตลาด ส.ว. เข้า ทหารพรานก็มาทำให้ มาซ่อมให้ เขาจึงสามารถครองใจคนในพื้นที่ได้...” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

ลักษณะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพผ่านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานความมั่นคงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยเสริมสร้างสันติภาพได้อย่างครอบคลุม นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน เพื่อลดความหวาดระแวงและสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างทหารพรานกับประชาชนในพื้นที่ที่พบว่า เป็นลักษณะเด่นสำคัญของการสร้างสันติภาพในพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากบทบาทของทหารพรานจะมีการเปลี่ยนจากการเน้นการปราบปรามมาสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และช่วยเหลือชุมชน ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน และสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพในพื้นที่ได้ ดังนั้น การประสานความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพผ่านการพัฒนาที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน แทนที่จะใช้มาตรการด้านความมั่นคงเพียงอย่างเดียว

นอกจากความสำเร็จในการสร้างสันติภาพผ่านการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานความมั่นคงแล้ว ยังมีบางประเด็นท้าทายที่ควรพิจารณา (Lederach, 1997; Ramsbotham et al., 2011) กล่าวคือ

ประการแรก นโยบายจากส่วนกลางบางครั้งไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการในระดับพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลให้การแก้ไขปัญหาประสิทธิภาพน้อยลง จึงควรให้อิสระแก่หน่วยงานท้องถิ่นในการคิดและตัดสินใจมากขึ้น เพื่อให้สามารถออกแบบและดำเนินกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

ประการที่สอง การนำเสนอข้อวิสัยของสื่อมวลชนที่เน้นประเด็นความรุนแรง อาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพื้นที่ ดังนั้น ควรมีการพัฒนาศักยภาพของสื่อในการนำเสนอข้อมูลที่สร้างสรรค์และตรงกับความป็นจริง

ประการสุดท้าย ควรเปลี่ยนจุดเน้นจากความมั่นคงมาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสำคัญ โดยให้ความสำคัญกับการยกระดับความเป็นอยู่ การสร้างอาชีพ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

ฉะนั้น การสร้างสันติภาพในพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานความมั่นคง และภาคประชาสังคม การทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถานการณ์และความต้องการของชุมชน จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาตรงจุดและเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรหรือตัวแสดงที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

การสร้างเครือข่ายการทำงานแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานเครือข่ายความร่วมมือ (Network Facilitator) โดยเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเจรจาออกแบบและหาทางออกร่วมกัน (Negotiated

governance) (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563, น.31) การสร้างเครือข่ายการทำงานต้องเน้นการมีปฏิสัมพันธ์แบบพหุภาคี (Pluricentric governance system) ที่เชื่อมโยงทั้งภาครัฐ ประชาสังคม และชุมชน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจส่งเสริมสันติภาพ

เมื่อพิจารณาถึงกลไกการสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่เป็นระบบ ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทรัพยากร และการสนับสนุนระหว่างภาคีเครือข่าย (Hollstein et al., 2017, p.3) โดยเฉพาะการสร้างเวทีปรึกษาหารือ (Deliberative forums) ที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563, น.40-41) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารปกครองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) ที่เน้นการกระจายอำนาจและเพิ่มบทบาทของภาคประชาชน ทั้งนี้ความสำเร็จของการทำงานแบบเครือข่ายขึ้นอยู่กับการสร้างความไว้วางใจร่วมกัน (Generalized trust) ระหว่างภาคีสมาชิก ผ่านกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Sorensen & Torfing, 2008, pp. 8-11) โดยเฉพาะในบริบทความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนผ่านกลไกการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จได้ต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ เช่น การมีผู้นำที่เข้มแข็ง การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม (Wright, 2018, p.167) ขณะที่ความท้าทายสำคัญคือการรักษาสมดุลระหว่างการกำกับดูแลกับการให้อิสระแก่เครือข่าย และการสร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริงไม่ใช่เพียงพิธีกรรม

เมื่อพิจารณาถึงกรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ที่ผ่านมาพบว่ามีความพยายามในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านการทำงานแบบเครือข่ายเพื่อส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นหน่วยงานที่ใช้อำนาจสั่งการมาเป็นผู้ประสานการขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือ ผ่านการเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินการ

การสร้างการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำเนินการผ่านกลไกสำคัญหลายประการ ทั้งการจัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้านและตำบลเพื่อรับฟังความคิดเห็น การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน การสร้างเครือข่ายแกนนำชุมชนและอาสาสมัคร และการพัฒนาช่องทางการสื่อสารแบบสองทางกับประชาชน โดยมุ่งเน้นการสร้างความไว้วางใจผ่านความโปร่งใสในการทำงานและการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามประเมินผล

ทั้งนี้ ความสำเร็จของการขับเคลื่อนงานเกิดจากการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เข้าใจบริบทพื้นที่ และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างผลงานที่เป็นรูปธรรมให้ประชาชนได้เห็นและรับรู้ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการกำกับดูแลกับการให้อิสระแก่เครือข่าย และการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ดังจะอธิบายได้ดังนี้

2.1 การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ

การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตู อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีมีความเชื่อมโยงในการทำงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ ประกอบด้วย

1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานความมั่นคง

จากการสัมภาษณ์นายกและปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตู พบว่าความสัมพันธ์กับหน่วยงานความมั่นคงมีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละหน่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับทหารพราน 4313 ที่มีความใกล้ชิดและเกื้อกูลกันมากที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า

“หลักๆความร่วมมือสามฝ่ายเรามีความร่วมมือกับทหาร เราสามารถจับปากกับทหารได้ เลยมีความสนิทสนมกันมากโดยเฉพาะทหารพราน คือเราขาดเขาไม่ได้และเขาก็ขาดเราไม่ได้ เราทำงานโดยใช้ใจแลกใจ ส่วนราชการส่วนท้องถิ่นจังหวัดและอำเภอไม่ค่อยเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรา ส่วนตำรวจก็มาแค่ลาดตระเวนแล้วก็ไป ส่วนการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ มีการตั้งด่านลอย ชด. เปิดด่านก็คอยดูแล ถ้าเค้าต้องการตรวจยาเสพติดเค้าก็ตั้งด่านลอยขึ้นมา ก็ลงมาตรวจตรวจฉีอะไรแบบนี้...” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

ความร่วมมือดังกล่าวสะท้อนผ่านการช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ เช่น การขนเตียงสองใจไปให้ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือชาวบ้านไม่ว่าจะเป็น การช่วยขนข้าวของ การซ่อมแซมหลังคาตลาดที่ถูกพายุพัด รวมถึงการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการซากงูที่ตายในคลอง เป็นต้น

“ชาวบ้านไปเก็บของแล้วไม่สามารถขนข้าวกลับ ทหารก็ไปยกมาให้ ทหารก็ไปช่วยขนกลับมาให้ซึ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้หมดเลย หรือตอนเราขนเตียงสองใจไปให้กับผู้สูงอายุที่บ้านทหารก็เอารถมาเพื่อขนเตียงไปให้ถึงบ้าน นายกก็ขอช่วยให้ทหารขนไปให้หรือขอความช่วยเหลือซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี... บางครั้งที่ตลาด สว. มุ่งตายและมากับน้ำ ซึ่งมีครองอยู่ข้างหลังตลาด แล้วมีกลิ่นเหม็น เค้าโทรไปทหารก็มาเอาขึ้นไปให้ ไปฝังดินให้เรียบร้อย ช่วยทุกอย่าง หลังคาตอนโดนลมพัดในตลาดส.ว. เข้า ก็มาทำให้ มาซ่อมให้ เขาจึงสามารถครองใจคนในพื้นที่ได้...” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ยังพบว่าเครือข่ายความมั่นคงโดยเฉพาะทหารพรานซึ่งเป็นมุสลิมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “แล้วผู้กองก็เป็นมุสลิม แล้วทุกคนผู้กองก็เดินนำหน้าพาลูกน้องไป แล้วเข้าถึงทุกบ้าน ใครที่บ้านมีงานมีอะไร ผู้กองก็พาลูกน้องไปช่วย ไม่ว่าจะงานจะจัดที่มีสยิดหรือวัด พวกเขาก็ไปกันหมด เลยทำให้ทหารสามารถครองใจคนในพื้นที่ได้...” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) โดยเครือข่ายดังกล่าวจะทำงานร่วมกับชุดคุ้มครองตำบล (ชคต.) ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทหลักในการดูแลความปลอดภัยและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด มีการตั้งด่านตรวจและให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุต่างๆในชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ความมั่นคงกับชุมชนเกิดขึ้นได้จากการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกในชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและศาสนาร่วมกัน มากกว่าการปฏิบัติหน้าที่ด้านการรักษาความปลอดภัยเพียงอย่างเดียว

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานความมั่นคงกับชุมชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Lederach, 1997, p. 94) กล่าวคือ การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างผู้คนในระดับรากหญ้า ซึ่งสะท้อนผ่านความสัมพันธ์อันดีระหว่างทหารพรานกับชุมชนที่เกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางสังคม (Putnam, 2000, pp. 18-19) ที่เน้นความสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและเครือข่ายความสัมพันธ์ผ่านการพึ่งพาอาศัยกัน ดังที่ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำกล่าวว่า “เราขาดเขาไม่ได้และเขาก็ขาดเราไม่ได้ เราทำงานโดยใช้ใจแลกใจ” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

ขณะที่การเข้ามามีบทบาทของทหารพรานที่ได้ปรับบทบาทจากการรักษาความมั่นคงมาเป็นผู้สนับสนุนชุมชนนั้น สะท้อนทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งของ Galtung ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Galtung, 2000, p. 12) จากเดิมที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ควบคุมกับผู้ถูกควบคุม มาสู่ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนที่พึ่งพาอาศัยกัน ดังจะเห็นได้จากการที่ทหารพรานได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็น “การช่วยขนเตียงสองใจไปให้ผู้สูงอายุ” “การช่วยซ่อมแซมหลังคาตลาด” หรือแม้แต่ “การจัดการซากงูที่ตายในคลอง” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) การปรับเปลี่ยนบทบาทดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยลดความหวาดระแวงและความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่

นอกจากนี้ รูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันระหว่างหน่วยงานความมั่นคงยังสะท้อนทฤษฎีการบริหารปกครองแบบเครือข่ายของ Rhodes ที่เน้นความสำคัญของความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการและการพึ่งพาทันทีระหว่างกัน มากกว่าการสั่งการตามสายการบังคับบัญชา (Rhodes, 1997, pp. 51-52) ข้อค้นพบสำคัญจากการวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพในพื้นที่จะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานความมั่นคงกับชุมชนจากการควบคุมและตรวจตรา มาเป็นการสนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในระยะยาว

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานความมั่นคงกับชุมชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Lederach, 1997, p. 94) กล่าวคือ การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างผู้คนในระดับรากหญ้า ซึ่งสะท้อนผ่านความสัมพันธ์อันดีระหว่างทหารพรานกับชุมชนที่เกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางสังคม (Putnam, 2000, pp. 18-19) ที่เน้นความสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและเครือข่ายความสัมพันธ์ผ่านการพึ่งพาอาศัยกัน ดังที่ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำกล่าวว่า “เราขาดเขาไม่ได้และเขาก็ขาดเราไม่ได้ เราทำงานโดยใช้ใจแลกใจ” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

ขณะที่การเข้ามามีบทบาทของทหารพรานที่ได้ปรับบทบาทจากการรักษาความมั่นคงมาเป็นผู้สนับสนุนชุมชนนั้น สะท้อนทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งของ Galtung ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Galtung, 2000, p. 12) จากเดิมที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ควบคุมกับผู้ถูกควบคุม มาสู่ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนที่พึ่งพาอาศัยกัน ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ทหารพรานได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็น “การช่วยขนเตียงสองใจไปให้ผู้สูงอายุ” “การช่วยซ่อมแซมหลังคาตลาด” หรือแม้แต่ “การจัดการซากงูที่ตายในคลอง” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) การปรับเปลี่ยนบทบาทดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยลดความหวาดระแวงและความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่

นอกจากนี้ รูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันระหว่างหน่วยงานความมั่นคงยังสะท้อนทฤษฎีการบริหารปกครองแบบเครือข่ายของ Rhodes ที่เน้นความสำคัญของความร่วมมือแบบไม่เป็นการและการพึ่งพาทรัพยากรระหว่างกัน มากกว่าการสั่งการตามสายการบังคับบัญชา (Rhodes, 1997, pp. 51-52)

ข้อค้นพบสำคัญจากการวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพในพื้นที่ที่จะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานความมั่นคงกับชุมชนจากการควบคุมและตรวจตรา มาเป็นการสนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้าง ความไว้วางใจและความร่วมมือในระยะยาว

2. การสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายผู้นำศาสนา

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดีพัฒนาความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับผู้นำศาสนาในพื้นที่ ทั้งไทยพุทธและมุสลิม โดยเล็งเห็นความสำคัญของผู้นำศาสนาในฐานะผู้มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำศาสนาอิสลามที่พบว่า มีบทบาทสำคัญในการดึงเยาวชนมุสลิมให้มาอยู่ที่มัสยิด ดังที่ปลัดประภัสสรได้กล่าวไว้ว่า “พื้มองว่าผู้นำศาสนามีความสามารถในการดึงเยาวชนมุสลิมไปอยู่ที่มัสยิดได้ ถือว่าสุดยอดมาก คือเยาวชนก็จะไปอยู่กันที่มัสยิด พื้มองว่าเป็นความเข้มแข็งของศาสนาอิสลามที่นี่ ที่สามารถทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าถึงหลักศาสนา” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ขณะที่อีกด้านหนึ่ง การสร้างเครือข่ายกับผู้นำศาสนาทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถขับเคลื่อนโครงการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะโครงการด้านสิ่งแวดล้อม ดังใจความตอนหนึ่งของการให้สัมภาษณ์ความว่า “เหมือนผู้นำศาสนาอิสลาม มีบทบาทมาก เหมือนเรื่องขยะ อดต.เราทำเรื่องขยะ เราได้ Zero Waste อันดับ 1 ของประเทศ เราก็อำนาจไปยังมีมัสยิด ผู้นำศาสนาโต๊ะอิหม่ามก็จะประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านดูแลเรื่องความสะอาดแทนเรา เขามีอิทธิพลอย่างมากในการสร้างความเข้าใจหรือให้ข้อมูลสร้างความเชื่อถือให้กับชาวบ้าน และก็ชาวบ้านก็ทำร่วมกันกับเรา” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดียังสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิม เพื่อสร้างความเข้าใจและความสามัคคี ดังใจความตอนหนึ่งว่า

“ในเรื่องของศาสนา เรามีการส่งเสริมทั้งสองศาสนาคือกิจกรรมของไทยพุทธและมุสลิม เราทำกันหมดเลย เช่น กวนอสุรอก โดยการกวนอสุรอกเราเอาพี่น้องไทยพุทธไปร่วมด้วย คือไม่ใช่เฉพาะพี่น้องมุสลิม และก็เรื่องของรอมฎอน งานเมาลิด คือเราจะเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกัน” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) นอกจากนี้ ยังมีการนำหลักศาสนามาใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น การบำบัดผู้ติดยาเสพติดโดย “ใช้หลักศาสนาเข้าช่วยในการบำบัดด้วย ให้ปอเนาะเป็นตัวช่วยในการดูแล ก็มีมัสยิดดารุสอาบีดินหมู่ที่ 4 เค้ามมีการตั้งกฎเลยว่า ที่ปมัสยิดห้ามสูบบุหรี่ การสูบบุหรี่ก็จะมี ไม่มี เขาตั้งกติกาเลย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

การใช้กลไกของสภาซุรอในการแก้ไขปัญหาและสร้างกฎกติกาในชุมชนเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของความร่วมมือกับผู้นำศาสนาที่ประสบความสำเร็จ ดังใจความตอนหนึ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์ความว่า “สภาซุรอที่เราเคยใช้ตั้งแต่ปี 2545-2558 เราประกาศหยุดยิง (ยิงปะทัด) ตอนแรกเราประกาศหมู่ 4 หมู่เดียว แต่เราได้ผลทั้งตำบล ตอนเดือนบวชอะไรนี้ เด็กมันชอบเล่นปะทัดไป ประทัดยักษ์ที่เสียงดัง รบกวเขาเวลาละหมาดในช่วงกลางคืน เราจะประกาศจากสภาซุรอว่า หมู่ 4 ห้ามเด็กจุดปะทัด และห้ามคนมาขายในหมู่บ้านในช่วงเดือนบวช” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ซึ่งในภาพรวมทำให้เห็นว่าการทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุสามารถสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือจากประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ฉะนั้น ในภาพรวมจากการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปัตตานีกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำศาสนาถือได้ว่ามีประโยชน์ต่อการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้หลายมิติกล่าวคือ

1. การสร้างความไว้วางใจและลดความหวาดระแวงระหว่างรัฐกับชุมชน

ผู้นำศาสนาเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือจากคนในชุมชน การที่หน่วยงานรัฐทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาพบว่าสามารถช่วยลดช่องว่างและสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่นาเกตุ การที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุทำงานอย่างใกล้ชิดกับทั้งผู้นำศาสนาอิสลามและพุทธทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าภาครัฐเคารพและให้เกียรติในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อของพวกเขา (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่าการสร้างความไว้วางใจเป็นสิ่งสำคัญและเป็นรากฐานของการสร้างสันติภาพ ความไม่ไว้วางใจนี้มักมีรากเหง้ามาจากความรู้สึกว่าภาครัฐไม่เข้าใจหรือไม่เคารพในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาของชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนาอย่างชัดเจนจากคนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น การที่หน่วยงานภาครัฐอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุได้ทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้นำศาสนาทั้งอิสลามและพุทธจึงเป็นการส่งสัญญาณว่าภาครัฐเคารพและให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาของชุมชน ซึ่งช่วยลดความรู้สึกแปลกแยกและสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับชุมชน

การทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาของ อบต.นาเกตุ มีลักษณะเด่นคือ การให้ความเคารพและความสำคัญกับผู้นำศาสนาทั้งไทยพุทธและมุสลิมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือให้ความสำคัญกับศาสนาใดศาสนาหนึ่งมากกว่ากัน ดังที่ปลัดประภัสสรได้ย้าว่า “เราอยู่เป็นหนึ่งเดียวกับ

เขา ไม่ได้แบ่งแยกศาสนาอะไร” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) การทำงานในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจริงใจในการเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา ไม่ใช่เพียงแค่การแสดงความเคารพในเชิงสัญลักษณ์หรือพิธีการเท่านั้น นอกจากนี้ การให้ผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและการดำเนินงานต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การมีสภาชุรอที่มีโต๊ะอิหม่ามและก่านันเป็นประธาน ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าภาครัฐไม่เพียงแค่รับฟังความคิดเห็นของผู้นำศาสนา แต่ยังให้อำนาจในการตัดสินใจด้วย ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง

นอกจากการทำงานกับผู้นำศาสนาแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตยังได้สร้างความไว้วางใจกับชุมชนผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของประชาชน ตามสโลแกนที่ว่า “สุขภาพ คุณภาพ เสมอภาค” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางศาสนาหรือวัฒนธรรม การที่อบต.นาเกตให้บริการและการช่วยเหลือแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การให้บริการธนาคารกายอุปกรณ์แก่ผู้ป่วยติดบ้านติดเตียงทั้งไทยพุทธและมุสลิม และการให้บริการที่มุ่งเน้นการเข้าถึงประชาชนอย่างทั่วถึง โดยการออกไปให้บริการที่บ้านของผู้รับบริการ ดังที่ปลัดประภัสสรได้กล่าวว่า “ทีมที่ดูแลสุขภาพเวลาลงไปไม่ว่าเคสจะอยู่ตรงไหน เราสามารถไปด้วยกันได้ทั้งหมดเลย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ช่วยให้ประชาชนรู้สึกถึงการดูแลและการเอาใจใส่จากภาครัฐ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ

อย่างไรก็ตาม การสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับชุมชนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนาเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความทุ่มเทอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงแค่การจัดกิจกรรมหรือโครงการชั่วคราว แต่ต้องเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ฝังรากลึกในทุกภาคส่วนของการทำงาน ดังกรณีของ อบต.นาเกตที่แสดงให้เห็นว่าการทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาอย่างใกล้ชิดและจริงใจเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความไว้วางใจและลดความหวาดระแวงระหว่างรัฐกับชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพ

2. การใช้หลักศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติ

ทุกศาสนาล้วนมีหลักคำสอนที่ส่งเสริมสันติภาพและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมจึงเป็นการใช้เครื่องมือที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้หลักศาสนาในการบำบัดผู้ติดยาเสพติด “ใช้หลักศาสนาเข้าช่วยในการบำบัดด้วย ให้ปอเนาะเป็นตัวช่วยในการดูแล” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) หรือการใช้กติกาศาสนาในการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังใจความว่า “...ที่ไปมัสยิดห้ามสูบบุหรี่ การสูบบุหรี่ก็จะมี เขาตั้งกติกาเลย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

เหตุนี้ การนำหลักศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติภาพจึงมีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยหลักคำสอนทางศาสนาทั้งอิสลามและพุทธต่างมีแนวคิดที่ส่งเสริมความเมตตา การเคารพซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การนำหลักคำสอนเหล่านี้มาประยุกต์ใช้

ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนจึงเป็นการใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้เกิดประโยชน์ และเป็นการแสดงความเคารพต่อความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำได้นำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมในหลายมิติ ทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิต การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และการป้องกันความขัดแย้งในชุมชน โดยเฉพาะการใช้หลักศาสนาในการบำบัดผู้ติดยาเสพติดถือเป็นตัวอย่างของการนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม ดังที่ปลัดประภัสสรได้กล่าวถึงการใช้สถาบันปอเนาะซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาทางศาสนาอิสลามเข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัดผู้ติดยาเสพติดว่า “ใช้หลักศาสนาเข้าช่วยในการบำบัดด้วย ให้ปอเนาะเป็นตัวช่วยในการดูแล มีการตั้งกฎเลยว่า การไปมัสยิดห้ามสูบบุหรี่ การสูบบุหรี่ก็จะมี เขาตั้งกติกาเลย เพราะที่นั่นเราส่งประกวดมัสยิดสุขภาพ” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ซึ่งกรณีนี้ทำให้เห็นว่า หลักศาสนาและสถาบันทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการบำบัดผู้ติดยาเสพติดได้ เพราะหลักคำสอนทางศาสนาสามารถช่วยสร้างวินัยและความเข้มแข็งทางจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเอาชนะการติดยาเสพติด อีกทั้งเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่ห่างไกลจากสิ่งยั่วยุและสิ่งแวดล้อมที่อาจนำไปสู่การกลับไปใช้ยาเสพติด และที่สำคัญการบำบัดโดยใช้หลักศาสนาจะช่วยให้ผู้ติดยาเสพติดได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากชุมชน ลดการตีตราและการแบ่งแยก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูและกลับคืนสู่สังคม

นอกจากการบำบัดผู้ติดยาเสพติดแล้ว การใช้กติกาทางศาสนาในการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ยังเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติภาพในชุมชน การตั้งกฎห้ามสูบบุหรี่ในมัสยิดเป็นการใช้อำนาจทางศาสนาในการส่งเสริมสุขภาพและสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางศาสนาอิสลามที่เน้นการดูแลสุขภาพและรักษาความสะอาด รวมทั้งยังช่วยสร้างความชอบธรรมและการยอมรับในกฎระเบียบต่างๆ เนื่องจากผู้คนมักจะยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาของตนมากกว่ากฎระเบียบที่กำหนดจากภายนอก ดังตัวอย่างกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำได้นำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนผ่านกิจกรรมการประกวดมัสยิดสุขภาพ ซึ่งเป็นการบูรณาการมิติทางศาสนาเข้ากับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การห้ามสูบบุหรี่ในมัสยิด การส่งเสริมการออกกำลังกาย และการให้ความรู้ด้านสุขภาพผ่านกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามที่ให้ความสำคัญกับการดูแลร่างกายให้แข็งแรง การใช้สถาบันทางศาสนาในการส่งเสริมสุขภาพช่วยให้ข้อมูลและแนวทางการดูแลสุขภาพเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากสถาบันทางศาสนาเป็นพื้นที่ที่ประชาชนมีความผูกพันและให้ความเคารพ และสามารถเชื่อมโยงการดูแลสุขภาพเข้ากับความเชื่อและวิถีชีวิตทางศาสนาได้อย่างกลมกลืน

ในมิติของการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำได้ใช้ผู้นำศาสนาในการส่งเสริมการจัดการขยะและการรักษาสิ่งแวดล้อม ดังการให้สัมภาษณ์ของปลัดประภัสสรที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของผู้นำศาสนาในการส่งเสริมโครงการ Zero Waste ว่า “เหมือนผู้นำศาสนาอิสลาม มีบทบาทมาก เหมือนเรื่องขยะ อบต.เราทำเรื่องขยะ เราได้ Zero Waste อันดับ 1 ของประเทศ เราทำหนังสือแจ้งไปยังมัสยิด ผู้นำศาสนาโต๊ะอิหม่ามก็จะประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านดูแลเรื่องความสะอาดแทนเรา เขามีอิทธิพลอย่างมากในการสร้างความเข้าใจหรือให้ข้อมูลสร้างความ

เชื่อถือให้กับชาวบ้าน และที่ชาวบ้านก็ทำร่วมกันกับเรา” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักศาสนาในการสร้างสันติภาพในชุมชนนาเกตูไม่ได้เป็นเพียงการนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้เท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างพื้นที่ให้ศาสนามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับบทบาทของศาสนาจากเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องของความเชื่อเพียงอย่างเดียว มาเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาและการสร้างสันติภาพในชุมชน ความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักศาสนาในการสร้างสันติภาพของตำบลนาเกตูสะท้อนให้เห็นว่าศาสนาไม่จำเป็นต้องเป็นสาเหตุของความขัดแย้งเสมอไป แต่สามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติภาพและการพัฒนาได้ หากมีการบริหารจัดการและประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

3. การสร้างพื้นที่และกิจกรรมร่วมระหว่างศาสนา

การทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาทำให้เกิดการสร้างพื้นที่และกิจกรรมร่วมระหว่างศาสนา ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนต่างศาสนาได้มาพบปะ เรียนรู้ และเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ตลอดจนความเข้าใจผิดที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ดังใจความตอนหนึ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์ความว่า “ในเรื่องของศาสนา เรามีการส่งเสริมทั้งสองศาสนาคือกิจกรรมน้องไทยพุทธและมุสลิมทำเราทำกันหมดเลย เช่น กวนอสุร โดยการกวนอาซุรเราเอาพี่น้องไทยพุทธไปร่วมด้วย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างศาสนา เช่น “มีตาติปัส โดยนักเรียนผู้สูงอายุมุสลิมก็ได้มาสอนนักเรียนผู้สูงอายุไทยพุทธ การรำแล้วขึ้นแสดงบนเวที ซึ่งจะสอนซึ่งกันและกันในส่วนตรงนี้...” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตูได้ริเริ่มและส่งเสริมให้มีพื้นที่และกิจกรรมที่คนต่างศาสนาสามารถทำร่วมกันได้ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย ตั้งแต่เด็ก เยาวชน ไปจนถึงผู้สูงอายุ และมีทั้งกิจกรรมทางวัฒนธรรม กีฬา การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการแนวคิดเรื่องอยู่ร่วมกันอย่างสันติเข้ากับการพัฒนาในทุกมิติ หนึ่งในกิจกรรมร่วมระหว่างศาสนาที่โดดเด่นคือการจัดงานกวนอาซุรซึ่งเป็นประเพณีของชาวมุสลิมดังกล่าวข้างต้น แต่ได้เชิญชวนให้ชาวไทยพุทธเข้าร่วมด้วย การที่คนต่างศาสนาได้มีโอกาสเข้าร่วมในพิธีกรรมหรือประเพณีของศาสนาอื่นช่วยให้เกิดความเข้าใจและการยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อมากขึ้น ลดความรู้สึกแปลกแยกหรือความหวาดระแวงที่อาจเกิดจากการไม่รู้หรือไม่เข้าใจ นอกจากนี้ การที่ชาวไทยพุทธได้เข้าร่วมในพิธีกรรมของชาวมุสลิมยังเป็นการแสดงความเคารพและการยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิม ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นที่ยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนให้กับชาวมุสลิม

ในทำนองเดียวกัน ชาวมุสลิมในตำบลนาเกตูก็เข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธด้วย เช่น งานชักพระซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทยพุทธ แต่มีชาวมุสลิมมาร่วมในขบวนแห่ด้วย ดังที่ปลัดประภัสสรได้กล่าวว่า “ส่วนประเพณีกิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันได้ ส่วนใหญ่ที่เรามาทำร่วมกันอย่างที่ว่าเอาโคกโพธิ์เวลามีการจัดงานชักพระ ซึ่งเป็นประเพณีของไทยพุทธแต่มีพี่น้องมุสลิมมาเดินขบวนแห่” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) การที่คนทั้งสองศาสนาสามารถเข้าร่วมและให้ความเคารพในพิธีกรรมและประเพณีของกันและกันแสดงให้เห็นถึง

ความสามารถในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง โดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อของตนเอง

นอกจากการเข้าร่วมในพิธีกรรมและประเพณีของกันและกันแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุยังส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนทักษะและภูมิปัญญาระหว่างคนต่างศาสนาด้วย ตัวอย่างที่โดดเด่นคือการทำให้นักเรียนผู้สูงอายุมุสลิมสอนการรำดาตีปี่ให้กับนักเรียนผู้สูงอายุไทยพุทธ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดศิลปะการแสดงที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมมาอยู่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความเข้าใจและการยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย ซึ่งเป็นการลดความรู้สึกแปลกแยกและสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

การสร้างพื้นที่และกิจกรรมร่วมระหว่างศาสนายังพบว่าไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่กิจกรรมทางวัฒนธรรมและพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมในชีวิตประจำวันของคนทั้งสองศาสนาสามารถทำร่วมกันได้ด้วย เช่น การพัฒนาและดูแลสถานที่สำคัญทางศาสนาของกันและกัน ดังที่ปลัดประภัสสรได้กล่าวว่า “แล้วก็ด้านการพัฒนา การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การทำความสะอาดสิ่งแวดล้อมต่างๆ คือชุดลอกคูคลอง เราก็มุสลิมมาชุดลอกร่วมกัน ทุกอย่างคือโอเพ่นให้มาอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งที่นาเกตุเราทำ...” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) และ “ในเรื่องของการพัฒนา มัสยิด ที่นี้พบว่าพี่น้องไทยพุทธเราช่วยกันทำ พอไปที่วัดพี่น้องมุสลิมก็ช่วยกันทำช่วยกันพัฒนา เช่น การตัดต้นไม้ดูแลความสะอาดในพื้นที่ต่างๆโดยไม่จำกัดศาสนาซึ่งเราทำร่วมกันทั้งสองศาสนา อย่างที่วัดพี่น้องพุทธมุสลิมก็ไปผูกผ้าผูกอะไรให้ คือเราไม่ได้ทำพิธีเพียงแต่เราเข้าไปช่วยจัดทำสถานที่ต่างๆ ให้” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่า การที่คนต่างศาสนาช่วยกันพัฒนาและดูแลสถานที่สำคัญทางศาสนาของกันและกันแสดงให้เห็นถึงความเคารพและการยอมรับในความสำคัญของศาสนาอื่น และยังเป็นการสร้างความรู้สึกเป็นชุมชนเดียวกันที่ต้องช่วยเหลือและดูแลซึ่งกันและกัน

4. การสร้างกลไกการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน

การทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาทำให้เกิดการสร้างกลไกการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนที่มีความชอบธรรมและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เช่น สภาชุรอและยุติธรรมตำบลนาเกตุ ซึ่งช่วยให้ปัญหาความขัดแย้งเล็กๆ น้อยๆ ได้รับการแก้ไขก่อนที่จะลุกลามเป็นความขัดแย้งใหญ่ ดังใจความว่า “เรามีสภาชุรอ ที่โต๊ะอิหม่าม และกำนันเป็นประธาน ใช้กฎหมายศาสนา” “สภาชุรอที่เราเคยใช้ตั้งแต่ปี 2545-2558 เราประกาศหยุดยิง (ยิงปะทัด) ตอนแรกเราประกาศหมู่ 4 หมู่เดียว แต่เราได้ผลทั้งตำบล” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เห็นว่า สภาชุรอ (Shura Council) เป็นกลไกการแก้ไขความขัดแย้งที่มีรากฐานมาจากหลักการอิสลาม ซึ่งเน้นการปรึกษาหารือและการตัดสินใจร่วมกัน การนำกลไกนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของตำบลนาเกตุ โดยมีโต๊ะอิหม่ามและกำนันเป็นประธานสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างอำนาจทางศาสนาและอำนาจทางการปกครองเข้าด้วยกัน ซึ่งช่วยเพิ่มความชอบธรรมและการยอมรับในกระบวนการตัดสินใจและการแก้ไขความขัดแย้ง กรณีตัวอย่างของความสำเร็จในการใช้สภาชุรอคือการประกาศห้ามจุดประทัดในช่วงเดือนรอมฎอนดังกล่าวข้างต้น

นอกจากสภาซุรอแล้ว “ยุติธรรมตำบลนาเกตู” ยังเป็นอีกหนึ่งกลไกในการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนที่ทำงานร่วมกับผู้นำศาสนา กลไกนี้มุ่งเน้นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนก่อนที่จะลุกลามเป็นคดีความในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ปลัดประภัสสรได้อธิบายถึงบทบาทของยุติธรรมตำบลนาเกตูในการแก้ไขความขัดแย้งว่า “เรื่องสิทธิมันทำให้เกิดการกระทบกระทั่งในพื้นที่ เราก็ใช้ยุติธรรมตำบลนาเกตู ในการไกล่เกลี่ยของพวกเรา มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ท่านนายก คือ พอเกิดปัญหาปุ๊บ เราแก้ปัญหาละเลย เขาทะเลาะกันสองฝั่ง เราก็อย่าให้มันบานปลาย หรือมีการร้องเรียนให้ไปใหญ่กว่านี้ คือพยายามจะเคลียร์ในพื้นที่” (ประภัสสร ชวีญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) การแก้ไขความขัดแย้งในระดับชุมชนโดยใช้กลไกที่มีผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักช่วยลดการพึ่งพากระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งอาจมีความล่าช้า มีค่าใช้จ่ายสูง และอาจเพิ่มความรุนแรงของความขัดแย้ง ฉะนั้น การที่ทั้งสภาซุรอและยุติธรรมตำบลนาเกตูมีผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมทำให้กลไกเหล่านี้มีความละเอียดอ่อนต่อมิติทางวัฒนธรรมและศาสนา และสามารถตอบสนองต่อความต้องการและข้อกังวลของคนทุกกลุ่มในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ในกรณีของการประกาศห้ามจุดประทัดในช่วงเดือนรอมฎอน แม้ว่าจะเป็นการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลดการรบกวนการปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิม แต่ก็ได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามจากทั้งชาวมุสลิมและไทยพุทธในพื้นที่สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพและยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนาของคนในชุมชน

การที่กลไกการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนของตำบลนาเกตูสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่ได้เกิดจากการมีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายหรือการลงโทษที่รุนแรง แต่เกิดจากความชอบธรรมและการยอมรับจากคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการมีผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกเหล่านี้ ฉะนั้นจึงทำให้เห็นว่าการแก้ไขความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพไม่จำเป็นต้องอาศัยเพียงกฎหมายและระบบยุติธรรมกระแสหลัก แต่สามารถใช้กลไกที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมและศาสนาของชุมชนเองได้ การนำหลักการทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขความขัดแย้ง เช่น การใช้สภาซุรอซึ่งมีรากฐานมาจากหลักการอิสลาม ช่วยเพิ่มความชอบธรรมและการยอมรับในกระบวนการตัดสินใจและการแก้ไขความขัดแย้ง และยังเป็นการแสดงความเคารพต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาของชุมชนด้วย และที่สำคัญการประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนในการแก้ไขความขัดแย้งยังช่วยเชื่อมโยงมิติทางศาสนาและการปกครองเข้าด้วยกัน ทำให้การแก้ไขความขัดแย้งมีความครอบคลุมและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างรอบด้าน

5. การสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังและความปลอดภัยในชุมชน

ผู้นำศาสนาและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาสามารถเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัยในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับคนในชุมชนและรับรู้ความเคลื่อนไหวต่างๆ ได้ดี ช่วยเสริมการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐในการรักษาความปลอดภัย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ซึ่งในบริบทของตำบลนาเกตู การสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัยในชุมชนผ่านความร่วมมือกับผู้นำศาสนาและผู้นำท้องถิ่นได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความไม่สงบ แม้ว่าในอดีตนาเกตูจะเคยเป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบสูง แต่หลังจากมีการพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวังที่มีผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนเป็นแกนหลัก ความรุนแรงในพื้นที่ก็ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ปลัดประภัสสรได้อธิบายถึงมาตรการเฝ้าระวังในชุมชนที่เรียกว่า “ตาสืบประรด” ซึ่งอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้นำและเครือข่ายในชุมชนตั้งใจความว่า “ตา

สับปะรด เราใช้ทีมงานของผู้ใหญ่บ้าน ถ้ามีอะไรเขาก็จะมาแจ้ง คือเราอยู่กลุ่มตำบลนาเกตุมิ มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอยู่ในนั้นหมดเลย มีอะไรก็แจ้งไปในนั้นได้เลย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ระบบนี้ช่วยให้สามารถตรวจจับและรับมือกับสถานการณ์ที่อาจนำไปสู่ความไม่สงบได้อย่างทันท่วงที โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพามาตรการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวดจนอาจสร้างความรู้สึกไม่ไว้วางใจในชุมชน

ความเป็นเอกลักษณ์ของเครือข่ายการเฝ้าระวังและความปลอดภัยในชุมชนของตำบลนาเกตุมิ คือการหลอมรวมมิติของความปลอดภัยเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน ตามแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของมนุษย์ในทุกมิติ ไม่ใช่เพียงแค่การปราศจากความรุนแรงทางกายภาพ ชุมชนนาเกตุมิได้พัฒนาระบบการเฝ้าระวังที่ไม่ได้พึ่งพาเพียงแค่กำลังเจ้าหน้าที่รัฐหรือเทคโนโลยีการเฝ้าระวัง แต่อาศัยความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน หน่วยงานรัฐและประชาชน นี่แสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จของการสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังและความปลอดภัยที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและความไว้วางใจระหว่างทุกภาคส่วนในชุมชน

สิ่งที่ทำให้เครือข่ายการเฝ้าระวังและความปลอดภัยในชุมชนของตำบลนาเกตุมิประสบความสำเร็จคือการไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การป้องกันและปราบปรามความรุนแรง แต่ยังให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาที่เป็นรากเหง้าของความไม่สงบด้วย เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างการมีส่วนร่วม การเคารพในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักการแก้ไขความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพซึ่งเน้นการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับโครงสร้าง (Structural) ระดับความสัมพันธ์ (Relational) และระดับจิตใจ (Psychological) การที่ผู้นำศาสนาเข้ามามีบทบาทในการเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัยในชุมชนจึงไม่ได้เป็นเพียงการเสริมกำลังในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความชอบธรรมและการยอมรับในมาตรการรักษาความปลอดภัยในชุมชนด้วย ทำให้การเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัยไม่ใช่ภาระที่ถูกกำหนดจากภายนอก แต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชนเอง

6. การสนับสนุนการอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาช่วยให้เกิดการอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นการเคารพในความหลากหลายและสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสันติภาพในพื้นที่ เมื่อคนในชุมชนรู้สึกว่ามีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาของพวกเขาได้รับการยอมรับและเคารพ ความรู้สึกแปลกแยกหรือถูกกดขี่ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งก็จะลดลง โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งและความรุนแรง การให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ความรู้สึกที่ว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาถูกละเลยหรือไม่ได้รับการเคารพอาจเป็นหนึ่งในรากเหง้าของความขัดแย้งที่ยืดเยื้อในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุมิได้ตระหนักถึงความสำคัญนี้ และได้ทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้นำศาสนาทั้งอิสลามและพุทธเพื่อสร้างพื้นที่แห่งการยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน การที่ปลัดประภัสสรระบุว่า “เราอยู่เป็นหนึ่งเดียวกับเขา ไม่ได้แบ่งแยกศาสนาอะไร” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) สะท้อนให้เห็นถึงหลักการทำงานที่มุ่งสร้างความเป็นอันหนึ่งอัน

เดียวกันท่ามกลางความแตกต่าง ไม่ใช่การพยายามกลืนกลายวัฒนธรรมหรือบังคับให้ทุกคนปฏิบัติตามแบบแผนเดียวกัน

ตัวอย่างรูปธรรมของการส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลในการสร้างสันติภาพ ได้แก่ การสนับสนุนให้มีการทำกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมของทั้งสองศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน และการเชิญชวนให้คนต่างศาสนาเข้าร่วมกิจกรรมของกันและกัน เช่น ใจความตอนหนึ่งจากการสัมภาษณ์ “ในเรื่องของศาสนา เรามีการส่งเสริมทั้งสองศาสนาคือกิจกรรมพี่น้องไทยพุทธและมุสลิม เราทำร่วมกันหมดเลย เช่น กวนอสุร่อ โดยการกวนอสุร่อเราเอาพี่น้องไทยพุทธไปร่วมด้วย” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) การสนับสนุนให้ชาวพุทธและมุสลิมได้เรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของกันและกันช่วยลดอคติและความเข้าใจผิดระหว่างกัน สร้างความเข้าใจและการยอมรับในความแตกต่าง นอกจากนี้ การค้นหาและยกย่องปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาต่างๆ ตามที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกล่าวว่า “บางทีเขามีความรู้ แต่เขาไม่รู้ว่าเขามีความรู้ เราก็เลยไปจับเขามา และบอกว่าที่ทำอยู่แล้วนั้นนี่แหละคือภูมิปัญญาของชาวบ้าน” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกรักมีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

การที่ชุมชนสามารถพลิกฟื้นจากพื้นที่ที่เคยมีเหตุการณ์ความไม่สงบสูงมาเป็นชุมชนที่มีความสงบสุขในปัจจุบัน โดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลประเมินว่า “ถ้ากรณีของ อบต. นาเกตต์ ถ้าไม่มีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ น่าจะ 99% ณ ตอนนีการแบ่งพรรคแบ่งกลุ่มมันไม่มีแล้ว” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตต์, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) เป็นข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนว่าการสร้างความเคารพและยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ความสำเร็จนี้ไม่ได้เกิดจากการพยายามทำให้ทุกคนเหมือนกันหรือละทิ้งอัตลักษณ์ของตนเอง แต่เกิดจากการสร้างพื้นที่ให้ทุกอัตลักษณ์ได้แสดงออกและได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับการสร้างสันติภาพในพื้นที่อื่นๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา ดังคำกล่าวที่ว่า “สันติภาพไม่ใช่การไม่มีความขัดแย้ง แต่เป็นความสามารถในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง”

3. การสร้างสันติภาพผ่านกลไกที่เชื่อมโยงการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตต์ สามารถขยายผลการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

1. การทำงานร่วมกับหน่วยงานด้านความมั่นคงอย่างทหารพราน จากบทสัมภาษณ์พบว่า อบต.นาเกตต์ได้สร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับทหารพรานกองร้อยที่ 4313 ที่ตั้งฐานอยู่ในพื้นที่ดังที่ปลัดประภัสสรกล่าวว่า “หลักๆความร่วมมือสามฝ่ายเรามีความร่วมมือกับทหาร เราสามารถจับปากกับทหารได้เลยมีความสนิทสนมกันมากโดยเฉพาะทหารพราน คือเราขาดเขาไม่ได้และเขาก็ขาดเราไม่ได้ เราทำงานโดยใช้ใจแลกใจ” (ประภัสสร ขวัญกะโตะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ความสัมพันธ์นี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การรักษาความปลอดภัยเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่การพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยทหารพรานมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาต่างๆ เช่น การตัดหญ้า ปลูกต้นไม้ และการ

ช่วยขนส่งอุปกรณ์ช่วยเหลือผู้สูงอายุ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการงานด้านความมั่นคงเข้ากับ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

2. การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสาธารณสุขในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ทั้งในด้านการส่งเสริมสุขภาพและการรักษาพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วย ตีตบ้านตีตเตียง ดังที่ปลัดประภัสสรได้กล่าวว่า “เรื่องสุขภาพเรามี Long Term Care คือดูแล ผู้สูงอายุที่ตีตบ้านตีตเตียงดูแลทั้งพี่น้องไทยพุทธและมุสลิม มีการจัดทีม Care Manager เข้าไปดูดูแล และดูแลพี่น้องทั้งไทยมุสลิมเราดูแลกันทั้งหมดเลย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) การส่งเจ้าหน้าที่ของ อบต. ไปอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้ป่วย แม้จะไม่ได้จบ การศึกษาด้านสาธารณสุขโดยตรง แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพที่ ตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยไม่ยึดติดกับข้อจำกัดในด้านทรัพยากร บุคคล

3. การประสานทำงานร่วมกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ซึ่งเป็น อีกหนึ่งตัวอย่างของการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ โดย อบต.นาเกตุได้ขอรับการ สนับสนุนงบประมาณจาก พม. เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุในชุมชน ดังที่ ปลัดประภัสสรได้กล่าวว่า “ด้านงบประมาณส่วนใหญ่เราขอไปที่พมจ. นิคมสร้างตนเอง บ้านพัก เด็ก บ้านพักศูนย์ยะลา ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพปัตตานี” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) และยังได้รับการสนับสนุนในการปรับปรุงห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ “กรณีบ้านผู้สูงอายุ ที่นึ่ง ห้องน้ำ อยู่แบบถ้ำในรูลงไป แล้วมีเคื่อยกจิกกินอยู่ข้างล่าง เป็นบ้านไม้ ไม่มีห้องน้ำ เราเลยทำ ห้องน้ำให้เรียบร้อยเลยคะ ของบ พมจ. 20,000 บาท” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

4. การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ในการส่งเสริม การศึกษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการยอมรับ ในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา ดังที่ปลัดประภัสสรได้กล่าวว่า “ในโรงเรียนมีการ สอดแทรกเรื่องศาสนาไปด้วย ในพื้นที่เด็กมีการทำพิธีทางศาสนาทุกวันศุกร์จะมีเวลา ให้เด็กไปทำกิจกรรมทางศาสนาในมัสยิด ส่วนไทยพุทธก็จะมีการนิมนต์พระในวัดไปสอนที่โรงเรียน” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

5. การบูรณาการการทำงานกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกลไก สำคัญในการสร้างสันติภาพในพื้นที่ แม้ว่าในบทสัมภาษณ์จะระบุว่า “กับ กอ.รมน. ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ร่วมกันเท่าไร ของ กอ.รมน.จะเข้าผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) แต่ความสัมพันธ์กับผู้นำท้องที่ที่เข้มแข็งของ อบต.นาเกตุ ทำให้ สามารถประสานงานกับหน่วยงานเหล่านี้ผ่านกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ปลัด ประภัสสรได้กล่าวว่า “ความสัมพันธ์กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็มีอิทธิพลกับเรานะ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านอะ คือ ทุกงานอะ เดินคู่กัน” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

6. การบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานด้านยุติธรรมผ่านการจัดตั้ง “ยุติธรรมตำบลนาเกตู” ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกลไกที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระบบยุติธรรมกระแสหลักเข้ากับกลไกการแก้ไขปัญหาในชุมชน ดังที่ปลัดประภัสสรได้กล่าวว่า “เรื่องสิทธิมันทำให้เกิดการกระทบกระทั่งในพื้นที่ เราก็ใช้ ‘ยุติธรรมตำบลนาเกตู’ ในการไกล่เกลี่ยของพวกเรา” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) กลไกนี้ช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนตั้งแต่ระดับเล็กๆ ก่อนที่จะลุกลามเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งอาจมีความล่าช้าและอาจเพิ่มความขัดแย้งในชุมชน

จากการวิเคราะห์ประเด็นการบูรณาการการทำงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตูกับหน่วยงานภาครัฐ สามารถอธิบายผ่านแนวคิดทฤษฎีนี้ได้ดังนี้

กรณีของ อบต.นาเกตู แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างสันติภาพในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งและความไม่สงบที่ต้องมีการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ผ่านกลไกของ Network Governance (Rhodes, 2017; Kjær, 2011) ส่งผลให้การสร้างสันติภาพต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เนื่องจากไม่มีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่มีอำนาจหรือทรัพยากรเพียงพอที่จะจัดการกับความขัดแย้งและความไม่สงบได้เพียงลำพัง สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) ของ Rhodes (2017) ดังที่ปรากฏในกรณีของ อบต.นาเกตู ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานด้านความมั่นคง หน่วยงานด้านการพัฒนา และภาคประชาสังคม (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสันติภาพ โดยเฉพาะการสร้างควมไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสันติภาพ ซึ่งการบริหารงานแบบเครือข่ายที่เน้นความสัมพันธ์บนพื้นฐานของความไว้วางใจมากกว่าการสั่งการหรือบังคับ สามารถช่วยสร้างควมไว้วางใจได้ดีกว่าการบริหารงานแบบดั้งเดิมที่เน้นการสั่งการจากบนลงล่าง (Torfing & Sørensen, 2014; ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ การสร้างสันติภาพต้องตอบสนองต่อบริบทและความต้องการเฉพาะของพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความเป็นอิสระอย่างมีขอบเขตจากรัฐ (Significant Degree of Autonomy from the State) ของ Rhodes (2017) ซึ่งการบริหารงานแบบเครือข่ายที่เน้นความเป็นอิสระและการกำกับตนเองของท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อความต้องการนี้ได้ดีกว่าการบริหารงานแบบรวมศูนย์ ดังที่ปรากฏในกรณีของ อบต.นาเกตู ที่สามารถริเริ่มโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการและบริบทเฉพาะของพื้นที่ได้อย่างยืดหยุ่น

ฉะนั้น โดยสรุป การวิเคราะห์การบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐของ อบต.นาเกตู ผ่านกรอบแนวคิด Network Governance ของ Rhodes (2017) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสร้างสันติภาพผ่านกลไกการเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ของ อบต.นาเกตู มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักการของ Network Governance และความสำเร็จในการสร้างสันติภาพผ่านการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ของ อบต.นาเกตู ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักการของ Network Governance ในบริบทของการสร้างสันติภาพเท่านั้น แต่ยังให้บทเรียนและแนวทางที่มีคุณค่าสำหรับพื้นที่อื่นๆ ที่กำลังเผชิญกับความท้าทายในการ

สร้างสันติภาพและการพัฒนาที่ยั่งยืน (Klijn & Koppenjan, 2016; ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

2. ถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพจากผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3)

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ สามารถถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมสันติภาพที่สำคัญเพื่อเป็นข้อเสนอแนะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ดังนี้

1. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในบริบทพหุวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุถือเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการสร้างสันติภาพโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา เนื่องจากในพื้นที่มีประชากรไทยพุทธ 34% และมุสลิม 66% ส่งผลให้การกำหนดทิศทางการดำเนินงานของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุให้ความสำคัญกับ “การเน้นสันติภาพโดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมภายใต้บริบทพหุสังคมวัฒนธรรม ทั้งไทยพุทธ และมุสลิม ทุกกิจกรรมเราสามารถกระทำร่วมกันได้” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) แนวทางนี้ถูกนำไปปฏิบัติผ่านกิจกรรมหลากหลาย ทั้งการแข่งขันกีฬา การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสุขภาพ และการพัฒนาศาสนสถานร่วมกัน โดยชาวไทยพุทธช่วยพัฒนามัสยิด และชาวมุสลิมช่วยพัฒนาวัด ทั้งนี้ มีการแยกแยะชัดเจนระหว่างการพัฒนาพื้นที่ศาสนสถานกับการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นการเคารพความเชื่อของแต่ละศาสนา

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาปัจจัยความสำเร็จสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำที่เข้าใจบริบทพหุวัฒนธรรม โดยนายกมุสลิมและปลัดไทยพุทธทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้สโลแกน “สุขภาพ คุณภาพ เสมอภาค” การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบ “เปิดพื้นที่” ให้ทุกคนมีส่วนร่วม การบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการสร้างสันติภาพ การทำงานเชิงรุกและลงพื้นที่พบประชาชนอย่างสม่ำเสมอ และการเน้นการพึ่งพาตนเองและความยั่งยืน โดยไม่ใช้เงินเป็นตัวนำการพัฒนา ดังที่ปลัดได้กล่าวว่า “หลายที่ที่ทำไม่ได้ก็เพราะเขาใช้เงินเป็นตัวหลัก พอหมดเขาก็กลับ ที่นี้ก็เลยจบ คือความต่อเนื่องไม่มี ความยั่งยืนก็ไม่เกิด” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุยังสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานความมั่นคง โดยเฉพาะทหารพราน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและช่วยเหลือประชาชน ไม่เพียงดูแลความปลอดภัย ทำให้เกิดความไว้วางใจและสามารถครองใจคนในพื้นที่ได้ ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่นที่มักมีความหวาดระแวงระหว่างประชาชนกับหน่วยงานความมั่นคง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาพหุวัฒนธรรมระดับตำบล โดยมีสัดส่วนของผู้แทนจากทุกศาสนาและทุกชุมชนอย่างเหมาะสม โดยออกแบบกิจกรรมสาธารณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกศาสนาสามารถเข้าร่วมได้ เช่น การแข่งขันกีฬา การพัฒนาสาธารณประโยชน์

และการจัดงานเทศกาลท้องถิ่น การกำหนดกระบวนการประชาคมที่ให้ความสำคัญกับเสียงของคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่มีถูกละเลย และการจัดทำแผนแม่บทการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของตำบล

2. การพัฒนาระบบสวัสดิการและการดูแลสุขภาพที่เป็นธรรมและทั่วถึง

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกต้อเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้พัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพที่ไม่แบ่งแยกตามความแตกต่างทางศาสนาหรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสันติภาพในพื้นที่ ดังที่ปลัดได้เน้นย้ำว่า “เรื่องสุขภาพเรามี Long Term Care คือดูแลผู้สูงอายุที่ติดบ้านติดเตียงดูแลทั้งพี่น้องไทยพุทธและมุสลิม มีการจัดทีม Care Manager เข้าไปดูแลและดูแลพี่น้องทั้งไทยพุทธ และมุสลิมเราดูแลกันทั้งหมดเลย” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) นวัตกรรมสำคัญคือการพัฒนา Care Manager ท้องถิ่นที่เข้าใจบริบทและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ โดยไม่จำเป็นต้องจบสาธารณสุขโดยตรง แต่ได้รับการอบรมจนเชี่ยวชาญ ดังกรณีของผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคมที่ได้รับรางวัลที่หนึ่งจาก 150 คนในการอบรม Care Manager ทั้งที่ไม่ได้จบพยาบาล นอกจากนี้ “ธนาคารกายอุปกรณ์” ยังเป็นแนวคิดที่โดดเด่นในการแบ่งปันทรัพยากรด้านสุขภาพให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยเท่าเทียม ดังที่ปลัดได้เน้นย้ำว่า ธนาคารกายอุปกรณ์นี้เป็นตัวที่สามารถทำให้ชุมชนของเราสามารถเข้ามาเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมดเลย (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) โดยให้บริการยืมเตียงปรับระดับ เบาะลม วอล์กเกอร์ รถเข็น ไม้ค้ำยัน และเครื่องผลิตออกซิเจนแก่ผู้ป่วยทุกคนในตำบล

ความสำเร็จของระบบการดูแลสุขภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกต้อเห็นได้จากกรณีศึกษาสำคัญของผู้ป่วยติดเตียงที่สามารถฟื้นฟูจนกลับมาเคลื่อนไหวได้ ระบบนี้ยังเน้นการทำงานเชิงรุก ทั้งปลัดและนายกกลางพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้ป่วยด้วยตนเอง และยังมีการจัดระบบกู้ชีพกู้ภัยที่พร้อมให้บริการตลอด 24 ชั่วโมงสำหรับผู้ป่วยที่ต้องเดินทางไปโรงพยาบาล การบริการทางสุขภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกต้อสะท้อนวิสัยทัศน์ตามสโลแกนของนายก “สุขภาพ คุณภาพ เสมอภาค” ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนทุกคนได้รับการดูแลอย่างเท่าเทียมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางศาสนา อายุ หรือสถานะทางสังคม ซึ่งนอกจากจะยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนแล้ว ยังเป็นการสร้างพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ให้ประชาชนต่างศาสนาได้ทำงานร่วมกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นอาจพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งศูนย์กายอุปกรณ์ชุมชนที่ให้บริการยืมอุปกรณ์ทางการแพทย์โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย
2. การพัฒนาระบบ Care Manager ที่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาของชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม
4. การจัดทำฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ และผู้ป่วยในชุมชน เพื่อการดูแลอย่างทั่วถึง
5. จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการสุขภาพชุมชนที่ไม่แบ่งแยกศาสนาและวัฒนธรรม

ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่า การพัฒนาระบบสวัสดิการและการดูแลสุขภาพแบบไม่แบ่งแยก ศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตู ซึ่งครอบคลุมทั้งศูนย์กายอุปกรณ์ชุมชนที่ให้บริการยืม อุปกรณ์ทางการแพทย์โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ระบบ Care Manager ที่เข้าใจบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขที่หลากหลายทางศาสนา การจัดทำฐานข้อมูลกลุ่มเปราะบางและผู้สูงอายุ และการสนับสนุนงบประมาณด้านสุขภาพชุมชนอย่างทั่วถึง ได้สร้างสันติภาพในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสุขภาพ ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มศาสนา และเปิดพื้นที่ให้เกิดการทำงานร่วมกันของประชาชนทุกกลุ่ม ทำให้ประชาชนตระหนักว่า ความแตกต่างทางศาสนาไม่ใช่อุปสรรคต่อการดูแลสุขภาพซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ การพึ่งพาอาศัยกัน และความเอื้ออาทรระหว่างชุมชนต่างศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม

3. การบูรณาการความร่วมมือกับผู้นำศาสนา

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตูได้พัฒนารูปแบบความร่วมมือกับผู้นำศาสนาที่เป็นแบบอย่างของการสร้างสันติภาพในพื้นที่พหุวัฒนธรรม ดังปรากฏจากการเข้าไปมีความสัมพันธ์ที่ดีกับทั้งมัสยิดและวัด ที่ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตูสามารถจัดกิจกรรมในพื้นที่ศาสนสถานได้อย่างราบรื่น ความร่วมมือนี้ครอบคลุมการพัฒนาศาสนสถานร่วมกันโดยไม่แบ่งแยก ทั้งชาวไทยพุทธช่วยพัฒนามัสยิด และชาวมุสลิมช่วยพัฒนาวัด ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตูได้แยกแยะอย่างชัดเจนระหว่างการช่วยพัฒนาพื้นที่ศาสนสถานกับการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การช่วยผูกผ้าและจัดสถานที่ที่วัดโดยไม่เข้าร่วมพิธีกรรม ซึ่งแนวทางนี้ทำให้ประชาชนต่างศาสนาสามารถร่วมกิจกรรมได้โดยไม่ขัดต่อหลักความเชื่อ นอกจากนี้ ผู้นำศาสนาโดยเฉพาะอิสลามยังมีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์นโยบายให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะที่ทำให้ได้รับรางวัล Zero Waste อันดับ 1 ของประเทศ โดยโต๊ะอิหม่ามช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านดูแลเรื่องความสะอาดแทนองค์การบริหารส่วนตำบล

นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตูยังใช้กลไกทางศาสนาในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ผ่านสภาชุรอ ซึ่งเป็นกลไกตามหลักศาสนาอิสลามที่มีโต๊ะอิหม่ามและกำนันเป็นประธาน ประกอบกับมีการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาของทั้งสองศาสนา เช่น การกวนอาชูรอที่เชิญชาวไทยพุทธเข้าร่วม และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีการสอนรำดาตีปัสของ ผู้สูงอายุมุสลิมให้กับผู้สูงอายุไทยพุทธ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตูไม่เพียงสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำศาสนาในเชิงรูปแบบ แต่ได้นำหลักการและคุณค่าทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติภาพในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ศาสนากลายเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นอาจพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งสภาผู้นำศาสนาระดับตำบล เพื่อเป็นเวทีในการปรึกษาหารือและวางแผนการทำงานร่วมกัน

2. จัดกิจกรรมพัฒนาศาสนสถานทั้งวัดและมัสยิดร่วมกัน โดยให้ประชาชนต่างศาสนาได้มีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3. สนับสนุนให้ผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น
4. จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างศาสนา
5. อบรมเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเข้าใจในหลักการและพิธีกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย

4. การพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุและกิจกรรมระหว่างวัย

โรงเรียนผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดีได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างสันติภาพและความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมในชุมชน โดยเป็นศูนย์กลางที่ผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิมได้มาพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกัน อาคารอเนกประสงค์ที่ได้รับงบประมาณจาก ศอ.บต. และ อบจ. รวม 2 ล้านบาทได้ถูกพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งมีกิจกรรมที่หลากหลายทั้งด้านสุขภาพ อาชีพ และวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเป็นจุดเด่นที่สำคัญ โดยเฉพาะการสอนรำทาคีบของผู้นสูงอายุมุสลิมให้กับผู้สูงอายุไทยพุทธ ซึ่งนำไปสู่การแสดงบนเวทีและสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่าง นอกจากนี้ ยังมีการนำเด็กจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมาร่วมกิจกรรมกับผู้สูงอายุ ภายใต้โครงการครอบครัวอบอุ่น ที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยและระหว่างศาสนา เด็กๆ ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น การทำปลาตะเพียนจากผู้สูงอายุ ขณะที่ผู้สูงอายุได้รับความสดชื่นและมีชีวิตชีวาจากการทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความสำเร็จของโรงเรียนผู้สูงอายุภายใต้การขับเคลื่อนขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดีพบว่าเกิดจากการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของโดยผู้สูงอายุเอง ผู้สูงอายุทุกคนได้รับการส่งเสริมให้แสดงความสามารถและแบ่งปันประสบการณ์ โดยมีการฝึกให้พูดผ่านไมโครโฟนและนำเสนอต่อกลุ่ม แม้ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออก นอกจากนี้ โรงเรียนผู้สูงอายุยังได้จัดทัศนศึกษาออกพื้นที่ ซึ่งมีการถอดบทเรียนหลังจากการดูงานและให้ผู้สูงอายุนำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้ โรงเรียนผู้สูงอายุยังเป็นกลไกในการฟื้นฟูผู้ป่วยทางกายภาพและจิตใจ มีกรณีตัวอย่างของผู้ป่วยอัมพฤกษ์ที่ฟื้นตัวจากการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งหลังจากเข้าร่วมโรงเรียนผู้สูงอายุพบว่าสามารถกลับมามีอาชีพและรายได้ ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนผู้สูงอายุไม่เพียงเป็นพื้นที่การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งการฟื้นฟูและการสร้างความหวังให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการสร้างสันติภาพและความสมานฉันท์ในพื้นที่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นอาจพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุทุกศาสนา
2. พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับบริบทพหุวัฒนธรรม
3. การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัยและระหว่างศาสนา
4. การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน

กระบวนการเหล่านี้สามารถสร้างสันติภาพด้วยการลดช่องว่างระหว่างวัยและศาสนา ทำลายอคติและความไม่เข้าใจระหว่างวัฒนธรรม สร้างความเคารพและยอมรับในความแตกต่าง เสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม รวมทั้งสามารถสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมของอีกฝ่าย และที่สำคัญคือสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้สูงอายุต่างศาสนาได้ใช้ชีวิตร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนผู้สูงอายุไม่เพียงช่วยผู้สูงอายุ แต่ยังสามารถสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติที่สามารถขยายผลไปสู่ชุมชนในวงกว้างได้

5. การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานความมั่นคง

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำได้พัฒนารูปแบบความสัมพันธ์กับหน่วยงานความมั่นคง โดยเฉพาะทหารพราน (ทหารพรานกองร้อยที่ 4303) ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยไม่ใช่เพียงความสัมพันธ์เชิงการรักษาความปลอดภัย แต่เป็นความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะการเข้าไปพัฒนาชุมชน เช่น การตัดหญ้า ปลูกต้นไม้ และกิจกรรมพัฒนาอื่นๆ รวมถึงการช่วยเหลือชาวบ้านในชีวิตประจำวัน เช่น การช่วยเหลือของ การขนเตียงสองใจ ไปให้ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน และการเข้าร่วมในงานบุญหรือกิจกรรมทางศาสนาของทั้งวัดและมัสยิด เป็นต้น

ความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานความมั่นคงขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำเกิดจากปัจจัยหลายประการ ประการแรกคือการที่ผู้บังคับหน่วยทหารพรานในพื้นที่เป็นมุสลิม ทำให้เข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างดี ประการที่สองคือการให้ทหารมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่เพียงการรักษาความปลอดภัย ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ไม่ใช่บุคคลภายนอก ประการที่สามคือการสื่อสารและประสานงานที่ดีระหว่าง อบต. กับหน่วยทหาร ทำให้สามารถขอความช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งความสำเร็จเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำกับหน่วยงานความมั่นคงที่ช่วยสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจและความรู้สึกปลอดภัยให้แก่ประชาชนในพื้นที่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นอาจพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดประชุมประจำเดือนระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและวางแผนการทำงานร่วมกัน
2. เชิญตัวแทนจากหน่วยงานความมั่นคงเข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน
3. จัดอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ความมั่นคงเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น
4. สนับสนุนให้มีกิจกรรมกีฬาและนันทนาการระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคง
5. พัฒนาระบบแจ้งเหตุฉุกเฉินและการประสานงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานความมั่นคง

ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนมุมมองที่ประชาชนมีต่อเจ้าหน้าที่รัฐจากความหวาดระแวงสู่ความไว้วางใจ เปลี่ยนบทบาทของทหารจากผู้รักษาความปลอดภัยเพียงอย่างเดียวเป็นผู้ร่วมพัฒนาชุมชน เปิดพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุยและแก้ไขปัญหาร่วมกัน ลดความเสี่ยงต่อความขัดแย้งที่อาจเกิดจากความเข้าใจผิดระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน และสร้างชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันต่อความรุนแรง

6. การใช้กลไกยุติธรรมตำบลในการแก้ไขความขัดแย้ง

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตู้ได้พัฒนารูปแบบการจัดการความขัดแย้งในชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ผ่านกลไก “ยุติธรรมตำบลนาเกตู้” ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางเลือกกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยกลไกนี้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ไม่ปล่อยให้ความขัดแย้งขยายตัวจนยากแก่การแก้ไข ตัวอย่างเช่น กรณีความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้านเรื่องการเลี้ยงหมูที่ส่งกลิ่นรบกวน ทีมยุติธรรมตำบลได้เข้าไปไกล่เกลี่ยและหาทางออกร่วมกัน โดยแนะนำให้ใช้จุลินทรีย์ช่วยบำบัดกลิ่น แทนที่จะปล่อยให้ความขัดแย้งลุกลามเป็นการร้องเรียนในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการใช้ “สภาชุร่อ” ซึ่งเป็นกลไกตามหลักศาสนาอิสลามในการจัดการความขัดแย้งและตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชุมชน โดยมีโต๊ะอิหม่ามและกำนันเป็นประธาน ฉะนั้นจากที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เห็นว่ากลไกยุติธรรมชุมชนไม่เพียงจะช่วยจัดการความขัดแย้งเฉพาะหน้า แต่ยังสามารถสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเคารพซึ่งกันและกัน และการที่ผู้นำชุมชนทั้งฝ่ายปกครองและผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกยุติธรรมชุมชนยังเป็นอีกทางหนึ่งที่สามารถช่วยสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ ทำให้การจัดการความขัดแย้งมีประสิทธิภาพและได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นอาจพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนหรือสภาชุร่อในระดับตำบล เพื่อเป็นกลไกในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง
2. การอบรมอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน โดยให้ความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม
3. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ย เพื่อใช้ในการวางแผนป้องกันปัญหา
4. สร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนระดับอำเภอและจังหวัด

ฉะนั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรพัฒนากลไกยุติธรรมชุมชนตามต้นแบบของ อบต.นาเกตู้ โดยจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนหรือสภาชุร่อในระดับตำบลที่บูรณาการทั้งระบบยุติธรรมทางเลือกและหลักศาสนาเข้าด้วยกัน มีการพัฒนาอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการฝึกอบรมทั้งด้านเทคนิคการไกล่เกลี่ยและความเข้าใจในมิติทางวัฒนธรรม จัดทำระบบฐานข้อมูลความขัดแย้งและผลการไกล่เกลี่ยที่ช่วยในการติดตาม วิเคราะห์แนวโน้ม และวางแผนป้องกันปัญหาในอนาคต พร้อมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในระดับอำเภอและจังหวัดเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และขยายผลความสำเร็จ การดำเนินการดังกล่าวควรมุ่งเน้นการจัดการความขัดแย้งอย่างรวดเร็วในระดับพื้นที่ก่อนที่จะลุกลามเป็นปัญหาใหญ่ที่ยากแก่การแก้ไข โดยเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนทั้งฝ่ายปกครองและผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม เพื่อสร้างการยอมรับและความเชื่อมั่นจากประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งนี้ ควรมีการผลักดันให้มาตรการหรือกติกาที่เกิดจากกลไกยุติธรรมชุมชนได้รับการยอมรับและสนับสนุนจาก

หน่วยงานในระดับที่สูงขึ้น เช่น อำเภอและจังหวัด เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในการสร้างสันติภาพในพื้นที่พหุวัฒนธรรม

7. การส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการสร้างอาชีพ

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำพัฒนาแนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่ไม่เพียงสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพในพื้นที่พหุวัฒนธรรม โครงการที่โดดเด่นคือ “ตลาด ส.ว.” หรือตลาดผู้สูงอายุที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน 2563 ซึ่งปัจจุบันสามารถสร้างรายได้ถึง 2,800,000 บาท ตลาดนี้จึงเป็นพื้นที่สำหรับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชาวบ้านในชุมชน ทั้งพืชผักสวนครัว ผลไม้ และสินค้าแปรรูป โดยเปิดให้บริการทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ นอกจากนี้เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าแล้ว ตลาด ส.ว. ยังกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ผู้สูงอายุและคนในชุมชนมาพบปะกัน ระบบการบริหารจัดการของตลาดเน้นการมีส่วนร่วมและความเอื้ออาทร โดยผู้สูงอายุทุกคนต้องผลัดกันมาดูแลตลาดคนละหนึ่งวัน และมีระบบการฝากขายที่ไม่หักค่าใช้จ่าย ทำให้เกิดการแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

นอกจากตลาด ส.ว. แล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำยังมีการส่งเสริมอาชีพผ่านการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะให้กับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น การทำแกอ้อไม้เทียมสำหรับกลุ่มวัยรุ่น การจัดฝึกอบรมร่วมกับหน่วยงานภายนอกอย่างศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพปัตตานี การทำไม้ดอกดอกใบและผ้ามัดย้อม และการทำขนมและชาชัก ความโดดเด่นของการส่งเสริมอาชีพใน อบต.นาเกตุดำคือการไม่แบ่งแยกศาสนาและวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านไทยพุทธและมุสลิมได้มาร่วมกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะสร้างรายได้แล้วยังช่วยสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจระหว่างกัน การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยังเชื่อมโยงกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะโครงการ Zero Waste ที่นำขยะมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์และสร้างรายได้ เช่น การเลี้ยงไส้เดือนดินจากเศษอาหารในครัวเรือน นอกจากนี้ ยังมีโครงการ “ขยะทองคำ” และ “ขยะพาเที่ยว” ที่ให้ชาวบ้านสะสมเงินจากการขายขยะเพื่อนำไปท่องเที่ยวและเรียนรู้ในพื้นที่ โครงการเหล่านี้ไม่เพียงสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตแต่ยังช่วยเปิดโลกทัศน์และสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับคนในชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกมีคุณค่า ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นอาจพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งกลุ่มอาชีพที่มีสมาชิกจากหลากหลายศาสนาและวัฒนธรรม
2. พัฒนาตลาดชุมชนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มได้นำผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย
3. จัดอบรมพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทและทรัพยากรในท้องถิ่น
4. สนับสนุนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนที่มีสมาชิกจากหลากหลายศาสนา
5. พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่สะท้อนอัตลักษณ์พหุวัฒนธรรมของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงควรส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับการสร้างสันติภาพตามแนวทางของ อบต.นาเกตุดำ โดยจัดตั้งกลุ่มอาชีพที่มีสมาชิกจากทุกศาสนาทำงานร่วมกัน ซึ่งไม่เพียงสร้างรายได้แต่ยังเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ที่ลดอคติระหว่างกลุ่ม พัฒนาตลาดชุมชนแบบตลาด ส.ว. ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายโดยเน้นการช่วยเหลือ

แบ่งปันมากกว่าการแข่งขัน จัดอบรมพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทและทรัพยากรในท้องถิ่นโดยเชิญวิทยากรจากทั้งสองศาสนา สนับสนุนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนที่มีสมาชิกต่างศาสนา บริหารงานร่วมกัน เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการทำงานข้ามวัฒนธรรม และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนความเป็นพหุวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ร่วม รวมทั้งเป็นการพึ่งพาตนเองมากกว่าการใช้เงินทุนเป็นตัวนำในการพัฒนา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

8. การดูแลและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำพัฒนาได้พัฒนากลไกที่เป็นรูปธรรมในการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ผ่านการจัดตั้ง “ชมรมผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ” ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการทำงานของศูนย์ปรองดองสมานฉันท์ เพื่อการฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และหน่วยงานอื่นๆ ดังที่ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำได้ให้สัมภาษณ์ว่า “มีโครงการชมรมผู้ได้รับผลกระทบ คือที่เราทำ เอาคนที่ได้รับผลกระทบทั้งหมดมาอยู่ในกลุ่มชมรมเดียวกัน มีการสร้างอาชีพมาเรียนรู้กัน คือเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับเขา” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ชมรมนี้มีบทบาทสำคัญในการรวมกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบให้มาช่วยเหลือและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการฟื้นฟูจิตใจผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน ผู้ได้รับผลกระทบในตำบลนาเกตุดำมีทั้งผู้ที่สูญเสียสมาชิกในครอบครัว ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย และผู้ที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจและเศรษฐกิจ โดยกระบวนการทำงานของชมรมเน้นการเข้าไปดูแลหลังจากที่หน่วยงานรัฐเข้าไปให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น โดยเน้นการฟื้นฟูและการสร้างความเข้มแข็งให้ผู้ได้รับผลกระทบสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติ

นอกจากการให้ความช่วยเหลือโดยตรงแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุดำยังมีการทำงานในเชิงป้องกันและการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน เช่น การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อห่างไกลจากความรุนแรง การดูแลด้านจิตใจและการให้คำปรึกษา โดยกระบวนการเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญที่ต้องนำมาใช้ในการดูแลผู้ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งอาจได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ตลอดจนยังมีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น ศอ.บต. และ พมจ. ในการส่งต่อความช่วยเหลือและการสนับสนุนงบประมาณสำหรับโครงการพัฒนาต่างๆ ฉะนั้น การดูแลผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบของ อบต.นาเกตุดำจึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมทั้งมิติทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งและความรุนแรงกลับมาเกิดขึ้นอีก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นอาจพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในระดับตำบล
2. พัฒนาระบบการดูแลและฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจสำหรับผู้ได้รับผลกระทบ
3. จัดอบรมพัฒนาทักษะอาชีพใหม่สำหรับผู้ได้รับผลกระทบที่ไม่สามารถประกอบอาชีพเดิมได้

4. สร้างเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

จากข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในพื้นที่อื่นๆควรพัฒนาระบบการดูแลและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างครบวงจร โดยจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือระดับตำบลที่มีความยืดหยุ่นในการใช้จ่ายเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะราย พัฒนาระบบการดูแลและฟื้นฟูแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยเชื่อมโยงกับระบบสาธารณสุขและบริการทางสังคมในพื้นที่ จัดอบรมพัฒนาทักษะอาชีพใหม่ที่สอดคล้องกับข้อจำกัดทางร่างกายและความถนัดของผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อให้สามารถสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว และส่งเสริมการสร้างเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบในรูปแบบชมรมหรือกลุ่มช่วยเหลือตนเอง ที่เปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ ควรบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศอ.บต. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ซ้ำซ้อน โดยที่สำคัญคือต้องดำเนินการในลักษณะที่เคารพศักดิ์ศรีของผู้ได้รับผลกระทบ และมุ่งเน้นการเสริมพลังให้พวกเขาสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความปรองดองและสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่

9. การพัฒนาแบบ “บันได 3 ชั้น” ตามทฤษฎีการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุถูกกำหนดผ่านวิสัยทัศน์ผู้นำท้องถิ่น ดังวิสัยทัศน์ที่ว่า “สุขภาพ คุณภาพ เสมอภาค” ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาแบบขั้นบันไดที่มุ่งสร้างสันติภาพในพื้นที่พหุวัฒนธรรม ชั้นแรกเริ่มจากการสร้างสุขภาพที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่มโดยไม่แบ่งแยกศาสนา ผ่านการจัดตั้งทีม Care Manager เพื่อดูแลผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง การจัดตั้งธนาคารกายอุปกรณ์ที่ให้บริการยืมอุปกรณ์ทางการแพทย์โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และระบบกู้ชีพกู้ภัยที่ให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง การดูแลสุขภาพที่เท่าเทียมนี้สร้างสันติภาพโดยทำให้ประชาชนรู้สึกว่าได้รับการเอาใจใส่จากรัฐอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ลดความเหลื่อมล้ำและความรู้สึกถูกทอดทิ้ง ซึ่งเป็นรากเหง้าของความขัดแย้ง

ขั้นที่สองคือการยกระดับคุณภาพชีวิตในทุกมิติ ผ่านการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างไทยพุทธและมุสลิม การส่งเสริมอาชีพผ่านตลาด ส.ว. ที่สร้างรายได้ให้ชุมชน และโครงการจัดการขยะ Zero Waste ที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ คุณภาพชีวิตที่ดีขั้นนี้สร้างสันติภาพโดยตรงผ่านการเปิดพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนา ทำให้เกิดความเข้าใจและลดอคติ รวมถึงสร้างความภูมิใจในชุมชนที่สามารถพัฒนาได้แม้ในพื้นที่ที่เคยมีความรุนแรง ขั้นสุดท้ายคือการสร้างความเสมอภาคในทุกมิติ ทั้งการเข้าถึงบริการสาธารณะ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และการได้รับความยุติธรรม ผ่านกลไกยุติธรรมชุมชนที่ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ความเสมอภาคนี้สร้างสันติภาพโดยขจัดความรู้สึกถูกเลือกปฏิบัติและถูกกีดกันทางสังคม

เหตุนี้ทำให้ยุทธศาสตร์ “สุขภาพ คุณภาพ เสมอภาค” ของ อบต.นาเกตุ กลายเป็นกลไกในการสร้างสันติภาพในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม เห็นได้จากการประเมินของนายก อบต. ที่ระบุว่าสันติภาพในตำบลอยู่ที่ระดับ 99% หากไม่มีเหตุการณ์ความไม่สงบ และการที่ชุมชนไม่มีการแบ่งแยกหรือระแวงกันอีกต่อไป แนวทางนี้แสดงให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพไม่จำเป็นต้องเน้นเฉพาะมาตรการ

ด้านความมั่นคง แต่สามารถทำได้ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นระบบและเท่าเทียม ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมภายในพื้นที่ได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นอาจพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. พัฒนาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่มีการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจนในแต่ละชั้น
2. จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของประชาชน โดยให้ความสำคัญกับปัญหาพื้นฐานก่อน
3. สร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาในแต่ละชั้น
4. สื่อสารและสร้างความเข้าใจกับประชาชนเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแบบขั้นบันได

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงควรนำแนวคิดการพัฒนาแบบขั้นบันได “สุขภาพ คุณภาพ เสมอภาค” ของ อบต.นาเกตุม่าปรับใช้ โดยพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ที่มีลำดับขั้นตอนชัดเจน เริ่มจากการแก้ปัญหาสุขภาพซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐาน ก่อนยกระดับสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเสมอภาคในสังคม พร้อมกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่วัดผลได้จริงในแต่ละชั้น จัดลำดับความสำคัญของปัญหาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มในชุมชน ไม่ดำเนินการพัฒนาแบบก้าวกระโดดโดยละเลยปัญหาพื้นฐานที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข บูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาแต่ละชั้น โดยกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจน และสื่อสารแนวทางการพัฒนาแบบขั้นบันไดให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงความจำเป็นของการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อสร้างความร่วมมือและความเข้าใจจากชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวไม่เพียงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างสันติภาพในพื้นที่อย่างยั่งยืน ด้วยการแก้ไขรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งที่มักเกิดจากความเหลื่อมล้ำและการเข้าไม่ถึงบริการพื้นฐานของรัฐ การพัฒนาที่เน้นความเท่าเทียมและการเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรมจะช่วยสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีความสุข

10. การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมสันติภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุม่าผ่านแนวคิดของ Galtung

1. สันติภาพเชิงลบและการจัดการความขัดแย้งขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุม่า

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุม่าได้ดำเนินการตามแนวคิดสันติภาพเชิงลบของ Galtung อย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งยุติความรุนแรงทางตรงผ่านกลไกหลายประการ โดยเฉพาะการจัดตั้ง “ยุติธรรมตำบลนาเกตุม่า” และ “สภาชุรอ” เป็นตัวอย่างสำคัญของความพยายามในการสร้างเวทีและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นระบบในระดับชุมชน กลไกเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง

โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีทั้งไทยพุทธและมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีความเสี่ยงที่ความขัดแย้งส่วนบุคคลอาจขยายตัวเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหากไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม การดำเนินงานเชิงรุกในการจัดการความขัดแย้งตั้งแต่เริ่มต้น สะท้อนความเข้าใจแนวคิดของ Galtung เกี่ยวกับความรุนแรงแฝง (Latent Violence) ที่อาจปะทุขึ้นเมื่อมีตัวกระตุ้น (Galtung, 1969, p. 172)

นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุยังให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานความมั่นคง โดยเฉพาะกองกำลังทหารพรานในพื้นที่ การสร้างความร่วมมือนี้ไม่เพียงแต่ช่วยลดความรุนแรงทางตรงที่อาจเกิดจากความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน แต่ยังเปลี่ยนบทบาทของทหารพรานให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกลดภัยและไว้วางใจ การดำเนินงานนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Galtung ที่ว่าความรุนแรงทางตรงมักแสดงออกเป็น “คลื่นบนผิวน้ำที่สงบนิ่ง” และ “ความรุนแรงเชิงโครงสร้างเป็นความสงบเงียบ ไม่แสดงออก – มันคือน้ำที่เงียบสงบ” (Galtung, 1969, p. 173)

ประสิทธิภาพของการสร้างสันติภาพเชิงลบขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุยังเกิดจากการเข้าใจบริบทท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง และการออกแบบกลไกที่ผสมผสานระหว่างระบบยุติธรรมกระแสหลักกับวิธีการระงับข้อพิพาทตามวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น “สภาชูรอ” ที่นำหลักการทางศาสนาอิสลามมาประยุกต์ใช้ การบูรณาการระบบเหล่านี้ช่วยให้ทุกฝ่ายยอมรับและเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นการลดศักยภาพของความรุนแรงทางตรงที่อาจเกิดจากความรู้สึกถูกกีดกันหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม นับเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องสันติภาพเชิงลบของ Galtung ที่มุ่งไปที่การป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งพัฒนาไปสู่ความรุนแรงทางกายภาพ (Galtung, 1969, pp. 183-184)

2. สันติภาพเชิงบวกและการจัดการความขัดแย้งขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุได้แสดงให้เห็นถึงการมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการสร้างสันติภาพ โดยไม่หยุดอยู่เพียงการจัดการความรุนแรงทางตรง แต่ยังมุ่งสู่การสร้างสันติภาพเชิงบวกผ่านการแก้ไขความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในระบบสังคม ดังปรากฏจากการกำหนดยุทธศาสตร์ “สุขภาพ คุณภาพ เสมอภาค” ที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุนำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนา สะท้อนถึงความพยายามอย่างเป็นระบบในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวคิดของ Galtung ที่ระบุว่าความรุนแรงเชิงโครงสร้างมักปรากฏในรูปของ “ทรัพยากรที่กระจายอย่างไม่เท่าเทียม” และ “อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระจายทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม” (Galtung, 1969, p. 171) ความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำนี้จึงเป็นการโจมตีที่รากเหง้าของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

เพราะฉะนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุจึงได้พัฒนาระบบสวัสดิการและการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ครอบคลุมและเท่าเทียมสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม การจัดตั้งธนาคารกายอุปกรณ์เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยสามารถยืมอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น การพัฒนาระบบ Care Manager เพื่อดูแลผู้ป่วยในชุมชน และการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง ล้วนเป็นความพยายามในการลดช่องว่างในการเข้าถึงบริการสุขภาพ ซึ่ง Galtung อธิบายว่าเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างรูปแบบหนึ่ง หากประชาชนบางกลุ่มถูกกีดกันจากการเข้าถึงบริการที่ควรจะได้รับ (Galtung, 1969, p. 169) ตามนิยามของ Galtung “ความรุนแรงเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ได้รับอิทธิพลให้ศักยภาพทางร่างกายและ

จิตใจที่เป็นจริงอยู่ต่ำกว่าศักยภาพที่ควรจะเป็น” (Galtung, 1969, p. 168) การที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีอยู่และควรได้รับจึงถือเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างโดยตรง

นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุงยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ผ่านการจัดตั้งตลาด ส.ว. และโครงการส่งเสริมอาชีพต่างๆ มาตรการเหล่านี้มุ่งลดความยากจนและความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ ซึ่ง Galtung มองว่าเป็นตัวอย่างสำคัญของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Galtung, 1969, p. 171) Galtung ยังได้อธิบายว่า “ทรัพยากรกระจายอย่างไม่เท่าเทียม เช่น เมื่อการกระจายรายได้เบี่ยงเบนอย่างมาก การรู้หนังสือ/ การศึกษากระจายอย่างไม่เท่าเทียม บริการทางการแพทย์มีอยู่เฉพาะในบางเขตและสำหรับบางกลุ่มเท่านั้น” (Galtung, 1969, หน้า 171) เหตุนี้เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุงมุ่งแก้ไขปัญหเหล่านี้จึงเป็นการตอบโต้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างอย่างตรงจุด

แนวทางการส่งเสริมสันติภาพเชิงบวกของ อบต.นาเกตุงสะท้อนถึงความเข้าใจในมิติที่ลึกซึ้งของสันติภาพตามแนวคิดของ Galtung ที่ว่า “สันติภาพเชิงบวก” คือการมีความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ซึ่งหมายถึง “การกระจายอำนาจและทรัพยากรอย่างเท่าเทียม” (Galtung, 1969, หน้า 183) การที่ อบต.นาเกตุง มุ่งลดช่องว่างในการเข้าถึงบริการพื้นฐานและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง จึงนับเป็นความพยายามในการสร้างสันติภาพเชิงบวกที่ไม่ใช่เพียงการรักษาความสงบในระยะสั้น แต่มุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่เป็นธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของสันติภาพตามทฤษฎีของ Galtung

3. การสร้างสันติวัฒนธรรมเพื่อลดความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุงได้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอันลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติของสันติภาพที่ยั่งยืน โดยไม่เพียงมุ่งจัดการกับความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นรากฐานของความรุนแรงทั้งสองประเภทแรก ดังปรากฏตัวอย่างจากการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุงจัดตั้งขึ้นเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของความพยายามในการสร้างสันติวัฒนธรรม (Culture of Peace) โดยการใช้พื้นที่การศึกษานอกระบบเพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม กิจกรรมเช่นการที่ผู้สูงอายุมุสลิมสอนรำตาคีปัสให้กับผู้สูงอายุไทยพุทธไม่เพียงเป็นการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจและลดอคติระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่าง กิจกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Galtung ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการรับรู้เป็นส่วนสำคัญของการสร้างสันติภาพ (Galtung, 1969, pp. 188-189) โดยเฉพาะในบริบทที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา

นอกจากนี้ การพัฒนาศาสนสถานร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมยิ่งแสดงให้เห็นถึงการเคารพในความแตกต่างและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การที่ชาวไทยพุทธช่วยพัฒนามัสยิด และชาวมุสลิมช่วยพัฒนาวัด เป็นการสลายพรมแดนทางวัฒนธรรมและสร้างความเข้าใจร่วมกัน แนวคิดนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ Galtung เกี่ยวกับการสร้างโครงสร้างทางสังคมที่เป็นธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในมิติของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม (Galtung, 1969, pp. 177-178) การทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของอีกฝ่ายเป็นการสร้างความไว้วางใจและความเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติวัฒนธรรม ประกอบกับการส่งเสริมกิจกรรมกีฬาและ

นันทนาการที่ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าร่วมได้ กิจกรรมเหล่านี้เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและลดความแปลกแยกระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Galtung ที่เน้นความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและการสร้างความรู้สึกร่วมกัน (Galtung, 1969, pp. 184-185) การที่ประชาชนได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน แข่งขันกันอย่างเป็นธรรม และสร้างมิตรภาพผ่านกีฬาและนันทนาการ เป็นการปลูกฝังค่านิยมแห่งสันติภาพในระดับรากหญ้า ทำให้ประชาชนตระหนักว่าความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมไม่ใช่อุปสรรคในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เพราะฉะนั้นผลการดำเนินงานที่ผ่านมาจึงสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุนในการจัดการกับความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมและสร้างสันติวัฒนธรรม ผ่านกลไกการสร้างความรู้สึกร่วมกันบนพื้นฐานของความเคารพในความแตกต่าง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของ Galtung ที่มุ่งสู่ “สันติภาพแบบบูรณาการ” ที่ครอบคลุมทั้งมิติของความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Galtung, 1969, pp. 183-185)

จากภาพรวมที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุนเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างที่ได้แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดสันติภาพของ Galtung อย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติ ทั้งการสร้างสันติภาพเชิงลบผ่านกลไกยุติธรรมตำบลและสภาชุมชนที่ผสมผสานระบบยุติธรรมกระแสหลักกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาสันติภาพเชิงบวกโดยมุ่งแก้ไขความรุนแรงเชิงโครงสร้างผ่านนโยบาย “สุขภาพ คุณภาพ เสมอภาค” ที่ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการพื้นฐานและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง รวมถึงการสร้างสันติวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพในความแตกต่าง

ความสำเร็จขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุนในการส่งเสริมสันติภาพจึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการนำแนวคิดทางทฤษฎีมาปฏิบัติจริงในบริบทท้องถิ่น โดยคำนึงถึงปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาที่ซับซ้อนของพื้นที่ การบูรณาการทั้งกลไกการจัดการความขัดแย้ง การพัฒนาโครงสร้างทางสังคมที่เป็นธรรม และการสร้างความรู้สึกร่วมกันข้ามวัฒนธรรม ล้วนสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของ Galtung ที่มองสันติภาพเป็นกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโครงสร้างทางสังคม เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมั่นคง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้” มุ่งศึกษาบทบาทและแนวทางการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีในการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสามแห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวคิดสันติภาพเชิงบูรณาการ โดยมีการพัฒนากลไกและโครงการที่ครอบคลุมทั้งมิติของการจัดการความรุนแรงทางตรง การแก้ไขความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และการส่งเสริมสันติวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงการประยุกต์ใช้ทฤษฎีสันติภาพในบริบทจริงของพื้นที่ โดยมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาพรวมผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพสำคัญในการเป็นกลไกส่งเสริมสันติภาพในระดับรากหญ้า เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับประชาชนและเข้าใจบริบทพื้นที่อย่างลึกซึ้ง ทำให้สามารถออกแบบและดำเนินการโครงการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุด นอกจากนี้ ยังพบว่าการทำงานเชื่อมโยงระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับจังหวัดไปจนถึงระดับตำบล ช่วยสร้างระบบนิเวศแห่งสันติภาพที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ ผลการศึกษานี้แต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างสันติภาพ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีได้ใช้การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นกลไกหลักในการสร้างสันติภาพ โดยการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกกลุ่มโดยไม่แบ่งแยกศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ของ Galtung (1969) ที่เน้นการสร้างเงื่อนไขทางสังคมที่เอื้อต่อความสงบสุขผ่านการแก้ไขปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีผลต่อการสร้างกลไกสันติภาพในหลายด้าน โดยคุณภาพชีวิตทุกด้านสอดคล้องกับแนวคิดของ Lederach (2014) และ Galtung (1996) ที่เสนอว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนและเป็นธรรมต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง ซึ่งหมายรวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและการสร้างโอกาสทางอาชีพ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข และด้านสาธารณสุขภาคพื้นฐานที่มีคุณภาพและเป็นธรรมจะช่วยสร้างสันติภาพเชิงบวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ กล่าวคือ

1.1 ด้านเศรษฐกิจและการสร้างรายได้ โดยมองว่าหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจที่ทำให้ความเป็นอยู่หรือปากท้องของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น หรือมีรายได้มากขึ้นมากพอที่จะเลี้ยงตนและคนในครอบครัว เมื่อนั้นความเป็นอยู่ของประชาชนก็จะดีขึ้นตามมา ดังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี ความว่า “เราต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ โดยพิจารณาว่าปัญหานั้นเกิดจากอะไร ถ้าเราเห็นว่าปัญหาเกิดขึ้นจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เราก็ไปแก้ตรงส่วนนี้ เราต้องเน้นการ

ปรับแก้ไขตรงฐานราก โครงสร้างเป็นการทั่วไปก่อน...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) ซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่มองว่า “หากเราเน้นโครงการด้านเศรษฐกิจ เมื่อเศรษฐกิจดีขึ้น รายได้ดี สันติภาพก็จะเกิดขึ้นได้” (อรุณ เบ็ญจลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) ดังปรากฏรูปธรรมในการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชนบทอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีที่มีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการส่งเสริมอาชีพและการสร้างตลาดชุมชน เช่น “ตลาด สว.” (ตลาดผู้สูงวัย) ขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ สามารถสร้างรายได้กว่า 2.8 ล้านบาท ดังการให้สัมภาษณ์ของปลัดตำบล ความว่า “ถ้าพี่น้องของเรามีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอาหารกินทุกมื้อ มีอาชีพ มีงาน ความเป็นอยู่ก็จะดีขึ้น” (ประภัสสร ชวัญกะโผะ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567)

1.2 ด้านการศึกษา มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา การส่งเสริมการศึกษาแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาสายสามัญและศาสนา โดยเฉพาะการสนับสนุนสถาบันตาดีกาซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของพื้นที่ และการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การดำเนินงานในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพท้องถิ่น (Local Capacity Building) ดังทรรศนะของผู้อำนวยการกองการศึกษาของเทศบาลเมืองปัตตานี ที่มองว่าการดำเนินงานด้านการศึกษาจะสามารถเชื่อมโยงกับการสร้างสันติภาพได้ต้องมีการบูรณาการมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมในการศึกษาดังการเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญในการผสมผสานมิติทางศาสนาเข้ากับการศึกษาความว่า “ในมุมมองการศึกษาของเทศบาลให้ความสำคัญกับมิติทางด้านศาสนา... เรามีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดภาคใต้ในการพัฒนาหลักสูตรศาสนาอิสลาม...เรามีการพัฒนาหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลามหรืออิสลามศึกษาให้กับทุกโรงเรียน มีการสอนกีรออาตี ซึ่งวิชาเหล่านี้เป็นวิชาเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้มข้นในการสนับสนุนมิติทางด้านการศึกษาส่งเสริมทางด้านศาสนา” (จรินทร์ รัฐการณ์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2567) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นวาท้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบผสมผสานที่เคารพอัตลักษณ์ทางศาสนา ซึ่งไม่เพียงเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นการรักษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมและศาสนาที่ช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่งชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างสันติภาพเชิงบวกที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3 ด้านสาธารณสุข มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่เพื่อดูแลสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะในประเด็นการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเห็นได้ชัดจากเทศบาลเมืองปัตตานีที่มีบทบาทในการทำหน้าที่ประสานงานระหว่างครอบครัวผู้ติดยาเสพติดกับหน่วยบำบัด ซึ่งแม้จะมีข้อจำกัดด้านระเบียบการเบิกจ่าย แต่เทศบาลก็พยายามหาแนวทางช่วยเหลือผ่านการระดมทุนและการขอรับบริจาค ดังใจความการสัมภาษณ์ของหัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลเมืองปัตตานีความว่า “พอติดยาไม่มีเงินที่จะบำบัด ลูกเมียก็ร้องมาที่เทศบาล เราก็พยายามหาวิธีการให้สามารถเข้ารับการบำบัดได้ ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ก็ไม่สามารถใช้เงินของเทศบาลได้เพราะผิดระเบียบเบิกจ่าย เราก็ต้องหาทางช่วยกันให้ได้ โดยการขอรับบริจาค เป็นต้น...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานสาธารณสุขในมิติการ

ป้องกันและควบคุมโรคซึ่งเป็นอีกภารกิจสำคัญที่มีการทำงานร่วมกัน โดยเทศบาลเมืองปัตตานีจะมีเครือข่าย อสม. ที่ทำงานร่วมกับสาธารณสุขในการดูแลสุขภาพชุมชน การทำงานในลักษณะนี้ช่วยให้การดูแลสุขภาพประชาชนเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุได้ดำเนินการจัดตั้งธนาคารกายอุปกรณ์ที่ให้บริการเตียงสองใจ เครื่องผลิตออกซิเจน เบาะลมวอล์กเกอร์ และไม้ค้ำยัน สำหรับประชาชนที่ต้องการใช้อุปกรณ์ โดยสามารถยืมใช้ได้ผ่านการยื่นคำร้องและแนบสำเนาบัตรประชาชน (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ซึ่งเป็น การให้บริการสำหรับผู้ป่วยและผู้สูงอายุโดยไม่แบ่งแยกศาสนา การพัฒนาระบบ Care Manager ที่ดูแลผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิมโดยไม่แบ่งแยก รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เช่นเดียวกับเทศบาลเมืองปัตตานีซึ่งทั้งหมดล้วนแสดงให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ส่งเสริมสุขภาพให้แก่ประชาชนครอบคลุมคนทุกกลุ่ม ลักษณะดังกล่าวเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของการสร้างสันติภาพเชิงบวกที่ให้ความสำคัญกับการขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางในสังคม การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถปรับตัวและพลิกแพลงภายใต้ข้อจำกัดด้านระเบียบเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ

1.4 ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ครอบคลุมและทั่วถึง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การปรับปรุงพื้นที่สาธารณะเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล เป็นต้น ดังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีความว่า “การเน้นภารกิจบริการสาธารณะทุกด้าน เรื่องน้ำ เรื่องไฟ ถนนหนทาง โครงสร้างพื้นฐานต่างๆที่จะช่วยให้ประชาชนอยู่ดีกินดี นายกามองว่าสามารถสร้างสันติภาพในพื้นที่ได้ สามารถส่งเสริมให้เกิดสันติภาพได้...” (เศรษฐ์ อัลยุฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) หรือทรงชนะของรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีความว่า “น้ำ ไฟสว่าง สาธารณูปโภคต้องดี จึงจะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดสันติสุขได้” (อรุณ เข็ญญลักษณ์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) เหตุนี้จึงทำให้เห็นว่า การจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มุ่งเน้น “การเชื่อมต่อชีวิตความเป็นอยู่” ของประชาชน ถือเป็นกระบวนการหนึ่งในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้ และที่สำคัญเป็นรากฐานแห่งสันติภาพที่สามารถเริ่มต้นได้จากการสร้างคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชนในพื้นที่ด้วยบริบทการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีสะท้อนให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพไม่จำเป็นต้องเน้นเฉพาะมิติด้านความมั่นคงเพียงอย่างเดียว แต่สามารถดำเนินการผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจและลดเงื่อนไขของความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี (Ramsbotham et al., 2011) กระบวนการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ของ Galtung ที่เน้นการสร้างเงื่อนไขทางสังคมที่นำไปสู่ความสงบสุขและความยุติธรรม โดยเฉพาะการขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานของความขัดแย้ง (Galtung, 1969, p. 183)

ซึ่งการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้าถึงและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างใกล้ชิดด้วยการพัฒนาศักยภาพที่เชื่อมโยงโครงสร้างทางสังคม การกระทำเหล่านี้จะช่วยเติมเต็มช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในกระบวนการพัฒนา ฉะนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีจึงเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Grassroots Peacebuilding) ตามที่ Lederach เสนอไว้ โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเสริมสร้างศักยภาพท้องถิ่น (Lederach, 1997, p. 94) การดำเนินงานในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นบริบทเชิงพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

2. การสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีได้แสดงบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านกลไกที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลไกที่เริ่มต้นจากการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่นที่มีการดึงเครือข่ายผู้นำศาสนาและตัวแทนจากทุกศาสนาเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งผู้นำมุสลิมพุทธ และจีน โดยเฉพาะเครือข่ายผู้นำศาสนาอิสลาม ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมจากการดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีที่มีการดึงผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ “โต๊ะอิหม่าม กอเต็บ และกรรมการมัสยิด มาช่วยขับเคลื่อนโดยเฉพาะในเรื่องของการทำแผนพัฒนาท้องถิ่น...” (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) กระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงการมีส่วนร่วมดังกล่าวมีผลดีต่อการส่งเสริมสันติภาพ เนื่องจากผู้นำศาสนาถือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนในพื้นที่ที่จะช่วยสร้างความรู้สึกว่าการดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้บริบทพื้นที่ที่มีความปลอดภัย (Safe Space) ขณะที่ความสัมพันธ์กับเครือข่ายชุมชนจีนพบว่า เทศบาลเมืองปัตตานีมีการประสานงานกับมูลนิธิจีนทั้ง 9 แห่ง ประกอบด้วย มูลนิธิศิษย์จิ้งปัตตานี มูลนิธิเทพปุษนียสถาน มูลนิธิปัตตานีสงเคราะห์ มูลนิธิโรงเรียนจ้อฮ้วปัตตานี มูลนิธิร่วมบำเพ็ญการกุศลปัตตานี มูลนิธิจ้าวเองสือปัตตานี สมาคมฮากกาปัตตานี ชมรมฮกเกี้ยนปัตตานี และกลุ่มสบายใจ (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) ซึ่งการประสานงานกับเครือข่ายมูลนิธิจีนทั้ง 9 แห่งของเทศบาลเมืองปัตตานีถือเป็นแนวทางเชิงบวกที่สำคัญในการส่งเสริมสันติภาพชายแดนภาคใต้ได้ เพราะการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายกลุ่มคนจีนซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีนั้นจะช่วยลดช่องว่างระหว่างวัฒนธรรม ลดความรู้สึกแปลกแยกและการถูกทอดทิ้งของชุมชนจีนด้วยการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างวัฒนธรรมต่างๆ ในพื้นที่ดังปรากฏจากกิจกรรมและโครงการที่ทางเทศบาลเมืองปัตตานีได้เข้าไปมีบทบาท โดยเฉพาะการสนับสนุนการจัดงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567)

นอกจากนี้การสร้างพื้นที่และกิจกรรมร่วมยังปรากฏจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งไทยพุทธและมุสลิมได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน (Shared Space and Activities) เช่น การแข่งขันฟุตบอลต้านยาเสพติด การพัฒนาชุมชนร่วมกัน ดังปรากฏจากตัวอย่างกิจกรรมการชุดลอกคูคลอง การทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ การจัดตั้ง “ตลาด สว.” หรือ “ตลาด สว.” (สว. = ผู้สูงวัย) เพื่อเป็นพื้นที่ให้ทุกคนมาแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพื้นที่ในการอนุรักษ์ความเป็นจารีตท้องถิ่นด้วยการให้ความเคารพและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางศาสนาและ

วัฒนธรรม โดยเฉพาะการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม เช่น กวนอาซูรอ งานเมาลิด และกิจกรรมในเดือนรอมฎอน การส่งเสริมประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น งานชักพระ พิธีมรุทายาส รวมทั้งการเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เช่น ชาวไทยพุทธร่วมกิจกรรมในมัสยิด และชาวมุสลิมร่วมกิจกรรมในวัด โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน ขณะที่การสร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบการดูแลทางสังคมก็เป็นกระบวนการหนึ่งที่สะท้อนการดำเนินงานระบบ Care Manager ที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุได้เข้าไปดูแลผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิมโดยไม่แบ่งแยก การดำเนินกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างสองศาสนา เป็นต้น (ประภัสสร ขวัญกะโตะ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) กระบวนการเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Kymlicka ที่เสนอว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยการสร้าง “พื้นที่สาธารณะที่มีส่วนร่วม (Inclusive Public Spaces)” ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ได้มีปฏิสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน (Kymlicka, 2012, p. 22) ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างการยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมกัน (Recognition of Cultural Identity) ที่ช่วยสร้างรากฐานสำคัญของความยุติธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Taylor, 1994, p. 25) อีกทั้งยังเป็นการลดความรู้สึกแปลกแยกและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน กระบวนการดังกล่าวถือเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแนวคิดสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ของ Galtung ที่เห็นว่าสันติภาพที่แท้จริงไม่ใช่เพียงการปราศจากความรุนแรงโดยตรง แต่ต้องรวมถึงการสร้างโครงสร้างทางสังคมที่ส่งเสริมความยุติธรรม ความเท่าเทียม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในสังคม (Galtung, 1969, p. 183) ดังจะเห็นได้จากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัตตานีมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยไม่แบ่งแยกศาสนา และสร้างพื้นที่ร่วมที่ทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม

เมื่อวิเคราะห์ในภาพรวม การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีในการส่งเสริมสันติภาพพบว่ามีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในระยะยาวเนื่องจากการบูรณาการแนวคิดสันติภาพเข้ากับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวม โดยไม่ได้มองสันติภาพแยกส่วนจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสร้างพื้นที่ร่วมสำหรับทุกกลุ่ม สอดคล้องกับข้อเสนอของ Tschudin ที่ระบุว่า การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องเชื่อมโยงความพยายามจากระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับชาติ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นตัวกลางสำคัญในการเชื่อมประสาน (Tschudin, 2018, pp. 5-6) เหตุนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในการเสริมสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

3. การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานเครือข่ายความร่วมมือ (Network Facilitator) โดยเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและหาทางออกร่วมกัน (Grangaard & Levine, 2021, pp. 5-12) การสร้างเครือข่ายการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีลักษณะเป็นระบบปฏิสัมพันธ์แบบพหุภาคี (Pluricentric governance system) ที่เชื่อมโยงทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และชุมชน เพื่อร่วมกัน

ขับเคลื่อนภารกิจส่งเสริมสันติภาพ (Hollstein et al., 2017, p. 7) ดังปรากฏจากการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายผู้นำท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นตัวกลางในการเข้าถึงประชาชน โดยเฉพาะการประสานความร่วมมือกับ “ผู้นำ 4 เสาหลัก” ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น ซึ่งการร่วมมือกับผู้นำทั้ง 4 เสาหลักนั้นเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มักจะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดและได้รับความเชื่อถือจากประชาชน ซึ่งทำให้ตัวแสดงเหล่านี้สามารถกระทำการสื่อสารเชิงนโยบายและการดำเนินงานในมิติต่างๆที่อยู่ในรูปของการประชาสัมพันธ์ หรือขอความร่วมมือ รวมถึงกระทำการต่างๆที่สามารถใช้ผู้นำดังกล่าวเป็นสะพานเชื่อมในการสนับสนุนภารกิจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยังสามารถช่วยลดช่องว่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน และช่วยเพิ่มความไว้วางใจระหว่างกันได้มากขึ้น อันเป็นเกราะป้องกันที่ช่วยลดเงื่อนไขของความระแวงและความไม่ไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชนได้ ซึ่งแน่นอนว่าเป็นผลดีต่อการสร้างบรรยากาศของความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่น

ความร่วมมือในรูปของเครือข่ายการทำงานร่วมกันยังปรากฏผ่านการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะด้านสาธารณสุข การศึกษา และความมั่นคง ซึ่งเป็นการประสานงานที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อน กรณีที่น่าสนใจคือการทำงานร่วมกับทหารพราน 4313 ที่พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้าไปมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ดังการให้สัมภาษณ์ของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ ความว่า “เรามีความร่วมมือกับทหาร...สามารถจับปากกับทหารได้เลยมีความสนิทสนมกันมากโดยเฉพาะทหารพราน คือเราขาดเขาไม่ได้และเขาก็ขาดเราไม่ได้ เราทำงานโดยใช้ใจแลกใจ...” (ประภัสสร ขวัญกะโผะ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่าทหารพราน 4313 เป็นตัวแสดงสำคัญที่เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการทำงานร่วมกันกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในมิติการเข้าไปให้ความช่วยเหลือประชาชน ซึ่งช่วยปรับเปลี่ยนบทบาทของทหารจากการรักษาความมั่นคงสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน หรือแม้แต่การเข้าไปมีความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับกลุ่มสตรี ดังปรากฏตัวอย่างการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสตรีอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการอบรมและพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรีเป็นประจำทุกเดือน เน้นการสร้างแกนนำกลุ่มสตรีและการพัฒนาบทบาทของสตรีที่มีต่อครอบครัว (เศรษฐ์ อัลยฺฟรี, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2567) หรือความสัมพันธ์กับเครือข่ายกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ กลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็กแรกเกิด เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มสำคัญที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้าไปทำงานร่วมกับเครือข่ายเชิงสถาบันอื่นๆที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง โดยเฉพาะพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดังปรากฏจากตัวอย่างการเข้าไปมีบทบาทในการทำหน้าที่ดูแลกลุ่มเปราะบางของเทศบาลเมืองปัตตานีโดยเป็นหน่วยรับลงทะเบียนและประสานงานในพื้นที่ ซึ่งแม้ว่าภารกิจเหล่านี้จะเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หากแต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าเทศบาลเมืองปัตตานีกลับกลายเป็นผู้ดำเนินการหลัก (ฮารีซ คาซอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นปัญหาการกระจายอำนาจของไทยที่พบว่าการกระจายอำนาจยังคงมีลักษณะเป็นเพียง “การแบ่งภารกิจ (Task Division)” มากกว่า “การกระจายอำนาจ (Decentralization)” อย่างแท้จริง (Smith, 1985,

p.85) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่าการส่วนกลางยังคงเป็นสถาบันหลักที่สามารถรักษาอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรเอาไว้ ขณะที่ภาระงานถูกผลักให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการแทน

นอกจากความสัมพันธ์กับเครือข่ายเชิงสถาบันหลักในโครงสร้างการบริหารราชการที่เป็นทางการดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเข้าไปมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายภาคประชาสังคมอื่น โดยเฉพาะการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับมูลนิธิจีน 9 มูลนิธิ ประกอบด้วย มูลนิธิศิษย์จี้กงปัตตานี มูลนิธิเทพปุษนิยสถาน มูลนิธิปัตตานีสงเคราะห์ มูลนิธิโรงเรียนจ้อฮ้วปัตตานี มูลนิธิร่วมบำเพ็ญการกุศลปัตตานี มูลนิธิเจ้าเองสือปัตตานี สมาคมฮากกาปัตตานี ชมรมฮกเกี้ยนปัตตานี และกลุ่มสบายใจ โดยให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรมต่างๆที่สะท้อนอัตลักษณ์ของความเป็นจีน (ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567) และที่ขาดไม่ได้คือ ความสัมพันธ์กับเครือข่ายผู้นำศาสนา ประกอบด้วย โต๊ะอิหม่าม กอเต็บ และกรรมการมัสยิดผ่านการสื่อสารในกลุ่มไลน์มัสยิดและการพบปะหรือทุกวันศุกร์ (ฮาริซ กาชอร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2567) ซึ่งลักษณะดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Peacebuilding from Below) ของ Lederach ที่มองว่าการสร้างสันติภาพต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างผู้คนในระดับรากหญ้า (Lederach, 1997, p. 94)

อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญของการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมคือการรักษาสมดุลระหว่างการกำกับดูแลกับการให้อิสระแก่เครือข่าย และการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงไม่ใช่เพียงพิธีกรรม โดยต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ เช่น การมีผู้นำที่เข้มแข็ง การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่การสร้าง ความไว้วางใจและความร่วมมือในระยะยาว ซึ่งในภาพรวมการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการพูดคุย แลกเปลี่ยน การเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐและประชาชน (Ramsbotham et al., 2011, น. 215-217)

4. การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน

การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังปรากฏจากกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุและเยาวชนซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังตัวอย่างการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่มองผู้สูงอายุว่าไม่ใช่เป็นภาระแต่เป็น “สมบัติอันล้ำค่าของชุมชน” ผู้สูงอายุจะถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่และมีกิจกรรมร่วมกับเด็ก ส่วนการพัฒนาเยาวชนผ่านสภาเด็กและเยาวชน ได้จัดกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างสม่ำเสมอ เช่น โครงการ “โตไปไม่โกง” ที่ปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่นและความซื่อสัตย์สุจริต (ประภัสสร ขวัญกะโตะ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2567) ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงแนวคิดสันติภาพเชิงโครงสร้าง (Structural Peace) ที่เสนอโดย Galtung ซึ่งเน้นว่าสันติภาพที่แท้จริงไม่ใช่เพียงการปราศจากความรุนแรงทางตรง แต่ต้องรวมถึงการจัดความ

รุนแรงเชิงโครงสร้างที่ฝังรากในสังคม เช่น ความไม่เท่าเทียมและการกีดกันทางสังคม (Galtung, 1969, p. 168)

นอกจากนี้อีกกลไกที่โดดเด่นคือการใช้ “สุกุ่มปากัด” หรือกฎกติกาชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือของประชาชน ซึ่งคำว่า “สุกุ่ม” หมายถึงกฎหมาย ส่วน “ปากัด” หมายถึงความร่วมมือ เป็นการผสมผสานระหว่างอำนาจรัฐกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ช่วยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพางบประมาณเป็นหลัก แต่ใช้ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน ดังปรากฏจากตัวอย่างการดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีที่ได้ใช้สุกุ่มปากัดในการสร้างระเบียบของชุมชน คือ กฎระเบียบยาเสพติดชุมชน ซึ่งเป็นมาตรการในการออกกฎระเบียบของท้องถิ่นเพื่อควบคุมผู้ที่หลงผิดผ่านการกำหนดบทลงโทษที่เชื่อมโยงกับหลักศาสนาอิสลาม โดยกฎระเบียบดังกล่าวได้มีการลงนามระหว่างผู้นำหลายกลุ่มในท้องถิ่น ประกอบด้วย นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน อีหม่ามประจำมัสยิด สมาชิก อ.บ.ต. และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นกลไกในการป้องกันต้นตอของปัญหาเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันที่เป็นการออกแบบร่วมกันของเครือข่ายผู้นำในท้องถิ่นทุกกลุ่ม และที่สำคัญสุกุ่มปากัดยังถูกนำไปใช้กับเรื่องอื่นๆ เพื่อควบคุมกำกับพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) การกระทำในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด “สันติภาพแบบลูกผสม (Hybrid Peace)” ที่มีการผสมผสานระหว่างแนวปฏิบัติที่เป็นทางการของรัฐกับวิถีปฏิบัติแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น (Mac Ginty, 2014, p. 552) ซึ่งการผสมผสานระหว่างอำนาจรัฐกับวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่าน “สุกุ่มปากัด” สะท้อนว่าแนวทางการสร้างสันติภาพสามารถปรับให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นได้

นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเข้าถึงประชาชนก็เป็นอีกกลไกสำคัญ ดังปรากฏจากกรณีเทศบาลเมืองปัตตานีที่กำลังพัฒนาไปสู่การเป็น Smart City มีการพัฒนาทั้ง Smart Security, Smart Government และ Smart People การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Line ช่วยเพิ่มช่องทางการสื่อสารระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ทำให้การแจ้งปัญหาและติดตามการแก้ไขเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (ฮาริซ กาชอร์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2567) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง “สันติภาพแบบดิจิทัล (Digital Peace)” (Richmond, 2013, pp.271-287) ที่เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสในการปกครอง การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการสื่อสารระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนสามารถช่วยลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งเป็นหนึ่งในรากเหง้าของความขัดแย้ง

กลไกการมีส่วนร่วมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังเป็นการสร้างพื้นที่และโอกาสให้คนต่างศาสนาได้มาพบปะ ทำกิจกรรม และช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน อันสะท้อนถึงแนวคิดสันติภาพสมัยใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) ผ่านการผสมผสานระหว่างวิถีปฏิบัติท้องถิ่นกับแนวทางสากล และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในระยะยาว

5. เปรียบเทียบมิติสันติภาพที่ปรากฏในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี

เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีในการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ผู้วิจัยขอสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบประเด็นต่างๆที่ช่วยทำให้เห็นภาพกระบวนการสร้างสันติภาพบนพื้นฐานของบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบมิติสันติภาพที่ปรากฏในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี

ประเด็น	องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี	เทศบาลเมืองปัตตานี	องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ
กลยุทธ์หลักในการสร้างสันติภาพ	การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การศึกษา ครอบครัว และ สาธารณูปโภค	การศึกษาและพัฒนาเยาวชน เทคโนโลยี Smart City	การส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม การดูแล สุขภาพทุกกลุ่ม
การทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน/ศาสนา	ร่วมมือกับผู้นำ 4 เสาหลัก (ผู้นำชุมชน ศาสนา ท้องที่ ท้องถิ่น)	สร้างความสัมพันธ์ โดยเฉพาะกับมัสยิด ผ่านกลุ่มไลน์และประชุมประจำ	สร้างการมีส่วนร่วมของทั้งไทยพุทธและมุสลิมในกิจกรรมต่างๆ
ความสัมพันธ์กับหน่วยงานความมั่นคง	ศูนย์กลาง CCTV ร่วมมือกับหน่วยงานความมั่นคง	ความร่วมมือในการพัฒนา Smart Security	ร่วมมือใกล้ชิดกับ ทหารพราน 4313 และชุดคุ้มครองตำบล
การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ	ส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ระดับครอบครัว	ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน	ตลาด สว. (ผู้สูงวัย) สร้างรายได้กว่า 2.8 ล้านบาท
มิติด้านการศึกษา	เน้นการศึกษาแบบองค์รวมทั้งสายสามัญและศาสนา โดยเฉพาะ สนับสนุนสถาบันตาดีกา	พัฒนาหลักสูตรศาสนาอิสลามในพื้นที่และจัดการศึกษาผ่านโรงเรียนในสังกัด	-สนับสนุนการศึกษาทั้งสามัญและศาสนา -สนับสนุนตาดีกา
การดูแลกลุ่มเปราะบาง	เน้นบทบาทของสตรี แม่เลี้ยงเดี่ยว	ส่งเสริมการดูแลผู้ป่วย ผู้สูงอายุผ่านเทคโนโลยี	โรงเรียนผู้สูงอายุ ดูแลผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิม
การใช้เทคโนโลยี	ระบบ CCTV ร่วมกัน ระบบสื่อสารกับมัสยิด	การพัฒนา Smart City (Smart Security, Smart Government, Smart People)	การใช้ Line เป็นช่องทางสื่อสารกับชุมชน

ประเด็น	องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี	เทศบาลเมืองปัตตานี	องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ
กลไกสร้างความไว้วางใจ	การประสานงานในรูปแบบเครือข่ายผ่านผู้นำ 4 เสาหลัก	-สื่อสารผ่านผู้นำศาสนาและช่องทางดิจิทัล -สร้างกฎกติกาที่ชุมชนมีส่วนร่วม เรียกว่า “อุกมปากัด” โดยนำแนวคิดทางศาสนามาประยุกต์	สร้างกฎกติกาที่ชุมชนมีส่วนร่วม เรียกว่า “อุกมปากัด” โดยนำแนวคิดทางศาสนามาประยุกต์

ที่มา : โดยผู้วิจัย

จากตารางแจกแจงข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงจุดร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างของจังหวัดปัตตานีทั้งสามแห่ง ซึ่งมีแนวทางร่วมกันที่โดดเด่นในการส่งเสริมสันติภาพ สอดคล้องกับแนวคิดสันติภาพเชิงโครงสร้างที่เสนอโดย Galtung ที่มองว่าสันติภาพไม่ใช่เพียงการปราศจากความรุนแรงทางตรง แต่ต้องแก้ไขความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ฝังอยู่ในระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนเป็นรากฐานสำคัญ (Galtung & Fischer, 2013, pp. 12-15) ดังปรากฏจากการที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีมุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมูลค่าสูง ได้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เท่าเทียมเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในสังคม (Richmond, 2014, pp. 408-411) นอกจากนี้ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสามแห่งให้ความสำคัญกับกระบวนการมิติทางวัฒนธรรมและศาสนาเข้ากับการพัฒนาท้องถิ่นสะท้อนแนวคิดสันติภาพเชิงวัฒนธรรมของ Lederach ที่เน้นการเคารพความหลากหลายและการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วมกัน (Lederach, 2005, pp. 132-135) โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุที่สร้างกลไกการอยู่ร่วมกันระหว่างไทยพุทธและมุสลิม เป็นตัวอย่างของแนวคิด “พหุวัฒนธรรมนิยมเชิงสันติ (Peaceful Multiculturalism)” ที่มองว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่ใช่อุปสรรคแต่เป็นทรัพยากรสำคัญในการสร้างสังคมที่เข้มแข็ง การที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุสามารถสร้างความร่วมมือระหว่างคนต่างศาสนาในระดับชุมชนได้นั้น ไม่เพียงช่วยป้องกันความขัดแย้งในพื้นที่ แต่ยังสร้างโมเดลที่แสดงให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นเรื่องที่เป็นไปได้จริงในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้

นอกจากนี้การดำเนินงานของเทศบาลเมืองปัตตานีที่นำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาเมืองสู่การเป็น Smart City ยังแสดงให้เห็นว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้าง “สันติภาพในชีวิตประจำวัน (Everyday Peace)” (Mac Ginty & Richmond, 2013, pp. 763-765) ผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและการเข้าถึงบริการสาธารณะ ขณะที่ทั้งสามองค์กรเน้นการสร้าง ความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่ากระบวนการสร้างสันติภาพที่มีประสิทธิภาพต้องมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างภาครัฐกับประชาชน ส่วนการที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุพัฒนาตลาดผู้สูง

วัยเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและการสร้างอาชีพว่าเป็นหนทางสำคัญที่สามารถพัฒนาไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนได้ เนื่องจากช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับครอบครัว ซึ่งไม่เพียงจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความรู้สึกแปลกแยกและการถูกทอดทิ้งจากรัฐ อย่างไรก็ตาม แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีจะมีแนวทางที่สอดคล้องกับทฤษฎีสันติภาพสมัยใหม่ แต่ยังมีประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม ดังที่ Björkdahl & Kappler เสนอไว้คือ การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่ความขัดแย้งเรื้อรังต้องเพิ่มมิติของการจัดการความทรงจำเชิงลบและการเยียวยาบาดแผลทางสังคม (Björkdahl & Kappler, 2017, pp. 88-92) ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังไม่ปรากฏชัดในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่น่าเสนอ

ฉะนั้น โดยสรุปทั้งสามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างแสดงให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่จำเป็นต้องอาศัยเพียงมาตรการด้านความมั่นคง แต่สามารถเริ่มต้นจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกเชื่อมประสานที่สำคัญ แนวทางนี้สะท้อนมุมมองที่มองสันติภาพไม่ใช่เพียงการปราศจากความรุนแรง แต่เป็นกระบวนการเชิงบวกที่ต้องสร้างและดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ผ่านความร่วมมือของทุกฝ่ายในสังคม ซึ่งการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนต้องตอบสนองต่อความต้องการและบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ไม่มีสูตรสำเร็จหรือแนวทางเดียวที่เหมาะสมกับทุกพื้นที่ แต่มีแนวคิดพื้นฐานร่วมกันคือ การให้ความสำคัญกับมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเคารพความหลากหลาย และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการพูดคุยและร่วมมือกัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพที่ยั่งยืนในทุกสังคม

6. ข้อเสนอกระบวนการสร้างสันติภาพผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ประเด็นข้อถกเถียง (Argument) ที่สำคัญคือ ผู้วิจัยมองว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสถาบันทางการเมืองที่มีศักยภาพสูงในการขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพ แต่ที่ผ่านมายังไม่ได้ถูกใช้อย่างเต็มที่ ซึ่งจากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ในฐานะประธานคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาและส่งเสริมการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (แพทย์หญิง เพชรดาว โต๊ะมีนา) และผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษมา กุใหญ่) พบประเด็นสำคัญที่เป็นทั้งความท้าทายและโอกาสในการพัฒนาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้อยู่ในโครงสร้างการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาหลักในพื้นที่ซึ่งอาจมองเป็นจุดอ่อน แต่อีกด้านหนึ่งคือจุดแข็ง เพราะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความอิสระมากกว่า มีความใกล้ชิดกับประชาชน และได้รับความไว้วางใจมากกว่าหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพในการเข้าถึงและแก้ปัญหาที่ตรงจุดมากกว่า อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้นำทรรศนะของนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องมาถอดบทเรียนและออกแบบข้อเสนอ

เป็น “โมเดล 5P” เพื่อการส่งเสริมสันติภาพผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สอดคล้องประสานกัน 5 ด้าน ดังนี้

1. บุคลากร (People)

บุคลากรคือหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทในการสร้างสันติภาพ ซึ่งควรดำเนินการใน 3 มิติ ประกอบด้วย (1) การสร้างโควตาพิเศษสำหรับคนในพื้นที่เข้าทำงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาการขาดความเข้าใจบริบทพื้นที่และภาษา (2) การพัฒนาความรู้และความเข้าใจเรื่องสันติภาพให้บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (3) การส่งเสริมบทบาทสตรีในการเข้ามาทำงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากผู้หญิงมักให้ความสำคัญกับมิติการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากกว่า ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพเชิงบวก

2. นโยบายและการวางแผน (Policy & Planning)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการบูรณาการมิติสันติภาพเข้าไปในนโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่นในทุกระดับ ทั้งในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา สาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐาน โดยควรจัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการที่ส่งเสริมสันติภาพโดยเฉพาะ และพัฒนาระบบประเมินผลกระทบด้านสันติภาพ (Peace Impact Assessment) เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายและโครงการต่างๆ มีส่วนช่วยส่งเสริมสันติภาพอย่างแท้จริง

3. การมีส่วนร่วม (Participation)

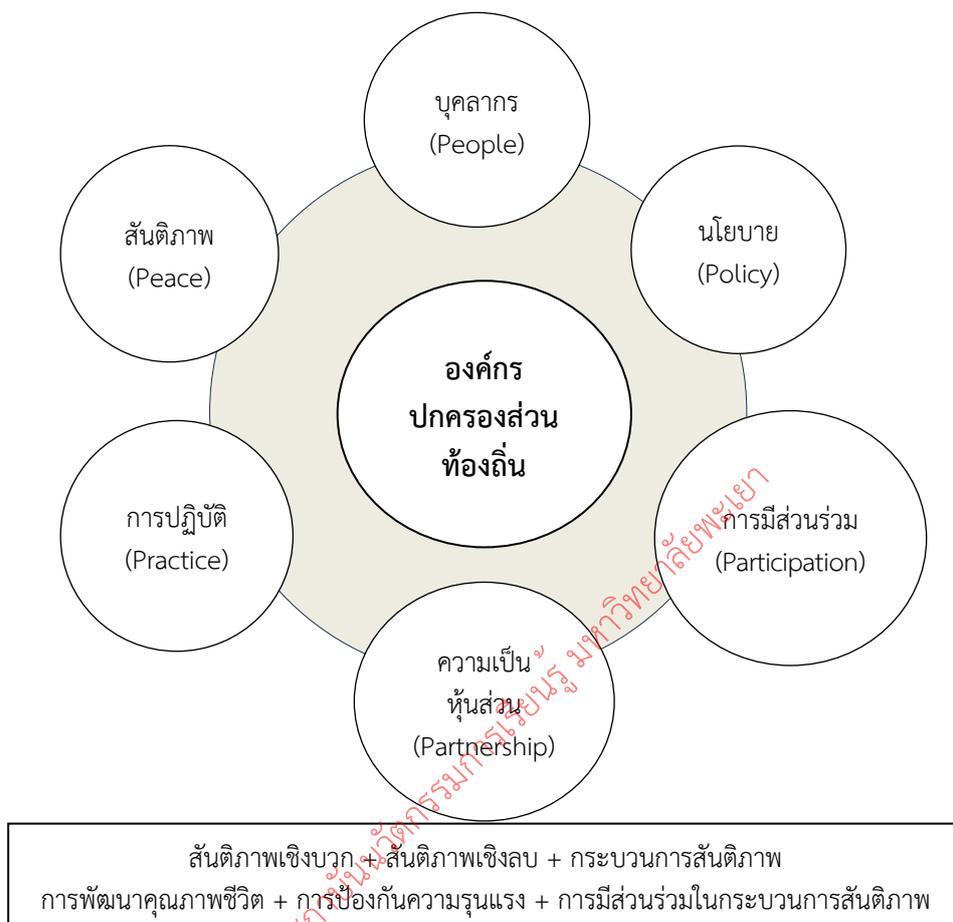
การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการสันติภาพ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในหลายระดับ เช่น การจัดตั้งสภาพลเมืองระดับตำบลที่เปิดกว้างให้ทุกกลุ่มได้มีส่วนร่วม การพัฒนาช่องทางให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ และการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้พิการ ผู้หญิง และเยาวชน ซึ่งมักไม่ได้รับโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

4. ความเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถทำงานโดดเดี่ยวได้ ต้องสร้างความเป็นหุ้นส่วนกับภาคส่วนต่างๆ ทั้ง (1) หน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ เพื่อสร้างกลไกประสานงานด้านความปลอดภัย (2) สถาบันการศึกษาและวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมในการส่งเสริมสันติภาพ (3) ภาคประชาสังคมและเครือข่ายชุมชน ซึ่งมีความเข้มแข็งในพื้นที่ และ (4) สร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนในการส่งเสริมสันติภาพ

5. การปฏิบัติในพื้นที่ (Practice)

การปฏิบัติในพื้นที่คือ การแปลงหลักการสู่การปฏิบัติจริง โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาโครงการต้นแบบในแต่ละพื้นที่เพื่อเป็นตัวอย่าง สร้างกลไกการจัดการความขัดแย้งระดับชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วม กำหนดและรักษาพื้นที่ปลอดภัย (Safe Zones) ในชุมชน และจัดเวทีพูดคุยระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่มีความเห็นแตกต่างกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้ง

ภาพที่ 5.1 “โมเดล 5P” เพื่อการส่งเสริมสันติภาพผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้

ที่มา : โดยผู้วิจัย

ทั้งนี้ โมเดล 5P ที่ผู้วิจัยเสนอนี้พบว่าสามารถบูรณาการเข้ากับมิติสันติภาพทั้ง 3 ระดับได้ กล่าวคือ

ประการแรก : สันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา สาธารณสุข และเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพที่ยั่งยืน ดังที่หนึ่งในผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “สันติภาพที่กินได้” คือการทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขก่อน (เพชรดาว โต๊ะมีนา ประธานคณะอนุกรรมการพิจารณาการศึกษาและส่งเสริมการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2567)

ประการที่สอง : สันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้าไปมีบทบาทในการช่วยภารกิจการป้องกันและลดความรุนแรง การสร้างความปลอดภัยในชุมชน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถมีบทบาทในการกำหนดพื้นที่ปลอดภัยและสนับสนุนการปกป้องพลเรือนโดยไม่ใช้อาวุธ (Unarmed Civilian Protection - UCP) (กุสุมา กุใหญ่ ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2567)

ประการสุดท้าย : กระบวนการสันติภาพ (Peace Process) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพูดคุยสันติภาพ และการสร้างพื้นที่กลางสำหรับการพูดคุยระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีบทบาทในคณะทำงานเชิงเทคนิคในกระบวนการพูดคุยสันติภาพร่วมกับเครือข่ายสถาบันและตัวแสดงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมด้วย

จากการศึกษาพบว่า แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีศักยภาพสูงในการเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการสร้างสันติภาพ แต่ที่ผ่านมายังไม่ได้มีโอกาสให้เข้ามามีบทบาทในโครงสร้างการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นทางการ เพราะฉะนั้นการพัฒนาโมเดล 5P จึงเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้เห็นภาพการทำงานอย่างเป็นระบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพทั้ง 3 มิติไปพร้อมกัน เหตุนี้ การผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทตามโมเดลนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องได้รับการสนับสนุนทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจที่แท้จริง การพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่เป็นคนในพื้นที่ และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมทุกกลุ่มในสังคม เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน และเป็นพื้นที่ในการสร้างความไว้วางใจระหว่างกลุ่มต่างๆ อันจะนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ในที่สุด

อภิปรายผลการศึกษา

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกลไกการจัดบริการสาธารณะที่ตอบสนองต่อบริบทวัฒนธรรมและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ใน 4 มิติสำคัญ ดังนี้

ประการแรก การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างสันติภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นกลไกหลักในการสร้างสันติภาพ โดยการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกกลุ่มโดยไม่แบ่งแยกศาสนา การพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและการสร้างรายได้ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข และด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ของ Galtung ที่เน้นการสร้างเงื่อนไขทางสังคมที่เอื้อต่อความสงบสุขผ่านการแก้ไขปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Galtung, 1969, p. 183)

ประการที่สอง การสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แสดงบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านกลไกที่หลากหลาย โดยเฉพาะการสร้างพื้นที่และกิจกรรมร่วมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งไทยพุทธและมุสลิมได้มีปฏิสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ ยังมีการเคารพและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของทุกกลุ่ม กระบวนการเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Kymlicka ที่เสนอว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยการสร้าง “พื้นที่สาธารณะที่มีส่วนร่วม (Inclusive Public Spaces)” (Kymlicka, 2012, p. 22) ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ได้มีปฏิสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน

ประการที่สาม การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานเครือข่ายความร่วมมือ (Network Facilitator) โดยเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและหาทางออกร่วมกัน (Grangaard & Levine, 2021, pp. 5-12) นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะด้านสาธารณสุข การศึกษา และความมั่นคง ซึ่งลักษณะดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพจากฐานราก (Peacebuilding from Below) ของ Lederach ที่เน้นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างผู้คนในระดับรากหญ้า (Lederach, 1997, p. 94)

ประการที่สี่ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังปรากฏจากกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีได้พัฒนาการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุและเยาวชน การใช้ “อุกมปากัด” หรือกฎกติกาชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือของประชาชน ซึ่งคำว่า “อุกม” หมายถึงกฎหมาย ส่วน “ปากัด” หมายถึงความร่วมมือ เป็นการผสมผสานระหว่างอำนาจรัฐกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (เงื่อนไขทางศาสนา) สอดคล้องกับแนวคิด “สันติภาพแบบลูกผสม (Hybrid Peace)” ที่มีการผสมผสานระหว่างแนวปฏิบัติที่เป็นทางการของรัฐกับวิถีปฏิบัติแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น (Mac Ginty, 2014, p. 552)

ผลการศึกษายังพบว่า แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งจะมีจุดเน้นและนวัตกรรมที่แตกต่างกันตามบริบทและศักยภาพขององค์กร แต่ทั้งสามแห่งต่างแสดงให้เห็นว่า การสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่จำเป็นต้องอาศัยเพียงมาตรการด้านความมั่นคง แต่สามารถเริ่มต้นจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกเชื่อมประสานที่สำคัญ แนวทางนี้สะท้อนมุมมองที่มองสันติภาพไม่ใช่เพียงการปราศจากความรุนแรง แต่เป็นกระบวนการเชิงบวกที่ต้องสร้างและดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ผ่านความร่วมมือของทุกฝ่ายในสังคม

อย่างไรก็ตาม ตามที่ Björkdahl & Kappler เสนอไว้ว่า การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในพื้นที่ความขัดแย้งเรื้อรังต้องเพิ่มมิติของการจัดการความทรงจำเชิงลบและการเยียวยาบาดแผลทางสังคม (Björkdahl & Kappler, 2017, pp. 88-92) ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังไม่ปรากฏชัดในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรพิจารณาเพิ่มมิติดังกล่าวในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสันติภาพในอนาคต

จากการศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีในการส่งเสริมสันติภาพที่ครอบคลุม 4 มิติสำคัญ มีประเด็นที่น่าอภิปรายเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

ประการแรก ความท้าทายเชิงโครงสร้างอำนาจในการส่งเสริมสันติภาพ แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพในระดับพื้นที่ แต่การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดอันเกิดจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ดังที่ Richmond ได้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องอาศัยการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง ให้ท้องถิ่นมีอิสระในการตัดสินใจและบริหารจัดการทรัพยากร (Richmond, 2014, pp. 408-

411) แต่ในความเป็นจริง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีข้อจำกัดในด้านกฎหมาย งบประมาณ และอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีความซับซ้อน

ประการที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างมิติความมั่นคงกับการพัฒนา การศึกษานี้พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการดำเนินงานที่เชื่อมโยงระหว่างมิติความมั่นคงกับมิติการพัฒนา โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับหน่วยความมั่นคงในพื้นที่ ได้แก่ การติดตั้งระบบ CCTV ร่วมกัน การพัฒนา Smart Security และการร่วมมือกับทหารพราน 4313 ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นแนวทางการสร้างสันติภาพที่ผสมผสานระหว่างวิธีการแบบบนลงล่าง (Top-down) กับวิธีการแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up) ที่ Mac Ginty & Richmond เสนอว่าเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งเพียงอย่างเดียว (Mac Ginty & Richmond, 2013, pp. 763-765)

ประการที่สาม การปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม ผ่านการบูรณาการอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมเข้ากับการจัดบริการสาธารณะ สอดคล้องกับแนวคิดของ Taylor ที่เสนอว่าการยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Recognition of Cultural Identity) เป็นพื้นฐานสำคัญของความยุติธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม และเป็นปัจจัยหลักในการลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Taylor, 1994, p. 25) ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่ดูแลผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิม การสนับสนุนทั้งการศึกษาสายสามัญและศาสนา และการสร้างพื้นที่ร่วมที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ประการที่สี่ การสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวัน (Everyday Peace) การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันผ่านการจัดบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ เช่น การพัฒนาตลาดผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ ที่สร้างรายได้กว่า 2.8 ล้านบาท การพัฒนา Smart City ของเทศบาลเมืองปัตตานี และการส่งเสริมอาชีพระดับครอบครัวขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างรัฐกับประชาชน สอดคล้องกับข้อเสนอของ Hollstein et al. ที่ว่าการบริหารจัดการแบบเครือข่าย (Networked Governance) ที่เชื่อมโยงทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และชุมชน สามารถสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับจากประชาชนได้ดีกว่าการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์อำนาจ (Hollstein et al., 2017, p. 7)

ประการที่ห้า ความสำคัญของนวัตกรรมท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพ การศึกษานี้พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีได้พัฒนานวัตกรรมท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของพื้นที่ เช่น “สุกมปากัด” ของ อบต.นาเกตุ การพัฒนา Smart City ของเทศบาลเมืองปัตตานี และการบูรณาการระบบการดูแลผู้สูงอายุทั้งไทยพุทธและมุสลิม นวัตกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมสันติภาพที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่ง Lederach เรียกว่า “จินตนาการเชิงศีลธรรม (Moral Imagination)” (Lederach, 2005, pp. 132-135) หรือความสามารถในการคิดค้นแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ฝังรากลึกโดยใช้ทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ประการที่หก ความท้าทายในการประเมินผลกระทบของการส่งเสริมสันติภาพ แม้การศึกษานี้จะแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพ แต่การประเมินผลกระทบในระยะยาวยังเป็นความท้าทาย เนื่องจากสันติภาพเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่ต้องใช้เวลา ดังที่ Ramsbotham et al. ได้เน้นย้ำว่า การประเมินความสำเร็จของการสร้างสันติภาพต้องพิจารณาทั้งผลลัพธ์ระยะสั้นและการเปลี่ยนแปลงระยะยาว (Ramsbotham et al., 2011, pp. 215-217) ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการสร้างโครงสร้างทางสังคมที่เป็นธรรมและครอบคลุม

ประการที่เจ็ด ข้อจำกัดของแนวทางการศึกษาแบบรัฐเป็นศูนย์กลางและความจำเป็นในการศึกษาตัวแสดงหลากหลาย การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีตส่วนใหญ่มีมุมมองไปที่บทบาทของรัฐและหน่วยงานความมั่นคงในระดับกลาง ซึ่งเป็นแนวทางแบบรัฐเป็นศูนย์กลาง (State-centric Approach) ที่มองข้ามตัวแสดงในระดับท้องถิ่นและกลไกที่ไม่เป็นทางการ ซึ่ง Mac Ginty and Richmond (2013) ได้วิพากษ์แนวทางดังกล่าวว่าเป็นข้อจำกัดของการสร้างสันติภาพแบบเสรีนิยมที่มุ่งเน้นสถาบันระดับชาติและมองข้ามความสามารถของตัวแสดงท้องถิ่นในการสร้างสันติภาพตามบริบทของตนเอง (Mac Ginty & Richmond, 2013, pp. 768-770) ซึ่งถือเป็นความล้มเหลวของสันติภาพ (Peaceland) ที่เกิดจากการที่นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายมักมีแนวโน้มที่จะมองข้ามความซับซ้อนในระดับพื้นที่ การศึกษานี้จึงเสนอให้มีการเปลี่ยนมุมมองจากการศึกษาที่มุ่งเน้นสถาบันระดับชาติไปสู่การศึกษาที่ให้ความสำคัญกับตัวแสดงหลากหลายในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำงานผ่านเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน ผู้นำศาสนา และภาคประชาสังคม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Paffenholz and Spurk (2006) ที่ว่าการทำความเข้าใจบทบาทของภาคประชาสังคมและตัวแสดงท้องถิ่นในกระบวนการสร้างสันติภาพเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการออกแบบนโยบายที่มีประสิทธิภาพ (Paffenholz & Spurk, 2006, pp. 23-26)

ประการที่แปด การศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์และพลวัตของตัวแสดงหลากหลายเป็นทิศทางการศึกษาใหม่ จากการศึกษาพบว่าความสำเร็จในการส่งเสริมสันติภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีไม่ได้เกิดจากการทำงานโดดเดี่ยว แต่เกิดจากความสามารถในการสร้างและบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือกับตัวแสดงหลากหลาย ทั้งผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่าม องค์กรชุมชน ภาคเอกชน และหน่วยงานรัฐในระดับต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษา “พลวัตของเครือข่าย (Network Dynamics)” และ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relations)” ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ในกระบวนการสร้างสันติภาพ ซึ่ง Marchetti and Tocci (2009) เสนอว่าการศึกษาก่อสร้างสันติภาพในศตวรรษที่ 21 ควรเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นโครงสร้างเชิงสถาบันไปสู่การศึกษา “พื้นที่แห่งการเจรจาต่อรอง” ที่ตัวแสดงหลากหลายมีปฏิสัมพันธ์กัน และกระบวนการที่ความสัมพันธ์เหล่านี้ถูกสร้างขึ้น เปลี่ยนแปลง และทำให้เป็นสถาบัน (Marchetti & Tocci, 2009, pp. 204-206) นอกจากนี้ Richmond ยังเสนอแนวคิดการสร้างสันติภาพจากฐานล่าง (Bottom-up Peacebuilding) ที่เน้นความสำคัญของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างตัวแสดงในระดับท้องถิ่นเป็นรากฐานของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน (Richmond, 2009, pp. 565-567) ดังนั้น ทิศทาง

การศึกษาในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับ (1) รูปแบบและลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือในการสร้างสันติภาพ (2) กระบวนการเจรจาต่อรองและการตกลงร่วมกันระหว่างตัวแสดงที่มีอัตลักษณ์และผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน และ (3) ปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายดังกล่าวสามารถยั่งยืนและขยายผลได้ การศึกษาในมิติเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจกระบวนการสร้างสันติภาพที่ซับซ้อนและหลากหลายได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ฉะนั้นโดยสรุปจึงอนุมานได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ และการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมสันติภาพที่ยั่งยืนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการกระจายอำนาจที่แท้จริงให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการบูรณาการแนวทางการสร้างสันติภาพในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับนโยบาย การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนต้องตอบสนองต่อความต้องการและบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ไม่มีสูตรสำเร็จหรือแนวทางเดียวที่เหมาะสมกับทุกพื้นที่ แต่มีแนวคิดพื้นฐานร่วมกันคือให้ความสำคัญกับมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเคารพความหลากหลาย และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการพูดคุยและร่วมมือกัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของกระบวนการสร้างสันติภาพในทุกสังคม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การพัฒนาโมเดล 5P ในระดับนโยบาย : หน่วยงานระดับนโยบายควรนำโมเดล 5P (บุคลากร, นโยบายและการวางแผน, การมีส่วนร่วม, ความเป็นหุ้นส่วน, การปฏิบัติในพื้นที่) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมสันติภาพผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมากขึ้น การพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่เป็นคนในพื้นที่ และการบูรณาการมิติสันติภาพเข้ากับนโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่นในทุกระดับ

2. การขยายผลนวัตกรรมท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ : ควรมีการถอดบทเรียนและขยายผลนวัตกรรมท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ เช่น “ฮุกุมปากัด” (กฎกติกาชุมชนที่ผสมผสานอำนาจรัฐกับวัฒนธรรมท้องถิ่น) ของ อบต.นาเกตุ, “ตลาด สว.” (ตลาดผู้สูงวัย) ที่สร้างรายได้กว่า 2.8 ล้านบาท และการพัฒนา Smart City ของเทศบาลเมืองปัตตานี โดยจัดทำเป็นคู่มือแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของตนเอง

3. การพัฒนาโลกความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคส่วนอื่น : ควรมีการจัดตั้งกลไกหรือเวทีความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคส่วนต่างๆ ทั้งหน่วยงานความมั่นคง สถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม และเครือข่ายชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ พัฒนางค์ความรู้ และบูรณาการการทำงานในการส่งเสริมสันติภาพอย่างเป็นระบบ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐกับประชาชน และระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพระหว่างจังหวัดชายแดนภาคใต้ : ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสันติภาพระหว่างจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอ) เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความท้าทายในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนบทเรียนและพัฒนาแนวทางการส่งเสริมสันติภาพที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาโมเดล 5P ในพื้นที่นาร่อง : ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อนำโมเดล 5P ที่ผู้วิจัยเสนอไปทดลองใช้ในพื้นที่นาร่อง โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบ ดำเนินการ และประเมินผล เพื่อพัฒนาและปรับปรุงโมเดลให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งศึกษาผลกระทบของการนำโมเดลไปใช้ต่อกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

3. การศึกษาผลกระทบของการพัฒนานวัตกรรมท้องถิ่นต่อการสร้างสันติภาพในระยะยาว : ควรมีการศึกษาวินิจฉัยเชิงระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อติดตามและประเมินผลกระทบของนวัตกรรมท้องถิ่น เช่น “ฮุกุมปากัด” “ตลาด สว.” และ “Smart City” ต่อการสร้างสันติภาพในชุมชน โดยใช้ทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ว่านวัตกรรมเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และสันติวัฒนธรรมในระยะยาวอย่างไร

4. การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกระบวนการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการ : ควรมีการศึกษาวินิจฉัยเกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการเชื่อมโยงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการ เพื่อให้กระบวนการสันติภาพมีความเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับรากหญ้าไปจนถึงระดับนโยบาย ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนและการมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรมภาษาไทย

- กฤตอัธ วงศ์มุกสิก. (2567, 25 เมษายน 2567). ปลัดเทศบาลเมืองปัตตานี [บทสัมภาษณ์].
- จุมพล หนิมพานิช. (2553). การบริหารจัดการภาครัฐใหม่: หลักการ แนวคิด และกรณีตัวอย่างของ
ไทย. นนทบุรี: โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทนาย เพิ่มพูล. (2561). การติดตามนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.
2555-2557 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธีรวัฒน์ จำนงอนวัตร. (2566). การศึกษาความคิดเห็นของผู้นำประชาชนที่มีต่อกระบวนการสันติภาพ
ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, กรุงเทพฯ.
- ธีรวัฒน์ จำนงอนวัตร. (2566). การศึกษาความคิดเห็นของผู้นำประชาชนที่มีต่อกระบวนการสันติภาพ
ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, กรุงเทพฯ.
- บุญญวันต์ จิตประคอง และพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2566). สถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์: บทวิเคราะห์
เชิงวิพากษ์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและท้องถิ่นในการบริหารจัดการความขัดแย้งจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 19(2), 115-146.
- ประภัสสร ขวัญกะโผะ. (2567, 26 เมษายน). ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ [บทสัมภาษณ์].
- ประทับจิต นิละไพจิตร. (2555). ความยุติธรรมกับการขับเคลื่อนความขัดแย้ง : ศึกษากรณีเหตุการณ์
ความรุนแรงหน้า สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537. (2537, 2 ธันวาคม). ราชกิจจานุ
เบกษา. เล่ม 111 ตอนที่ 53 ก. หน้า 11-35.
- พีรธร บุญยรัตพันธุ์. (2546). รูปแบบสำหรับองค์กรที่จัดทำบริการสาธารณะประเภทภารกิจพื้นฐาน
ของประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิลดาญ เด่นดารา. (2566). บทบาทของกลุ่มเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้/ปาตานีในการขับเคลื่อน
ประเด็นสันติภาพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เศรษฐ์ อัญญา. (2567, 24 เมษายน). สัมภาษณ์. นายกององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี, องค์การ
บริหารส่วนจังหวัดปัตตานี.
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2568). สถิติจำนวนเหตุการณ์ความ
รุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2568, จาก
<https://deepsouthwatch.org/th>
- อรุณ เบ็ญจลักษณ์. (2567, 24 เมษายน). สัมภาษณ์. รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี,
องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี.
- ฮาริซ กาชอร์. (2567, 15 สิงหาคม). หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลเมืองปัตตานี [บทสัมภาษณ์].

ฮาฟิสสา สาและ. (2553). ผู้หญิงมุสลิมท่ามกลางความขัดแย้ง : การเปลี่ยนผ่านจากเหยื่อสู่ผู้ขับเคลื่อนงานสันติภาพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ

- Abu-Nimer, M. (2001). Conflict resolution, culture, and religion: Toward a training model of interreligious peacebuilding. *Journal of Peace Research*, 38(6), 685-704.
- Agranoff, R. (2016). Inside collaborative networks: Ten lessons for public managers. *Public Administration Review*, 66(s1), 56-65.
- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management: New strategies for local governments*. Georgetown University Press.
- Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). Smart cities: Definitions, dimensions, performance, and initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 3-21.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
- Ansell, C., & Gash, A. (2018). Collaborative platforms as a governance strategy. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 28(1), 16-32.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543-571.
- Bar-Tal, D. (2000). From intractable conflict through conflict resolution to reconciliation: Psychological analysis. *Political Psychology*, 21(2), 351-365.
- Bar-Tal, D., & Rosen, Y. (2009). Peace education in societies involved in intractable conflicts: Direct and indirect models. *Review of Educational Research*, 79(2), 557-575.
- Bhattacharya, R., Devinney, T. M., & Pillutla, M. M. (1998). A formal model of trust based on outcomes. *Academy of Management Review*, 23(3), 459-472.
- Björkdahl, A., & Kappler, S. (2017). *Peacebuilding and spatial transformation: Peace, space and place*. Routledge.
- Bowornwatthana, B. (1997). Transforming bureaucracies for the 21st Century: The new democratic governance paradigm. *Public Administration Quarterly*, 21(3), 667-680.
- Boulding, E. (2000). *Cultures of peace: The hidden side of history*. Syracuse University Press.
- Brown, L. D. (2015). Bridge-building for social transformation. *Stanford Social Innovation Review*, 13(1), 34-39.

- Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Stone, M. M. (2015). Designing and implementing cross-sector collaborations: Needed and challenging. *Public Administration Review*, 75(5), 647-663.
- Castells, M. (2013). *Communication power* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Colletta, N. J., & Cullen, M. L. (2000). *Violent conflict and the transformation of social capital: Lessons from Cambodia, Rwanda, Guatemala, and Somalia*. World Bank Publications.
- Davies, L. (2004). *Education and conflict: Complexity and chaos*. Routledge.
- Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. (2000). The new public service: Serving, not steering. *Public Administration Review*, 60(6), 549-559.
- Emerson, K., & Nabatchi, T. (2015). *Collaborative governance regimes*. Georgetown University Press.
- Elazar, D. J. (1987). *Exploring federalism*. Tuscaloosa, AL: University of Alabama Press.
- Smith, B. C. (1985). *Decentralization: The territorial dimension of the state*. London: George Allen & Unwin.
- Fisher, S., Abdi, D. I., Ludin, J., Smith, R., Williams, S., & Williams, S. (2000). *Working with conflict: Skills and strategies for action*. Zed books.
- Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. SAGE Publications.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of peace research*, 6(3), 167-191.
- Galtung, J., & Fischer, D. (2013). *Johan Galtung: Pioneer of peace research*. New York: Springer.
- Grangaard, R., & Levine, C. (2021). Facilitator Networks. In *Nurturing and Sustaining Facilitator Networks: Key Considerations for Support Organizations* (pp. 5-12). US Institute of Peace. <http://www.jstor.org/stable/resrep37057.5>
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. MIT Press.
- Hacker, K. L., & van Dijk, J. (2018). *Digital democracy: Concepts, theories and strategies*. Routledge.
- Harris, I. M., & Morrison, M. L. (2013). *Peace education*. McFarland & Company.
- Hollstein, B., Matiaske, W., & Schnapp, K. (2017). Networked governance: Taking networks seriously. In B. Hollstein et al. (Eds.), *Networked Governance* (pp. 1-11). Springer.
- Hughes, M., Kroehler, C. J., & Vander Zanden, J. W. (2002). *Sociology: The core*. Boston, MA: McGraw Hill.

- Kelman, H. C. (2005). Building trust among enemies: The central challenge for international conflict resolution. *International journal of intercultural relations*, 29(6), 639-650.
- Klijn, E. H., & Koppenjan, J. (2016). *Governance networks in the public sector*. Routledge.
- Klijn, E. H., & Koppenjan, J. (2020). *Network governance: Managing complex networks*. Routledge.
- Kooiman, J. (2000). Societal governance: Levels, modes, and orders of social-political interaction. In J. Pierre (Ed.), *Debating governance: Authority, steering, and democracy* (pp. 138-164). Oxford University Press.
- König, K. (1997). Entrepreneurial management or executive administration: The perspective of classical public administration. In W. J. M. Kickert (Ed.), *Public management and administrative reform in Western Europe* (pp. 217-236). Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Kriesberg, L. (2011). The state of the art in conflict transformation. In B. Austin, M. Fischer, & H. J. Giessmann (Eds.), *Advancing conflict transformation: The Berghof handbook II* (pp. 49-73). Opladen: Barbara Budrich Publishers.
- Kymlicka, W. (2012). Multiculturalism: Success, failure, and the future. *Migration Policy Institute*, 1-32.
- Lederach, J. P. (1997). *Building peace: Sustainable reconciliation in divided societies*. USIP press.
- Lederach, J. P. (2003). *The little book of conflict transformation*. Good Books.
- Lederach, J. P. (2005). *The moral imagination: The art and soul of building peace*. Oxford University Press.
- Lederach, J. P. (2014). *The little book of conflict transformation*. New York: Good Books.
- Lewicki, R. J., & Bunker, B. B. (1995). Trust in relationships: A model of development and decline. In B. B. Bunker & J. Z. Rubin (Eds.), *Conflict, cooperation, and justice: Essays inspired by the work of Morton Deutsch* (pp. 133-171). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Mac Ginty, R. (2014). Everyday peace: Bottom-up and local agency in conflict-affected societies. *Security Dialogue*, 45(6), 548-564.
- Mac Ginty, R. (2013). *Routledge handbook of peacebuilding*. Routledge.
- Mac Ginty, R., & Richmond, O. P. (2013). The local turn in peace building: A critical agenda for peace. *Third World Quarterly*, 34(5), 763-783.

- Marchetti, R., & Tocci, N. (2009). Conflict society: Understanding the role of civil society in conflict. *Global Change, Peace & Security*, 21(2), 201-217.
- Mezirow, J. (1991). Transformative dimensions of adult learning and education. Jossey-Bass.
- Miall, H. (2004). Conflict transformation: A multi-dimensional task. Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management.
- Mitchell, C., & Allen-Nan, S. (1997). Local peace zones as institutionalized conflict. *Peace Review*, 9(2), 159-168.
- Mitchell, A., & Kelly, L. (2011). Peaceful spaces? "Walking" through the new liminal spaces of peacebuilding and development in north Belfast. *Alternatives*, 36(4), 307-325.
- O'Toole, L. J., & Meier, K. J. (2019). Public management: Organizations, governance, and performance. Cambridge University Press.
- Paffenholz, T. (2015). Unpacking the local turn in peacebuilding: A critical assessment towards an agenda for future research. *Third world quarterly*, 36(5), 857-874.
- Paffenholz, T., & Spurk, C. (2006). Civil society, civic engagement, and peacebuilding. *Social Development Papers: Conflict Prevention and Reconstruction*, 36, 1-46.
- Peters, B. G., & Pierre, J. (2016). Comparative governance: Rediscovering the functional dimension of governing. Cambridge University Press.
- Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(2), 229-252.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Ramsbotham, O., Miall, H., & Woodhouse, T. (2011). Contemporary conflict resolution. Polity.
- Rhodes, R. A. W. (2017). *Network governance and the differentiated polity: Selected essays, volume I*. Oxford University Press.
- Rhodes, R. A. W. (2007). *Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity and accountability*. Open University Press.
- Reardon, B. (2015). *Peace education: A review and projection* (pp. 132-148). Routledge.
- Richmond, O. P. (2009). A post-liberal peace: Eirenism and the everyday. *Review of International Studies*, 35(3), 557-580.
- Richmond, O. P. (2013). Peace formation and local infrastructures for peace. *Alternatives: Global, Local, Political*, 38(4), 271-287.

- Richmond, O. P. (2014). *Peace: A very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- Riggs, F. W. (1964). *Administration in developing countries: The theory of prismatic society*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rockower, P. S. (2012). Recipes for gastrodiploacy. *Place Branding and Public Diplomacy*, 8(3), 235-246.
- Shah, A. (2006). *Local governance in developing countries*. World Bank Publications.
- Smith, B. C. (1985). *Decentralization: The territorial dimension of the state*. London: George Allen & Unwin.
- Sørensen, E., & Torfing, J. (2016). *Theories of democratic network governance*. Palgrave Macmillan.
- Staub, E. (2013). Building a peaceful society: Origins, prevention, and reconciliation after genocide and other group violence (pp. 278-290). *American Psychological Association*.
- Taylor, C. (1994). The politics of recognition. In A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism: Examining the politics of recognition* (pp. 25-73). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Torfing, J. (2019). Collaborative innovation in the public sector: The argument. *Public Management Review*, 21(1), 1-11.
- Tschudin, A. (2018). *The Role of Local Governance in Sustaining Peace*. New York: International Peace Institute.
- Ungar, M. (2011). *The social ecology of resilience: A handbook of theory and practice*. Springer.
- United States Agency for International Development. (2023). *USAID in Thailand*. Retrieved from <https://www.usaid.gov/thailand>
- Wasserman, S., & Faust, K. (1994). *Social network analysis: Methods and applications*. Cambridge University Press.
- Wessells, M. G. (2009). Community reconciliation and post-conflict reconstruction for peace. In J. D. Rivera (Ed.), *Handbook of building cultures of peace*. Springer.
- Wright, D. S. (2018). *Understanding intergovernmental relations* (4th ed.). Routledge.

ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้ สถาบันผู้พิการการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยพะเยา

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน

COA No.TSU 2024_015
REC No.0025

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยทักษิณ
222 หมู่ 2 ต.บ้านพร้าว อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210 โทร. 081-540-7304

เอกสารรับรองโครงการวิจัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยทักษิณ ดำเนินการให้การรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guideline และ International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice หรือ ICH-GCP

ชื่อโครงการวิจัย : องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสุขภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้
รหัสโครงการวิจัย : 002/67
ผู้วิจัยหลัก : นายบุญญวัฒน์ จิตประคอง
สังกัดหน่วยงาน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
วิธีทบทวน : แบบเร็ว (Expedited)
รายงานความก้าวหน้า : สิ้นสุดการวิจัย หรือไม่เกิน 1 ปี
เอกสารรับรอง : - แบบยื่น เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 3 มกราคม 2567
- เอกสารรับรองที่ผ่านการอบรมด้านจริยธรรมในคนหรือด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 3 มกราคม 2567
- โครงการวิจัยฉบับเต็ม เวอร์ชัน 2 ฉบับลงวันที่ 16 มกราคม 2567
- ประวัติผู้วิจัยหลักและผู้วิจัยร่วม เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 3 มกราคม 2567
- แบบสอบถาม/สัมภาษณ์/บันทึกข้อมูล เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 3 มกราคม 2567
- ใบประเมิน เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 3 มกราคม 2567
- เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย (แบบฟอร์ม AF 04-04) เวอร์ชัน 2 ฉบับลงวันที่ 16 มกราคม 2567
- เอกสารแสดงความยินยอมเข้าร่วมในโครงการวิจัย (แบบฟอร์ม AF 04-05) เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 3 มกราคม 2567

ลงนาม

วิฑิต ฆังขลา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิฑิตมา ฆังขลา)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยทักษิณ

วันที่รับรอง : 22 มกราคม 2567

วันหมดอายุ : 22 มกราคม 2568

ทั้งนี้ การรับรองนี้มีเงื่อนไขดังที่ระบุไว้ด้านหลังทุกข้อ (ดูด้านหลังของเอกสารรับรองโครงการวิจัย)

COA No.TSU 2024_015
REC No.0025

The Research Ethics Committee of Thaksin University
222 Moo 2, Papayom District, Phatthalung Tel. 081-540-7304

Certificate of Approval

The Research Ethics Committee of Thaksin University has approved the following study which is to be carried out in compliance with the International guidelines for human research protection as Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guideline and International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP)

Study title : Local government organizations in Pattani province dedicated to promoting peace in the Southern border provinces

Study code : 002/67

Principal investigator : PUNYAWAN JITPRAKONG

Study center : Faculty of Humanities and Social Sciences

Review method : Expedited

Continuing report : At least once annually or submit the final report if finished

Document reviewed : - Submission form version 2 dated 16 January 2024
- แบบยื่น version 1 dated 3 January 2024
- เอกสารรับรองที่ผ่านการอบรมด้านจริยธรรมในคนหรือด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง version 1 dated 3 January 2024
- โครงการวิจัยฉบับเต็ม version 2 dated 16 January 2024
- ประวัติผู้วิจัยหลักและผู้วิจัยร่วม version 1 dated 3 January 2024
- แบบสอบถาม/สัมภาษณ์/บันทึกข้อมูล version 1 dated 3 January 2024
- งบประมาณ version 1 dated 3 January 2024
- เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย (แบบฟอร์ม AF 04-04) version 2 dated 16 January 2024
- เอกสารแสดงความยินยอมเข้าร่วมในโครงการวิจัย (แบบฟอร์ม AF 04-05) version 1 dated 3 January 2024

Signature

Thitima na Songkhla

(Asst Prof Dr.Thitima na Songkhla)
Chairperson

Date of approval : 22 January 2024

Approval expire date : 22 January 2025

Approval is granted subject to the following conditions: (see back of this certificate)

3

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี

ประเด็นคำถาม

ภาพรวมการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี

- ท่านคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติงานในบริบทพื้นที่ที่มีสถานการณ์ความรุนแรงในปัจจุบัน

.....

.....

- สถานภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีของพื้นที่เป็นอย่างไร

.....

.....

- ท่านคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน

.....

.....

- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีในปัจจุบันมีปัญหาอะไรบ้าง

.....

.....

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานที่อยู่ในรูปของโครงการและกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานีที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

- ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมอะไรบ้างที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

.....

- ท่านคิดว่า เพราะเหตุใด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีที่ท่านรับผิดชอบ จึงเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างที่ได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์

.....

.....

- ท่านคิดว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในบริบทพื้นที่ความรุนแรงควรมีรูปแบบอย่างไร และปัจจุบันเป็นแบบไหน

.....

.....

- ท่านคิดว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีของท่าน มีบทเรียนหรือแนวปฏิบัติที่ดีอะไรบ้างที่สามารถนำไปใช้บูรณาการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่ตั้งอยู่ภายใต้สภาพบริบทแวดล้อมพหุสังคมวัฒนธรรมซึ่งคล้ายคลึงกับองค์กรของท่านเพื่อที่จะผลักดันการพัฒนา และส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

.....

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมและโครงการระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี กับหน่วยงานความมั่นคง 3 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายปกครอง ฝ่ายทหาร และฝ่ายตำรวจที่มีผลต่อการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีของท่านมีความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกอื่นอย่างไรบ้าง (ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ทหาร ตำรวจ ศอ.บต. ภาคประชาสังคม เป็นต้น) และเข้าไปมีความสัมพันธ์เพื่อปฏิบัติการในด้านไหน และภารกิจเหล่านั้นมีส่วนในการเสริมสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างไรบ้าง

.....

.....

- ท่านคิดว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีของท่านมีผู้นำซึ่งประกอบด้วย นายกเทศมนตรี นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ปลัด และผู้ปฏิบัติงาน ฯลฯ ที่มีคุณลักษณะแบบใด และคุณลักษณะเหล่านั้นมีส่วนในการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไม่

.....

.....

- ท่านคิดว่า การส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสถาบันทางการเมืองระดับล่างมีความสำคัญหรือไม่ และที่ผ่านมารัฐราชการส่วนกลางได้ส่งเสริมหรือสนับสนุนการขับเคลื่อนภารกิจดังกล่าวมากน้อยขนาดไหน

.....

 -องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของท่านมีวิธีการบูรณาการการทำงานร่วมกับเครือข่ายชนชั้นนำระดับท้องถิ่นที่ผูกติดกับเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะอย่างไร และที่ผ่านมาชนชั้นนำระดับท้องถิ่นเหล่านั้นได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของท่านหรือไม่ และเข้ามามีความสัมพันธ์ในมิติไหนที่เป็นการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2 มาใช้ออกแบบแนวทางการส่งเสริมสันติภาพผ่านกระบวนการจัดประชุมย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัวอย่างจังหวัดปัตตานีก่อนจัดทำเป็นข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

 -องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีมีการออกแบบแนวทาง หรือวิธีการอย่างไรที่สามารถใช้เป็นกลไกแบบอย่างให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นเพื่อร่วมกันส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

 -การขับเคลื่อนการส่งเสริมสันติภาพที่ผ่านมาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีมีปัญหา อุปสรรค หรือติดขัดกีดกันใดบ้างที่ทำให้การส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาที่ไม่สามารถดำเนินงานไปได้เต็มศักยภาพ

.....

 -ปัญหา อุปสรรค หรือกีดกันที่ท่านกล่าวถึงข้างต้น ควรมีวิธีการออกแบบแนวทางการแก้ไข ปัญหาอย่างไรที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มากขึ้น

-จะมีวิธีการอย่างไรที่สามารถทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกลายเป็นแม่ข่ายในการขับเคลื่อนการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมกับเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นๆ

.....

.....

-ข้อเสนอแนะอื่นๆที่ท่านคิดว่าเป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่ควรถ่ายทอดไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่นๆที่มีบริบทสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกับท้องถิ่นของท่าน

.....

.....

*** หมายเหตุ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เป็นประเด็นกว้างๆที่ยังสามารถเพิ่มเติม หรือแก้ไขได้ในภายหลัง

ภาคผนวก ค
หนังสือราชการที่เกี่ยวข้องกับดำเนินการวิจัย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา
เลขที่ ๑๔๐ ถ.กาญจนวนิช ม. ๔
ต.เขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา ๙๐๐๐๐

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch)

ด้วยข้าพเจ้า อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้รับการจัดสรรทุนวิจัยเงินรายได้ ประเภททุนพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๗ ให้ดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้”

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัยจากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) ดังนี้

๑. ข้อมูลพื้นที่ความรุนแรงสะสมสูงสุด ณ ปัจจุบันโดยพิจารณาตามรายจังหวัด ประกอบด้วย ๔ อำเภอจังหวัดสงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส
๒. ข้อมูลพื้นที่ความรุนแรงสะสมสูงสุด ณ ปัจจุบัน โดยพิจารณาตามรายอำเภอ เทศบาล และตำบล ของ ๔ อำเภอจังหวัดสงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

ทั้งนี้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) สามารถส่งข้อมูลดังกล่าวมายังอีเมลของอาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง ได้ที่ punyawan.huso@gmail.com และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘-๐๒๔๗-๖๔๒๔

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลประกอบการทำวิจัย

ขอแสดงความนับถือ

บุญวันต์ จิตประคอง

(อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง)

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
รับ 1948 วันที่ 18 มีนาคม 2567
เวลา 14.57 น.

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โทร ๑๖๗๐

ที่ อว ๘๒๐๕.๐๒/

วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตไปปฏิบัติหน้าที่

เรียน คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ด้วยข้าพเจ้า นายบุญวันต์ จิตประคอง ตำแหน่ง อาจารย์ สังกัดสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีความประสงค์จะขออนุญาตเดินทางไปราชการเพื่อสำรวจพื้นที่วิจัย และเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากหลักฐานอ้างอิงในห้องสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในระหว่างวันที่ ๒๗ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ถึงวันที่ ๒๙ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี ด้วยเหตุผลเพื่อพัฒนางานวิจัย เรื่ององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้

ซึ่งจะเดินทางโดย ใช้รถยนต์ส่วนตัว ทะเบียน ๔กศ ๔๗๘ เป็นระยะทางโดยประมาณ ๑๐๙ กิโลเมตร โดยออกจากที่พักในวันที่ ๒๗ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ และเดินทางกลับถึงที่พักในวันที่ ๒๙ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยไม่เบิกค่าใช้จ่าย

- ทั้งนี้ ข้าพเจ้า ได้รายงานผลการปฏิบัติหน้าที่ครั้งก่อนแล้ว
 ยังไม่ได้รายงานผลการปฏิบัติหน้าที่ครั้งก่อนแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุญาต

บุญวันต์ จิตประคอง
(นายบุญวันต์ จิตประคอง)
ตำแหน่ง อาจารย์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
ปัญญา จริยธรรม นำการพัฒนาคนและสังคม

ที่ อว ๘๒๐๕.๐๒/๐๕๓๗

มหาวิทยาลัยทักษิณ
๑๔๐ ตำบลเขารูปช้าง
อำเภอเมืองสงขลา
จังหวัดสงขลา ๙๐๐๐๐

๓ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัย

เรียน นายกองคํการบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี จังหวัดปัตตานี

ด้วยอาจารย์ ดร.ปญญวัฒน์ จิตประคอง อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้”

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้ อาจารย์ ดร.ปญญวัฒน์ จิตประคอง (นักวิจัย) เข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ข้อมูลที่ตอบในแบบสัมภาษณ์จะถูกนำไปวิเคราะห์ทางสถิติเท่านั้น และจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลดิบให้ผู้ใดทราบโดยเด็ดขาดข้อมูลที่ได้รับจะไม่ส่งผลกระทบต่อองค์กรของท่านจะใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น โดยจะขอเข้าสัมภาษณ์ในระหว่างวันที่ ๒๕ - ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗ วันเวลาทางผู้รับผิดชอบโครงการจะประสานไปยังหน่วยงานอีกครั้ง หากท่านมีข้อสงสัยหรือข้อซักถามใด ๆ สามารถติดต่อ อาจารย์ ดร.ปญญวัฒน์ จิตประคอง (นักวิจัย) โดยตรงได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๐-๒๔๗-๖๔๒๔ E-mail: punyawan.huso@gmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริฉัตร ตู่คำ)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่แทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ อว ๘๒๐๕.๐๒/๐๕๓๗

มหาวิทยาลัยทักษิณ
๑๔๐ ตำบลเขารูปช้าง
อำเภอเมืองสงขลา
จังหวัดสงขลา ๙๐๐๐๐

๓ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัย

เรียน นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

ด้วยอาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้ตั้งเน้นการวิจัย เรื่อง “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้”

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้ อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง (นักวิจัย) เข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ข้อมูลที่ตอบในแบบสัมภาษณ์จะถูกนำไปวิเคราะห์ทางสถิติเท่านั้น และจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลให้ผู้ใดทราบโดยเด็ดขาดข้อมูลที่รับจะไม่ส่งผลกระทบต่อองค์กรของท่านจะใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น โดยจะขอเข้าสัมภาษณ์ในระหว่างวันที่ ๒๕-๒๖ เมษายน ๒๕๖๗ วันเวลาทางผู้รับผิดชอบโครงการจะประสานไปยังหน่วยงานอีกครั้ง หากท่านมีข้อสงสัยหรือข้อซักถามใด ๆ สามารถติดต่อ อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง (นักวิจัย) โดยตรงได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๐-๒๔๗-๖๔๒๔ E-mail: punyawan.huso@gmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริฉัตร ตู่ดำ)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่แทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ อว ๘๒๐๕.๐๒/๐๕๓๗

มหาวิทยาลัยทักษิณ
๑๔๐ ตำบลเขารูปช้าง
อำเภอเมืองสงขลา
จังหวัดสงขลา ๙๐๐๐๐

๓ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัย

เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ด้วยอาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้ดำเนินการวิจัย เรื่อง "องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้"

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้ อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง (นักวิจัย) เข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ข้อมูลที่ตอบในแบบสัมภาษณ์จะถูกนำไปวิเคราะห์ทางสถิติเท่านั้น และจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลให้ผู้ใดทราบโดยเด็ดขาดข้อมูลที่ได้รับจะไม่ส่งผลกระทบต่อองค์กรของท่านจะใช้ในการวิจัยเท่านั้น โดยจะขอเข้าสัมภาษณ์ในระหว่างวันที่ ๒๕ - ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗ วันเวลาทางผู้รับผิดชอบโครงการจะประสานไปยังหน่วยงานอีกครั้ง หากท่านมีข้อสงสัยหรือข้อซักถามใด ๆ สามารถติดต่อ อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง (นักวิจัย) โดยตรงได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๐-๒๔๗-๖๔๒๔ E-mail: punyawan.huso@gmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริฉัตร ตู่ดำ)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่แทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ อว ๘๒๐๕.๐๒/๐๕๕๒

มหาวิทยาลัยทักษิณ
๑๔๐ ตำบลเขาopusข้าง
อำเภอเมืองสงขลา
จังหวัดสงขลา ๙๐๐๐๐

๑๘ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัย

เรียน เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า ผ่านผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล

ด้วยอาจารย์ ดร.บุญญวัฒน์ จิตประคอง อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้”

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้ อาจารย์ ดร.บุญญวัฒน์ จิตประคอง (นักวิจัย) เข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ข้อมูลที่ตอบในแบบสัมภาษณ์จะถูกนำไปวิเคราะห์ทางสถิติเท่านั้น และจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลดิบให้ผู้ใดทราบโดยเด็ดขาดข้อมูลที่ได้รับจะไม่ส่งผลกระทบต่อองค์กรของท่านจะใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น โดยจะขอเข้าสัมภาษณ์ในระหว่างวันที่ ๗-๘ พฤษภาคม ๒๕๖๗ วันเวลาทางผู้รับผิดชอบโครงการจะประสานไปยังหน่วยงานอีกครั้ง หากท่านมีข้อสงสัยหรือข้อซักถามใด ๆ สามารถติดต่อ อาจารย์ ดร.บุญญวัฒน์ จิตประคอง (นักวิจัย) โดยตรงได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๐-๒๔๗-๖๔๒๔ E-mail: punyawan.huso@gmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริฉัตร ตู้อ่า)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่แทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ อว ๘๒๐๕.๐๒/๐๕๖๗

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
๙๐๐๐๐

๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัย
เรียน ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (แพทย์หญิง เพชร
ดาว ไชยมินา)

ด้วยอาจารย์ ดร.ปญญวัฒน์ จิตประคอง ตำแหน่ง อาจารย์ สังกัดหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ทักษิณ ได้รับการจัดสรรทุนวิจัย โครงการวิจัยเรื่อง “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริม
สันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้” จากงบประมาณเงินรายได้ กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปี
งบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ประเภททุนพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่

ในการนี้ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านในฐานะประธานคณะกรรมการพิจารณาการศึกษาและส่งเสริมการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้
เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสันติภาพเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ให้หัวหน้าโครงการวิจัย
เข้าสัมภาษณ์ประเด็นเชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้รับจากการ
สัมภาษณ์จะใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น โดยไม่มีการเปิดเผยข้อมูลลับให้ผู้อื่นทราบเพื่อป้องกันผลกระทบต่อท่าน
และองค์กรของท่าน โดยจะขอสัมภาษณ์ในวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗ เวลา ๐๙.๓๐ เป็นต้นไป ณ กระทรวง
การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม กรุงเทพมหานคร หากท่านมีข้อสงสัยหรือข้อซักถามใดๆ
สามารถติดต่ออาจารย์ ดร.ปญญวัฒน์ จิตประคอง หัวหน้าโครงการวิจัยได้โดยตรงที่หมายเลขโทรศัพท์
๐๘๐-๒๔๗-๖๔๒๔ E-mail: punyawan.huso@gmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีฉัตร ตู่ดำ)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่แทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ ฮว ๘๒๐๕.๐๒/๑๔๔๑

มหาวิทยาลัยทักษิณ
๑๔๐ ตำบลเขารูปช้าง
อำเภอเมืองสงขลา
จังหวัดสงขลา ๙๐๐๐๐

๒๔ กันยายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสุมา ภูใหญ่)

ด้วย อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง ตำแหน่ง อาจารย์ สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี วิทยาเขตระยอง สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้รับการจัดสรรทุนวิจัย โครงการวิจัยเรื่อง “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้” จากงบประมาณเงินรายได้ กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ประเภททุนพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้หัวหน้าโครงการวิจัยเข้าสัมภาษณ์ประเด็นเชิงลึกเพื่อใช้ดำเนินการวิจัยดังกล่าวในวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทั้งนี้ หากมีข้อสงสัยหรือข้อซักถามใด ๆ สามารถติดต่อ อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง หัวหน้าโครงการวิจัยได้โดยตรงที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๗๕-๒๔๗-๖๔๒๔ E-mail: punyawan.huso@gmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริฉัตร ตู่คำ)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่แทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ อว ๖๘๐๐๗.๑/๐๒๐๐

สถาบันสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
๙๐๑๑๐

๗ ตุลาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ตอบรับการสัมภาษณ์ให้ข้อมูล

เรียน คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

อ้างถึง หนังสือที่ อว ๘๒๐๕.๐๒/๑๔๔๑ ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๗

ตามหนังสือที่อ้างถึง มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้นักวิจัย อาจารย์ ดร.บุญวันต์ จิตประคอง อาจารย์สังกัดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เข้าสัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญในโครงการวิจัย เรื่อง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกับการส่งเสริมสันติภาพ จังหวัดชายแดนใต้ ในวันจันทร์ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๗ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ นั้น

ในการนี้ สถาบันสันติศึกษา ได้พิจารณาแล้วไม่ขัดข้อง ยินดีให้สัมภาษณ์ประเด็นเชิงลึกในโครงการวิจัยข้างต้น ตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสุมา กูใหญ่)
ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา

งานกาณ์เจ้าหน้าที่ สำนักงานบริหารสถาบัน
สถาบันสันติศึกษา
โทร. ๐-๗๔๒๘-๙๔๖๕
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ amran.h@psu.ac.th

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบการลงพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี

ภาคผนวก จ
ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ
วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น และสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

ภาคผนวก ข
 ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ
 ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม
 ประธานคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาและส่งเสริมการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้
 (แพทย์หญิง เพชรดาว โต๊ะมีนา)

ศูนย์ประสานงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สถาบันนวัตกรรมสุขภาพ

ภาคผนวก ก

ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎา ภูใหญ่)

ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้ สถาบันนวัตกรรมและเทคโนโลยีพระยา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	อาจารย์ ดร.บุญญวัฒน์ จิตประคอง
วัน เดือน ปีเกิด	31 มกราคม 2531
ต้นสังกัด	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
วุฒิการศึกษา	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครอง) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รัฐศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง นิติศาสตรบัณฑิต (นิติศาสตร์) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศิลปศาสตรบัณฑิต (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ความเชี่ยวชาญ ผลงานตีพิมพ์	การปกครองท้องถิ่น รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ - บุญญวัฒน์ จิตประคอง. (2567). บทบาท ข้อจำกัด และปัญหาองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 15(2) กรกฎาคม-ธันวาคม 2567, น.125-154. - บุญญวัฒน์ จิตประคอง. (2567). การเปลี่ยนรูปเพื่อความอยู่รอดขององค์กร สื่อภายใต้สังคมพลวัต (Transformation for the survival of media organizations in a dynamic society). วารสารปารีชาติ ISSN 29851238, 37(3) กรกฎาคม-กันยายน 2567, น. 517-536 - บุญญวัฒน์ จิตประคอง และพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2566). สถาบันนิยมเชิง ประวัติศาสตร์ : บทวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ ท้องถิ่นในการบริหารจัดการความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสาร สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 19(2), น. 115-146 - บุญญวัฒน์ จิตประคอง. (2563). การสร้างความหมายต่อเหตุการณ์บุกยิง พระสงฆ์วัดรัตนานุภาพ อำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส กรณีศึกษา สื่อ ไทยรัฐ และสำนักข่าวอิศรา. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 16(1), 193-226.

ทรัพยากรเล่มนี้ ได้มอบให้ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยพะเยา

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

ห้ามผู้ใดทำซ้ำ คัดลอก ลอกเลียน ดัดแปลง ปลอมแปลง จัดเผยแพร่

จำหน่าย ให้เช่า เข้าครอบครอง เรียกตั้งข้อมูล บันทึก ส่งผ่าน

หรือกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ของเล่ม โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หรือโดยไม่ได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจากเจ้าของผลงาน